1. 8. 9

GISB. CUPERI
HARPOCRATES
et
MONUMENTA
ANTIQUA
Trajecti ad Rhenum,
Apud FRANCISCUM HALMA Acad. Typogr.
ANNO MDCLXXXVII

GISB. CUPERI
HARPOCRATES,

SIVE

Explicatio imagunculæ argenteæ perantiquæ; quæ in figuram Harpocratis formata repreſentat

SOLEM.

EJUSDEM

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

Multi Auctorum loci, multæ Inſcriptiones, Marmora, Nummi, Gemmæ, varii ritus, & Antiquitates in utroque Opuſculo emendantur & illuſtrantur.

Accedit **STEPHANI LE MOINE**
Epiſtola de Melanophoris.

TRAJECTI AD RHENUM,

Apud FRANCISCUM HALMA, Acad. Typogr.

ANNO M. DC. LXXXVII.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/gisbcuperiharpoc00cupe

LECTURO.

NOn diu te in ipſo limine morabor, Lector Candide; & magis tralatitiam præfandi rationem ſequor, quam ut neceſſe habeam te compellare. HARPOCRATEM igitur iterum exhibeo, tot tamque variis monumentis antiquis auctum, ut plane NOVVS HARPOCRATES appellari poſſit. Vera me dicere ipſa te lectio docebit; & percipies inde non abſque quadam, ut ſpero, voluptate, dignum *Sigalionem* fuiſſe, qui ornatior altero natali in dias luminis

oras prodiret. Marmora figuris inſignia, Inſcriptiones, Statuas, Nummos, Gemmas, ne quid de utriuſque linguæ Auctoribus dicam, ad partes voco; atque ut eorum ope illuſtro nitidam imagunculam, ita illis lucem affundere; explicatis variis, quibus ea decorata eſt, inſignibus, conatus fui. Adjeci MONVMENTA ANTIQVA INEDITA, ne Harpocrates exiguitate ſua (licet certe exiguus & brevis ſatis ſit) diſpliceret; eaque illius eſſe generis, ut Eruditis placitura ſint, mihi promitto & ſpondeo. Quod ſi interpretationes meas & emendationes aliquis forte rejiciat; ille ſaltem fatebitur me editis tam ſplendidis genuinæ Antiquitatis relliquiis, haud male meritum eſſe de Repub. Litteraria: & ſi nec hoc a ſe impetrare poteſt, pro-

babit

babit ſaltem intenſam Litteras juvandi voluntatem. Nihil ſæpe certi definio, judicioque tuo, Lector, permitto, quam ſententiam, vel meam vel aliorum, ſequi velis: quia iſtiuſmodi res dubitationibus obnoxiæ ſunt; illique ſemper palmam deberi perſuaſus ſum, qui eſt optimus vates. Neque enim illud hominum genus amo, qui de rebus dubiis & propter quas alii in hanc, illi in aliam partem faciunt diſſeſſionem, tanquam de certiſſimis loquuntur; ſuaſque explicationes ut amplectantur alii, omni ope, atque adeo convitiis & criminationibus efficere conantur; nihilque cum Cicerone tam temerarium judicio, quam quod non ſatis explorate perceptum ſit & cognitum, ſine ulla hæſitatione defendere. Ego me hominem eſſe libens confiteor, & humani

ni a me nihil alienum puto: rogoque, Candide Lector, ut æqui bonique conſulas, imo veniam des, ſi alicubi erravero; & ut perſuaſiſſimum habeas mihi ante oculos verſari frequenter Polybii verba, quæ, ut ab Interprete Latinam in linguam verſa ſunt, ſuppono: *Ab his qui nos ſequentur veniam poſtulo; ſicubi forte in hoc opere de induſtria mentitus, aut veritatem ſciens diſsimulaſſe compertus fuero, ut acerbe citra veniæ ſpem increpare ne dubitent; ſin vero ignorantia lapſus fuero, veniam indulgeant:* Vale, Lector, & hiſce fruere.

GISBERTI CUPERI HARPOCRATES.

HARPOCRATI, quem ante decem annos luce donavi publica, iterum admovi manus, ornatioremque eum & comptiorem reddere conatus fui. Nam, ut vulgo dici ſolet, dies diem docet, & vix manus extrema ejuſmodi lucubrationibus accedit; quin novis, quæ quotidie pulcherrima vel e terræ viſceribus eruuntur, vel gazophylaciorum liberata cuſtodiis publicantur monumenta, magis magiſque jam edita illuſtrari poſſint. Ea quinetiam elegantis argumenti fertilitas & fœcunditas eſt, ut, ſimul hoc ſtadium ingreſſus fui, facile perſpexerim, propediem mihi de alia editione cogitandum eſſe. Joannis Smetii, Viri domeſtico exemplo antiquarum rerum ſtudioſiſſimi, & myſteriorum divinorum apud Noviomagenſes interpretis digniſſimi, Muſæum HARPOCRATES argenteus exornat. Eſt enim imago puerilis tota fere nuda, niſi quod ventris & lateris ſiniſtri pars veletur veſte, quæ ex zona humero dextro impoſita dependet: Capiti imponitur flos loti: a tergo habet alas & pharetram: manus dextræ digito indice premit vocem, & ſilentia ſuadet: ex brachio dextro ſitula pendet: circa ſiniſtrum lacertum ſerpens volvitur; manu eadem tenet clavam nodoſam, quam ſpiris ſuis idem ſerpens, cui

anſer, ut videtur, additur, jungit: a dextro pede ſedet cuniculus ſive lepus, a ſiniſtro accipiter vel alia avis. Cum animadverterem mira hoc ænigmate denotari, & varia nobis ob oculos poni Ægyptiorum myſteria; recte me facturum arbitratus ſum, ſi diligentiori illud examine excuterem, & inquirerem quid ſibi tandem ejuſmodi & tam varie ornata imaguncula velit. Neque enim veroſimile mihi videbatur, absque ullo conſilio res diverſas adeo conjunctas eſſe, ad ornandum puerulum, qui labia digito premit; cujuſque ectypum, uti ad me miſſus fuit olim, exhibeo:

Elegantiſſime certe imaguncula elaborata eſt, cujus formam ſatis ſuperque docere puto, illam antiquam, notam Hieroglyphicam, atque adeo Ægyptiorum, quorum ſuperſtitio orbem Romanum pervaſit tandem, numen eſſe. Scilicet HARPOCRATES nobis ante oculos ponitur, non ſilentium tantum digito ſuadens, verum SOLIS imaginem referens; ad quem ut plerique dii, ita & ille a veſanæ religionis cultoribus relatus eſt. Hoc ut clare doceam, ab ipſo dei nomine, & natalibus, quæque circa eos narrantur accidiſſe, portentis incipiam; & quaſi per gradus & articulos ad ea, quæ ſymbolum hoc SOLIS nos docet, aſcendam. HARPOCRATES igitur in inſcriptione veteri apud Gruterum, & Sertorium Urſatum; in alia apud antiquariæ itidem rei peritiſſimum virum Jac. Sponium in Itiner. & Ignotorum Deorum Aris HARPOCRATES, & Caſſiodoro, verbis paulo poſt laudandis, HARPOCRAS vocatur: videantque eruditi num in vocibus *Alpoca & Alpocatis* in Notis Tyronis & Senecæ, ut inſcribuntur, Harpocratis noſtri nomen lateat; in quibus etiam non ita multo poſt celebrantur *Inſis* ſive Iſis,

Sirapis,

Sirapis, *Inſis & Serapis*, *Anubis*, *Adobis*, *& Obſeris*, ſive Adonis & Oſiris. Habebatur filius Iſidis & Oſiridis, qui cum ea, poſt mortem, ut nugantur, rem habens genuit ἠλιτόμηνον (ex qua voce male Gyraldus, uti notavit Xylander facit *Helitomenum* fratrem Harpocratis) καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, *infantem ante completos menſes & debilem inferioribus membris*; teſte Plut. lib. de Iſide & Oſiride: Nec ſatis habuerunt parentes nobis enarrare; verum etiam in tempus natale inquiſiverunt; quod nonnulli cenſebant eſſe περὶ τροπὰς χειμερινάς. Nam ſcribit idem quoſdam velle Oſirin ſepeliri, quando ſemen terra occulitur, & rurſum apparere, quando pullulare incipit: ideo Iſin, cum ſe ſentiret gravidam, appendiſſe ſibi phylacterium, ſexta die menſis Paophi; & peperiſſe circa ſolſtitium hybernum τὸν Ἁρποκράτην ἀτελῆ καὶ νεαρὸν, ἐν τοῖς προανθοῦσι καὶ προβλαστάνουσι, *imperfectum ac recentem, quod tum primi flores & germina incipiant pullulare*. Et amuletum quidem illud ſi interpretari volueris, ſignificare φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*; præterea lentium, vel leguminum Harpocrati obtulerunt primitias: διὸ καὶ φακῶν αὐτῷ φυομένων ἀπαρχὰς ἐπιφέρουσι; & quidem menſe Meſore dicentes, γλῶσσα τύχη, γλῶσσα δαίμων, *lingua fortuna*, *lingua genius*: puerperiique diem celebrabant poſt æquinoctium vernum: τὰς δὲ λοχείους ἡμέρας ἑορτάζειν μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν; quæ omnia in libello laudato Plutarchus nos docet. Amiſſum hunc filium Iſis quæſivit, & tunc vela navium excogitavit, eoque nomine PELAGIAM cognominari in lapide apud Gruterum vetuſto, cenſent eruditi: Hyginus fab. ultima; *Velificia primum invenit Iſis. Nam dum quærit Harpocratem filium ſuum, rate velificavit*. Caſſiod. lib. v. Variarum c. 17: *Hoc* (velum) *Iſis rati prima ſuſpendit, cum per maria* HARPOCRAN *filium ſuum audaci fœmina pietate perquireret*. In nonnullis editionibus ſcribitur *Apochran*, vel *Apocren*, aliique hæc verba laudantes reponunt, *Harpocratem*; ſed ego malui minimum a vulgata lectione recedere, quia hoc nomen alterius contractio eſt, & Suidæ Ἁρποκρᾶς quidam Ægyptius Ammonii familiaris memoratur: non ſecus ac in Inſ. 5. p. DCCCL. Gruteri M. LOLLIUS. ARPHOCRAS. Sic ex Antipatro *Antipas*, ex Alexandro Ἀλεξᾶς, ex Rufino ῥουφᾶς; ex Apollonio Ἀπολλᾶς, ex Theodoro *Theudas*, notante Voſſio V. Cl. lib. 4. Inſtit. Orat. cap. 1. ſect. 5. deducuntur. Alii ſcribunt Iſidem quæſiviſſe Orum; haud vanum indicium Orum

& Harpocratem eundem eſſe. Nam & ille Iſidis & Oſiridis filius dicitur Diodoro Siculo atque Plutarcho ; & quidem Epiphanius c. 106. Ancorati tradit Iſidem Ὧρον ἕνα παῖδα *unicum filium* genuiſſe; ſed eum germanum ſuum patrem monſtrare non potuiſſe; nec docere propter infame adulterium Iſidis, num Oſiris, an vero Typhonis filius haberetur. Plutarchus lib. De Iſide, quod utique notandum, ſcribit, ἔτι τῶν θεῶν ἐν γαστρὶ τῆς Ῥέας ὄντων, ex Iſide & Oſiride, qui ſcilicet Rheæ etiam in utero verſabantur, natum eſſe Apollinem; illaque fabula ſignificari, antequam hic mundus conſpicuus fieret, & materiam forma perficeret, naturam ſibi ipſam imperfectionis conſciam, primum ortum edidiſſe; διὸ καὶ τὸν θεὸν ἐκεῖνον ἀνάπηρον ὑπὸ σκότῳ γενέσθαι, καὶ πρεσβύτερον Ὦρον *inde Deum illum mancum in tenebris natum eſſe, & ſeniorem Orum appellatum; quod non mundus erat, ſed mundi imago & ſpecies; Orum autem ipſum* (de quo nempe in præcedentibus egerat,) ὡρισμένον eſſe καὶ τέλειον, *finitum & perfectum.* Ubi quod ſeniorem Orum ſcribit fuiſſe ἀπήρωτον, certe Harpocrati noſtro convenit. Eandem de ſeniore Oro fabulam etiam alibi libro eodem narrat; Ἶσιν δὲ καὶ Ὄσιριν ἐρῶντας ἀλλήλων, καὶ πρὶν γενέσθαι κατὰ γαστρὸς ὑπὸ σκότῳ συνεῖναι. ἔνιοι δέ φασι καὶ τὸν Ἀρούηριν οὕτω γεγονέναι, καὶ καλεῖσθαι πρεσβύτερον Ὦρον ὑπ' Αἰγυπτίων, Ἀπόλλωνα δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων: *Iſidem & Oſiridem mutuo impulſos amore, antequam ex alvo matris exirent, in tenebris corpora miſcuiſſe. Ac ſunt qui ſic natum putant Aruerin, & ab Ægyptiis ſeniorem Orum, a Græcis Apollinem nuncupatum.* Patrem præterea Ori celebrat Nigidius in ſphæra Barbarica apud Servium ad 1. Georg. 19: *Sub Virginis ſigno Arator, quem Orona Ægyptii vocant: quod Oron Oſiridis filium ab hoc* (dubito, num reſcribi debeat *ab hac*, ut ad Virginem referatur) *educatum dicunt*: &, quod inſervit illuſtrando Servio Orionis ſtellam, eſſe ἱερὸν ſidus Ὥρου tradit Plutarchus libro toties laudato. Epiphanius lib. 3. adverſus Hær. memoriæ mandat, ſenes in civitate Βούτου nutrire, vel *nutricis in modum tractare Harpocratem*, eos πρὸς τῇ ἱερομηνίᾳ τὰς φαντασιώδεις τοῦ Ὥρου ἐνθουσιάσεις ἐπιτελεῖν, *initio menſium vel calendis ex viſione vel imaginatione ortos inſtinctus & afflatus peragere a dæmone coactos; tuncque cives univerſos, ac vel decrepitos ſenes cum adoleſcentibus iiſdem moribus præditis, ac reliquis jam tum ab ipſa pubertate ætatibus ſacerdotes* τοῦ αὐτοῦ Ὥρου δῆθεν καὶ Ἁρποκράτους, *Ori videlicet & Harpocratis, detonſo capite,*

pite, ſingulos circumtuliſſe impudenter δȣλικὸν ὁμȣ. ϗ ἐπικατάρατον ϗ παιδαριῶδες σῆμα, *ſervile, & abominandum ac puerile ſignum.* Certe diligentiſſimus Menſæ Iſiacæ interpres ut & Gyraldus ex his Epiphanii verbis docent Buti ſenes ſacerdotes ad inſtar nutricum Orum ſeu Harpocratem geſtare circumcurſantes: & Triſtanus Tom. 1. p. 605. arbitratur, Horum, qui ſol habebatur, & Harpocratem eundem Ægyptiis deum eſſe. Et quanquam particula copulativa καὶ apud Euſebium videatur diſtinguere Orum & Harpocratem, & Iſis eum vivo, hunc mortuo conjuge Oſiride narretur peperiſſe, tamen hæc numina non abſque ratione eadem eſſe exiſtimantur, cum quia Diod. Siculus lib. 1. ſcribit Iſidis filium *Orum Titanum inſidiis oppreſſum* ϗ νέκρον εὑρεθέντα καθ᾽ ὕδατος *& mortuum in aquis inventum* (proindeque *quæſitum*, ut de Harpocrate ſcribunt Hyg. & Caſſiodorus) immortalem reddita anima factum; tum quia Plutarchus libro de Iſ. & Oſir. memorat, *Orum enutritum eſſe a Latona in paludibus circa Butum, quia aquoſa & irrigua terra maxime educit exhalationes, quibus ſiccitas reſtinguitur*: quod Harpocrati ad amuſſim, uti ex ſequentibus patebit, convenit; & quia tam parum ſibi in fictionibus ſuis conſtabant Ægyptii, ut etiam ipſum Oſirin, fecerint maritum, fratrem & filium Iſidis, quemadmodum teſtatur Porphyrius apud Euſebium lib. 3. Præpart. c. XI. extremo. Orum autem Apollinem vel ſolem eſſe clare enarrant Herod. 2, 144. Ælianus, 10, 14. Julianus Imperator Orat. 4. Horapollo, lib. 1. c. 17. Plutarchus libro de Iſide, Euſebius & Porphyrius apud eundem l. 3. c. 6, & 11. Præparationis, aliique. Nec diverſa nos docet Macrobius 1, Saturn. 20. *Apud eoſdem* (Ægyptios) *Apollo, qui & Sol,* HORUS *vocatur, ex quo & horæ viginti quatuor, quibus dies noxque conficitur, nomen acceperunt, & quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horæ vocantur.* Et ne dicam eruditione præſtanti viros nomen *Hori* ab Hebraica voce, quę lumen vel lucem ſignificat, derivare, Herodotus 2, 156. & ex eo Athenagoras narrant Apollinem vel Orum & Dianam ſive Bubaſtin Dionyſi & Iſidis vel Oſiridis & Cereris liberos eſſe: & Diod. Siculus lib. 1. ſcribit Iſidem inveniſſe immortalitatis pharmacum, eoque filium Orum a Titanibus occiſum in vitam reduxiſſe & immortalem reddidiſſe, Orumque interpretari Ægyptios Apollinem, qui τὴν ἰατρικὴν ϗ τὴν μαντικὴν a matre edoctus, oraculis & medicis

 artibus

artibus de hominibus bene meritus ſit. Male, ut hoc obiter moneam, Triſtanus ex his Diodori verbis, Iſidem Oro mammam dediſſe atque ita reddidiſſe ἀθάνατον, ejuſque rei in memoriam vaſculum aureum in modum papillæ rotundatum, de quo lacte, Apulejo teſte, libabant, in Iſidis pompa fuiſſe circumlatum, docet. Nam licet Mercurius fingatur educatus uberibus Junonis, atque ita immortalis eſſe factus, uti ſcribunt Mart. Capella l. 1, & 2, Hyginus lib. 2. Poet. Aſtron. & Albricus Philoſophus cap. 11: licet Nonnus lac Junonis appellet ἱερὴν ῥαθάμιγγα προηγήτειραν Ὀλύμπου *divinam guttam, quæ ducit ad cœlum*; eademque rogetur, ut velit Baccho βατὸν αἰθέρα facere; nihil tamen ſimile de Iſide narrat Diodorus; ſed memoriȩ tantum mandat eam ἀθανασίας φάρμακον inveniſſe; eoque filium Orum immortalem reddidiſſe; quod certe ex poculo, vel abſque illo hauriri poterat, quomodo Philologia a Martiano Capella fingitur ebibiſſe *immortalitatis poculum, quod erat quædam globoſa animataque rotunditas.* Si igitur Horus idem eſt cum Harpocrate, conſtare utique arbitror, hunc etiam Solem referre; quod ſi forte aliquis probare nolit, malitque diſtinguere hæc numina; ex iis tamen quæ ſequuntur, perſpiciet veteres Harpocratem cenſuiſſe ſolem eſſe. Nam, uti ex gemmis conſtat, loto inſidet frequenter; & Ægyptios infantem ita depinxiſſe, cum orientem ſolem exprimere vellent, docet Plutarchus libro de Iſide & Oſiride; quod non factum, uti arbitratur Triſtanus, Tom. 1. pag. 604. quia putabant ſolem ex loto natum eſſe, ſed quia oriens ſol ex humidis accenditur, uti illius verba inſpicienti vel obiter patebit: οὐδὲ τὸν ἥλιον, ait, ἐκ λωτοῦ νομίζουσι βρέφος ἀνισχεῖν νεόγιλον, ἀλλ᾽ οὕτως ἀνατολὴν ἡλίου γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἡλίου γινομένην ἄναψιν αἰνιττόμενοι. Nam & idem in libro, *Cur Pythia non reddat oracula carmine*, illud fieri ſcribit, quia ſol exhalationibus ali credebatur, idque ex ſententia Serapionis, rationem reddentis, quare Delphis ad radicem palmæ a Corinthiis dedicatæ, ranæ & hydri cernantur: *Serapio cum dixiſſet, innuiſſe opificem, ſolem naſci & ali ex humore & exhalationibus, ſive Homerum is audiviſſet canentem,*

Jam ſtagnum exoriens phœbea relinquit amœnum.
Lampas ——

εἴτε Αἰγυπτίους ἑωρακὼς ἀρχὴν ἀνατολῆς παιδίον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτῷ καθεζόμενον: *ſive Ægyptios vidiſſet ortum ſolis exprimere puerulo,*

lo, qui loto inſidet. Eſtque apud celebres antiquarios nummus elegans Antonini Pii, in quo puerulus ſiniſtra manu caulem, ut videtur, loti vel aliam rem tenens, dextra ori fere admota ſilentium ſuadens, Harpocratis indubitatum indicium, in loto ſedet, uti ex ectypo clarius patebit:

In Baſilidianorum quoque amuletis (quibus aliquam ſaltem me lucem daturum arbitror, licet ea neminem intelligere, niſi qui facienda curavit, & fruſtra illis interpretandis operam dari ſcribat in epiſtolis Illuſtris Scaliger) apud Chifletium Harpocrates digitis os premens & flagellum vel ſtimulum tenens ſupra lotum ſedet, vel illi inſiſtit, uti ex gemma quam adjicere viſum fuit, apparet:

Quo ſchemate nihil aliud quam ſolem denotari perſuaſus ſum. Baſilides enim impietatis & errorum abominandorum ſcholam, ſecretorum myſteriorum ſimulatione Alexandriæ in Ægypto aperuit; quemadmodum ex hiſtoria Eccleſiaſtica, & ipſis amuletorum, notante maximo Salmaſio libro de annis Climactericis, inſcriptionibus conſtat: & puto infamem illum hæreticum ſoli, præ cujus numine alii dii tunc temporis fere ſordebant, in varias, quibus ab Ægyptiis colebatur, mutato figuras, phylacteriis ſuis indito vim propulſandi pericula & conſervandi adſcripſiſſe. Certe puerulus, qui in gemmis laudatis conſpicitur, & inſtar Harpocratis digito labia comprimit, ſol eſt. Nam loto primum inſidet; perque ejusmodi ſchema Solem eos repræſentaſſe docet præter laudatos auctores Jamblichus Sectionis VII. cap. 2. de Myſt. Ægypt. ubi multus eſt in explicanda hac nota hyeroglyphica, ſcribitque inter cetera τὸ ἐπὶ λωτῷ καθέζεσθαι ſignificare θεοῦ id eſt *Solis*, qui ita per excellentiam vocatur, eminentiam & potentiam *μὴ ψαύουσαν μηδαμῶς τῆς ἰλύος, καὶ ἡγεμονίαν νοερὰν καὶ ἐμπύρειον ἐπιδείκνυται*: deinde radiis ornatur in illis non ſecus ac in aliis gemmis, Solis itidem indubitatum ſignum; notiſſimi ſunt Mantuani Vatis verſus,

——— *cui tempora circum*
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt
SOLIS *avi ſpecimen* ———

quo pertinet apud Artemidorum in Oneirocritico, quendam ſomniare ſolem ſe factum, & undecim radiis conſpicuum per forum ingredi. Flagellum præterea idem ſuadet; quod ſi non in gemma quam exhibui (quippe in qua potius cerni videtur inſtrumentum, quale gerunt in Pignorii menſa Iſiaca & in nummis Melitenſium apud Abelam & Sponium vel idem Harpocrates, vel diverſa ab eo Ægyptiorum numina,) attamen in aliis multis loto inſidens tenet Deus; non ſecus ac ſol in Elagabali, Alexandri Severi, Gallieni, aliorumque Auguſtorum nummis, cum inſcript. ORIENS AUG. & SOLI COMITI: & in Baſilidis variis gemmis apud Chifletium. Neque certe alius habitus decebat Deum, qui inſtar aurigæ currum agitare neceſſe habebat; prout a Prudentio deſcribitur libro contra Symmachum primo:

Hoc ſidus currum, rapidaſque agitare quadrigas
Commenti, & RADIOS *capitis, &* VERBERA DEXTRÆ

Et

Et frenos, faleraſque, & equorum pectora anhela
Æris inaurati, vel marmoris, aut orichalci
Juſſerunt nitido fulgere polita metallo.

Artemidorus lib. 2. Onecr. c. 36. memoriæ mandat, *ſolem, non qualis eſt, ſed qualis ab hominibus eſſe putatur,* σκευὴν ἔχοντα ἡνιόχου, *habitu aurigæ ornatum,* in ſomnis viſum, bonum portendere athletis, peregrinari cupientibus & aurigis. Et hinc Macrobius lib. Sat. 1. cap. 23. conjecturatur, Jovem Aſſyriorum eundem cum Sole eſſe: *Hunc vero, ait, eundem Jovem Solemque eſſe, cum ex ipſo ſacrorum ritu, tum ex habitu dignoſcitur. Simulacrum enim aureum, ſpecie imberbi inſtat dextra elevata cum* FLAGRO *in* AURIGÆ *modum: læva tenet fulmen & ſpicas, quæ cuncta Jovis Solisque conſociatam potentiam monſtrant.* Nec aliam ob cauſam Harpocratem noſtrum parili habitu, in alia gemma exhiberi cum ſtella & leone arbitror;

Nam leo Soli eſt dicatum animal; hicque radiatus occurrit in nummo Juliæ Domnæ a Leontopolitis percuſſo: in alio Caracallæ radiatus fulmen tenet, apud Triſtanum; & in annulo LXIII. Gorlæi, globum, nullam aliam ob cauſam, quam quia ſol orbem terrarum radiis ſuis illuſtrat, cumque a gentilibus regere dicebatur: & in gemma, quam ſe poſſidere teſtatur Smetius in Antiq. Noviomagenſibus, cernitur cum ſpica, quia ſol omnes res calore ſuo producit. Præterea leo quia, teſte Æliano, ἄγαν πυρώδης ἐστὶ, ab Aſtrologis Ægyptiis domicilium ſolis conſtitutus eſt; eandem-

queob cauſam, uti legere licet apud magni Etymologici auctorem, Grammatici cenſuerunt eum ἐλειήτην vocari, παρὰ τὴν ἕλην τὴν θερμότητα. Exſtant hanc in rem verba Macrobii lib. 1. Sat. Serm. c. 21. elegantia, quæ, licet longiuſcula ſint, adſcribere tamen non gravabor: *Ægyptii animal in Zodiaco conſecravere ea cœli parte, qua maxime annuo curſu ſol valido efferuet calore; leoniſque inibi ſignum domicilium ſolis appellant; quia id animal videtur ex natura ſolis ſubſtantiam ducere: primumque impetu & calore præſtat animalia, uti præſtat ſol ſidera, validuſque eſt leo pectore in priore corporis parte, ac degenerat poſterioribus membris. Æque ſolis vis prima parte diei ad meridiem increſcit, vel prima parte anni a vere in æſtatem: mox elangueſcens deducitur vel ad occaſum, qui diei, vel ad hyemem, quæ anni pars videtur eſſe poſterior: idemque oculis patentibus atque igneis cernitur ſemper, ut ſol patenti igneoque oculo terram conſpectu perpetuo atque infatigabili cernit.* Porphyrius præterea memoriæ mandat ſolem appellari ϑαῦρον, λέοντα, δράκοντα, ἱέρακα, *lacertum, leonem, draconem, & accipitrem*: eumque leonino capite inſignem effingi ſolere ex Statii Scholiaſte, aliiſque docuit auctoribus Laurentius Pignorius: de quo proculdubio, quicquid fluctuet Deſiderius Heraldus, loquitur Arnobius; *Inter deos videmus veſtros leonis torviſſimam faciem mero oblitam minio, & de nomine* FRUGIFERI *nuncupari.* Nam & minium adhibitum videtur, licet aliorum etiam numinum ſtatuæ ita fuerint ornatæ, uti rubrum ſolis colorem, igneoſque ſideris radios exprimerent; & FRUGIFER vocatur, quia ſol frugum, fœcunditatiſque cauſa præcipua; ipſe propterea καρποφόρος, atque καρπογενέθλιος appellatus, quemadmodum docuit ad Hiſtor. Auguſtam Salmaſius. Sic in Albini numiſmatis Mercurius radiatus ſolem refert, addita inſcriptione, SÆCULO FRUGIFERO: Statius libro Thebaidos primo Oſirim ſive ſolem non aliter appellat; exſtatque idem epithetum, & Iſidi, ut videtur tribuitur in Inſcriptione veteri anno hujus ſæculi quarto & vigeſimo Voorburgi in Batavis reperta, atque a viris doctis edita:

J. O. M. SARAPI
ISIDI. FRUGIFERO
CÆLESTI. FORTUNÆ
BONO. EVENTO.

Nam ſi ſalva eſt marmoris ſcriptura nec ſi ad Serapin τὸ FRUGI-

GIFER loco ſuo motum debet referri, ita Iſis vocatur quia utriuſque ſexus dii habebantur participes, & Iſis omnium rerum origo vel vt Apulejus loquitur, *rerum natura parens*, *elementorum omnium domina*, *ſæculorum progenies initiales*, *ſumma numinum* &c. habebatur; unde non modo appellatur DEA QUÆ EST OMNIA, & MYRIONYMA; verum etiam FRUCTIFERA in lapidibus vetuſtis; *corpusque ejus omne continuatis uberibus*, teſte Macrobio lib. 1. Sat. cap. 20. *denſatum eſt quia terræ vel rerum naturæ altu nutritur univerſitas*; *ipſaque vel terra habebatur vel natura rerum ſubjacens Soli*: quæ verba tamen oſtendunt clare, non dixiſſe Macrobium, id quod video excidiſſe nonnemini, Iſidem pro Sole cultam eſſe. Et ejuſmodi Iſidem ego crediderim cerni in gemma quæ cum imaginibus aliis ſubjicitur Expoſitioni ſtatuæ Dianæ Claudii Menetrei; quia Ægyptiorum plane fabricam refert, quemadmodum ex Ori ſtatuis apud Pignorium patet. Nec puto, id quod video placere eruditis, vocem CÆLESTI ad Iſidem, verum ad Fortunam debere referri; & deſignari (niſi tamen quis τὸ *Cœleſtem* abſolute poni exiſtimet) Deam, quæ in Africa præcipue culta CÆLESTIS vocatur non ſolum Tertulliano, Ammiano Marcellino, Trebellio pollioni, Julio Capitolino, Salviano, Proſpero; verum etiam in lapidibus vetuſtis tam apud Gruterum, quam apud Sponium. Nam in his vel CÆLESTIS, vel INVICTA CÆLESTIS vel CÆLESTIS AUGUSTA occurrit; neque hæc quicquam commune habet cum *Bona Dea* Romæ culta, licet in inſcriptione Arculi in Italia reperta occurrat, BONA DEA SANCTISSIMA CÆLESTIS. Nam, ſi placet intelligere *Bonam* Romanorum *deam*, illa *cœleſtis* communi epitheto, ut Venus, Diana, Mercurius, & Silvanus; ſi vero *Cœleſtem* Africę, illa *ſanctiſſima* & *bona* dicetur exemplo multorum aliorum numinum. Et, qui valde hoc monumentum illuſtrat, Philaſter Brixienſis ita loquitur: *Alia eſt hæreſis in Judæis qui Reginam, quam & Fortunam Cœli nuncupant, quam & Cœleſtem vocant in Africa, eique ſacrificia offerre non dubitabant.* Sed ut ad leonem redeam; optime conjecturat Johannes Macarius figuræ Abraxeæ, quam edidit Baronius, leonem apponi, quia ſolis ſymbolum animal illud eſt; & quod magis gemmam laudatam illuſtrat, ante leonis pedes jacet caput bovis,

quia lunę boves tribui ſolebant: & luna lumen ſuum a ſole accipit. Hinc in nummis Septimii Severi, Caracalę, Julię pię, & Gordiani Luna currui inſiſtit, cui boves juncti ſunt; in alio Paneados urbis Syriæ, Diana, quę eadem cum Luna, Epheſia cernitur cum binis ad latera bubus apud Patinum; & ejuſdem deæ ſtatua, quam luce donavit publica Claudius Menetreus, capitibus bubulis ornatur. Claudianus quoque & Auſonius currum Lunæ a *Juvencis* trahi affirmant, & Scholiaſtes Statii tradit, *lunam quæ propius tauro adhæreat vacca id eſt bove figuratam fuiſſe*: quo pertinet, Io in vaccam mutatam eſſe, & Mithram ſive Solem reluctantis tauri cornua in marmoribus, & apud Scholiaſtem laudatum retinere. Atque ut in gemma laudata bovis caput leoni propter rationem dictam ſupponitur, ita in alia, quam exhibeo, ante Harpocratem radiis ornatum & loto inſidentem cynocephalus ſtat, quia per illud animal erectum ſtans & manus in cœlum attollens Lunam exprimere ſolebant, uti legere licet apud Horum cap. 14. Hieroglyphicorum.

Præterea ſolium Hori vel Solis inſiſtebat leonibus, docebantque ita multa habere ſimilia ſidus illud & animal: Idem cap. 17. Κεφαλὴν γὰρ ἔχει μεγάλην τὸ ζῶον, καὶ τὰς μὲν κόρας πυρώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον στρογγύλον, καὶ περὶ αὐτὸ ἀκτινοειδεῖς τρίχας, κατὰ μίμησιν Ἡλίου, ὅθεν καὶ ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦ Ὥρου λέοντας ὑποτιθέασι, δεικνῦντες τὸ πρὸς τὸν θεὸν τοῦ ζώου σύμβολον. Ἥλιος γὰρ ὁ Ὧρος ἀπὸ τοῦ τῶν ὡρῶν κρατεῖν: *Caput enim magnum habet hoc animal, & pupillas ignitas, faciem vero rotundam, & circumquaque radiorum more ſparſos pilos inſtar Solis. Quare & ſub ſolio Hori leones ſupponunt, hujus animalis cum deo ſimilitudinem maxi-*

mam

mam demonſtrantes : dicitur autem ſol Horus, eo quod horis præſit : & hæc ſuperſtitio, quæ totum fere Occidentem & Orientem pervaſit olim, videtur etiam Tatarorum animos contaminaſſe, quippe qui in bracteis vel tabulis, in quibus Imperatorum privilegia ſcribebantur, ſculpebant *imaginem leonis cum ſole vel luna, vel imaginem grifalchi, aut reliquorum animalium*, teſte M. Paulo Veneto. Ut autem telam, quam exorſus ſum, totam detexam; alia gemma in qua lotus naviculæ inſiſtit, loto homo armatus & leo, nihil aliud nobis quam ſolis cultum ob oculos ponit:

Nam & Mithra ſive Sol in ſacris Mithriacis MILES vocabatur vel potius eorum, qui ſacris illis initiabantur, aliquis vel plures dicebantur *Milites*; Hieronymus epiſtola ad Lætam. *Ante paucos annos propinquus veſter Gracchus nobilitatem patriciam ſonans nomine, cum præfecturam gereret urbanam, nonne ſpecum Mithræ, & omnia* PORTENTOSA SIMULACRA, *quibus Corax, Griphus*, MILES, *Leo, Perſes, Helios, Bromius, Pater initiantur, ſubvertit, fregit, exuſſit?* Recte enim videtur Macarius hæc verba interpretari de Sole militis habitu effícto; præcipue cum adjiciat ſeſe vidiſſe hominem more militis accinctum gladio, capite leonino, & dextra tenentem ora Meduſæ : quam tamen gemmam Chifletius ad *Perſea Solem* refert; cujus ſcilicet hiſtoriam ex ſideris illius natura interpretantur, quemque Ἥλιον faciunt Scholiaſtæ Heſiodi ad Theogoniam; & ad Lycophronem. Mars quoque, armorum deus, non alius quam

ſol eſt, teſtibus Macrobio in Saturn. & Juliano Oratione IV; eandemque ob cauſam Accitanis radiatus colebatur: *Martem*, inquit Saturnalium ſermonum ſcriptor, *Solem eſſe quis dubitet? Accitani etiam, Hiſpana gens, ſimulacrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Neton vocantes.* LOTUS, ſoli dicata, uti mox pluribus docebitur, planta naviculæ inſiſtit; quia ſolenne Ægyptiis omnes dæmones atque adeo ipſum ſolem non ἐπὶ στερεοῦ, *in ſolido ſtabilique*; verum ἐπὶ πλοίου *ſuper navigium* ſtatuere, uti docet Porphyrius libro de antro Nympharum, apud quem hujus ſuperſtitionis ratio videri poteſt. Euſebius quoque libro 3. cap. XI. pręp. Euang. narrat Ægyptios ſolem interdum repręſentare δι' ἀνθρώπου ἐπιβεβηκότος πλοίου, ἐπὶ κροκοδείλου κειμένου, *per hominem crocodilo impoſitam navem ingredientem; navemque ſignificare motum in humido, crocodilum vero aquam potui aptam, per quam Sol fertur*: plutarchus inſuper teſtis eſt, in libro, quem de Iſide & Oſiride conſcripſit, eandem gentem commemorare ſolem & Lunam οὐχ ἅρμασιν (uti ſcilicet apud Græcos & Romanos fiebat) ἀλλὰ πλοίοις ὀχήμασι χρωμένους περιπλεῖν ἀεὶ, *non curribus, ſed navigiis vectos curſus ſuos peragere*, atque ea re ænigmatice ſignificaſſe, τὴν ἀφ' ὑγροῦ τροφὴν αὐτῶν καὶ γένεσιν, *eos humore ali atque procreatos eſſe*: quomodo Philoſophi verba, interpreti haud ſatis intellecta, reddenda ſunt. Clemens Alexandrinus libro quinto Strom. Ægyptiorum alios ſcribit ſolem ἐπὶ πλοίου, alios ἐπὶ κροκοδείλου effinxiſſe; & ſignificaſſe ὅτι ὁ ἥλιος δι' ἀέρος γλυκεροῦ καὶ ὑγροῦ iter ſuum abſolvit. Nec abſque ratione eſt, quod arbitratur Valeſius Henricus, vir eruditiſſimus ad Dionis Excerpta Antinoum in urbe ſui nominis adjunctum ſibi habuiſſe luſorium navigium eam ob cauſam: Epiphanius in Ancorato: ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόου κεκηδευμένος καὶ σὺν λουσορίῳ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ οὕτως κατετάγη; niſi aliquis malit Scaligerum ſequi, arbitrantem, id ideo factum eſſe quia Antinous, dum per Nilum navigat, periit; quo pertinet doctiſſimum Epiphanii interpretem hæc verba ita intelligere, tanquam Antinous cum luſorio navigio ſepultus ſit. Hinc forte eſt, quod Albricus philoſophus cap. VII, de Deor. Imag. *naviculam* inter comitatum Lunæ vel Dianæ recenſet: *Et navicula poſt cervos cum homine navigante & velificante in mari erat ſignata*: quod in nummo Domitiani, quem illuſtravit Nicolaus Obrechtus, ipſe, ut videtur, Imperator Iſiaci habitu

bitu navi inſidet; & quod Manichæus his deliriis imbutus docuerit Solem & Lunam *naves* eſſe, quemadmodum videre licet apud Epiphanium cap. 10, 22, & cap. 29. Hæreſeos Manichæorum, nec non Auguſtinum lib. De Hęreſibus; quanquam & olim Heraclito placuerit in cœlo eſſe σκάφας ἐπεστραμμένας κατὰ κοῖλον πρὸς ἡμᾶς, *ſcaphas vel alveos convexos, in quibus coactæ lucidæ exhalationes flammas elidant, eaque eſſe ſidera*: quemadmodum narrat Heſychius Mileſius. Atque talia ſibi videntur finxiſſe gentiles, quia, uti ex Plutarcho docui, ſolem, lunam, & ſidera exhalationibus ali credebant, quod Porphyrius libro de Antro Nympharum, etiam Stoicos habuiſſe perſuaſum docet; Plutarchus in lib. de Iſide eos ſcribit cenſere ſolem ἐκ θαλάττης ἀνάπτεσθαι καὶ τρέφεσθαι; τῇ δὲ σελήνῃ τὰ κρηναῖα καὶ λιμναῖα νάματα γλυκεῖαν ἀναπέμπειν καὶ μαλακὴν ἀναθυμίασιν; *e mari inflammari & ali: lunæ vero a fontanis & paluſtribus aquis dulcem & mollem ſubmitti exhalationem*: & Zeno apud Laërtium Diogenem Solem ali ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης, Lunam ἐκ ποτίμων ὑδάτων, reliqua vero ſidera ἀπὸ τῆς γῆς; quam in rem etiam videri poteſt Macrobius lib. 2. cap. 10. in Somnium Scipionis; unde & Tzetzes ad Heſiod. p. 49. ἥλιον *ſolem*, putat dictum q. ἅλιον, ὡς ἐξ ἁλὸς, ἤγουν θαλάσσης τὴν γένεσιν ἔχων; vel, ut pag. 104. loquetur, τὴν ἄναψιν. Loto præterea tanquam navigii malo inſiſtit cum leone miles; quod illuſtratur valde a Martiano Capella, qui libro ſecundo de Nuptiis Philologiæ eleganter Solis navigium deſcribit. *Mox ſtudium in ſolarem laborare circum, quippe ſeſcuplo fatigabat aſcenſum: qui tonus ac dimidius habebatur. Ibi quandam* NAVIM *totius naturæ curſus diverſa cupiditate moderantem, cunctaque flammarum congeſtione pleniſſimam, & beatis circumactam mercibus conſpicatur. Cui nautæ ſeptem, germani tamen ſuique conſimiles præſidebant: in prora felis forma depicta, Leonis in* ARBORE (id eſt malo) *crocodili in extimo videbatur. In eadem rate fons quidam lucis ætbereæ arcanis fluoribus manans in totius naturæ lumina ferebatur*: uti ea verba emendanda ſunt cum Valeſio a quo tamen paululum abit Thomas Gale doctiſſimus vir notis in Jamblichum: quippe qui reſcribit. *Similes præſidebat in prora felis forma depicta.* Porphyrius quoque apud Euſebium lib. v. cap. x. Prępar. memoriæ mandat in εὐχαῖς vel precibus & votis Ægyptiorum Solem vel ex palude limoſa emergere, vel ἐπὶ τοῦ λωτοῦ ſedere,

vel

vel ἐπὶ πλοῖον ναυτίλλειν, aut ſingulis horis formam mutare: & tandem Jamblichus cap. 2. Sect. vii. Myſteriorum, ſcribit deum vel Solem ἐπὶ πλοίου ναυτιλλόμενον oſtendere potentiam mundi gubernatricem; quia uti gubernator a navi ſeparabilis ejus clavo adſtat, ita & ſol mundum totum regit. Alia tandem earundem Baſilidianorum monſtra apud Chifletium, quæ accipitris, galli, leonis capitibus fœdantur, in duos angues deſinunt, vel *a crure ſerpentes* ſunt, uti loquitur Tertullianus in Apologetico, & flagellum plerumque tenent, ad Solem referri debere exiſtimo. Serpentem enim & accipitrem Soli dicata eſſe animalia ex iis, quę paulo poſt in medium afferentur, conſtabit; gallumque ἡλίου ἱερὸν ὄρνιθα eſſe & nuntiare ſolis ortum, teſtatur Pauſanias libro v. & Plutarchus memorię mandat quendam, avem eam manui Apollinis (male interpres *Æſculapium* ſubſtituit) impoſuiſſe, ad denotandum ſolis ortum & matutinum tempus: ὥσπερ οὖν, ait in libro de Pythiæ Oraculis, ὁ τὸν ἀλεκτρυόνα ποιήσας ἐπὶ χειρὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἑωθινὴν ὑπεδήλωσεν ὥραν καὶ καιρὸν ἐπιούσης ἀνατολῆς. Pythagras albo gallo veſci prohibuit, quia ſacer erat lunę & ſoli: Diog. Laërtius prius docet; utrumque vero Jamblichus: & illius quidem verba ſunt: Ἀλεκτρυόνος μὴ ἅπτεσθαι λευκοῦ, ὅτι ἱερὸς τοῦ Μηνὸς καὶ ἱκέτης: *Gallo autem gallinaceo albo veſci prohibuiſſe, quia lunæ & ſacer eſt & ſupplex.* Doctiſſimus Caſaubonus reſcribit τοῦ Διός, eumque ſequitur Schefferus in erudito libello de Natura Philoſophię Italicę; ſed vulgatam probam eſſe obſervat Galliæ decus Ægidius Menagius; quia Jamblichus etiam memoriæ mandat gallum Μηνὶ ſacratum fuiſſe. Neque tamen putem Μῆνα aut *Menſem Deum* hic intelligi debere, aut eundem eſſe cum Sole. Nam Suidas quidem in v. πυθαγόρας, nec non Jamblichus lib. 1. cap. 28. illi ſideri avem hanc ſacram faciunt; ſed ultimus lib. 2. exponens ſymbolum philoſophi octavum decimum Μῆνα & Ἥλιον deſertis verbis diſtinguit; Ἀλεκτρυόνα τρέφε μὲν, μὴ θύε δὲ Μηνὶ γὰρ καὶ Ἡλίῳ καθιέρωται. Et hinc mihi ſuſpicio oborta, Lunam, non autem menſem ſignificari; lunæque gallum ſacrari, διὰ τὸ σημαίνειν τὴν ὥραν, ut Jamblichus & Diogenes loquuntur, canendo ſcilicet luna & ſole exorientibus, quemadmodum docet Ælianus lib. 4. c. 29. Anim. Nec obſtat Strabonem Menem Deum & Σελήνην, uti obſervat Magnus Salmaſius ad Hiſtor. Auguſtam, diſtinguere; & libro 12. in urbe Dioſpoli

Dioſpoli ſcribere Μηνὸς cerni templum, illudque etiam dicatum eſſe lunæ: Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τῆς Σελήνης τὸ ἱερὸν, *eſt autem hoc quoque templum Lunæ.* Nam Μὴν & Σελήνη idem numen, ſed ille ut mas, hæc ut mulier colebatur, uti ſatis ſuperque patet ex noto Spartiani in Caracalla loco; & nummis, in quibus Lunus deus occurrit habitu virili circa tergum lunam corniculatam gerens; uti patet ex Valeriani apud Seguinum & Caracallæ apud Patinum viros Antiquariæ rei peritiſſimos numiſmatibus; quorum in altero, quod notandum diligenter, gallus etiam dei παρεδρὸς eſt. Et ita Ægyptii *lunam* maſculino genere exprimebant, ipſaque eſſe putabatur ἀρρενόθηλυς, quam naturam certe μὴν & σελήνη commode exprimebant: locus hanc in rem elegans apud Ammon. in lib. Ariſtot. de Interpret. Καὶ γὰρ ἀρσενικῶς Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν: ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν γῆν οἶμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, οὐχ ὑπὸ ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς φωτιζομένην. διὸ καὶ ὁ ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Ἀριστοφάνους λόγος, τὸ μὲν ἄρρεν τῷ ἡλίῳ προσήκειν ἔφη, τὸ δὲ θῆλυ τῇ γῇ, τῇ δὲ σελήνῃ τὸ ἀρρενόθηλυ *Nam Ægyptii Lunam maſculino genere appellare ſolent, reſpectu, ut opinor, terræ, quippe quæ non ſolum a ſole, verum etiam ab ipſa illuminetur: inde & Ariſtophanes in ſympoſio dicit, maſculum ſoli convenire, fœmineum terræ, lunæ vero maſculum & fœmineum genus.* Et hanc arbitror ob rationem Strabonem ſcribere templum Menis etiam ſacrum eſſe Lunæ, non autem quia hæc numina plane diverſa erant, & nihil habebant commune. Nam Luna proprie Μὴν vocatur, quando corniculata eſt; Cleomenes lib. 2. Meteor. Μὴν δὲ καλεῖται κατὰ τέσσαρα σημαινόμενα; καὶ γὰρ ἡ Σελήνη, ὅταν ᾖ σιγμοειδὴς τῷ σχήματι μὴν καλεῖται: *Μὴν vero vocatur ob quatuor ſignificata. Etenim luna cum figuram litteræ ſigma refert, Μὴν appellatur*: nam hæc eadem cum corniculata, quia figura litteræ illius apud antiquos fuit, C. Et hæc quidem mea de *Menis* cultu ſententia; quanquam fatear valde eam labefactari per Plinium, qui teſte Salmaſio, ſymbolum Pythagoræ vertit *menſi ſacrum*; quę tamen verba necdum mihi, non ſecus ac eruditiſſimo Menagio reperta ſunt; ut & per nummum Antonini Pii apud Patinum, in quo cernitur Lunus Deus cum gallo, ut videtur, & hæc inſcriptio: MENSIS COL. CÆS. ANTIOCH. niſi ſit error, id quòd etiam doctiſſimus editor ſuſpicatur, ſcalptoris, ſcribique debeat *Col. Cæſarea Antiochenſis.* Nec, ut e diverticulo in viam,

aliunde explicari debere videntur gentilium, eorundemque hæreticorum ſomnia, & trium capitum monſtra, quæ in gemmis Chifletianis occurrunt. Medium ſcilicet locum occupant LEONIS, dextrum latus GALLI, ſiniſtrum EQUI capita, voluminibus draconis inter ſeſe connexa: alibi cernere datur caput EQUI cum ramo, ARIETIS, VIRI BARBATI, & GALLI vel alterius alitis crura: Nam nihil aliud, quam ſolem, cui animalia illa ſacra omnia, deſignant; eoque pertinet proculdubio Macrobium notare in Saturnalibus, Alexandrinos Serapidis vel Solis imagini ſignum *tricipitis animantis* adjungere: *Eidem*, ait, *Ægypto adjacens civitas, quæ conditorem Alexandrum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Iſin cultu pæne attonitæ venerationis obſervat: omnem tamen illam venerationem Soli ſe ſub illius nomine teſtatur impendere, vel dum calathum capiti ejus infigunt, vel dum ſimulacro* SIGNUM TRICIPITIS ANIMANTIS *adjungunt; quod exprimit medio eodemque maximo capite* LEONIS *effigiem, dextera parte caput* CANIS *exoritur manſueta ſpecie blandientis: pars vero læva cervicis rapacis* LUPI *capite finitur: eaſque formas animalium* DRACO *connectit volumine ſuo, capite redeunte ad dei dexteram, qua compeſcitur monſtrum*: quæ breviter ita expreſſit Albricus Philoſophus: *Sub pedibus ejus depictum erat monſtrum terrificum, cujus corpus erat ſerpentinum, triaque habebat capita, ſcilicet caninum, lupinum & leoninum. Quanquam inter ſe forent diverſa, in unum tamen corpus coibant, unam ſolam caudam ſerpentinam habentia.* Et ille quidem per leonis caput monſtrari ſcribit *tempus præſens*, quia conditio ejus inter præteritum futurumque actu præſenti valida ferven ſque eſt; per lupi caput, *tempus præteritum*, quia memoria rerum tranſactarum rapitur & aufertur: per *canis blandientis* effigiem, futuri temporis eventum; de quo nobis ſpes incerta blanditur. Sed, quoniam hariolari libet, æque commode de diurno Solis curſu, quem ut deſignarent deum ut puerum, ut juvenem, ut ſenem effingebant, hoc monſtrum videtur poſſe explicari: & ſic leonis caput meridiem, qua ſol maxime fervet; canis blandiens ortum, qui certe jucundiſſimus poſt exactas noctis tenebras eſt, & lupus rapax occaſum, quia tunc omnia occultantur & quaſi rapiuntur, denotabit; niſi tamen quis malit lupo ortum ſignificari, quia priſci Græci lucem quæ præcedit ſolis exortum λύκην, & inde Apollinem Λύκιον, Macrobio teſte,

ſte, vocarunt; tuncque caput canis blandientis non incommode notabit occaſum, quia ille blanditur & quaſi arridet hominibus labore feſſis & defatigatis; & ita in aliis gemmis GALLI caput ortum, LEONIS meridiem, EQUI occaſum, cum feſſus ad ſtabula veſperi redire ſoleat, ſignificabit. Atque ex his ſatis ſuperque clarum eſſe arbitror, portenta, quæ apud Chifletium & in auctuario Tabulæ Iſiacæ poſſunt videri, nil niſi ſolem referre, nec aliunde ea videri explicanda eſſe; quia omnia, quæ in iis occurrunt, ſideri illi quam maxime conveniunt, & Baſilidem diſertis verbis Hieronymus in Amos ſcripſit, portenta ſua ad deum qui in ſole eſt retuliſſe: *Baſilides qui omnipotentem Deum portentoſo nomine appellat Abraxas, & eundem ſecundum Græcas litteras, & annui curſus numerum dicit in* SOLIS CIRCULO *contineri, quem ethnici ſub eodem numero aliarum literarum vocant Mithram, & Iberæ ineptiæ in Balſamo Barbeloque mirantur.* Sed his omiſſis, ad ipſam imagunculam mihi redeundum eſſe perſpicio. Et habet quidem illa capiti impoſitum ornamentum exſtructum in altitudinem; quod peculiare eſſe numinum Ægyptiorum, & eorum exemplo ſacerdotum variæ apud Laur. Pignorium imagines, nec non ſacerdos Iſiacus, quem e penu antiquaria viri eruditæ & elegantis induſtriæ Petri Bellorii, luce donarunt publica Ampliſſimus Spanhemius, & Clariſſimus Leonardus Auguſtinus: niſi potius omnis ille ornatus florem & fructum loti referat; cum a poſteriore parte plane folia conſpicere detur oblonga, quæ tamen in loto rotunda fuiſſe ſcribit Jamblichus. Quicquid ſit, & ne repetam quæ monui, lotum ſole oriente ſeſe explicare, occidente vero claudere tradit Dioſcorides; & hæc videtur ratio eſſe quare plantam hanc ſoli dicarunt, ſuperſtitionis ridiculæ homines: Λωτὸς, ait lib. IV. cap. CXIV. ἐν Αἰγύπτῳ γεννώμενος ἐν τοῖς ὕδασι τῶν ἐπικλυσθέντων πεδίων καυλός ἐστι τῷ τοῦ κυάμου ἐμφερής· ἔχων ἄνθος μικρὸν λευκὸν, ἐοικὸς κρίνῳ· ὅ φασι κατὰ τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἁπλοῦσθαι, δύνοντος δὲ μύειν καὶ ὅλην τὴν κωδίαν κρύπτεσθαι ἐν τῷ ὕδατι, πάλιν τε πρὸς τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου προκύπτειν: *Eſt & in Ægypto lotus, quæ in campis flumine inundatis provenit, caule fabæ, flore parvo, candido, lilio ſimili, quem tradunt occidente ſole comprimi, occludique, ad ortum autem aperiri: adduntque caput ipſum veſpera aquis condi, & exoriente ſole emergere.* Similia tradunt Theophraſtus lib. IV. cap. 10. Hi-

ſtor plantarum, Proclus libro de ſacrificiis & Magia, nec non Plinius lib.13, cap.17. & 18. cujus hęc ſunt verba: *Mirum eſt, quod præter hæc traditur; ſole occidente papavera* (ita vocat fructum, quia papaveri erat ſimilis) *ea comprimi & integi foliis: ad ortum autem aperiri donec matureſcant, floſque qui eſt candidus, decidat.* Et artificem noſtrum arbitror fructum loti oculis expoſuiſſe, & folia aperuiſſe quia, uti mox docebo, Harpocrates ſolem orientem deſignabat. Nihil certe in ſacris Ægyptiorum frequentius loto: ejuſque florem vel fructum capitibus gerunt Apis, Iſis, Oſiris, Serapis, Canopus, Antinous, Serpentes, & alia Ægyptiorum numina, eorumque imitatione Reges & Reginę: quin & Orus ſive Harpocrates lotum manibus tenet, & capite gerit matris Iſidis genibus inſidens in Hadriani & Antonini Pii nummis apud antiquarios obviis. Plutarchus in libro de Iſide & Oſiride inſuper refert Iſidem Oſiridis cum ſorore congreſſum, ex corona loti, quam apud Nephtyn reliquerat, deprehendiſſe; καὶ τεκμήριον ἰδοῦσα τὸν μὲν ΛΩΤΙΝΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟΝ, ὃν ἐκεῖνος παρὰ τῇ Νεφθυῖ κατέλιπε; imo, ſi bene capio ejuſdem verba, quæ exſtant in libro de Pyth. Orac. Ægyptii ipſa ſolem planta deſignabant. Nam poſtquam dixiſſet eos male Empedoclem irridere, quod ceciniſſet τὸν Ἥλιον περὶ γῆν ἀνακλώσει φωτὸς οὐρανίου γενόμενον, αὖθις ἀνταυγεῖν πρὸς ὄλυμπον ἀταρβήτοις προσώποις, adjicit; ipſos ſolem facere γηγενὲς ζῶον, *animal terra natum*, vel φυτὸν ἕλειον, *paluſtrem plantam* (quæ nulla alia quam lotus, ſolis cæteroquin ſymbolum, eſt) & ita eum εἰς βατράχων πατρίδα ἢ ὕδωρ adſcribere. Et loti plantam gerit corona radiata cinctus Nilus in Titi nummo apud Triſtanum; qui meliori forte jure Solem quam Jovem refert; quia illius propria ejuſmodi corona, & Nilus idem cum Sole habetur, ipſo nomine explente numerum dierum anni ſolaris, quemadmodum Heliodorus lib. x. Æthiop. & Euſtathius ad periegeſin Dionyſii teſtantur. Exiſtimant tamen eruditi, non loti, ſed perſeæ Ægyptiæ fructum rotundum inter bina vel plura folia, deorum capitibus, qualis Oſiris occurrit apud eruditiſſimum Seguinum impoſitum eſſe. Apud Alexandrinos certe in luco Sarapidi ſacro multas perſeas fuiſſe, eaſque σκιὰν περικαλλῆ καὶ ὄψιν dediſſe teſtatur lib.xı. extremo de Animal. Ælianus. Et optime ita exornaretur imaguncula noſtra, quia Harpocrati propter formam fructus & foliorum dicatur, uti docet in libro de Iſide Plutarchus,

ſi apud

ſi apud eum reſcribatur, ut omnino reſcribendum eſt τῷ pro τῇ θεῷ; id quod proculdubio animadvertit etiam Gyraldus, vir doctiſſimus, quia hoc ex loco docet perſeam arborem Harpocrati Ægyptum dicaſſe. Depravata tamen lectio poſt Gyraldum etiam in errorem induxit eruditione præſtanti viros, qui cenſuerunt perſeam Iſidi ſacratam eſſe: *Harpocrates quoque*, ait, *deus neque imperfectus ac infans putandus eſt; ſed præſes atque rector recentis atque imperfectæ & incompoſitæ hominum de diis ſententiæ. Itaque & digitum ori impoſitum tenet, argumentum taciturnitatis & ſilentii, & menſe Meſore offerentes ei legumina dicunt, lingua fortuna, lingua genius.* Τῶν δ' ἐν Αἰγύπτῳ φυτῶν μάλιστα τῷ θεῷ καθιερῶσθαι λέγουσι τὴν περσέαν, ὅτι καρδίᾳ μὲν ὁ καρπὸς αὐτῆς, γλώττῃ δὲ τὸ φύλλον ἔοικεν: *de ſtirpibus Ægyptiis præcipue deo conſecratam ajunt perſeam; quia fructus ejus cordis, linguæ ſpeciem folium refert. Quippe eorum, quæ homini obtingere poſſunt omnium nihil divinius eſt oratione, præcipue de diis, neque majus res ulla ad felicitatem momentum adfert. Itaque hic oraculum adeunti mandatur, ut ſancte ſentiat, & modeſte loquatur. Plerique autem ridicule agunt, qui in pompis & feſtivitatibus favere linguis jubentes, poſt diis ipſis τὰ δυσφημότατα & loquuntur & ſentiunt.* Et quanquam ante longiuſcula hæc verba, auctor narraverit, Iſidis amuletum, quod eam ſibi appendiſſe fabulantur, exponi φωνὴν ἀληθῆ *vocem veram*, & ita aliquis ſuſpicari poſſit huc reſpicere Plutarchum, cum τῇ θεῷ dicit perſeam ſacrari; tamen arbitror ad Harpocratem hoc referri debere, qui linguæ præerat, eique acclamabatur, *lingua fortuna*; & quia mox ſequitur perſeam ob ſimilitudinem linguæ illi ſacrari. Num autem per hanc exclamationem reſpexerint ad deos præſides vel præſtites homini naſcenti, Δαίμονα, Τύχην. Ἔρωτα, Ανάγκην, memoratos Macrobio, uti arbitratur Seldenus in lib. de Diis Syris; an vero ſignificaverint potius, ex linguæ uſu pendere hominis fortunam eamque δαίμονος atque τύχης locum implere. In illud alii, quibus plus otii eſt, inquirant. Ceterum ſi folia, quæ caput noſtri exornant, diligentius inſpiciantur, perſeæ arboris potius quam loti eſſe videntur; quia oblonga ſunt, & Jamblichus Sect. 7. cap. 2. de Myſteriis, omnia in loto circularia eſſe ſcribit, & proinde folia rotunda magis quam oblonga illi tribuit: κυκλοτερῆ γὰρ πάντα ὁρᾶται τὰ τοῦ λωτοῦ, καὶ τὰ ἐν τοῖς φύλλοις εἴδη καὶ τὰ ἐν τοῖς καρποῖς φαινόμενα. Neque tamen repugnabo ſi quis lotum

hic ſe reperire putet, quia Dioſcorides ἄνθος illius ſcribit eſſe ἐοικὸς κρίνῳ; Plinius *tribuit folia denſa congerie ſtipata, brevioribus tantum gracilioribusque*; & maxime quia Ampliſſimus Spanhemius evincit Diſſertatione quarta in capitibus Ægyptiorum numinum, ex forma rotunda fructus lotum eſſe; cum contra Theophraſtus perſeæ Ægyptiæ fructum figura oblongum & amygdalæ ſimilem tribuat, & Plutarchus loco laudato cordis ſpeciem referre narret. Plura qui de arbore hac, ejus foliis & flore, nec non perſea cognoſcere deſiderat, adire poteſt Magni Salmaſii exercitationes Plinianas, omnis eruditionis revera promptuarium, & medicos, qui rem herbariam tractarunt. Certiſſimum autem & indubitatum plane indicium, imagunculam hanc HARPOCRATEM referre, ſunt digiti, quibus os premit; unde eum *Ægyptium Sigalionem* appellare non dubitat Auſonius in epiſtola ad Paulinum;

Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua SIGALION *Ægyptius oſcula ſignet,*
Obnixum Pauline taces ——

& *digito ſilentium ſuadere* canit Ovidius deos Iſidis comites nobis annumerans lib. Metam. 9.

—— *Cum qua latrator Anubis*
Sanctaque Bubaſtis, variuſque coloribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

Neque alium nobis deſcribit Martianus Capella libro ſecundo: *Tuncque ſubſellia flammabunda cœtum ſuſcepere ſidereum: verum quidam redimitus* PUER AD OS COMPRESSO DIGITO *ſalutari ſilentium commonebat.* Erat autem Ægyptiorum numinum perpetuus comes, ubicunque fere Sarapis & Iſis aliive dii colebantur, ibi etiam Harpocratis ſimulacrum erat; Hinc eſt quod frequenter in gemmis junguntur, non ſecus ac inſcriptionibus vetuſtis, quas ad finem commentatiunculæ hujus explicare conabor. Varro, prout obſervat Auguſtinus lib. 18. cap. 5. de Civ. Dei, cenſuit ideo ejusmodi ſimulacrum Iſidi & Sarapidi apponi, ne quis in vulgus efferret, eos homines fuiſſe: *Conſtitutum eſt etiam*, ait, *de illo, ut quisquis eum* (Sarapin) *hominem dixiſſet fuiſſe, capitalem penderet pœnam. Et quoniam fere in omnibus templis, ubi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labiis impreſſo admonere videretur, ut ſilentium fieret; hoc ſignificare idem Varro exiſtimat*

ut

ut homines fuiſſe eos taceretur. Nam quamvis *Harpocrates* diſertis non nominetur verbis, procul tamen dubio intelligitur, quia Varro, ſi modo eum ad locum reſpicit lumen illud Eccleſiæ, ita loquitur libro IV. de Lin. Latina; prout ex manu exaratis libris reſcribi debere judicat doctiſſimus harum ut & omnium antiquarum rerum arbiter Iſaacus Voſſius ad Catullum: *Principes dei cœlum & terra: hi dei iidem qui Ægypti Serapis & Iſis*, *etſi* HARPOCRATES *digito ſignificet*, *ut ea taceam. Iidem Principes in Latio Saturnus & Ops.* A quibus multum abit lectio vulgata, ex qua alius Vir doctiſſimus, non ſatis bene, ut opinor, colligit Varronem eoſdem feciſſe Harpocratem, Serapidem, & Iſidem; Taautem & Aſtartem: Saturnum & Opem. Ludovicus Vives ad Auguſtinum ex Plutarcho notat, Harpocratem ideo pingi digito ad os admoto, ut nondum locutum ſe eſſe ſignificaret; quod tamen ego in libro de Iſide & Oſiride, nec non alibi apud eum quæro. Angelus Politianus in Miſcellaneis tradit id ideo factum, ut docerent Ægyptii ſilentio ſummum deorum eſſe colendum. Certe id fieri debere probare conatur Porphyrius libro 2. περὶ Ἀποχῆς; inter alia affirmans, deum altiſſimum non recipere ſacrificia; materiam ipſi impuram eſſe; imo ne lingua quidem ad eum colendum nos uti, quia vox eſt res corporea, ſed adorare debere διὰ σιγῆς καθαρᾶς, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν: *ſilentio puro*, *& puris de ipſo cogitationibus*: niſi tamen cum Thoma Gale, elegantis ingenii viro reſcribendum ſit, διὰ ψυχῆς. Et nihil notius eſt quam ſilentium, in myſteriis gentilium diligenter obſervari ſolitum, uti vel patet ex Initiis Cereris, nulla re magis quam ſilentio ſolemnibus. Porphyrius in explicatione Antri Homerici ſcribit Ægyptiorum ſapientes fores ſacras habuiſſe, & vetaſſe μὴ λάλεῖν διερχομένους ἢ θύρας ἢ πύλας; *ne quis fores vel portas tranſiens loqueretur*; *deum univerſi principium* ὑπὸ σιωπῇ *ſilentio venerantes*: quo pertinet aliquo modo Heſychium obſervare Heroas Κρείττονας dici, illos videri κακοτύχους eſſe, & ideo eos qui τὰ ἡρῷα præteribant, ſilentium ſervaſſe, μή τι βλαβῶσι. Jamblichus quoque Sect. 8. cap. 3. Myſt. ſcribit Hermetem Ægyptium neſcio quod πρῶτον μάγευμα ſtatuere, & Εἰκτὼν appellare, *in quo primum quod intelligit & intelligitur reperitur*, ὃ δὴ καὶ διὰ σιγῆς μόνης θεραπεύεται, *quodque ſolo ſilentio colitur*: de quo uti etiam Valentinianorum, aliorumque hæreticorum *Sige* videri poſſunt eruditione præſtantes

ſtantes viri, qui nuper in Ignatii epiſtolas ſcripſerunt. Plutarchus, quemadmodum ex verbis laudatis patet, ideo HARPOCRATEM ita effictum tradit, ne homines facile quid de diis, quorum imperfectam cognitionem habebant, effutirent. Et revera Ægyptiorum theologia tota erat myſtica atque ænigmatum plena: id quod liquido teſtatur epigramma fano vel ſtatuæ potius Minervæ vel Iſidis inſcriptum: Ἐγώ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς καὶ ὂν καὶ ἐσόμενον καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον οὐδεὶς πω θνητὸς ἀπεκάλυψεν, *Ego ſum omne quod fuit, eſt, & erit: meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit*; id eſt, nemo myſteria mea & ſacra explicare potuit, uti apud eundem legimus. Hinc ſphinges plerumque ante templa ſtatuebant, ſignificantes αἰνιγματώδη σοφίαν, uti idem loquitur, ſacra eorum habere, licet aliam longe rationem reddat Syneſius libro 1. de Providentia; ideo ſcilicet in ſacrarum ædium veſtibulis ſphingem poni, ut docerent per partem, qua beſtia, vires corporis, & per partem qua homo eſt, prudentiam conjungi debere. Quin & in genere monere per HARPOCRATEM ſuum potuerunt Ægyptii, maximum eſſe linguam poſſe comprimere: unde *apud Perſas*, teſte Ammiano, *nemo conſiliorum erat conſcius præter optimates taciturnos & fidos, apud quos* SILENTII *quoque colitur* NUMEN: & apud Clementem Alexandrinum legimus, Anacharſin Scytham pingi dormientem, ſiniſtra manu pudenda, dextra os tegentem ſolere; quo ſignificabant vincere nos utrumque debere; ſed majus eſſe linguam cohibere quam voluptati modum ponere. Et Plinius ex ſententia celebris admodum Antiquarii Tom. 1. p. 604. memoriæ mandavit Romanos effigie Harpocratis annulos ſuos ſignaſſe ut admonerentur res publicas non revelandas eſſe. Sed hiſtorię naturalis ſcriptor l. 33. c. 3. id quidem factum ſcribit, verum nullam rationem, multo minus quam affert vir doctiſſimus, adjicit: *Jam vero etiam Harpocratem ſtatuaſque Ægyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt*: quod alii de annulis magica arte formatis, alii de illis, qui ſimulacra numinum, a quibus ſe juvari credebant, circumferebant, exponunt; notandumque obiter Andream Schottum virum eruditiſſimum in Indice Auctorum, ex quibus Plinius opus ſuum digeſſit; *ex Harpocrate* noſtro male facere auctorem, cujus autoritate ille in libro tertio & trigeſimo uſus ſit. Illuſtris Scaliger arbitratur tandem veram cauſam digitorum labiis impoſitorum

eſſe,

eſſe, quod Ægyptii narrent quoſdam deos, & quidem Orum cum Sole ita natos eſſe: Damaſcius apud Photium de Heraïſco Philoſopho Ægyptio loquens: Ἦν δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ πρώτη γένεσις τῷ ὄντι μυστική. Λέγεται γὰρ κατελθεῖν ἀπὸ τῆς μητρὸς ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δάκτυλον, οἷον Αἰγύπτιοι μυθολογοῦσιν γενέσθαι τὸν Ὧρον, καὶ πρὸ τοῦ Ὥρου τὸν Ἥλιον: *Fuit & primus ejus ortus revera myſticus. Fertur enim ex utero matris prodiiſſe digitum ſilentii indicem in labiis habens; quomodo Ægyptii fabulantur natum eſſe Orum, & ante Orum Solem*: qui locus haud obſcure inſuper nos docet, Orum & Harpocratem idem numen eſſe, quia hic non aliter effingi ſolet; licet non diffitear in aliis etiam Ægyptiorum diis ſubinde hoc obſervari. Nam teſte Pignorio in Menſæ Iſiacæ Expoſitione in antiqua gemmæ ſcalptura Oſiris cum triplici pene ad Pamilitia indicanda, ori digitum admovet; & ſimilis plane Iſis occurrit in Hadriani apud Triſtanum numiſmate; adeo ut patrem, ſi vera notat Pignorius, matrem & filium ad eundem modum effictos habeamus: quorum hic etiam miro capitis tegmine inſignis occurrit apud Franciſcum Abelam in Deſcriptione Maltæ; ex qua ſtatuæ hujus ectypum deſumendum beneficio Joannis Weſtrenenii qui ut liberalium ſtudiorum elegans æmulator eſt, ita bibliothecam rariſſimis libris, & huic orbi fere incognitis refertam, poſſidet, curavi. Atque hujuſmodi Harpocrates etiam fere cernitur apud Kircherum Tom. 3. Oed. Ægypt. pag. 523; ſed paululum diverſus eſt capitis ornatus, deinde ſtat erectus, nec ad columellam ſeſe inclinat, ut patet in pagina ſequenti.

Apud Romanos quoque, ut hoc propter argumenti ſimilitudinem adjiciam, colebatur *Angerona*, vel *Angeronia* ſilentium eodem habitu ſuadens: Macrobius lib. 3. c. 9. Sat. loquens de Deo tutelari Romæ: *Alii enim Jovem crediderunt, alii Lunam; ſunt qui Angeronam, quæ digito ad os admoto ſilentium denuntiat.* Deæ illi in ſacello Volupiæ ſacrum faciebant pontifices, & Verrius Flaccus ita appellari ſcribit, quod angores ac animorum ſolicitudines propitiata depellat; Maſurius vero Sabinus *ſimulacrum ore obligato atque ſignato* in ara Volupiæ collocatum putabat; quod qui ſuos dolores anxietateſque diſſimulant, perveniant patientiæ beneficio ad maximam voluptatem; uti apud eundem legere licet lib. 1. cap. x. Illuſtris Scaliger ad Varronem reſcribit *Angenora*, deamque ἐχεμυ-

τίας facit; at in gloſſis, uti obſervarunt eruditi, *Angerona* exponitur ἡ θεὸς τῆς βελῆς ϗ καιρῶν, id eſt *dea conſilii & opportunorum temporum*; quia conſilia maxime ſilentium requirunt, & non niſi commoda occaſione iis facta jungenda ſunt: qua de dea videndus tamen

tamen Salmaſius ad Solinum pag. 7. Atque hinc ad veram cauſam perveniri poſſe arbitror, cur in iiſdem gloſſis *Conſus filius Iſidis* vocetur; *conſo* τῷ ὑιῷ τῆς Ἴσιδ☉· quod Scaliger carpit ad Feſtum, probat, ſed non interpretatur eruditiſſimus Voſſius pater in Etymologico. Mihi nullum fere dubium, quin HARPOCRATES intelligendus ſit. Cum enim *Conſus*, teſte Feſto, ſit *Deus conſiliorum*, vel *ſecretorum conſiliorum*, uti loquitur Aſconius in Verrem; iſque *ſalutaria & fida conſilia noſtris ſuggerat cogitationibus*, prout Arnobio deſcribitur, & cum templum ſub circo habuit, ut oſtenderent tectum debere eſſe conſilium, quemadmodum memoriæ ſacravit Servius ad lib. 8. Æneidos; gloſſarum auctor eodem conſilio Ægyptios Harpocratem ori digitos admoventem finxiſſe ſine dubio ſenſit; indeque illi Latinum nomen indidit, *Conſumque filium Iſidis* eſſe dixit. Baſilides quoque videtur Harpocratem amuletis ſuis indidiſſe, quia teſte Nicephoro lib. IV. Hiſt. Eccleſ. cap. 2. *pythagoricum ſilentium* induxit; ejuſque placitum erat; *Tu omnes cognoſce, te autem nemo cognoſcat*; quod nobis conſervavit Irenæus lib. I. cap, 23. Fueruntque etiam hæretici, qui in tantum ſilentio ſtudebant, ut naribus & labiis ſuis digitum opponerent, ne vel ipſam taciturnitatem voce præriperent, quando tacendum ſibi eſſe arbitrabantur, quos *pattalorinchitas* vocabant, teſte B. Auguſtino, c. 63. Hæreſ. qui tamen cenſet meliori jure illos *dactylorinchitas* appellari poſſe: *Unde etiam illis nomen eſt inditum.* Πάτταλ☉ *enim Græce dicitur palus, &* ῥύγχ☉ *naſus. Cur autem per palum digitum ſignificare maluerint, a quibus nomen hoc impoſitum eſt, neſcio, cum Græce dicatur digitus* δάκτυλ☉, *& poſſint utique dactylorinchitæ multo evidentius nuncupari.* Epiphanius eos ſcribit vocari *Taſcodrugitas*, quia illorum lingua Τασκὸς paxillum ſignificat, & δρȣγγ☉ *naſum*, illique inter orandum τὸν δάκτυλον τὸν λεγόμϑυον λιχανὸν naſo imponebant ut animi triſtitiam & affectatam ſanctitatem præ ſe ferrent. Et ſuſpicio mihi oborta non tam veteres digitum πάσσαλον vocaſſe, quam hæreticos illos non tantum digitis, quod incommodum valde erat, verum etiam paxillis vel πασσαλίσκοις μικροῖς, uti loquitur aliud argumentum tractans auctor vetus apud Suidam in v. ἴδιον, labia & nares compreſſiſſe; quorum primum obſervo in figura, quam ex Pignorio exhibeo;

Atque ita inſigne, quo HARPOCRATES ab aliis numinibus diſtinguitur, puto me ſatis multis, ſi modo non nimia videbuntur, explicaſſe; & ad alia tranſirem, niſi me gradum ut ſiſterem juberent HARPOCRATIANI quos debeo Perilluſtri & erudiτiſſimo viro Galliarumque decori eximio Emerico Bigotio. Nam miſit ad me olim ὁ μακαρίτης & humanioribus litteris ad miraculum imbutus Nicolaus Heinſius, virum illum præſtantiſſimum litteris monuiſſe apud Ptolomæum lib. 3. de Aſtrologia cap. 9. HARPOCRATIANOS; Ἑρμαφρόδιτοι καὶ οἱ καλούμενοι Ἁρποκρατιανοὶ; Proclum in paraphraſi eandem ſcripturam agnoſcere, nec tamen interpretari; Haly Arabem & hunc ſecutum Cardanum de hominibus præſagis accipere, qui inter monſtra cum hermaphroditis componi tamen haudquaquam poſſunt: aliis duobus locis apud hunc ipſum Ptolomeum Ἑρμαφροδίτους καὶ ἀτρήτους conjungi; Proclum pag. 212. ἀτρήτους explicare, τοὺς μὴ ἔχοντας τρυπήματα καὶ διεξόδους, & p. 261, eidem ἀτρυπανήτους (in editione Allatiana ſcribitur, Ἀτρύπητοι) vocari; ἀτρήτους medicis Græcis dici, quibus membrum virile vel muliebre non eſt pervium; & ideo *Harpocratianos* eſſe, quibus os concluſum eſt, qualem natum fuiſſe Fracaſtorium medicum & poëtam celeberrimum volunt: cum Bigotio Menagium ſentire; at Petitum medicum apud Pariſinos χαριέστατον de mutilatis pedibus capere, quo vitio laboraſſe Harpocratem e libello Plutarchi de Iſide & Oſiride conſtat. Quæ obſervatio ut eruditiſſima eſt, ita ego facile amplecterer Bigotii ſententiam, quia Harpocrates os ſignatum gerit, & pedum debilitas inter partus monſtroſos,

ſtroſos, de quibus agunt Ptolomæus & Proclus, numerari non poſſe videtur; niſi me ſollicitum haberet, quod Hermaphroditis junguntur, qui circa partes, quibus ſexus diſtinguuntur, laborant: unde forte quisquam ſuſpicari poſſit Harpocratianos vel Ἁρποκρατιατικοὺς, uti Proclo vocantur, dici, quibus natura occluſa naſcentibus fuit, quomodo Gracchorum matrem *infauſto omine concreto genitali* genitam eſſe ſcribit Plinius lib. 7. cap. 16. & anonymum puerum ex ancilla *ſine foramine naturæ qua humor emittitur* Julius obſequens: & quia Harpocrates os ſignatum ſemper & occluſum habet, ideo honeſto vocabulo eos deſignatos eſſe, qui membra genitalia etiam occluſa habebant. Certe cum uno loco jungantur *Hermaphroditæ*, *&* *Harpocratiani*; altero iidem *Hermaphroditæ* & Ἄτρητοι, & Ἄτρητοι illi ſint, qui genitalibus concluſis naſcuntur, argumentum inde non leve ducitur Harpocratianos & Ἀτρήτους eoſdem eſſe; idque eo magis, quia tales inter prodigia a veteribus relati fuerunt. Verum vir præſtantiſſimus in pereruditis ad Catullum notis *Harpocratianos* explicat, qui in caſtris Veneris militare non poſſunt, & eodem ſenſu arbitratur Veronenſem vatem dixiſſe, *reddere aliquem Harpocratem.* Quamcunque ſententiam quis amplecti malit, per me licet, quippe qui judex inter tot eruditione præſtanti viros non ſedeo; illud tamen arbitror, non videri *Harpocratianos* Ptolomæi ita commode poſſe explicari, quia vitium illud inter monſtroſos partus non referri poteſt, vel certe ſtatim in hominibus de matre cadentibus non conſpicitur, utpote quod ſeſe aperit primum, cum ad pubertatem & virilem ætatem perveniunt. Præterea num Catulli carmen in Gellium ita explicari debeat, dubito;

Gellius audierat, patruum objurgare ſolere
Si quis delicias diceret, aut faceret,
Hoc ne ipſi accideret, patrui perdepſuit ipſam
Uxorem, & patruum reddidit Harpocratem.
Quod voluit, fecit: nam, quamvis irrumet ipſum
Nunc patruum, verbum non faciet patruus.

Nam cum alio loco poëta abſque dubio ſimili loquendi ratione utatur de eo qui ſilet plane, uti;

Si quicquam TACITE *commiſſum eſt fido ab amico*
Cujus ſit penitus nota fides animi.
Me unum eſſe invenies illorum jure ſacratum
Corneli, & factum me eſſe puta HARPOCRATEM.

non video, quam ob cauſam ad novam explicationem decurrendum ſit. Præterea Catullus introducit hominem ſeveri ſupercilii, & qui ſtomachabatur, quando aliquis narrabat ſeſe aliquam habuiſſe; Gellius ut moroſum compeſceret, cum uxore illius rem habuit, & ita patruum reddidit Harpocratem, id eſt fecit, ut loqui non auderet, quando de ejuſmodi rebus ſermones cederentur, quia probe noverat alios dicturos, eum ſtomachari, iratum eſſe, & inexorabilem vitiis adoleſcentium, quia noverat quæ uxori ejus acciderant: quin, quod mox ſequitur, *verbum non faciet patruus* meam ſententiam, quam pluribus propter loci ἀσελγίαν non adſtruam, firmare videtur plane. Neque etiam ex Ptolomæo quiſquam clare evincet, *Harpocratianos* ſignificare formoſos, ſed militiæ Veneris inutiles; & Plutarchus, memoriæ mandans Harpocratem natum eſſe ἠλιτόμηνον καὶ ἀσθενῆ τοῖς κάτωθεν γυίοις, ad pedes potuit reſpexiſſe ſolos, quibus ille certe debilis deſcribitur: idque eo magis, quia ex Etymologici Magni auctore, & Euſtathio (quibus addi poteſt Heſychius) obſervat Græcæ linguæ doctiſſimus reparator Henricus Stephanus, γυῖον ſignificare quidem membrum, ſed proprie pedes manuſque; unde non abſque ratione Philoſophus addit κάτωθεν, ne quis ſcilicet manus, intelligeret. Præterea nondum, quo ſum ſtupore, probare poſſum, ſignum cæleſte, quod *Engonaſin* vel *Ingenicla* dicitur, quodque Herculem eſſe Græci exiſtimant, Harpocratem eſſe ex ſententia Ægyptiorum. Habebant quidem illi ἕτερα σχήματα εἰδώλων καὶ ὀνόματα τεθειμένα, *alias ſimulacrorum formas, & nomina ipſis impoſita,* uti Achilles Tatius extrema Iſagoge teſtatur, ſed Manilius nequaquam lib. 5. v. 645. clare docet *Engonaſin* Ægyptiis Harpocratem eſſe; neque illorum ſententiam videtur potuiſſe ante oculos habuiſſe, quia tantum canit *nixam genu ſpeciem* Græcis *engonaſin* fuiſſe appellatam:

Nixa genu ſpecies, & Graio nomine dicta
Engonaſi, ingenicla claudens, ſub origine conſtat.

uti

uti ex optimo ſuo codice reſcribit vir eruditiſſimus. *Claudens* certe, id eſt, claudicans & loripes natus fingitur eſſe Harpocrates, & in numiſmatis, gemmis, ac amuletis apud antiquarios crebro occurrit imago ejus ſub ſpecie pueri formoſi, ſed loripedis, & non ſtantis ſed inſidentis floribus loti arboris; at ſignum cæleſte non ſedens, pictum fuit, verum dextro pede quemadmodum etiam ex imaginibus vetuſtis jamque editis patet, pugnantis inſtar nitens: Idem Manil. lib. 1, v. 315.

Nixa venit ſpecies genibus, ſibi conſcia cauſæ.

unde *laborem* illi tribuit Feſtus Avienus;

Protinus expertem quem quondam dixit Aratus
Nominis & cujus latuit quoque cauſa LABORIS.

nec non Germanicus in Arateis Phænom.

Haud procul effigies inde eſt DEFECTA LABORE,
Non illi nomen, non magni cauſa LABORIS.
Dextro namque genu nixus, diverſaque tendens
Brachia, ſuppliciter panſis ad numina palmis
Serpentis capiti figit veſtigia ſæva:

ubi omnino cum perilluſtri Grotio ſcribendum *læva* pro *ſæva*; ut dicat, ſiniſtro pede eum preſſiſſe caput draconis; quod certe verum eſt, & alibi in iiſdem Arateis traditur: *Et eum qui in geniculo ſtat, & ſiniſtro pede ſeptentrionalis draconis verticem calcans.* Et ita apud Tegeatas Lucina cognominata fuit ἐν γόνασιν, quia Alei filia mari mergenda eo in loco, ubi Lucinæ templum erat, in genua prociderit, & puerum pepererit. Simulacra autem Harpocratis, qui digito os premit ad Solem, id quod probandum ſuſcepi, referri debere, ſatis arbitror patere cum ex iis, quæ ſparſim hoc in libello doceo, tum ex variis ejuſdem dæmonis apud Sponium imaginibus, quarum binæ multa cum hac mea communia habent; ut pharetram, clavam, ſerpentem, inſigne capitis, alas, talaria, animalcula; copiæ cornu; quarumque altera cingitur corona radiata, quæ quo commodius quam ad Solem referri poſſint ego equidem nullus video.

Sed

Sed, his omiſſis & examini eorum, quibus plus otii & eruditionis eſt, relictis, ad

ALAS & PHARETRAM

quibus Harpocrates ornatur, tandem tranſeundum eſt. Nec certe *alis* firmius ullum argumentum afferri poteſt, ad demonſtrandum imagunculam hanc ſolis ſymbolum eſſe; quia Ægyptii illius ſimulacra alata faciebant: Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. *præter hoc quoque Mercurium pro ſole cenſeri multa documenta ſunt, primum; quod ſimulacra Mercurii* PINNATIS ALIS *adornantur, quæ res monſtrat* SOLIS VELOCITATEM. *Nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intelligimus* ἀπὸ τοῦ ἑρμηνεύειν, *& ſol mundi mens eſt, ſumma autem eſt velocitas mentis, ut ait Homerus,* ὡσεὶ πτερὸν ἠὲ νόημα, *ideo* PINNIS *Mercurius, quaſi ipſa natura ſolis ornatur. Hoc argumentum Ægyptii lucidius abſolvunt, ipſius* SOLIS SIMULACRA PINNATA *fingentes; quibus color apud illos non unus eſt. Alterum enim cærulea ſpecie, alterum clara fingunt; ex his clarum ſuperum, & cæruleum inferum vocant.* Nec aliam ob cauſam Priapi, quem Ægyptii Ωρον vocabant, & eundem eſſe cum ſole exiſtimabant, ſimulacrum alas habuit. Suidas in v. πρίαπος, poſtquam notaſſet illum humana forma præditum eſſe, dextra ſceptrum tenere, læva vero manu penem ἐντεταμένον, addit: τὰ δὲ

πτερὰ

πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. ὁ δὲ κύκλος τοῦ δίσκου τὴν περιφέρειαν. ταὐτὸν γὰρ τῷ Ἡλίῳ δοξάζουσι: *Alæ vero motus celeritatem ſignificant; orbis vero diſci rotunditatem; eundem enim cum ſole eſſe exiſtimant*: vel, uti verba ea apud Codinum ex emendatione Lambecii leguntur: ἔχει δὲ καὶ πτερὰ κατὰ μέσον δὲ τῶν πτερῶν δισκοειδεῖς κύκλους: τὰ μὲν πτερὰ, διὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως; τοὺς δὲ κύκλους διὰ τὴν τοῦ δίσκου περιφέρειαν: Et ut ad hunc Priapum referri poſſe arbitror figuras portentoſas, quæ in gemmis 24, 25, 26, apud Chifletium; & 36. partis ſecundæ apud Leonardum Auguſtinum conſpiciuntur; ita ille, qui a Suida & Codino deſcribitur, non diſcum, id quod olim putabam, tenuit manibus; ſed orbes illi alis inſerti fuerunt; ut ſcilicet ſignificarent ſolem inſtar diſci rotundum eſſe; unde & tali forma Pæones olim ſidus illud venerati ſunt, teſte Maximo Tyrio Diſſert. 18. Παίονες σέβουσι τὸν Ἥλιον· ἄγαλμα δὲ ἡλίου δίσκος βραχὺς ὑπὲρ μακροῦ ξύλου: *Pæones ſolem venerantur: ſimulacrum autem ſolis eſt, diſcus parvus, longæ perticæ impoſitus.* Doctiſſimus Triſtanus Tom. 2. pag. 173. *diſcum* hunc interpretatur patinam cavatam & profundam, quia veteres dixerunt ſolem ex oriente occidentem verſus in vaſe aureo, non plane rotundo, ſed inſtar ovi oblongo proficiſci. Sed primo veteres illi Steſichorus, Antimachus, Æſchylus apud Athenæum lib. XI. nil niſi δέπας vel *poculum*, quo ſol ad occaſum vehitur, celebrant; Panyaſis vocat φιάλην & ipſe Athenæus ποτήριον; quod utique rotundum plane eſſe potuit; deinde diſci forma erat plana & rotunda, non autem concava, uti ex veteri apud Hieron. Mercurialem ſtatua patet; cumque ejuſmodi nobis eſſe appareat ſolis facies, Græcorum nonnulli eum appellaverunt Δίσκον, quos tamen non ſecus ac illos qui φῶς ἐξ ἡλίου ἢ ἀκτῖνος ἀποδισκεύεσθαι dixerunt, accuſat, & audaci nimis metaphora uſos eſſe putat Euſtathius ad Homerum pag. 1191. ed. Romanæ; Pæones tali forma deum coluerunt, nec non, uti equidem arbitror, portenta Baſilidis clypeum tenent. Nam & δίσκον Julianus in Orationibus, & Ovidius *clypeum* ſolis, cum orbem ejus deſignare volunt, memorant: & Martianus Capella diſerte *clypeum* ſolis imagini tribuit: Nonnus Herculem aſtrochitona canit αἴθοπι δίσκῳ equitare, quia ſolis facies ſe non aliter oculis noſtris exhibet: & Horapollo lib. 2. Hierogl. c. 14. ſcribit, Ægyptios prægnantem mulierem ſignificare volentes, pinxiſſe ἡλίου κύκλον σὺν ἀστέρι μετὰ

ἡλίȣ δίσκȣ δίχα τετμημένȣ; *ſolis circulum cum ſtella & ſolis diſco in duas partes diviſo.* Sed, ut ad ALAS revertar; Martianus Capella lib. 1. ſolis pedibus eas alligat: *Corpus ejus flammeum totum,* PENNATA VESTIGIA, *pallium coccineum, ſed auro plurimum rutilatum: ſiniſtra autem manu clypeum coruſcantem, dextera ardentem facem præferebat.* Orpheus apud Timotheum Chronographum, cujus fragmentum conſervavit Euſebius pag. IV. Chronicorum, ſoli *aureas alas* tribuit.

Ἥλιε χρυσείαισιν ἀειρόμενε πτερύγεσσι.

& in gemma Baſilidianorum ſecunda, ſolem corona radiata cinctum, & alatum equo inſidere cum inſcriptione ΙΑΩ, qualem gemmam absque illis litteris etiam publicavit Gorlæus, recte doctiſſimus Chifletius obſervavit. Et huc omnino pertinet Platonem apud Macrob. I. Sat. 23. ſignificare volentem velocitatem ſideris, πτηνὸν ἅρμα *currum alatum* ſoli tribuere; Euripidem Oreſte v. 1003. πτερωτὸν ἅρμα; & Arnobium lib. 3. ſcribere, *Jovem ſolem eſſe dictaviſſe ſapientes, agitantem pinnatos currus, turba conſequente deorum.* Et ſi fas mihi ſacra profanis rebus miſcere, inſigni metaphora SOLI JUSTITIÆ vel Chriſto alæ tribuuntur a Malachia in vaticinio, quod clariſſime Salvatoris noſtri adventum prædicit. In nummis quoque Μελιταίων vel Melitenſium, apud Franciſcum Abelam, & apud Sponium, qui in Antiquitatum Indagationibus poteſt videri, vel Oſiris vel Mithra, ſive ſol quatuor alis inſignis conſpicitur; ut & Mithra non ita pridem edita, cujus ectypum apponere viſum fuit.

Quin & vir eruditionis clariſſimæ, qui nuper Varia Sacra doctiſſimis

mis notis illuſtravit *Cneph*, Κνούφιδα, ἀγέννατον καὶ ἀθάνατον Ægyptiis habitum, teſte Plut. lib. de Iſide, Deum, facit alatum: cum tamen Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. præparat. cap. 11. ſcribat Κνήφ humana ſpecie fuiſſe & colore cæruleo nigricante, cingulumque ac ſceptrum manu tenuiſſe, & ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς πτερὸν βασίλειον περικείμενον, *regiam pennam capiti impoſitam habuiſſe*; quod πτερὸν non ſunt alæ, verum inſigne regium ex pinnis vel plumis avium, uti clare ſatis ex variis Tabulæ Iſiacæ imaginibus patet compoſitam. Sic fere Horapollo lib. 1. c. 12. ſcribit Ægyptios παντὶ θηλυκῷ ζωδίῳ γῦπα ὡς βασίλειον impoſuiſſe, & πᾶσαν θεὰν *vulture* expreſſiſſe, quia vultures non niſi fœminæ ſunt: Vertunt: *Quam ob cauſam & cuivis fœminei ſexus animanti Ægyptii vulturem, ut in eo ſexu principem ac primarium apponunt*: ſed infeliciter: nam ὡς βασίλειον eſt, *ut regium inſigne, ut diadema*, & per θηλυκὸν ζώδιον videtur intelligendum eſſe *ſignum zodiaci fœmineum*. Neque tamen ſola, quam explico, Harpocratis imaguncula ALIS inſignis eſt; verum etiam alia, media inter patrem Serapin vel Oſirim, & matrem Iſidem incedens, uti ex ectypo gemmæ luce meridiana clarius patebit:

Puerulus enim eſt, digito os compeſcit, & alatus incedit: non ſecus ac alia quam Imaginibus deorum Vincentii Cartari inſeruit Laurentius Pignorius, ejuſdem dei ſtatua; quæ ſi genuina eſt, elegantioribus certe adſcribi debet.

Cerniturque etiam alia alata, una manu os premens, altera cornucopiæ tenens, inſiſtensque pedi uni lib. I. cap. 13. Muſæi, Ludov. Moſcardi Nobilis Veronenſis, in quo & una abſque alis exhibetur. Atque hoc commune cum matre Iſide habuit Harpocrates; quam alatam cernimus apud Pignorium, quamque binis alis ornari in Juliani Imperatoris nummis cenſent Baronius Tom. IV. Ann. & Gy-
„ raldus Synt. 12. de Diis; cujus hæc ſunt verba: At quod Ægy-
„ ptii ſimulacra Iſidis aſpidum ſertis coronata capita repræſentabant,
„ eadem forma hic vides expreſſa ſigna alaſque in iis volucres, quod
„ vultures Iſidi dicatę eſſent; novaculam porro geſtare dextra, quod
„ ejus ſacerdotes cunctis abraſis corporis pilis & virilibus præciſis ei-
„ dem miniſtrarent. Sane vultures Iſidi ſacros eſſe docet Ælianus l. 10, c. 22. H. Anim. ubi eam *Junonem* vocat, quia Iſis ab aliis puta-

putabatur eſſe Deum Mater, ab aliis Minerva, Venus, Diana, Proſerpina, Ceres, Juno, Bellona, Hecate, docente Apulejo: quo pertinet & Horum Apollinem Hieroglyphicis narrare, Ægyptios *Minervam* vel *Junonem* denotare volentes, *vultures* pinxiſſe. Verum aliter longe hic Imp. Juliani nummus nobis exhibetur apud Stradam, Chanlerum, &, qui eruditiſſimum de familiis Byzantinis opus edidit nuper, Carolum du Freſne. Nam in una area cernitur D. N. FL. JULIANUS. P. F. AUG. diademate gemmato ornatus, dextra globum, cui victoria manibus coronam & laureæ ramum tenens inſiſtit, ſiniſtra clypeum, cujus inſigne lupa geminos lactens, tenens: in altera vero Serapis & Iſis, quorum infima corporis pars in ſerpentem deſinit, manibus vas, cui ſerpens inſidet, elegans levant, ab humeris veſtimentum (quod *alas* forte fecerunt eruditi) dependet, cum Inſ. VOTA PUBLICA; adeo ut clariora argumenta quærenda ſint proculdubio, quæ certe & nummi & marmora ſuppeditant. In nummo Juliæ Mamææ apud Triſtanum Tom. 2. figura cernitur, quæ licet & ad Cererem, præcipue propter ſimilem nummum quem ex gaza Regia ad Juliani Cæſares vulgavit Illuſtris Spanhemius, in quo ea ſpicis cinctum caput habet, poſſit referri, maxime tamen propter lunam corniculantem & ornamentum capiti impoſitum, ad Iſidem, quæ eadem cum luna, reſpicit.

omnemque dubitationem tollit Iſis quam Caſalius, in libro de

 Ægy-

Ægyptiorum & Romanorum ritibus, & poſt eum Sponius in Miſcellaneis eruditæ Antiquitatis, ſed paululum diverſe, edidit, quamque dignam exiſtimavi, ut huic diſſertationi insererem

Neque

Neque aliter Oſirim, (*Saturnum* facit Baudelotius de Dairval in eleganti libello, quem de Utilitate peregrinationum conſcripſit) qui idem cum ſole eſt, ſubinde repræſentatum fuiſſe docet tabula ultima auctarii Menſæ Iſiacæ apud Pignorium: quem, licet viri doctiſſimi in medio relinquant, quia auctoritate eorum deſtituuntur, qui id ex profeſſo egerunt, ut veſanam Ægyptiorum in fingendis talibus licentiam redarguerent, mihi tamen ex parte interpretandum ſumpſi.

Nullus igitur dubito, quin Oſiris vel Sarapis; id eſt ſol nobis ob oculos ponatur. Non aliam certe ob cauſam alatus depictus eſt, vel pharetra, de qua mox dicendi erit locus, armatur: dimidia corporis pars vel latus ſiniſtrum velatur, quia ſol de die terram illuſtrat, de nocte caliginem noſtro hemiſphærio fuga ſua inducit: capiti upupa, ni fallor, inſidet, quia avis illa Ægyptiis, eſt

teſte Æliano libro de Anim. ſingulari in veneratione erat. Hinc eſt quod Oſiridis in ſummo ſceptro, uti recte contra Cælium Calcagninum & Pierium obſervat Pignorius; quod in gemma ex Chifletio exhibita a tergo Harpocratis, qui idem cum ſole, nec non in puppi & prora navis ſeu baris, qua Orus mortuus vehitur apud eundem Pignorium conſpicitur; additurque tandem, uti omnino videtur, nux pinea, non Deum tantum Matri (cujus delicium Attis in pinum converſus eſſe dicitur ab Ovidio l. 10. met. v. 105. & Lactantio Placido fabula ſecunda libri ejuſdem) verum etiam aliis numinibus ſacrata. Nam Antonius Auguſtinus Dialogo v. extremo arborem eam Neptuno dicatam fuiſſe ſcribit. Verum puto eum deceptum eſſe a Faërno in Apologis, qui Vulgatos Phædri fab. LVI. verſus imitatus pro *Cybele*, ſubſtituit *Neptunum*; vel ab Aniano quodam, ex quo ita Phædri verba laudat; ſed male, uti ex caſtigatiſſimis editionibus patet ſatis ſuperque. In toreumate argenteo, quod quatuor anni tempeſtates repræſentat, Pani, æſtatis ſymbolo, eadem nux additur, nec non vel illi vel Silvano apud Boiſſardum in marmore, cui ſubſcribitur:

Q. LUTATIUS. Q. F. MENS.
SILVANO
D. D.

Unde Ovidius lib. I. Faſt. v. 412, canit eum *pinu tempora nexa geſſiſſe*; qui etiam alibi non aliter *Faunum* deſcribit

Cornigerumque caput pinu præcinctus acuta
Faunus in immenſis, qua tumet, Ida jugis.

Et Græcis, teſte Suida in v. πίτυς, dictus eſt πιτυόστεπτος. Nec a Bacchi ſacris aliena hæc arbor fuit. Nam Syneſius in calvitiei encomio Bacchi calvum comitatum deſcribens, alios eleganter dicit κόμας δανείζεσθαι παρὰ τῶν πιτύων, *a piceis arboribus comam mutuam ſumere*, id eſt coronis ex fronde iſtius arboris factis caput cingere dicit: & in gemmis 132. 135. part. I. apud Leonardum Auguſtinum vel ſacerdos Bacchi vel ipſe Bacchus barbatus ut & comes ejus Silenus thyrſum κωνοφόρον gerit, idemque tigri, ſacrato deo animali

mali additur in gemma 180. Priapus pariter in gemma 13. part. 2. ſimilem haſtam, quam a parte etiam κῶνον, obſervante Salmaſio in epiſtolis & in Exerc. Plinianis, vocarunt, gerit; juveniſque capiti impoſitum habens calathum, nucem ramumque pineum dextra manu tenet: apud Boiſſardum præterea ſatyrus colliculo inſidens tenet ramos pineæ nucibus onuſtos, addita inſcriptione: SYLVANO LITTORALI ET MUSÆ LACHES. Panem vel *Arcadium deum pinum diligere* canit Propertius lib. I. El. 23; & fingunt puellam ipſi amatam in arborem eam converſam eſſe; uti legere licet in Geoponicis a Conſtantino Baſſo compilatis lib. II. c. II. In ſacris tandem Iſidis, quorum magna pars eſt Oſiris, eadem arbor celebris fuit. Nam *in Iſiacis ſacris de pinea arbore cæditur truncus: hujus trunci media pars ſubtiliter excavatur; illis de ſeminibus factum idolum Oſiridis ſepelitur*: uti legere licet apud Julium Firmicum. Et ne dicam malum etiam in ejuſdem deæ navigio fuiſſe *pinum rotundam*, teſte Apulejo lib. XI. met. ſacerdotes nucibus pineis pectora tundebant: Lamprid. in Commodo: *Iſiacos vero pineis uſque ad perniciem pectus tundere cogebat*: adeo, ut mirandum nequaquam ſit, Oſiridis etiam inter inſignia nucem pineam conſpici. Ut igitur Oſiris atque Iſis alati fuere, ita etiam HARPOCRATES, qui cum patre repreſentabat ſolem, cui in ſignum velocitatis, rapidiſſimum enim ſidus eſt, alæ optimo jure tribuuntur. Eandem ob cauſam χρόνος vel *Tempus* in marmore, quod Homeri Apotheoſin complectitur, & Heracleotarum nummo alis exornatur, qua de ſuperſtitione cum ſatis multa monuerim, ea hic repetere non eſt animus. Sequitur in imaguncula noſtra notanda

PHARETRA

quod inſigni nulli gentilium deorum melius, quam Soli convenit. Nam ut loquitur Fulgentius lib. I. Mythol. *arcum ſagittaſque illi contribuunt, ſive quod de circulo ejus radii in modum ſagittarum exiliant, ſive quod ſuorum radiorum manifeſtatione omnem dubietatis ſcindat caliginem*: & Maximus Tyrius Diſſertat. 26. teſtatur Apollinem a pictoribus & artificibus factum fuiſſe *juvenem nudum* ἐκ χλαμυδίου, τοξότην, *ſagittarium, diductis pedibus inſtar currentis*: artemque

que jaculandi cum *Muſica*, *Medicina*, & *Divinatione* inveniſſe docet brevium Auctor ſcholiorum in Homeri Iliadem. Et aliquis non abſque ratione ſuſpicari poſſit Apollinem hanc ob cauſam quatuor manibus, totidemque auribus fœdatum a Lacedæmoniis cultum fuiſſe; teſte Zenobio Cent. 1. Prov. 55. Diogeniano Cent. 2. Prov. 2. Heſychio in vv. Κουρίδιον, qui etiam τετράχειρα Apollona memorat in v. Κυνακίας. Græcis τοξοφόρος, ἀργυρότοξος, κλυτότοξος, Latinis, *Arcitenens*, *Sagittarius*, *Vulnificus*, aliiſque cognominibus eodem redeuntibus vocatus eſt; *quod poſſit radiorum jaculis icta penetrare*, uti loquitur Martianus Capella: & apud Sicyonios abſolute τόξιος appellatus videtur: uti enim ſcribit Heſychius, Τοξίου βουνός, τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐν Σικυῶνι; quanquam adjiciat melius eſſe intelligere τὴν ἐν Δέλφοις νάπην λεγομένην, quia ibi draco jaculis ab Apolline occiſus fuit. In Aleandri tabula Heliaca ſol radiatus, arcu atque pharetra poſt tergum rejectis; & in Gallieni nummo apud Ant. Piſonem & Triſtanum, alioſque antiquarios centaurus ſagittarius, cum Inſcript. APOLLINI CONS. AUG. quia ſignum illud cæleſte ſoli conſecratum eſt, conſpiciuntur. Macrobius lib. 1. cap. 21. Saturn. *Sagittarius, qui omnium Zodiaci domiciliorum imus atque poſtremus eſt, ideo ex homine in feram per membra poſteriora degenerat, quaſi poſtremis partibus ſuis a ſuperis in inferna detruſus. Sagittam tamen jacit: quod indicat nunc quoque univerſorum conſtare vitam radio ſolis ab ima parte venientis*: & obſervavi ſubinde in nummis nomina deorum non diis, ſed ſive fictis ſive veris animalibus, quæ ipſis ſacra eſſe anilis ſuperſtitio voluit, apponi. In nummis Gallieni hæ Inſcriptiones, JOVI. APOLLINI. SOLI. & JUNONI. CONS. AUG. cum capra Amathæa, gryphe, bove, & cerva occurrunt; & Ægyptii, eorumque exemplo alii, animalia, quæ deorum ad naturam accedere videbantur, colentes, ſymbolo eundem, quem numinibus honorem habebant, uti multis docuere Porphyrius libris de Abſtin. & Plutarchus in libro de Iſide & Oſiride. Quin & Apollinis ſoror Diana vel Luna frequentiſſime ſagittis armatur quia & illa radios in longum jaculabatur, vel διὰ τὴν ἄφεσιν πόῤῥω τῶν ἀκτίνων, uti loquitur Phurnutus, vel Cornutus potius, obſervante Aleandro: unde & Arnobio lib. 1. eleganter Apollo ac Diana *Arquitenentes* appellantur. Nec certe hoc monerem, & paululum, ut eſt τὸ λεγόμενον, extra oleas vagarer, niſi id quaſi flagi-

flagitaret argumenti ſimilitudo, & opinio veterum, qui mortes virorum ſubitas & præcipue peſtilentes Apollinis, fæminarum Dianæ ſagittis adſcribebant. Notum eſt filios Niobes fingi a poëtis & mythographis ab Apolline, à Diana vero filias occiſas eſſe. Homerus certe Iliade Z. v. 205. *Laodamiam*, v. 427. matrem Andromaches a Diana fuiſſe interemptas, & Odyſſ. Λ. v. 197. matrem Ulyſſis narrare ſeſe a Diana non eſſe interfectam, verum illius deſiderio mortuam, canit. Clyte uxor Cyzici apud Val. Flac. l. 3. v. 322: lamentatur ab eadem Dea matrem ſuam occiſam eſſe;

Mygdonis ora patrem, funeſtaque prælia nuper
Natales rapuere domos; Triviæque potentis
Occidit arcana genetrix abſumpta ſagitta.

Et Pherecydes apud Schol. Pindari ad Oden Pythiorum tertiam, Apollinem miſiſſe Dianam notat, eamque Coronidem, & multas mulieres occidiſſe; ipſum vero Apollinem letho dediſſe Iſchyn: adeo ut mirandum nequaquam ſit poëtarum Principem in Odyſſea introducere Penelopem invocantem & precantem Dianam, ut ſortiretur mortem ſubitam. Quin imo & mortes αὐτομάτους, quæ ſcil. non ferro vel ulla vi externa inferebantur, inter quas proculdubio & peſtilentia fuit numerata, iiſdem numinibus adſcribebant, teſte Strabone libro quartodecimo: eoque ſenſu Homerus videtur ἀγανὰ βέλη binis locis iis tribuere, id eſt, *mitia, placida & manſueta tela*; cum alioquin ferocia potius vocanda ſint, quibus homines citiſſime e vita rapiuntur. Et hanc veterum opinionem clare nobis ob oculos ponit Euſtathius ad Iliada z. pag. 637. Ed. Romanæ: Ὅτι δὲ τῇ Ἀρτέμιδι τουτέστι τῇ Σελήνῃ τοὺς αἰφνιδίους θανάτους τῶν γυναικῶν ἀνατίθησιν ἡ Ἑλληνικὴ δόξα δῆλόν ἐστιν, ὥσπερ ὁ Ἀπόλλων ἢ Ἥλιος (ita enim ſcribendum) αἴτιος λέγεται τοῦ αἴφνης θνήσκειν τοὺς ἄνδρας: *Dianæ id eſt Lunæ repentinos obitus mulierum attribuiſſe gentiles notum eſt; uti Apollo vel ſol dicitur cauſa eſſe ſubitæ mortis virorum.* Neque tamen ipſe Homerus hoc perpetuo obſervat; ſed Dianam canit occidiſſe Orionem Odyſ. E. v. 123. quod cum mul-

 tis

tis aliis poëtæ locis contrarium ſit, non defuerunt veteres, qui verſus hoſce ſpurios & ſuppoſititios eſſe judicarunt. Euſtathius ad verſum 123. Odyſ. E. Ὅμηρος δὲ θάνατον αἰφνίδιον αὐτοῦ ἱστορεῖ. Τοιοῦτον γάρ τι δηλοῖ τὰ τῆς Ἀρτέμιδος ἀγανὰ βέλη, οἷς αὐτὸν κατέπεφνεν ὡς πλημελοῦντά τι φασὶν εἰς αὐτήν. ἄλλως γὰρ οὐκ ἀναιρεῖ Ἄρτεμις ἄῤῥενας, ὡς καὶ προσεσημείωται· διὸ καὶ ἠθέτησάν τινες τὸν Ὁμηρικὸν τοῦτον τόπον διὰ τὸ τῆς πράξεως ἀηθές: *Homerus autem narrat eum ſubita morte obiiſſe : hoc enim ſignificant Dianæ placida tela, quibus eum occidit, quia illam, ajunt, attrectabat. Cæteroquin enim Diana e medio non tollit viros, uti etiam prædictum eſt : unde etiam nonnulli ſpurium judicarunt hunc Homeri locum propter rem inſolitam.* Atque ita quidem Apollo putatur cauſa eſſe peſtilentiæ, & ſagittas emittere, quando illa orbem terrarum corripit. Sane Euſtathius ad Ilia. Ω. ſcribit Niobes liberos videri ἐξ αἰτίας λοιμώδους obiiſſe; Ammianus Marcell. lib. 19. c. 4. ejuſmodi perniciem deſcribens ait, *periere telis Apollineis complures, qui Sol æſtimatur* : & Servius ad Ecl. 5. notat tria inſignia circa Apollinis ſimulacrum videri : *lyram, quæ nobis cæleſtis harmoniæ imaginem monſtrat; Gryphen æneum* (ita ſcribendum judicat Theodorus Rycquius Clariſſimus & Doctiſſimus in Academia Batava Profeſſor) *quod & terrenum numen oſtendit : ſagittas, quibus infernus Deus & noxius judicatur.* Hinc Homerus comminiſcitur peſtilentiam ab Apolline miſſas ſagittas ſtatim inſecutam eſſe; (quod eleganter expreſſit Lucianus in libro de Sacrif. per κατατοξεύειν τῷ λοιμῷ τοὺς Ἀχαιοὺς) & hinc Servius ad lib. 3. Æn. v. 136. obſervat *Apolline offenſo peſtilentiam creari ſemper; illudque Homerum oſtendere, cum eum armatum inducit ſagittis*; & *inde Apollinem dici ſecundum aliquos* ἀπὸ τοῦ ἀπολεῖν. Hocque adeo verum eſt, ut verſum poëtæ, quo deus ille dicitur peſtilentiæ nebulam depuliſſe, eandem avertere poſſe Martianus fingat Capella : *Tali dei temperamento virtus admonita, magiſque cum eum ſalutaris auras miſcere conſpiceret, cæci poëtæ Grajum verſum Mercurio comprobante commemorat* :

Φοῖβος χρυσοκόμης λοιμοῦ νεφέλην ἀπ' ἔρυκεν.

Ex quo peſtem fugari poſſe Mercurius, ſi voces primæ veſtigiis ejus accederent, admonebat, quæ tamen voces, ut idem mox loquitur, *ſubdendæ*

dendæ Clario fidibus perſonanti, *atque inter ſerta laurigera infularum lubrico implexoque crine redimito* : id eſt, cum condito telo placidus, utque apud Servium alicubi legitur, *citharam tenens*, *mitis eſt*. Et forte hinc explicandus gazæ Palatinæ nummus, cujus in una area cernitur ΑΠΟΛΛΩΝ ΣΩΤΗΡ ſagittis pharetra & arcu armatus, in altera vero cithara, quam lauri corona ambit, & ΛΑΠΙΘΩΝ. Sic *citharam* tenet cum SALUTARIS in nummo Treboniani Galli apud Triſtanum; *laurum cum cithara*, quando CONSERVATOR dicitur in alio Macriani & M. Aurelii Claudii Quintilii apud Patinum, antiquariæ rei ſtudioſiſſimum virum. Quin & Pauſanias lib. 10. teſtatur Cleonæos caprum ſoli orienti immolaſſe, atque Apollini peſtilentia ſedata æneum caprum dono dediſſe; Horatius lib. 1. ode 21. hortatur pueros, ut Apollinem *rogent*, *ut miſeram famem peſtemque a populo in Perſas atque Britannos agere velit*; & malo hoc in homines graſſante, ramum lauri ſupra januam figebant, precabanturque Apollinem, ut ab ipſis peſtem averteret, parceretque ædibus, quæ in tutela amatæ ſibi Daphnes erant, uti ex Auctore magni Etymol. Diog. Laërtio aliiſque obſervavit Meurſius. Sed nimium me *ſagittæ* a propoſito, ut video, abducunt; quare ad

SITULAM

quæ affabre facta ex dextro Harpocratis brachio dependet, quaque frequenter Ægyptiorum numina ornari ſolent, me convertam. Nam non Aliter Iſis ab Apulejo deſcribitur lib. XI. Metam. *Nam dextra quidem ferebat æneum crepitaculum : cujus per anguſtam laminam in modum balthei recurvatam, trajectæ mediæ paucæ virgulæ, criſpante brachio tergeminos jactus, reddebant argutum ſonorem : Læva vero* CYMBIUM *dependebat aureum : cujus anſula qua parte conſpicua eſt inſurgebat aſpis* : qualis fere Iſis occurrit in lucerna antiqua apud Licetum pag. 1178. ex qua etiam patet *cymbium* illud non referre navem; & propterea cenſendum eſſe, hanc vocem generaliter de vaſe uſurpari.

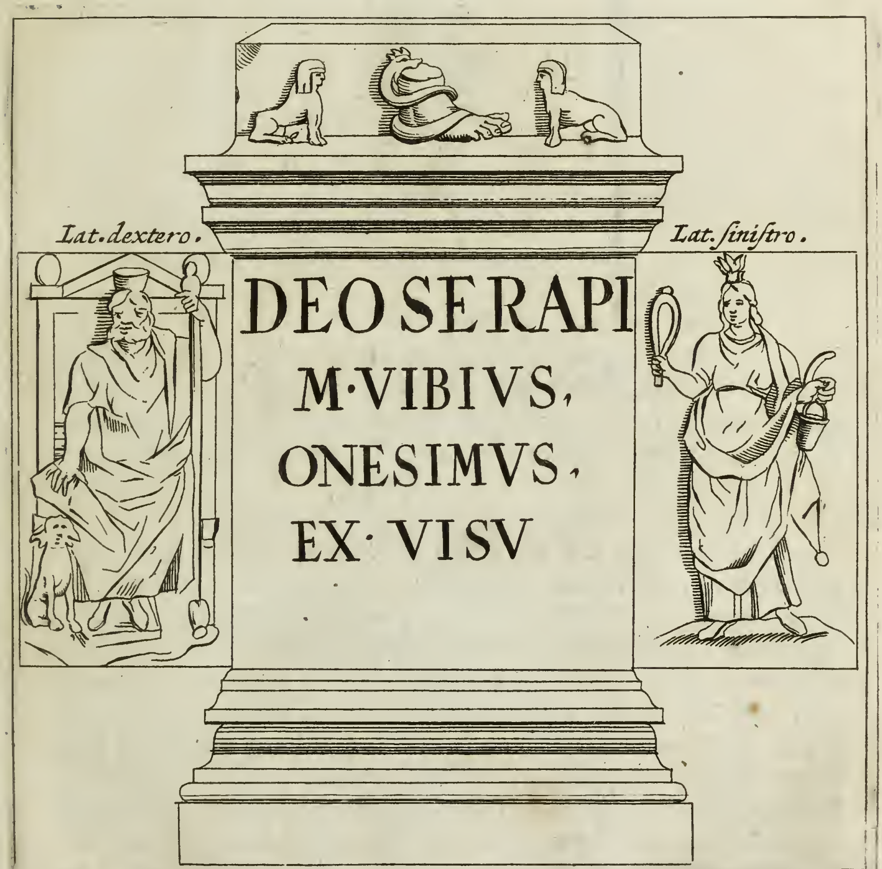

Servius ad lib. 8. Æn. extremum *ſitellam* vocat: *Iſis autem eſt genius Ægypti, qui per ſiſtri motum quod gerit in dextra, Nili acceſſus receſſuſque ſignificat: per* SITELLAM *quam ſiniſtra manu retinet, oſtendit adfluentiam omnium lacunarum.* Atque ita in gemma antiqua non modo Iſis verum etiam ipſe Oſiris, inter quos medius Harpocrates incedit, ſitulam gerunt; non ſecus ac alia Iſidis effigies quam cum illa ex auctuario Pignorii conſpiciendam præbeo:

Nec

Nec omittendus lapis antiquus, quem mecum communicavit præſtantiſſimæ eruditionis vir Raphaël Fabrettus; cujus inſcriptio publicata quidem eſt a Reineſio; ſed hic ectypus docebit, non ſatis diligenter eum, cujus fidem ſequitur vir magnus, figuram Iſidis inſpexiſſe, quippe quæ non exta & litteram A. verum ſitulam, manu ſiniſtra tenet, & dextra ſiſtrum.

Teſtatur quoque Joannes Macarius vir eruditus valde ſe vidiſſe gemmam, in qua homo capite leonino, geſtans *ſitulam*, dextra ſerpentem radiato capite premens exprimebatur; quæ proculdubio ad

Ægyptio-

Ægyptiorum ſacra & ſolis cultum referenda erat, non ſecus ac altera, in qua leo tridentem, ut videtur, tenens, pene erecto ſimile vas gerit apud Chifletium:

Et quidem leo inſuper ita depingi potuit; quia Nilum putabant aſcendere ὑπὸ τῆς θερμότητος τούτου τοῦ θεοῦ vel *ſolis*, quando nempe *ſignum leonis intrabat*, uti docuit Horus Apollo in Hieroglyphicis. Quod nec monere oblitus eſt Plutarchus, ſed, ut puto, corruptus in lib. de Iſide: *Et de ſideribus σείελον Iſidis eſſe exiſtimant*, ὑδραγωγὸν ὄντα; καὶ τὸν λέοντα τιμῶσι, καὶ χάσμασι λεοντείοις τὰ τῶν ἱερῶν θυρώματα κοσμοῦσιν, ὅτι πλημμυρεῖ Νεῖλος Ηελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι: *& leonem venerantur, rictibuſque leonis januas templorum ornant, quia Nilus exundat, quando ſol primum leonis ſignum ingreditur.* Locum hic non habere templorum januas videtur, forteque legendum τὰ τῶν κρηνῶν, vel τῶν ἱερῶν κρηνῶν, id eſt *ſacrorum fontium tubos*, vel tuborum capita, ex quibus aqua profluit; quam emendationem firmat Horapollo qui θυρώματα hæc vocat, χολέδρας καὶ εἰσαγωγεῖς τῶν ἱερῶν κρηνῶν, eoſque ſcribit λεοντομόρφους factos eſſe ab iis qui ſacris operibus præerant, vel ab τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάταις: niſi quis exiſtimare potius velit templorum fores ita etiam fuiſſe ornatas. Neque enim illud nego; nam Horapollo lib. 1. c. 19. id fuiſſe factum commemorat, quia leo oculos apertos habens cum dormit, ſignum erat vigilantiæ: διόπερ καὶ συμβολικῶς τοῖς κλεῖθροις τῶν ἱερῶν, λέοντας ὡς φύλακας παρειλήφασι;

Unde

Unde & non abſque ſignificatione ſacrorum clauſtris, leones qui cuſtodum loco ſint appinxerunt : cum κλεῖθρον potius *ſeram* ſignificet; & παραλαμβάνειν non *appingere*, verum *accipere traditum quaſi per manus*. Sic arbitrabar huc pertinere inſcriptionem libelli, quæ Legato Antonii Eparhi, quod inter Varia Sacra grande illud Academiæ Batavæ decus, Stephanus le Moyne edidit, continetur : & pro τῶν ληνῶν *torcularium* ſcribebam κρηνῶν, id eſt, fontium. Sed Vir doctiſſimus me certiorem fecit in diſſertatione, ita etiam legi; nec lectionem hanc ſollicitandam eſſe ex ipſis verbis patebit : Ἐν Αἰγύπτῳ ἡ τοῦ Νείλου ἀνάχυσις καὶ ὑπερέλυσις κατ' ἐκεῖνον εἰώθει γίνεσθαι τοῦ ἐνιαυτοῦ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ὁ Ἥλιος ἐν τῷ λέοντι ἐστί· τηνικαῦτα γοῦν οἱ Αἰγύπτιοι τάτε δημόσια καὶ μεγάλα λουτρὰ ἤνοιγον, καὶ τοὺς ἁπανταχόθι κρουνοὺς τῶν ὑδάτων, εἰς σύμβολον τοῦ ἐπισταμένου λεοντοπροσώπους ἐποίουν κἀκεῖθεν ἐπεκράτησε, καὶ τὸ τοὺς τῶν ὑπολήνιων κρουνοὺς λεοντοειδεῖς κατασκευάζειν εἰς μίμησιν τῆς Νειλώου ὕδατος προχύσεως προσκαλουμένων ἡμῶν οἱονεὶ καὶ τὴν τοῦ οἴνου δαψιλῆ καὶ ἄφθονον διαῤῥοίαν, καὶ ἅμα ὅτι καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τῆς τρυγῆς καιρὸν ὁ ἥλιος τὴν πάροδον αὐτοῦ ἐν τῷ λέοντι ποιεῖται κατὰ τοὺς εὐκράτους τόπους : *In Ægypto Nili inundatio & incrementum fit circa iſtam anni tempeſtatem, in qua ſol eſt in leone : ideo tunc Ægyptii aperiunt publica & magna lavacra & balnea; & ubique omnes aquarum fontes & ſcaturigines leonina forma effingunt, in ſymbolum inſtantis iſtius ſigni. Ibi etiam hoc obtinuit, ut omnes lacuum torcularium ſcaturigines leonina ſpecie adornarentur, ad imitationem incrementi aquæ Niloticæ, nobis invocantibus etiam largam & copioſam vini abundantiam & quaſi inundationem : ſimul etiam quia tempore vindemiarum ſol eſt in leone in climatibus & locis bene temperatis.* Addebatque in epiſtola eruditiſſima vir Magnus hunc locum illuſtrari altero poſſe, qui habetur apud Horapollinem; lacus torculares, ubi vinum ex prelo excipiebatur, illinc deffundebatur in dolia, deinde ex doliis in cados & amphoras, habuiſſe tubos & canales, quorum ora erant in formam rictuum leoninorum effigiata; ita fontes etiam effictos fuiſſe, illumque morem ad Chriſtianos fluxiſſe, uti patet ex Sidon. Apoll. l. 2. Ep. 10, & Ennodio Epigr. 19 : nec tantum ſacros fontes iſtis leoninis capitibus fuiſſe ornatos, ſed & ædium ac domorum ſtillicidia, & fiſtulas quibus aquæ ex tectis effluebant, teſte Vitruvio lib. 3. c. ult. cumque ſacri fontes in liminibus templorum excavarentur & ornarentur, templorum fores & valvas leo-

 num

num formis etiam inſignitas fuiſſe, forſan quia in honorem Nili vel Solis, quorum leo ſymbolum erat, ædificabantur, vel quia templorum cuſtodes erant; teſte Horapoll. c. 19. Et inde apud Plutarchum nihil mutandum cenſet, arbitraturque hoc primo forſan a Judæis habuiſſe Ægyptios, qui in atrio templi altare habebant, quod Aries vocabatur, id eſt *Leo Dei*; non quod formæ leonum cornibus iſtius altaris inſculptæ eſſent, vel quia flamma leonis forma ſuper altare ſemper appareret, ut volunt delirantes Rabbini, ſed quod flamma ſymbolum iræ divinæ victimas omnes voraret, ut leo alia animalia conſumit; niſi forte mos hic Ægyptiorum derivatus ſit a velo tabernaculi, quod cum cherubinorum formis diſtinctum & variegatum fuit, quorum forma præcipua erat leonina. Hæc & alia doctiſſima ſcripſit ad me vir illuſtris, quæ ſi tantum tibi, lector, quantum mihi placent, placebunt certe immenſum. Atque huc pertinere leg. 17. §. 9. D. *de Act. Empti & Venditi*, Guielmus Cœterius Hiſtoriæ apud Daventrienſes Profeſſor cenſebat: *item conſtat ſigilla, columnas quoque & perſonas, ex quarum roſtris aqua ſalire ſolet, villæ eſſe.* Nam per *perſonas* putabat vir egregie doctus Ulpianum intelligere hujuſmodi capita ſeu aquilarum, ſeu gryphum, ſeu leonum; illaque ita appellari, quod inſtar perſonæ ſeu larvæ tragicæ concava eſſent. Niſi forte veræ perſonæ intelligendæ ſint, ex quibus etiam hodie videmus aquam pluviæ profluere. Nec obſtat vox *roſtrum*; quippe quæ non modo de avibus & animalibus, ut *apro* apud Phædrum, verum etiam de hominibus uſurpatur; quorum os ita appellant Lucilius & Varro, non ſecus ac idem Archippo & Aratori apud Athenæum ῥύγχος dicitur, notante Reineſio lib. 1. Var. lect. c. 18. Quin & huc pertinere videntur *Silvani*, ex quorum ore etiam videntur aquæ proſiluiſſe; unde in Gloſſis Philoxeni: *Silvanus* κροῦνος: *Silbanus* πὰν, Σιληνός; alii, fateor, reſcribunt *Silanus* priore loco; ſed hoc etiam quadrat; quia Silanos ita dictos exiſtimant a ſuperciliis eminentibus, quales *Silones* Varro vocat; vel naribus repandis; uti videre licet apud Celeberr. Voſſium in Etymologico; quæ certe figura, valde convenit tuborum, ex quibus aqua profluit, orificiis. Scilicet Ægyptii, eorumque exemplo Thales aliique philoſophi, ἀρχὴν τῶν πάντων ὕδωρ *aquam omnium rerum originem* eſſe credebant uti videre licet apud Diogenem Laërtium, Ciceronem lib. 1. de Nat. Deorum; & Plutarchum in libro de Iſide & Oſiride, qui

multis

multis iiſque lectu digniſſimis hac de re agit. Ariſtides quoque Oratione in Neptunum teſtatur poëtas ortum deorum aquæ ſub Oceani nomine, quem θεῶν γένεσιν dicebant, tribuiſſe, & omnia ex humore orta eſſe, καὶ ἔςι τε πάντος ἐνθένδε ὁπόθεν γενέσεως μέτοχα; & chaos, ex quo omnia nata eſſe finxit Heſiodus, fluidum fuiſſe volunt Græcorum illi, qui ἀπὸ τῆς χύσεως illud nomen deducunt, χυτὸν γὰρ, καὶ ῥυτὸν τὸ ὕδωρ. Atque hoc ut Ægyptii per ſymbola etiam docerent, hydriam vel ſitulam aqua plenam in ſacris Iſidis & Oſiridis circumferebant: Vitruvius in præfat. lib. 8. *Ex eo etiam, qui ſacerdotia gerunt moribus Ægyptiorum, oſtendunt omnes res e liquoris poteſtate conſiſtere. Itaque cum* HYDRIAM *tegunt, quæ ad templum ædemque caſta religione refertur, tunc in terra procumbentes, manibus ad cælum ſublatis, inventionibus gratias agunt divinæ benignitatis*: & Plutarchus in libro toties laudato ſcribit, eos non ſolum Nilum, ſed omnem humorem Ὀσίριδος ἀπόῤῥοιαν *Oſiridis defluxum* vocare, & ante ſacra in pompa ſemper præcedere τὸ ὑδρεῖον ἐπὶ τιμῇ τοῦ θεοῦ. Et niſi me plane fallo vas illud aquarium cernitur apud Gruterum pag. LXXXII. in ara Iſidis; quam, cum Luna ſit, non abſque ratione Apulejus ſcribit, *udis ignibus nutrire læta ſemina, & Solis ambagibus diſpenſare incerta lumina.* Hinc Iſidis atque Oſiridis capita ſitulis inſiſtunt in nummo M. Aurelii apud Triſtanum, Spanhemium & Patinum: in nummo Hadriani poſt terga Iſidis Orum vel Harpocratem genibus gerentis cernitur vas anſatum;

nec aliunde putem explicari debere Canopi ſimulacrum, quod pariter in iiſdem antiquitatis monumentis occurrit, cujuſque hiſtoria peti poteſt ex Suida in v. Κάνωπος & Ruffino. Cum autem humor per ſe generationi aptus non ſit, & in fœcundum elemen-

 tum

tum foret, niſi igne & flammis animaretur æthereis, propterea Harpocrates, & Oſiris ſive ſol ſitulam, ut vidimus, gerit; quippe qui κύειος καὶ ἡγεμὼν eſt τῆς ῥευςῆς ὀσίας ἁπάσης, uti loquitur Plutarchus in Quæſtion. Græcis: quo pertinet omnino eundem in libello de El. apud Delphos celebrare δαίμονα τεταγμένον περὶ τὴν ἐν φθορᾷ καὶ γενέσει φύσιν; *& hunc quidem Appellari Apollinem, Delium, Phœbum,* θεώειον, *Phanæum, & ſecum habere Muſas & Mnemoſynem: illum vero Plutonem, Aidonea,* Σκότιοι, Νύκτιον, *dominum noctis & ſomni, atque apud ſe habere Lethen & ſilentium.* Et ne vel Varronis lib. IV. de L. L. vel aliorum auctorum, qui duplicem naſcendi cauſam ſtatuunt aquam & ignem, in medium afferam verba; audiendus unus eſt Lactantius lib. 2. Inſt. c. 10. *Duo igitur illa principia inveniuntur, quæ diverſam & contrariam ſibi plane habent poteſtatem: calor & humor: quæ mirabiliter Deus ad ſuſtentanda & gignenda omnia excogitavit. Nam cum virtus Dei ſit in calore & igne; niſi ardorem vimque ejus admiſſa humoris ac frigoris materia temperaſſet; nec naſci quicquam nec cohærere potuiſſet; quin ſtatim conflagratione interiret, quicquid eſſe cœpiſſet. Unde & Philoſophi quidam & poëtæ diſcordi concordia mundum conſtare dixerunt: ſed rationem penitus non viderunt. Heraclitus ex igne nata eſſe omnia dixit; Thales Mileſius ex aqua. Uterque vidit aliquid, ſed erravit tamen uterque: quod alterutrum ſi ſolum fuiſſet, neque aqua naſci ex igne potuiſſet, neque rurſus ignis ex aqua.* Et obſervatione præcipue dignum Ægyptios, Porphyrio teſte, elementorum maxime colere ὕδωρ καὶ πῦρ eaque cauſam eſſe σωτηρίας ἡμῶν, in ſacris oſtendi; ὡς παρ᾽ ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ ἀνοίξει τοῦ ἁγίου Σαραπίδιος ἡ θεραπεία διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος γίνεται, λείβοντος τοῦ ὑμνῳδοῦ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ πῦρ φαίνοντος ὁπηνίκα ἀνεςὼς ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ (ita enim cum eruditis ſcribendum) τῇ πατρίᾳ τῶν Αἰγυπτίων φωνῇ ἐγείρει τὸν θεόν: *Uti etiamnum, cum Sarapidis ſacrarium aperitur, cultus igne & aqua abſolvitur. Hymnorum enim decantator aquam libat, cum in limine erectus patria Ægyptiorum voce deum ſuſcitat:* quam ultimam loquendi formam, ritumque illuſtrat magnus Scaliger ad Tibullum. Eſtque etiam obſervatione digna Anubidis ſitulam itidem gerentis effigies apud Chifletium; nec non Mercurii, uti equidem arbitror, in tabula ſecunda auctarii menſæ Iſiacæ, quam utramque apponere viſum fuit; iiſque aliquam ſaltem lucem affundere.

Ægyptio-

Ægyptiorum igitur Mercurius non ornabatur petaſo & alis, ut Græcorum, qui tamen in nummis ſæpe etiam alis caret, ſed aliis rebus, ut ſiſtro & ſitula, quemadmodum ex effigie allata patet, vel ſiſtro & caduceo, qualem eum occurrere in nummo Damaſcenorum exiſtimat Triſtanus, Tom. I. pag. 231. Anubis, eadem inſignia gerens conſpicitur in nummo Fauſtinæ; cumque ille idem ſit cum Mercurio, uti ex Euſebio, Diodoro, & Apulejo probavit vir doctiſſimus, clarum utique erit, cur humana Mercurii facies caninis auribus (ſi modo illæ ſunt) ſit conſpicua. Situlam autem inſtar Harpocratis noſtri, manu ſiniſtra tenet, quia Mercurium ad ſolem etiam referebant, uti eleganter lib. I. c. 19. Saturn. docet Macrobius, & poſt eum Hieron. Aleander in tabulæ Heliacæ expoſitione. Et hanc ob cauſam arbitror in Albini nummo Mercurium vel certe deum radiata corona cinctum, una manu tenere tridentem, altera caduceum, cum Inſcript. SAECULO FRUGIFERO, vel uti in alio legitur, in quo figura turritam coronam gerit, quæque una cum caduceo binas ſpicas in manu dextra gerit, SAECULO FECUNDO, nec non in poſthumi altero cerni caduceum cum eadem inſcriptione; quia ſol fœcunditatis parens, ejuſque ut & felicitatis ſymbolum caduceus eſt: adeo ut mirer virum eruditiſſimum ſcribere, ſe non videre quid Mercurius commune cum ſole habeat, quanquam Hermæ in Auguſti nummis cernantur corona radiata caput cincti, quæ ſoli ordinarie tribuitur.

 Nam

Nam certe, ſi Theologos gentilium ſequimur, multa Mercurio cum ſole communia fuere; illiúſque alas, & caduceum, ipſumque adeo nomen Græcum ad ſolem retulerunt. Et quod Anubidis effigiem valde illuſtrat, in binis Juliani Imperatoris nummis idem una manu ſiſtrum, altera tenet parilem ſitulam, apud Carolum du Freſne illuſtrem & doctiſſ. Virum in familiis Byzantinis. Clavæ, quam tenet Harpocrates manu ſiniſtra avis, atque ut videtur

ANSER

appendet. Ille enim præterquam quod Priapo, uti ex Petronio, & Junoni, utì ex Livio atque Plutarcho conſtat, etiam Iſidi & proculdubio Oſiridi ſacer fuit. In templis illos verſari ſolere teſtis eſt Artemidorus lib.4.cap.85. Oneirocr. per quod num Iſidis templum intelligi debeat incertum; quia in genere ille loquitur: ἱεροὶ γὰρ οἱ χῆνες καὶ ἐν ναοῖς ἀναστρεφόμενοι: Iſiacus apud Leonardum Auguſtinum ſacerdos, inter varias florum & fructuum primitias, aliaſque res etiam anſeres gerit, vel ut Iſidi ſacros, vel deæ offerendos in ſacrificium. Nam Iſis Ariſtidem jubet Sermone 2. ſac. extremo ſibi *duos anſeres* θῦσαι; Ovidius canit, 1. Faſt.454.

Nec defenſa juvant Capitolia, quo minus anſer
Det jecur in lances Inachi lauta tuas.

Pauſanias lib.x. teſtatur Tithoræenſium εὐδαιμονεστέρους Iſidi obtuliſſe boves & cervos, tenuiores vero *anſeres & meleagrides*: & denique Herodotus lib.2, c.45. ſcribit Ægyptios nullam pecudem immolaſſe, præter *ſues, boves mares, vitulos* καθαροὺς *atque anſeres*. Harpocrati autem additur, quia ut ſol nil niſi ignis eſſe exiſtimatur, ita anſeres natura calidiſſimi, θερμότατοι καὶ διαπυρώτατοι τὴν φύσιν, ut loquitur Ælianus lib. 5. Hiſt. An. c. 29. Neque aliam ob cauſam eandem avem addi Mercurio, quem modo explicavi, arbitror; qui etiam ſiſtrum, niſi aliud inſtrumentum ſit, gerit, quia ſolem eo repræſentabant, uti ex Plutarchi libro de Iſide & Oſiride patet. Anſerem excipiet

CLAVA

quam nodoſam, ad inſtar trunci ab arbore reciſi, manu ſiniſtra tenet

net Harpocrates; non ſecus ac apud Caſalium alius, cujus ectypum exhibeo:

Clava proculdubio Herculis propria eſt; cui propterea *nodoſum robur* tribuit Val. Flac. l. 2. v. 534. σκύταλον κεχαραγμένον ὄζοις Theocritus Idyl. 17. v. 31. *toroſam clavam* poëta, cujus mihi nomen excidit, antiquus; ſed cum animalium partes carnoſæ dicantur *tori*, & *toroſæ*, ut v. c. *cervix toroſa*; cumque ita Hercules appellari poſſit propter corpus nervis, muſculis & toris plenum, ſubdubitavi nonnunquam, num pro *toroſa* ſcribi debeat *toroſe*; ut ſcilicet Hercules TOROSUS a ſolido corpore vocetur: quod num admitti poſſit aliis judicandum relinquo. Neque tamen *nodoſa clava* dicenda ſemper erit noſtræ ſimilis; quia ab aliis rami potuerunt eſſe ablati, ita ut non tantum exſtarent, vel talis fuiſſe, qualis in nummo Pruſiæ Theſauri Palatini conſpicitur; quod idem ſentiendum de Theſei clava, quam *nodoſum ſtipitem*, & *trinodem clavam* vocat Ovidius Ep. 4. & 40. Heroid. nec non 1. Faſt. v. 575. Nec certe

quis

quis errabit, ſi clavam ad Herculem retulerit, quem etiam Solem faciebant theologi gentiles, uti ex ipſo illius nomine, & aliis rebus probare conatur Macrobius lib. 1. Saturn. c. 20. Euſebius lib. 3. præparat. Euang. ſcribit admirandam ethnicorum impudentiam eſſe, *quippe qui ſolem modo Apollinem, modo Herculem, modo Bacchum, modo Æſculapium* dicere non vereantur. Nonnus (apud quem plura hujus generis videri poſſunt) lib. XL. Dionyſ. eundem vocat ἀςροχίτωνα, ἄνακτα πυρὸς, ὄρχαμον κόσμȣ, ἥλιον, *ſtellatam tunicam* (propter ſtellas quæ in cæli convexo lucent) *indutum, regem ignis, ducem mundi, ſolem, qui circulatim obequitat totum polum vel orbem* αἴθοπι δίσκῳ, *igneo diſco* & Triſtanus t. 2. p 337. arbitratur in Apamenſium nummo ab una parte cerni Herculem, ſi modo is eſt, ab altera vero Junonem, quia ille ſol, hæc vero terra habebatur. Porphyrius quoque apud Euſeb. libro laudato teſtatur *clavam & leoninam pellem* Herculi tribui ad ſignificandum per clavam τὴν ἀνωμαλίαν *inæqualitatem*, per pellem vero, κατὰ τὸ ζώδιον ἐμφανεςικὸν ἰσχύος, *quia vires ſuas in leone præcipue ſol oſtendit*; & duodecim ejus labores notare duodecim ſigna, quæ ſol ſingulis annis tranſit. Scholiaſtes Heſiodi ad Theog. pag. 249. ſcribit mala aurea eſſe *aſtra*, Herculem vero *Solem*: idque ideo fictum eſſe, quia παρερχομένȣ τȣ ἡλίȣ ἐμφαίνονται τὰ ἄςρα: Hydræ Lernææ hiſtoriam ex ſolis natura interpretatur idem pag. 256. Prometheum liberatum, pag. 281. ubi diſerte τὸν Ἥλιον vocatum fuiſſe Ηρακλέα ſcribit: Geryonis boves pag. 310, & tandem duodecim labores pag. 305. non ſecus ac apud Euſebium Porphyrius. Eandem ob cauſam ſagittis & arcu armatur, uti inter alios docet Hieronimus Aleander in Expoſit. Tabulæ Heliacæ: in qua etiam *clava* inter inſignia ſolis conſpicitur. Et notandum diligenter *clavam* Herculeam ſimiliter Harpocrati tribui in nummo Hadriani apud Antiquarium non minimi nominis Car. Patinum; ſed ut de fide ſculptoris dubitem facit ſimilis Antonini Pii nummus apud Triſtanum, in quo ſceptrum, illique inſidens aquila conſpiciuntur; in quod idem eruditione præſtantes viri diligentius inquirant: in nummo Agrippinæ Claudii apud Seguinum Sol radiatus coronam imponit tropæo, ejuſque a baſi ſurgunt binæ clavæ: in lapide antiquo apud Gruterum pag. 28. conſpiciuntur MATRIS DEUM MAGNÆ IDEÆ PALATINÆ inſignia, turris, pinus, crotala, fiſtulæ, lances, pedum,

leo,

leo, & cum iis clava; (niſi tamen potius, uti haud obſcure ex marmore ipſo apud Gabrielem Simeoni patet, ſit pedum paſtorale) cujus tenuiori parti mitra imponitur, ut docerent Attin mitratum, nullum alium quam ſolem eſſe; id quod gentiles exiſtimaſſe a viris doctis ſatis ſuperque probatum eſt: in Titi Imperatoris nummo apud Patinum eadem Sarapidi additur, quia & hic Sol habebatur, quemadmodum ex Macrobio aliiſque auctoribus, nec non innumeris fere nummis, gemmis & marmoribus apud antiquarios obviis conſtat; unde etiam Ariſtides ſcribit eum *περιαπουδέςατον ἡλίου φῶς τοῖς θεαταῖς* oſtendiſſe, & alibi eundem ſcribit eſſe *ἅπασι ἀνθρώποις φῶς.* Ceterum non incommode *clava* etiam ad Æſculapium poſſet referri, cum quia ſimilis plane illi ab Apulejo tribuitur, tum quia circa eam volvitur ſerpens, qui ſemper fere deum illum comitatur: *Diceres*, (ait Apulejus lib. 1.) *dei medici baculo, quod* RAMULIS SEMIAMPUTATIS NODOSUM, *gerit ſerpentem generoſum, lubricis amplexibus inhærere*: eidem *nodoſum bacillum* tribuit Feſtus in v. *Inſula*, quem male Boxhornius ad Plutarchi Quæſt. Romanas interpretatur ſerpentibus involutum; & inde forte in Coorum nummo Herculis nodoſa clava & baculus Æſculapii conſpiciuntur cum ſerpente apud Triſt. Tom. 1. p. 168; niſi potius ſignificent, Herculem etiam in illorum inſula cultum fuiſſe. Serpentes autem Æſculapio tribui res eſt notiſſima; idque ideo factum ſcribit Feſtus in v. *Draconis*, quia vigilantiſſimi generis putantur, & illa res maxime medicinæ neceſſaria eſt; ipſeque in ſerpentem mutatus eſſe fingitur, *σύργαςρος*, id eſt *ſerpens* appellatus propterea, quemadmodum obſervat Salmaſius ad Herodis Attici inſcriptionem. Neque tamen marmor Lugduni repertum, eo quod anguis in eo ſculptus eſt, cum Gabriele Simeoni Æſculapio tribuere debemus. Nam caput fœmineum plane eſt, & addita inſcriptio DEO INVICTO MITHIR SECUNDINUS DAT haud obſcure docet illud ad ſacra pertinere Mithriaca. Quin & ipſum Æſculapium ſolem eſſe docet elegantibus verbis Macrobius lib. 1. c 20. Saturn. quæ integra adſcribere non gravabor: *Hinc eſt quod ſimulacris Æſculapii & Salutis draco ſubjungitur; quod hi ad ſolis naturam lunæque referuntur: & eſt Æſculapius vis ſalubris de ſubſtantia ſolis ſubveniens animis corporibuſque mortalium: Salus autem naturæ lunaris ef-*

H *fectus*

fectus eſt, quo corpora animantium juvantur ſalutifero firmata temperamento. Ideo ergo ſimulacris eorum junguntur figuræ draconum: quia præſtant ut humana corpora velut infirmitatis pelle depoſita ad priſtinum revireſcant virorem, ut vireſcunt dracones per annos ſingulos pelle ſenectutis exuta, propterea & ad ipſum ſolem ſpecies draconis refertur; quia ſol ſemper velut a quadam imæ depreſſionis ſenecta in altitudinem ſuam ut in robur revertitur juventutis. Eſſe autem draconem inter præcipua ſolis argumenta, etiam nominis fictione monſtratur, quod ſit nuncupatus ἀπὸ δέρκειν, *id eſt videre. Nam ferunt hunc ſerpentem acie acutiſſima & pervigili naturam ſideris hujus imitari; atque ideo ædium, adytorum, oraculorum, theſaurorum cuſtodiam draconibus aſſignari. Æſculapium vero eundem eſſe atque Apollinem non ſolum hinc probatur, quod ex illo natus creditur, ſed quod ei & jus divinationis adjungitur. Nam Apollodorus in libris, quibus titulus eſt* περὶ θεῶν, *ſcribit quod Æſculapius divinationibus & auguriis præſit.* Porphyrius apud Euſeb. l. 3. Præpar. cap. XI. teſtatur Gentiles *virtutem ſolis ſalutarem*, σωστικὴν δύναμιν per Æſculapium ſymbolice expreſſiſſe; eique *baculum dediſſe in manus, in ſignum, laborantes ab eo ſuſtentari & erigi; & circa illum ſerpentem volvi in ſignum* τὸ περὶ τὸ σῶμα καὶ ψυχῆς σημεῖον, *quia hoc animal præ reliquis ſpiritu abundat, & corporis imbecillitatem exuit.* Orpheus quoque apud Heſiodi Scholiaſtem pag. 305. non alia his verſibus docet:

Ἥλιος, ὃν καλέουσι Ἀπόλλωνα κλυτότοξον
Φοῖβον ἑκαβελέτην, μάντιν πάντων, ἑκάεργον
Ἰητῆρα νόσων, Ἀσκλήπιον. ἐνθάδε πάντα.

Verum ut pergam, cum primum apud Joannem Smetium, virum certe natum ad Antiquitatis ſtudium juvandum, & qui quotidie vetuſtis rebus muſæum ſuum exornat gnaviter, imagunculam inſpexi, putabam me vel folia vel ramum arboris in infima clava obſervaſſe; cumque litteris dubium ut tolleret Smetium rogarem, miſit ille ad me, circa imam clavæ partem ramulum eſſe, ſed tenuiſſime illum a ſerpentis cauda ad inferiora uſque clavæ circumvolvi: eundemque virum doctiſſimum video in Antiquitatibus ſuis Noviomagenſibus neſcio quem floſculum curaſſe appingi Harpocrati

pocrati ſuo. Sed, ut verum fatear, nihil tale in imaguncula accuratius poſtea & plus ſemel inſpecta, reperire potui; animadvertique artificem, illam, quæ initio diſſertationis hujus conſpicitur, diligenter admodum delineaſſe: unde & recte me facturum exiſtimavi, ſi quæ de Bacchi & Herculis deque illius cum ſole convenientia notaveram ad calcem libelli rejicerem, ne in ipſo opuſculo nimium extra oleas, ut eſt τὸ λεγόμενον. Accedendum tandem eſt ad SERPENTEM, qui circa clavam ſive baculum, brachiumque imaguncula volvitur, & omnium fere deorum, vel dæmonum ſymbolum & comes eſt; Nihil frequentius in Ægyptiorum ſacris ut & Græcorum Romanorumque occurrere ex Tabula Pignorii Iſiaca, ex marmoribus & nummis aliisque antiquis rebus clariſſime patet. Iſidi comes datur ab Ovidio lib. 9. Met. v. 691: ejuſque caput aſpide coronatum fuiſſe præter Ælianum, qui videatur l. 10. c. 31. de Animal. docet Flaccus Valerius l. 4. Argon.

——— *& procul Io*

Spectat ab arce poli jam divis addita, jamque
Aſpide cincta comas, & ovanti perſona ſiſtro.

Horapollo lib. 1. Hierogl. c. 1. ſcribit Ægyptios baſiliſcum ſerpentem vocare οὐραῖον, atque eum χρυσοῦν ποιοῦντες θεοῖς περιτιθέναι; *aureum facientes diis circumponere*; quod non incommode de capite poteſt explicari, uti etiam obſervatum eſt Pierio: nam & mox ſequitur; διὰ τοῦτο αὐτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν θεῶν ἐπιτιθέασιν, *& ideo ipſum* (baſiliſcum) *deorum capitibus imponunt*; id quod videre in Tabula Pignorii Hieroglyphica licet. Iidem Ægyptii Jovi nonnullos ſerpentes ſacrarunt, eoque dementiæ venerunt ut eos adorarent, Herodoto lib. 2, c. 72. & Æliano l. xi. c. 17. de Animal. teſtantibus; quorum præcipuus fuit ille, qui Αγαθοδαίμων & Κνὴφ appellabatur, pari ſuperſtitione a Phœnicibus cultus, quemadmodum tradit Euſebius libro Præparat. 1. extremo. Junonis ſimulacrum apud Babylonios dextra ſerpentem, ſiniſtra gemmatum ſceptrum gerebat; & apud eoſdem Rhea ſedens ad genua habebat proſtratos leones & prope ſe duos ſerpentes, uti legere licet apud Diodorum Siculum. In Jovis Sabaſii Magnæ Matris ut & Mithræ ſa-

cris ſerpentes præcipuam religionem feciſſe patet ex marmoribus, quæ ſacra Mithriaca complectuntur, iiſque quæ obſervarunt Pignorius & Rubenius. Euripides præterea in Baccho v. 100. canit Bacchum ſimul ac natus fuit, coronatum eſſe *δρακόντων στεφάνοις*; & Nonnus eum coronam ſerpentum circa caput, & *ὀφιώδεα μίτρην* habere in ſignum ſuæ juventutis. Nec alio habitu ſe fœdabant Bacchantes, quas Euripides canit *ἄγραν ſive ſerpentem πλοκάμοις* circumdediſſe; quarum alias Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. in deſcriptione pompæ Bacchicæ elegantiſſima tradit ſeſe *ὄφεσιν*, *alias vite*, *hedera & ſmilace coronaſſe*; apud Horatium lib. 2. Od. 19. Bacchus

—— Separatis uvidus in jugis
Nodo coërcet viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.

Clemenſque tandem Alexandrinus in protrept. Bacchas introducit *ἀνεστεμμένας τοῖς ὄφεσι ſerpentibus coronatas.* Catullus hoc vocat *ſeſe tortis ſerpentibus incingere*, & *circumplicare ſe anguibus* Arnobius: *Bacchanalia etiam prætermittamus immania, quibus nomen omophagiis græcum eſt: in quibus furore mentito, & ſequeſtrata pectoris ſanitate circumplicatis vos anguibus*: quanquam dubitem num cum viris eruditis bina hæc loca ita explicari debeant, nec potius ſignificent veſtes vel corpora bacchantium ſerpentibus cincta fuiſſe, qualis SALUS occurrit in nummo Mammææ apud Triſtanum: Minutius quoque Felix Cererem ſerpente circumdat: *Ceres facibus accenſis, & ſerpente circumdata, errore ſubreptam & corruptam Liberam anxia & ſollicita veſtigat*: ubi parum abeſt, quin reſcribam, *circumlata*, quia curru a ſerpentibus tracto fuit vecta, cum quæreret filiam Proſerpinam. Neque hæc de Bacchantibus monuiſſem, niſi ectypum lucernæ elegantiſſimæ, quæ caput Bacchi videtur referre, adjicere in gratiam eorum qui antiquas res mirantur, conſtituiſſem;

Inventa illa eſt Noviomagi anno Chriſti D. N. 1674. in ſarcophago ex lapide toſo quatuor aut quinque pedum, cum quibuſdam nummis æneis, & prope ſarcophagum ſtabat urna cinere & oſſibus plena. Eam Galli ſecum abſtulerunt, ſed depingendam ante curaverat Joannes Braunius Antiquariæ rei ſtudioſiſſimus, & tunc in

 urbe

urbe myſteriorum ſacrorum interpres, nunc vero Theologiæ apud Groninganos Profeſſor, qui qua eruditione præditus ſit, ſatis docent libri de Veſtitu Sacerdotum Hebræorum. Viro igitur illi lucernam debes, Lector; quæ nobis repræſentat Bacchi Juvenis, ni fallor, caput, coronatum ſerpente & vite; quomodo apud Apollon. Rhodium lib. 3. v. 1213. Hecate *σμερδαλέοις draconibus μετὰ δρυΐνοισι πτόρθοισι cum ramis querneis*; & apud Sophoclem *ῥιζοτόμοις*, cujus verba conſervavit nobis alterius poëtæ vetus Scholiaſtes; *ὅτι*, ait, *δράκουσι καὶ δρυΐνῳ κλάδῳ στέφεται ἡ Ἑκάτη. καὶ Σοφοκλῆς ἐν Ῥιζοτόμοις τὸν χόρον πεποίηκε λέγοντα*

Στεφανωμένη δρυσὶ καὶ πλείσταις
Ὠμων σπειρήμασι δρακόντων.

quomodo ſcribendum eſſe recte docet Scaliger ad Varronem. Quid autem cauſæ ſit, cur ejusmodi lucernæ ſepulchris inferrentur, aut cur rebus ad Bacchum pertinentibus exornarentur, in obſcuro equidem eſt. An dicemus pro lubitu hic graſſatos artifices? an vero inſignia dei lucernis indita eſſe, quia ſacra illius, quem propterea Ovidius lib. 1. Artis vocat *Nyctelium Patrem*, erant nocturna, uti ex plurimis auctoribus conſtat; inque eorum poſitas fuiſſe monumentis, qui myſteriis Bacchi erant initiati, vel numini majeſtatique ejus devoti? SERPENS autem peculiari ratione, id quod maxime probandum erat, ſoli ſacratus erat; eamque procul dubio ob cauſam Harpocrati additur. Artemidorus lib. 2. Oneir. c. 13. ſcribit *δράκοντα ſacrum eſſe Jovi Sabaſio*, SOLI, *Cereri & Proſerpinæ, Hecatæ, Æſculapio & Heroibus.* In caduceo Mercurii ſerpentes Solis ſymbolum eſſe docet Macrobius lib. 1. Sat. c. 19. patetque clariſſime ex Aleandri Tabula Heliaca; in qua ut Hercules *Scytalo-ſagitti-pellifer,* uti vocatur Tertulliano, per clavam & pellem leonis, Bacchus per pocula, ita Mercurius per acervum lapidum & caduceum ad ſidus illud refertur. Hanc ob cauſam Æſculapio angues tribui ex ejuſdem Macrobii, quæ jam laudata ſunt, verbis patet; docetque idem lib. 1. c. 17. Apollini Hierapolitano *draconis effigiem* addi ad monſtrandum *flexuoſum iter ſideris*; & nihil frequentius quam in nummis aliiſque monumentis cernere ſerpentem Apollinem comitari, vel tripodibus ejus addi, ſive quia ſoli ſacer, ſive quia oraculis adhibebatur, propterea Græcis appellatus *οἰωνὸς*, uti apud Heſychium legere licet. Ad pedem dextrum

Harpo-

Harpocratis CUNICULUS, vel LEPUS, vel aliud animal, & forte, neque enim propter brevitatem ſatis certo dignoſci poteſt, CANIS ſedet. Soli varia animalia conſtat fuiſſe ſacrata, verum necdum mihi quicquam ſimile de *Lepore* vel *Cuniculo* repertum eſt; quorum tamen naturæ non male ſideri illi aptari poſſunt. Ut enim ſol generationis & fœcunditatis præcipua cauſa habetur, ita ipſi ſacratus, vel ſymbolum illius erit lepus, timidum quidem (unde in lege Salica pœna in eum ſtatuitur, qui *alterum leporem clamaverit*, & proverbium, Ῥηγῖνος λαγώς, Zenobio teſte originem traxit) ſed fœcundiſſimum animal, *quod ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis veſtitum, aliud inplume, aliud inchoatum gerens pariter*, uti Plinius loquitur lib. 8, c. 55. cui conſentiunt Herodotus lib. 3. c. 108. Pollux, Xenephon, Ælianus, Bochartus in admirando de animalibus S. S. opere, atque Stephanus le Moyne, cujus amicitiam magni facio, in pereruditis, ad Barnabæ epiſtolam notis. Nec is forte erraverit, quanquam ejuſmodi res meræ divinationes ſint, qui exiſtimet lepores ea de cauſa amoribus ſacrari, quemadmodum Euſthath. ad Iliad. A. & ex eo in v. πεύκη tradit Varinus, qui tamen rationem a viſu & ipſa voce deducunt. Nam poſtquam monuiſſent Apollini κίθαρον piſcem dedicari, quia cithariſta erat, Mercurio βόακα itidem piſcem, quia præco erat, Veneri ἀφύην etiam piſcem e ſpuma naſcentem, quia illa inde fertur eſſe orta; λύκον Apollini, propter ἀμφιλύκην νύκτα, circa quam ſol oritur; addunt; Καὶ λαγὼς ἐρώτων ἀνάθημα, διὰ τὸ ταὐτὸν τῆς κατὰ κλῆσιν γενέσεως.. λαγὼς τε γὰρ ἀπὸ τοῦ λάειν, καὶ ἔρως ἐκ τοῦ ὁρᾷν, ἅπερ τὸ βλέπειν μηνύουσι: Certe Veneri leporem *gratiſſimam hoſtiam*, ὡς πολὺ τῆς Ἀφροδίτης μέτεστιν αὐτῷ, *quia multum veneris eſt particeps*, id eſt, uterum ferens impletur & maxime libidinoſum animal eſt, tradit alicubi Philoſtratus; quomodo, ut hoc ſimili exemplo illuſtrem, felis Lunæ dicatur, διὰ τὸ ποικίλον καὶ νυκτουργὸν καὶ γόνιμον τοῦ θηρίου, *ob varietatem, vim noctu agendi & fœcunditatem*, teſte Plutarcho libro de Iſide; unde etiam Martianus Capella lib. 2. fingit *lunam felem vultu prætuliſſe*. Celeritate præterea multa animalia vincit lepus; & Xenophon docet omnia ejus membra ad celeritatem mirifice eſſe compoſita; adeo ut hoc etiam nomine ſolem poſſit comitari, quia non modo ſidus eſt celerrimum, verum etiam cujus filiam *Celeritatem* facit Martianus Capella. Cervum certe ob rapidiſſimum

diſſimum

diſſimum curſum ſoli ſacrari arbitror; quem Apollo manui impoſitum habet in nummis Juliæ Domnæ & Balbini a Mileſiis ſignatis apud Patinum & Seguinum; non ſecus ac Oſiris vel ſol in Trajani nummo apud eundem. Niſi tamen animal illud ad lunam potius referendum ſit, & ideo ab Apolline atque Oſiri geſtetur, quia ſol lucem lunæ tribuit. Eſt enim cervus Dianæ ſacer; & in nummis Commodi & Caracallæ Diana vel Luna vehitur curru a binis cervis tracto, quas & ipſi tribuunt Callimachus & Claudianus; & in nummo P. Licinii Gallieni cerva cernitur, cum Inſcriptione, DIANÆ CONSERVATRICI; non quod Diana cervæ effigie hic cernatur, uti arbitratur doctiſſimus Symbolicæ ejus ſtatuæ interpres; ſed quia ipſi vel ob celeritatem vel ob aliam cauſam cerva ſacra habebatur. Neque alia ratio Ovidio lib. 1. Faſt. & Herodoto lib. 1. extremo placuit, quando docent Perſas & Maſſagetas ſolem equo placare; imo & idem de leone tradit Statii interpres ad lib. 1. Theb. *Mithræ ſimulacrum fingebatur reluctantis tauri cornua retentare, quo ſignificabatur lunam ab eo lumen accipere, cum cœperit ab ejus radiis ſegregari. Erat autem ipſe ſol leonis vultu cum tiara priſco habitu: utriſque manibus, ſeu diximus, bovis cornua comprimens. Siquidem ſol principale ſignum inculcat & frænat leonem ſcilicet, ideo quod hic deus ceteros ſui nominis & potentiæ impetu excellat, ut inter reliquas feras leo, vel quod ſit rapidum animal.* His adde ut ſol ſemper lumen ſuum vel in ſuperiore vel in inferiore hemiſphærio oſtentat, ita leporem oculos apertos habere nec eos quieſcentem vel dormientem claudere; quemadmodum præter Ælianum tradit Plinius lib. 11. c. 37. *Quin & patentibus dormiunt oculis, multique homines, quod corybantian Græci vocant*: unde etiam Ægyptii patens quid ſignificare volentes, *leporem*, teſte Horo, pingebant: votereſque leonem ſoli quoque dedicarunt, quia ille *oculis patentibus atque igneis cernitur ſemper, ut ſol patenti igneoque oculo terram conſpectu perpetuo atque infatigabili cernit*; *ut loquitur* Macrob. 1, 21. CUNICULUM ſi quis hic ſe reppeiiſſe putabit, eædem fere rationes militabunt, & recte illum comitari ſolem palam facient. Nam Plinius lib. 8, c. 55. *eos fœcunditatis eximiæ* eſſe ſcribit, & famem Balearibus inſulis populatis meſſibus afferre; qui & ibidem leporum genus eos eſſe, & Hiſpaniam cuniculos appellare ſcribit. Sane apud gentem eam abundaſſe hoc animal docet Ælianus lib. 13, c. 15. & in nummis Hadriani

driani ſymbolum Hiſpaniæ eſt apud illuſtres antiquarios: nec non in annulo, ſi fides habenda Chifletio cap. 7. Anaſtaſ. Childerici Regis. Quin imo Samuel Bochartus, vir ad miraculum uſque doctus ipſum Hiſpaniæ vel Spaniæ nomen deducit ab Hebræa voce *Saphan*, id eſt *cuniculus*; unde *Spanya* nihil aliud erit quam *cuniculoſa regio*; quod epitheton etiam Catullus carmine XI. dat Celtiberiæ;

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculoſæ Celtiberiæ fili
Egnati, opaca quem bonum facit barba.

quanquam Iſaacus Voſſius, cui plurimum in hoc ſtudiorum genere tribuendum eſt, reſcribat, *Celtis peroſæ Celtiberiæ fili.* Et figuræ portentoſæ plane, quæ originem ſuam vel Ægyptiis vel hæreticis ſatis notis forte debet, quæque ad ſolem non incommode referri poſſunt, uti ex iis quæ diſputavi ſatis patet; additur *cuniculus* vel *lepus* apud Leonard. Auguſtini part. 1. Num. 203. & Smetius apud Gruterum pag. 34. teſtatur in ædibus Alteriorum Romæ Mithram vel ſolem in rupe excavata ſtare, dextra cultrum vel gladium monſtrantem (hoc lucem capit ex iis quæ Porphyrius lib. de Antro Nympharum pag. 265. notat præclaram) ſiniſtra neſcio quid ferentem; eum calcare taurum ſubſtratum, dextro inter cornua ſiniſtro pede in tergo poſitis; ſub tauro eſſe ſerpentem, & aliud animal *cuniculo* ſimile. Quod quamvis multum faceret ad vindicandum Harpocrati, qui cum Mithra ad ſolem referendus eſt, cuniculum; ut tamen hic leonem depictum fuiſſe credam, cogit me Camerarius, qui in enarratione picturæ hujus hieroglyphicæ leonem exhibet; vel potius dicendum Smetium canem, qui in marmore apud Camerarium, non ſatis feliciter hoc de agricultura explicantem uti Macario & Chifletio obſervatum, conſpicitur, cuniculum eſſe putaſſe; quanquam, cum illud animal & ſerpentem ſub tauro locet, videatur ad leonem digitum intendiſſe; potueritque ſilentio præteriiſſe adſilientem canem, uti certe unam tantum beſtiam memorat. Quod ſi Smetius erravit, me etiam erroris non abſolvo; & divinus certe forem neceſſe eſt, ſi conjecturare queam alia in marmoribus nunquam a me viſis exhiberi, quam memorant eorum inſpectores. Quin potuit alia fuiſſe pictura hieroglyphica Mithræ. Exſtat enim illa & inſcribitur: Simbolo dell' Agricultura

Ritratte da molte ſcolture antiche & dichcarato da Horatio Tigrino de Marii, dedicaturque Antonio Ciccarelli. Et primo quidem ſub ſolis curru vel ejus equis jacet figura humana, & ſupra puer alatus facem tenet : ſeptem aris inſculptæ ſunt totidem figuræ, ex quibus clare cognoſcuntur Sol, Saturnus, Mercurius, Mars, Luna ſive Diana, unde conjicio reliquas eſſe Venerem & Jovem, ut ſeptem planetæ repræſententur. Luna vehitur curru a cervis tracto, & infra eam jacet fluvius cum urna barbatus; ſupra viſitur puerulus alis papilionis decorus, & ſagittam tenens. Sub diei figura gallus cernitur gallinaceus : bovis cornuti medium corpus pancarpio cingitur, & enſis vagina varie pictus eſt: prope unam figuram notatam Litt. H. binæ arbores, quarum una palma eſt, ſunt, & ad eam ſedet figura H. dormiens; ſerpens non ſub tauro quaſi mortuus jacet, ſed alatus eſt, & ſeſe erigit, caudam ore mordens; & tandem Leo longe a tauro remotus jacet. Verum exiſtimo tale marmor non exſtare Romæ, ſed ejuſmodi picturam ex variis monumentis digeſſiſſe Horatium Tigrinum, qui illud ipſum haud obſcure ſignificat. Vir tamen quidam eruditus hæc adſcripſerat. Simulacrum hoc boni agricolæ ſpectatur licet diverſimode exſculptum Romæ in variis locis. Integerrimum eſt penes Urſinum Fulvium, nec excedit magnitudinem hujus chartæ : ſpectatur item in palatio Cæſiorum : in muro exteriori S. Marcii : in ædibus Octavii Zeno retro S. Barbaram : in ædibus doctoris Raimondi juxta ſacellum; in ædibus Severini Stellæ prope ſacellum viglia-Chriſto : in ædibus Franciſci Porcarii, nec non in ædibus prope Jeſuitas. Quæ certe docent liquido, varias Mithræ ſculpturas Romæ fuiſſe. Nonnunquam veniebat mihi in mentem hoc animalculum CANEM eſſe poſſe. Certe ille in ſacris Mithriacis cernitur, uti oſtendunt marmora nuper edita. Et Epiphanius cap. 105. Ancorati non puduiſſe Ægyptios ſcribit θεοποιεῖν canem, ælurum, hircum, ovem, crocodilum, ibin, milvium, accipitrem, corvum, & ſerpentem; Juven. Sat. 15. canit;

Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.

Apollonius apud Philoſtratum lib. 6, c. 9. Ægyptios ridet, quod deorum imaginibus ipſis σεμνότερον & θεοειδέϛερον eſſet κύων, ἴβις καὶ τράγος, *canis, ibis & hircus* : Cicero lib. 5. Tuſc. Quæſt. eoſdem ſcribit *quamvis carnificinam prius ſubituram, quam ibim, aut aſpidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum violent* : & Ælianus lib. 5. Hiſt.

Hiſt. Animal. c. 45. id ideo eos feciſſe memorat, quia cum Iſis Oſirim (ita videtur Orum appellare, quem & mox παῖδα nominat) quæreret, canes eam juverunt, & feras depulerunt a cadavere; & quia cum canicula exoritur, tunc ſimul Nilus ſeſe attollit, & in agros aſcendit: additque rem eandem narrans Diodorus lib. 1. διὸ καὶ τοῖς Ισείοις προπορεύεσθαι τοὺς κύνας κατὰ τὴν πομπήν: *in feſto Iſidis pompam canes præcedere.* Verum Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride ſuo & auctorum, quos laudavi, tempore hoc non obſervaſſe Ægyptios haud obſcure teſtatur, ſcribitque antiquitus τὰς μεγίστας ἐν Αἰγύπτῳ τιμὰς canem habuiſſe; ſed poſtquam Apis a Cambyſe interfecti & projecti cadaver ex omnibus animalibus ſolus guſtavit, ipſum perdidiſſe τὸ πρῶτος εἶναι καὶ μάλιστα τιμᾶσθαι τῶν ἑτέρων ζώων: quæ quomodo conciliari poſſint vix video, niſi advocare placet Ægypti nomos; quorum incolæ alia & alia animalia, uti ſatis clare Herodotus & poſt eum Sextus Empiricus lib. 3. pyrr. Hypotheſ. docet, coluerunt. Atque ex his utique patet, mirandum nequaquam eſſe, ſi canis conſpiciatur in Ægyptiorum ſacris, vel addatur numinum gentis iſtius imaginibus; idque eo magis, quia, ut monui, idem animal in ſacris Mithriacis, quæ ad Solem referuntur, conſpicitur non modo, verum etiam quia comitatur Serapin & Iſidem in gemma operis antiqui apud Licetum pag. 1178. & apud Diod. Sic lib. 1. Iſis dicitur ἐπιτέλλειν ἐν τῷ ἄστρῳ τῷ κυνὶ; *oriri in ſidere canis*: qua de loquendi forma & ſuperſtitione alibi erit agendi locus. Sed demus hoc animali, quo non fideliorem comitem, non incorruptiorem cuſtodem, neminem vigilantiorem agnoſcit Columella; ut examinemus, num vere narret Arnobius lib. 7. pag. 223. canes nullis ſuperis fuiſſe immolatos: *Quod ſi animantium cruore honorari, & affici ſuperorum animos exiſtimatis, cur non eis & mulos & elephantes mactatis, & aſinos? cur non &* CANES, *urſos, & vulpes, camelos, & belbas & leones?* Certe canem immolatum fuiſſe Hecatæ in Samothracia; in ſacris expiatoriis apud Græcos; Romæ a Luperiis, menſe Februario, qui a februando id eſt purgando eſt dictus; Genitæ Manæ, generationis præſidi deæ, & denique in luſtrationibus ex Lycophrone, Plutarcho, Plinio, Livio & aliis docuerunt Bochartus Galliæ, lib. 2. de Animal. c. 56. & Reineſius, Germaniæ clariſſima poſt mortem etiam lumina l. 1. c. 15. Var. lect. Quibus addi poteſt Suidas in vv. Ζηρυνθία. Αλλ' εἴ τις, Σαμοθράκη. & Ἱππαεικὸν; necnon Ovid. lib. 1. Faſtor. v. 389.

Exta canum vidi Triviæ libare Sapæos
Et quicunque tuas accolit, Hæme, nives.

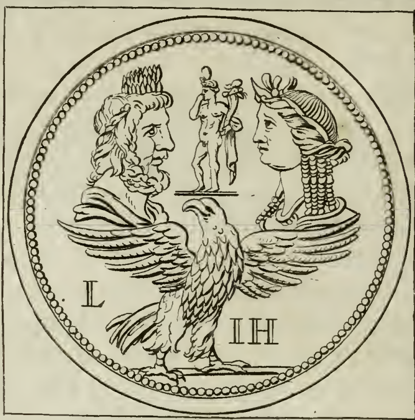
Verum cum ſacra illa non tam ſuperos quam inferos reſpiciant, Arnobius poſſit videri vera docuiſſe; maxime, quia Plutarchus in Quæſt. Rom. ſcribit veteres putaſſe, hoc animal nullo modo purificaſſe, ac proinde ὀλυμπίων οὐδενὶ Θεῶν fuiſſe immolatum. Certe ſi per *deos Olympios* intelligimus deos duodecim majores, rariſſime imo vel nuſquam inveniemus apud Græcos & Romanos canem iis fuiſſe in ſacrificium oblatum. Cares quidem canem immolaſſe Suidas ex Eunapio in v. Καρικὸν θῦμα, & Appendicis Vaticanæ Auctor Cent. 2. Prov. 26. docent; quem deum Martem arbitror fuiſſe, licet eum auctores iſti non nominent. Canes rufæ immolabantur Romæ ad placandum caniculæ ſidus, uti tradit Feſtus in vv. *Catularia porta* & *Rutilæ*: Colophonique τῇ Ἐνοδίῳ, *deæ quam Enodion* vocant, μέλαιναν σκύλακα offerunt, teſte Pauſania lib. 3. p. 188. Et quanquam ex his locis non plane conſtare poſſit ſuperis canem fuiſſe immolatum, quia caniculæ ſidus iis nequaquam annumeratur, & dea ἐνόδιος nulla alia eſt quam Hecate; Argivos tamen apud Plutarchum in Quæſt. Græcis Socrates τῇ Εἰλιονίᾳ κύνα θύειν διὰ τὴν ῥᾳστώνην τῆς λοχείας; per quam interpretes intelligunt *Lucinam*: & Pauſanias in Laconicis apud Therapnenſes τῷ Ἐνυαλίῳ canem tradunt ephebos obtuliſſe, exiſtimantes deorum fortiſſimo, θεῶν τῷ ἀλκιμωτάτῳ non poſſe gratiorem offerri victimam, quam è cicurum genere fortiſſimum. Et cum *Enyalius* a pleriſque Mars eſſe exiſtimetur, id quod docet etiam elegans Æneæ cap. 24. poliorc. locus; cum Mars inter deos majores XII. atque adeo inter ſuperos (uti vel conſtat ex ſerv. ad II. Æn. v. 51.) numeretur; cumque ipſe Arnob. lib. IV. ex Apollodoro narret *Marti ab Caribus canes, ab Scythis aſinos immolari*; non videtur utique priore loco memoriæ ſuæ fidem advocaſſe. Verum Julianus etiam Orat. V. ſcribit eos ἐν τελεστικαῖς θυσίαις piſces, de quibus loquutus fuerat, ſacrificare; ut equum Romanos, alios nonnullas feras & animalia, puta canes, Græcos pariter & Romanos, tum alios quam plurimas id genus hoſtias ſemel biſve quotannis; additque Ἀλλ᾽ οὐκ ἐν ταῖς τιμητικαῖς, ἐφ᾽ ὧν μόνον κοινωνεῖν ἄξιον, καὶ τραπεζῶν θεοῖς: *at non in honorariis ſacris, per quæ ſola cum diis communes menſas habere poſſumus.* Plutarchus in Quæſt. Romanis iterum teſtatur canem immundum animal judicatum,

dicatum, καὶ ὀλυμπίων μὲν γὰρ οὐδενὶ θεῶν immolatum; verum χθονίᾳ Ἑκάτῃ δεῖπνον miſſum εἰς τριόδους expiandi gratia, & Lacedæmone τῷ φωνικοπάτῳ θεῶν Ἐνυαλίῳ σκύλακας fuiſſe ſacrificatos. Adeo ut dicendum ſit, ſi vera notavit Arnobius, nulli ſuperorum canem fuiſſe ſacrificatum, vel Enyalium alium a Marte eſſe, vel Martem propter cædes & ſanguinem ſuperorum deorum numero non veniſſe: quod ultimum clare docet Artemid. lib. 2, c. 35. Oneir. ubi Olympios vel Æthereos deos facit, Jovem, Junonem, Venerem, Uraniam, Dianam, Apollinem, Ignem æthereum & Minervam: Martem autem ſcribit alicubi ἐν τοῖς ἐπιγείοις, *inter terreſtres*, alicubi vero ἐν τοῖς χθονίοις *inter ſubterraneos* numerari. Obſervandum tamen Viros eruditos exiſtimare tam apud Græcos quam Latinos duodecim eſſe deos primarios, eoſdem nominari ὀλυμπίους & οὐρανίους, & comprehendi hoc numero etiam *Martem*, uti ex Enniano diſticho patet:

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Quæ ut conciliari poſſint, vel dicendum eſt alios eſſe *Olympios deos*; alios majores ſive *majorum gentium*, uti loquitur Lactant. lib. 1. cap. 15. ſive *Conſentes*, uti eos appellat Varro lib. 1, c. 1. de R. R. addens illorum imagines ad forum auratas ſtare; vel alios deos Olympios Græcis, alios Romanis fuiſſe; vel ſibi non conſtare in his figmentis gentiles, & propter hanc rationem deum Olympiis, propter aliam eundem terreſtribus adſcribi vel ſubterraneis. Certe apud Ægyptios *Hercules* fuit unus ex diis duodecim, teſte Herodoto lib. 2. c. 43. deoſque duodecim ab Ægyptiis accepiſſe Græcos memoriæ mandat non modo c. 4. verum etiam Herculi Olympio eos ſacrificaſſe ὡς ἀθανάτῳ, & parentaſſe alteri, ut Heroi, cap. 43. Quin & Pana iis annumerarunt Mendeſii, uti ex cap. 46. patet; ubi narrat Mendeſios Pana inter octo deos numerare, eoſque ante duodecim exſtitiſſe: quod non ita capiendum eſt, tanquam dii octo alii forent a diis duodecim; ſed prioribus octo additi ſunt poſtea quatuor, & inter eos fuit Hercules; atque ſic duodenarius numerus expletus eſt, quemadmodum docet idem cap. 43. Quæ ad ſiniſtrum Harpocratis latus ſedet avis, reſtat; ſed quæ illa ſit propter roſtrum capitiſque partem detritam (adjecit tamen ea me inſcio pictor) difficulter agnoſcitur. Forte eſt AQUILA, quam ſoli dicatam eſſe

vel inde patet, quod juxta ſimulacrum Apollinis Hierapolitani illa collocaretur: Macr. I. Sat. 17. *Aquilæ propter exprimunt inſtar volatus*; & mox: *Aquilæ propter altiſſimam velocitatem volatus, altitudinem ſolis oſtendunt.* Et inde forte in Actiorum, qui Apollinem maxime colebant, nummis cernitur apud Gotzium aquila; cujus rei rationem ſe neſcire fatetur Nonnius; atque in marmore antiquo, quod SOLI SANCTISSIMO SACRUM fecit TI. CLAUDIUS FELIX, Solis radiati προτομῇ alis expanſis gerit eadem avis apud eruditionis elegantiſſimæ Virum Jac. Sponium in Miſcellaneis Antiquæ Lectionis. Imo etiam in nummo Hadriani apud Choulium, uti ex ectypo patet, Harpocrates noſter ſuper caput aquilæ ſtat, aliſque ejus impoſita ſunt Sarapidis & Iſidis capita

Quin & aquila propter magnitudinem oculorum vel acrem viſum ὀφθαλμίας dicta videtur, teſte Joanne Diacono ad Heſiodi Scutum; non ſecus ac piſcis quidam apud Plinium *oculatus*; eoque nomine non ſecus ac accipiter Soli potuit eſſe dicata. Nec is erraverit, qui CORVUM vel ACCIPITREM conſpici a latere Harpocratis exiſtimabit; quos Apollini maxime inſervire tradit Porphyrius lib. 3. de Abſtinentia. Et certe CORVUS apud Græcos, Romanos & Ægyptios Soli adſcribitur. Ælianus lib. I. c. 18. corvum *Apollinis ſacram avem* & ἀκόλουθον vocat, *divinationeque præditam* fuiſſe ſcribit: & fabulabantur illum Apollinis famulum ante transformationem fuiſſe, ut idem lib. I, c. 47. & Ariſteus Metapontinis

tapontinis dicebat, ſe quidem illo tempore Ariſteum, ſed *τότε ὅτε εἵπετο τῷ θεῷ, εἶναι κόραξ*, *cum deum ſequeretur*, *corvum eſſe*, uti tradit Herod. lib. 4. c. 15. Euſtathius ad Il. Δ. p. 449. Iliados, ſcribit cygnum Apollini *ὡς ἡλίῳ* propter *λευκότητα* dicari & corvum *διὰ τὴν νυκτερινὴν μελανίαν*, *ἧς* (ita legendum, non, ut in editione Romana ſcribitur *εἷς*) *οἷα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται* : *propter nocturnam nigredinem*, *ex qua veluti ex matre naſcitur* : quod ultimum etiam variis auctoritatibus firmat ad Il. A. pag. 22. Plutarchus lib. de Iſide recte ſcribit Græcos cenſere columbam ſacratam eſſe Veneri, draconem Minervæ, corvum Apollini, canem Dianæ; ſed Ægyptiorum pleroſque ipſa animalia deos facere, & propterea ſe ſannis objicere. Hinc eſt quod in nummis & gemmis ſæpe corvus cum Apolline conſpiciatur; ut in nummo Fauſtinæ apud Patinum occurrunt ara, eique impoſita corona, urceus, præfericulum, CORVUS & Inſ. ΠΥΘΙΑ, in alio vulgatiſſimo Vitellii tripodi inſiſtit; apte eo nomine *comes tripodum*, uti eruditis obſervatum, vocatus Statio lib. 3. Th.

Non comes obſcurus tripodum, non fulminis ardens
Vector ades, flavæque ſonas avis unca Minervæ.

In gemma apud Gorlæum 3. Apollo nudus tripodi ſiniſtro cubito incumbens, dextra manu ramum protendit ad corvum adſtantem; & quia Sol omnis fœcunditatis parens habebatur, inde puto in gemma 55. binos corvos inſidere cornucopiis, & inter illos cerni papaverum capita & binas ſpicas: in gemma 111, tripodi, cujus a pedibus binæ itidem ſpicæ ſurgunt : in gemma 151. cerni lyram, corvum, gallum gallinaceum, & caduceum; in 152. eundem ſtellam tripodi impoſitam ore appetere & denique in gemma 172. inſiſtere baſi rotundæ, & ante illum ſculptum eſſe cornucopiæ cum lyra. Et Ægyptios hunc honorem etiam corvo habuiſſe teſtis locuples eſt Ælianus l. 7. c. 18. de Animalibus, ubi de urbe Copto & corvis binis circa eam videri tantum ſolitis verba facit : Νεὼς δὲ Ἀπόλλωνι τιμᾶται ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ, ὅπερ οὖν ἱεροὺς (κόρακας) εἶναί φασιν αὐτοὺς : *Templum vero Apollini ſacrum eo in loco colitur*, *cui corvos ſacros eſſe ajunt* : eoſdemque ſolem, & lunam, ſive Oſirin & Iſin ſcarabæo, dracone, corvo & aliis animalibus expreſſiſſe ſcribunt Manethon & Hecatæus apud Diogenem Laërtium in procemio. Quin etiam in ſacris Mithræ vel ſolis nonnulli initiatorum ſive ὑπηρετοῦντων

ρετεύντων Coraces, fuere appellati, & Commentator vetus in Ep. ad Romanos cap. I. *Coracina ſacra* paganos habuiſſe dicit, *quod in iis corvos vel eorum ſimulacra divino cultu adficerent Ægyptii*; quem tamen falli in ratione nominis ſacrorum illorum arbitratur doctiſſimus Reineſius Epiſt. 69. qui dignus eſt ut conſulatur: & in tabula, quæ Mithræ ſacra deſcripta habet, corvus etiam conſpicitur apud Camerarium: non ſecus ac in iis, quæ a Leonardo Auguſtino, & aliis editæ ſunt: adeo ut non abſque ratione ſcribat Albricus Philoſophus juxta Apollinem pictum fuiſſe corvum nigrum deſuper volitantem, & eam avem deo eſſe conſecratam. Apollinem, cum Typhœus perſequeretur deos, ſeſe in corvum convertiſſe canit Ovid. lib. 5. Metam. v. 329.

Delius in corvo, proles Semeleja capro
Fele ſoror Phœbi, nivea Saturnia vacca,
Piſce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.

Adeo ut mirandum nequaquam ſit in gemmis quas Abraneas vocant eruditi, variis apud Chifletium, corvum cerni vel ramum lauri, ut videtur, quanquam Antoninus liberalis cap. XXVIII. *ἱέρακα* memoret, Roſtro tenentem, vel illi vel cornucopiæ inſiſtentem. Quin & Phædrus tribuit

Augurium corvo, læva cornici omina

qua occaſione facere non poſſum, quin emendem Theodulphi Epiſcopi Aurelianenſis carmen, quod Analectis ſuis inſeruit doctiſſimus Mabillonius

Dura ſatis roſtro ceu pulſat pectora cornix
Jambriferos luxus, quum vorat ore procax.

nam legendum ibi *vocat*, id eſt ſonitu ſuo quaſi advocat & ſignificat pluviam venturam: imitatus eſt Virgilium, qui I. Georg. canit,

Tum cornix plena pluviam vocat improba voce

Et pro *luxus* præſtantiſſimus Grævius putabat ſcribi oportere *lapſus*, h. e. imbrem cadentem ſeu labentem de cælo. Et quanquam luce meridiana clarius pateat, optimo jure corvum Apollini convenire, & eo nomine comitari Harpocratem, tamen ſi quis ACCIPITREM intelligere malit, nullo modo repugnabo; imo manus etiam dabo, ſi quis aliam avem hic cerni credere animum inducat. Porphyrius certe lib. IV. de Abſtinentia, accipitrem vel *ἱέρακα* ſcribit ſoli gratum eſſe *quia natura ejus ex ſanguine & ſpiritu conſtat, quia hominem*

minem mortuum deflet, ejuſque oculis, in quibus ἡλιακὸν καθικὲν φῶς putarunt, *terram leviter injicit; & quia mortuus* vim habet divinatricem, & corpore ſolutus λογικώτατος, καὶ προγνωςικώτατος eſt, & τελεῖ ἀγάλματα καὶ ναὺς κινεῖ, *& ſimulacra perficit, & templa movet.* Euſebius lib. 3. c. 12. Præparationis, ſcribit Ægyptios accipitrem ſoli conſecraſſe, illumque eſſe φωτὸς δὲ καὶ πνεύματος αὐτοῖς ἱερὸν, *lucis & ſpiritus ſignum, cum quia incitatiſſimo motu fertur, tum quia alta, ubi lucis plurimum, volando petere ſolet*: & paulo ante narrat in Apollinis urbe Lunæ ſymbolum eſſe ἱερακοπρόσωπον ἄνθρωπον, ζιβύνῃ χειρόμενον τυφῶνα, ἱπποποτάμῳ εἰκασμένον. λευκὸν δὲ τῇ χρόᾳ τὸ ἄγαλμα: *hominem accipitris vultu, telo conficientem Typhonem hippopotamo aſſimilatum, & ſimulacrum albi coloris eſſe*; additque album colorem ſignificare lunam lumen ſuum aliunde ſumere, & accipitris vultum, illud a ſole una cum ſpiritu in eam derivare, ἀφ᾽ Ηλίου φωτίζεσθαι καὶ πνεῦμα λαμβάνειν: Ælianus lib. 10. c. 14. de Animal. accipitrem ab eodem populo ſoli conſecratum ſcribit, quia avium ſolus illius radios intuetur, nec flamma ejus offenditur: Horus Apollo, propter fœcunditatem & diuturnam vitam, quam nec Ælianus præterit, nec non quod defixis oculis in ſolis radios intueatur εἴδωλον ἡλίου accipitrem facit lib. 1. c. 2. additque: ὅθεν καὶ τὸν Ἥλιον ὡς κύριον ὄντα ὁράσεως, ἔσθ᾽ ὅτε ἱερακόμορφον ζωγραφοῦσιν; *inde etiam fit ut ſolem interdum tanquam viſus dominum, accipitris forma pingant*: apud quem cap. 8. libri ejuſdem alia ratio poteſt videri. Eandemque ob cauſam Plutarchus lib. de Iſide, vel quia ἐντονίᾳ ὄψεως ὑπερβάλλει καὶ πτήσεως ὀξύτητι, teſtatur Oſirim, qui Sol exiſtimabatur, ἱέρακι *accipitre*, vel accipitris forma pictum fuiſſe. Apud Chifletium quoque cernitur in gemma homo capite accipitris defædatus, ἱερακόμορφος ἄνθρωπος, ut loquitur Euſebius, a cruribus ſerpens, dextra ſcutum, ſiniſtra flagellum tenens; & in alia accipitris pedes anguis voluminibus conſtringuntur, & a latere eſt tentis virilibus Anubis; quę omnia ad ſolem commode referri poſſunt; nec video quare Kircherus, qui myſteria hęc prę aliis diligenter ſcrutatus eſt, & cum eo doctiſſimus Baſilidis ſomniorum editor velit eſſe ibin, quam Ægyptii contra ſerpentum adventum invocare ſolebant, cum tota avis nihil cum ibi, ſed multa cum accipitre commune habeat. In auctario præterea Pignorii accipiter loto arbori, circa quam ſerpens,

ut videtur, volvitur inſidet; & ab utroque ejus latere cornucopię cernitur, ut ſignificarent, ſcilicet, ſolem eſſe cauſam fœcunditatis, & abundantię; quippe qui, uti Macrobius loquitur, *generat univerſa ſeminando, fovendo, producendo, alendo, augendoque*; unde etiam in tabula Aleandri Heliaca encarpus cernitur ex frondibus, floribus, pomis, ſpicis, & aliis rebus contextus. Quin & Ælianus arbitratur Homerum Apollinem accipitri aſſimilaſſe, quia ille ſoli ſacer; & Anton. Liberalis cap. 28. Metam. deum illum, cum a Typhone ſuperi fugarentur, ſeſe in ἱέρακα vel *accipitrem* convertiſſe; pro quo tamen *corvum* ſubſtituit Ovidius, quemadmodum vidimus. Et operæ pretium erit apponere contracto Euſtathii ſatis prolixa verba ad Iliad. α. ex quibus patebit & accipitrem ſoli, & alia animalia aliis diis vel propter nominis, vel naturæ ſimilitudinem conſecrata fuiſſe a gentilium theologis. Γλαῦκα *noctuam* Minervæ ſacram facit non modo quia nocte videt, ſed etiam quia deſcendit a γλαύσσω, quod idem eſt cum ἀθρῶ i. e. *video*, unde Ἀθήνη nomen ſuum accepit, ὡς παραθρεῦσα τὰ οἷον ἐν σκότει. νῆσσαν *anatem* Neptuno, quia ille eſt ὑγρὰ οὐσία. & νῆσσα deducitur παρὰ τὸ νῶ νήσω τὸ κολυμβῶ: ἱέρακα *accipitrem Soli Apollini*, διὰ τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως, & quia ſol eſt ὀξυκίνητος, & propter etymologiæ convenientiam, καὶ γὰρ ἵεσθαι ῥᾷον ὁ ἥλιος. ἐντεῦθεν δὲ καὶ ὁ ἵεραξ ὠνόμασται: Φαληρὶν *avem quandam marinam* Veneri, non modo διὰ συνέμφασιν τοῦ φαλλοῦ, verum etiam διὰ λευκότητα τὴν ἐν σπέρματι ζωικῷ. *Cygnum* Apollini, propter ᾠδικὸν καὶ μαντικὸν, & διὰ τὸ λευκόν, quod a λεύσσειν id eſt βλέπειν deſcendit, ὅπερ Ἀπόλλων ἐστὶ παραίτιος: Ἀετὸν *aquilam* Jovi vel τῷ αἰθερίῳ ἀέρι; Λάρον *gaviam* Mercurio; & ob ſimiles rationes addit Κισσόν *hederam* Baccho; *narciſſum* Ἐριννῦσι: πεύκην *piceam* Vulcano; τρίγλαν *mullum* Dianæ; eidemque vel Hecatæ μαινίδα, piſcem ita dictum; κίθαρον vel κιθάραν itidem piſcem Apollini; Βόακα Mercurio; Ἀφύην vel ἀφρίτην veneri λύκον, Apollini; λαγωὸν Amoribus; draconem Minervæ ſacrari quarum rerum rationes ab eo peti poſſunt. Obſervandum inſuper diligenter imagunculæ noſtræ ſiniſtrum latus tegi veſte, quæ ex humeris linteolo, ut videtur, alligata dependet; quia hoc fortaſſe ratione ſua non caret. Nam & in una aut altera Harpocratis imagine apud Sponium Virum clariſſimum, in Oſiridis, quam explicavi, apud Pignorium, & aliis idem fere obſervatum video; forte ut indicarent ſolem

lem hemiſphærium noſtrum luce ſua clarum reddere, obſcurum vero, quando ſeſe condit. Hinc elegantiſſime Orpheo apud Schol. Heſiodi ad Theog. dicitur, *dexter generator diei, ſiniſter vero noctis*, hoc verſu

Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτός.

Unde & Ægyptii, teſte Macrob. I. ſat. c. 19. *ipſius ſolis ſimulacra pinnata fingebant; quibus color apud illos non unus eſt. alterum enim cærula ſpecie, alterum clara fingunt, ex his clarum ſuperum & cæruleum inferum vocant. Inferi autem nomen ſoli datur, cum in inferiore hemiſphærio, id eſt, hyemalis ſignis curſum ſuum peragit; ſuperi, cum partem Zodiaci ambit æſtivam.* Et vel ob hanc annuam, vel ob aliam diurnam rationem Harpocrates forte in gemma ſuperiorem corporis partem nudus plane, inferiorem vero tectus eſt: adeo ut vel hoc nomine recte objecerit gentilibus Arnobius lib. 3. *eos effinxiſſe alios deos ſenes, juvenes*, PUEROS, *aquilos, caſios, ravos*, SEMINUDOS, *intectos*. Et Porphyrius apud Euſebium lib. 3. cap. XI. præparat. ſcribit in Plutone vel Sarapide, ſolis ſub terram ſubeuntis ſymbolum eſſe πορφυροῦν χιτῶνα: & Hecaten λευχείμονα, χρυσοσάνδαλον & λάμπαδας accenſas ſignificare *novilunium*; adeo ut pateat veſtes nonnunquam alicujus rei ſymbolum fuiſſe: quod etiam conſtat ex Plutarcho, qui in lib. de Iſide ſcribit ἀμπεχόνῃ φλογοειδῆ imagines Oſiridis Ægyptios velaſſe, quia exiſtimabant ſolem eſſe σῶμα τῆς τἀγαθοῦ δυνάμεως ὡς ὁρατὸν οὐσίας νοητῆς: & mox narrat eoſdem ταῖς μελανοστόλοις, *nigris veſtibus* Iſidem vel Lunam velare, ut τὰς κρύψεις καὶ τοὺς περισκιασμοὺς, ἐν οἷς διώκει ποθοῦσα τὸν ἥλιον, *occultationes & obumbrationes, quibus deſiderans ſectatur ſolem*, ſignificarent: Iterum eodem libro prope finem ſcribit, ſtolas Iſidis ποικίλας eſſe ταῖς βαφαῖς, quia vis ejus verſatur circa materiam πάντα γινομένην καὶ πάντα δεχομένην, lucem, tenebras, diem, noctem, aquam, vitam, mortem, principium, finem; veſtimentum Oſiridis autem οὐκ ἔχειν σκιὰν, οὐδὲ ποικιλμὸν, ἀλλὰ ἓν ἁπλοῦν τὸ φωτοειδὲς, *non habere umbram, non varigationem, ſed totum eſſe luminoſum plane*; quia principium temperamenti eſt exſors, & quod primum eſt, atque ſola mente cernitur, id mixtione vacat. Et ita verſicolorem, ut ſic loquar, Iſidem nobis deſcribit Apul. lib. XI. *multicolor, byſſo tenui pertexta; nunc albo can-*

dore lucida, nunc crocco flore lutea, nunc roſeo rubore flammida : & quæ longe lateque etiam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, ſplendeſcens atro nitore : quæ circumcirca remeans, & ſub dextrum latus ad humerum lævum recurrens, umbonis vice, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuebat : mundique ſimulacrum humana ſpecie formatum habuit ἄνωθεν μέχρι τῶν ποδῶν ἱμάτιον περιβεβλημένον, teſte Euſeb. l. 3. c. XI. quæ omnia certe ſuadent non abſque rationibus hæc facta eſſe a gentilibus. His uti puto ſatis diligenter explicatis, reliquum eſt ut doceam, cur ſolem inſtar pueri vel infantis expreſſerint nonnunquam, cum Apollo cæteroquin ut juvenis pingeretur; num alii dii etiam varia ætatum forma fuerint culti; quid cauſæ potuerit eſſe, ut omnes deos deaſque ad Solem & Lunam retulerint; & denique cui uſui inſervierit Parvula hæc Harpocratis imago. Sol igitur vel Apollo ut juvenis & intonſus a Græcis colebatur atque Romanis; ſenex vero & barbatus ab Hierapolitanis, qui illos hoc nomine reprehendebant, ut teſtis eſt Lucianus in libro, quem de dea Syria conſcripſit. Statuam illam eleganti ſſime deſcribit Macrobius 1. Sat. 17. *Hierapolitani præterea, qui ſunt gentis Aſſyriorum omnes ſolis effectus atque virtutes ad ſimulacri barbati ſpeciem referunt, eundemque Apollinem appellant. Hujus facies prolixa in acutum barba figurata eſt, eminente ſupra caput calatho.* Imo ut puer, ut juvenis & ſenex deſcribitur Martiano Capellæ lib. 1. *Facie autem mox ut ingreſſus eſt* PUERI RENIDENTIS, *inceſſu medio* JUVENIS *anheli, in fine* SENIS *apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas convertere crederetur* : quo figmento videntur tempus matutinum, meridiem & veſperam deſignare, quibus ſolis vis & poteſtas valde mutatur; quod & accidere ſingulis horis illi forte volebant, qui in formas duodecim converti eum cenſuerunt; niſi potius duodecim Zodiaci ſigna ſint intelligenda; quia ætates, quas quatuor facit, ad anni tempora refert Macrobius lib 1. cap. 18. Nam poſtquam docuiſſet liberi patris ſimulacra partim puerili ætate, partim juvenili, præterea barbata ſpecie ſenilique ore effictum fuiſſe, addit: *Hæ autem ætatum diverſitates ad ſolem referuntur, ut parvulus videatur hyemali ſolſtitio, qualem Ægyptii proferunt ex adyto die certa, quod tunc breviſſimo die*

veluti

veluti parvus & infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis æquinoctio vernali ſimiliter atque adoleſcentis adipiſcitur vires, figuraque juvenis ornatur; poſtea ſtatuitur ejus ætas pleniſſima effigie barbæ ſolſtitio æſtivo, quo tempore ſummum ſui conſequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum velut ſeneſcenti quarta forma deus figuratur. Sane ſi Plutarchi librum, quem de Iſide & Oſiride conſcripſit, evolvo, ſi nummos, & gemmas inſpicio, & aliorum auctorum verba perpendo, hic PUER, vel PARVUS INFANS, nullus alius quam Harpocrates eſſe poteſt, quem vel loto inſidentem, vel aliis ſymbolis ornatum ad ſolem utique referri ſatis multis puto me probaſſe: & forte ille digito os premit, quia ſolem orientem manu ori admota adorabant & ſalutabant veteres: Lucianus libro de Saltatione: Καὶ Ἰνδοὶ, ἐπειδὰν ἕωθεν ἀναστάντες προσεύχωνται τὸν Ἥλιον, οὐχ, ὥσπερ ἡμεῖς τὴν χεῖρα κύσαντες, ἡγούμεθα ἐντελῆ ἡμῶν εἶναι τὴν εὐχήν: *Indi poſteaquam mane e ſtrato ſurrexerint ſolem precibus venerati fuerunt, non quemadmodum nos deoſculata manu perfectam precationem eſſe arbitramur, verum illi ad Orientem converſi ſaltatione ſolem conſalutant, ſeſe componentes* σὺν σιωπῇ, *& imitantes dei choream*: quanquam non diffitear Græcorum adorationem non modo ad orientem, verum etiam ad ortum & occidentem, vel quocunque tempore eum venerabantur, referri poſſe. Quicquid ſit, Iſidorus lib. 8,. c. 2. Origin. teſtatur etiam, *ſolem ut* PUERUM *pictum eſſe, eo quod quotidie oriatur & nova luce naſcatur*; Albricus Philoſophus narrat Apollinem vel ſolem pictum eſſe in ſpecie impuberis juvenis, *nunc facie puerili, nunc juvenili ſemper imberbis*, nunc autem in cana diverſitate apparentis, licet raro tali facie eſſet formatus; & Æternitas in marmore apud perilluſtrem Spanhemium in eruditiſſimis ad Juliani Cæſares notis una manu gerit ſolem puerum, altera vero lunam parili ætate præditam. Bacchum præterea vel Liberum patrem ut puerum, ut juvenem, barbata ſpecie & ſenili effictum fuiſſe; *uti ſimulacra ejus, quem Græci Baſſarea, item quem Briſea appellant, & ut in Campania Neapolitani celebrant Hebona cognominantes*, teſtis eſt Macrobius lib. I. c. 18. Pauſaniæ lib. 5. celebratur Διόνυσος ἐν ἄντρῳ κατακείμενος γένεια ἔχων καὶ ἔκπωμα χρυσοῦν; *Bacchus barbatus in antro jacens, & auream tenens pateram*: talemque eum in Naxiorum nummis cer-

ni plane apud illuſtres Antiquarios, fruſtraque Ludovicum Nonnium putare incertum eſſe, an ad Herculem ebrium illi referri poſſint, recte exiſtimat L. Begerus, edito Theſauro Palatino clarus. Bacchum barbatum ex ejuſdem populi nummo exhibet Spanhemius ad Julianum: idemque occurrit in Thebanorum, & Thaſiorum nummis apud Goltzium, in gemma antiqua apud Ant. Piſonem; & multo clarius in gemma 22. Theſauri Palatini, in qua Bacchus barbatus & ſenex uvam tenens, cantharo vel vaſi innixus, comitem habet pantheram: jamque beneficio viri maximi P. Danielis Huetii eruditus orbis cognoſcit Auſonii *myobarbum Liberi Patris*; quod fuit ſimulacrum Bacchi prolixa barba & acuta inſigne. Ulpianus ad Demoſthenem, uti obſervavit Meurſius, Græcarum Antiquitatum promuscondus ita effictum fuiſſe Bacchum ſcribit, quia omnis ætas, puerilis, juvenilis, & ſenilis illi choreas agit: Diodorus Siculus lib. 2. quia bini fuerunt Bacchi, alter antiquus, alter recentior; & illum barbatum occurrere arbitratur, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους πάντας πωγονοτρεφεῖν, *quia priſci omnes barbas alebant*, τὸν δὲ νεώτερον ὡραῖον καὶ τρυφερὸν καὶ νέον, *juniorem vero pulchrum, delicatum* & juvenem; Tzetzes vero ad Lycophronis Caſſandram a vino cauſam petit: ὅτι ὁ οἶνος ἐντείνει τὰ μόρια, ὅθεν τὸν Διόνυσον καὶ νέον καὶ γέροντα γράφουσι, πρὸς τὴν πόσιν τοῦ οἴνου τὴν μετρίαν καὶ ἄμετρον. Eandem ætatis diverſitatem in Æſculapio obſervare licet; quippe qui, licet in nummis, marmoribus, auctoribus Græcis & Latinis barbatus ac ſenex occurrat, interdum tamen puer atque juvenis eſt. Calliſtratus apud Dion. Petavium in notis ad Syneſium comam prolixam Æſculapii eleganter deſcribit, eumque *puerum* vocat, & perpetuam ipſi, atque ἀνώλεθρον ἀκμὴν tribuit: Orpheus in hymnis αὐξιθαλῆ κόρον eundem appellat: exſtatque elegans Æſculapii pueri effigies apud Laurentium Pignorium in Symbol. Epiſt. qui tamen eum ita effictum putat, quia Dionyſius tyrannus Epidauri Æſculapio auream barbam adimi juſſit, præfatus, patrem Apollinem imberbem eſſe, teſte Maximo Valerio. Sed hæc ſententia mihi probare ſe non poteſt; cum effigies non virum imberbem, quales fuit Æſculapius poſt Dionyſii ſacrilegium, ſed puerum plane repræſentet.

Nicome-

Nicomedes Medicus apud Octavium Falconerium, virum certe harum rerum peritiſſimum, Servatori Æſculapio Σῶϛρα perſolvit illique dedicat *τὰν παιδὸς καλλίϛαν εἰκὼ τάνδε θεοῖο, pulcherrimam hanc imaginem pueri dei Pæanis.* Ubi cum alio viro pererudito non arbitror intelligi debere *Apollinem*, qui *Pæan* ſæpiſſime vocatur; ſed *Æſculapium*, qui in alia ejuſdem baſis inſcriptione vocatur *παιὰν* Ἀσκλήπιος: & quia idem Nicomedes dicitur Regi Æſculapio ſtatuam conſecrare, factam a Seioboetho ſtatuario, *qualem eum recens natum ex filia Phlegyæ & Apolline obſtetricatæ fuerant Ilithyæ*: quæ certe deum illum ut infantulum docent effictum & cultum fuiſſe. Pauſanias lib. 8. celebrat Ἀσκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, *Æſculapii pueri fanum* ad Ladonem Arcadiæ fluvium: idem lib. eod. apud Megapolitanos ſcribit Ἀσκληπιοῦ παιδὸς ἱερὸν, cujus ſimulacrum *ὀρθὸν πεποίηται πηχυαῖον μάλιϛα, rectum ſtabat ad ſummum*

cubiti

cubiti magnitudine: & lib. 2. apud Corinthios Æſculapii ædem, & in ea ἀγάλμα ὀυκ ἔχον πωγένεια, *non habens barbam ſimulacrum*: ubi non tam puer quam juvenis Æſculapius intelligendus videtur eſſe, qui ſtatura juſta ſed imberbis colebatur: qualem puto, me obſervaſſe in gemma 4. Tab. B. apud Anton. Piſonem; nec non in nummo M. Aurelii, uti eruditis viris obſervatum eſt. Atque hinc patet verum plane non eſſe, quod canit Auctor Priapejorum carm. 36.

Intonſa ſemper Æſculapio barba

Nam *mitis* ille vel ἤπιος deus, etiam puerili & juvenili forma cultus, Græcisque Ασκλήπιος, Latinis *Æſculapius* dictus fuit. Unde non ſatis cauſæ video, cur Sertorius Urſatus in monumentis Patavinis, ad Inſcriptionem quæ ſequitur, annotaverit, τὸ ASCLEPIUS nonnullos facere Æſculapii cognomen; ſed hunc ex Apolline & Coronide, Phlegyæ filia natum, eumque ab inferis rediiſſe, & auctorem medicinæ clinicæ fuiſſe teſte Hygino Fab. 202, & 251.

P. MARIO. NI
GRO. CORVI
NA. NI. CON
VIX. AN. LXII
MIL. AN. XXV.
IĪI. AESCULA
PIO
ASCLEPIO
DOTI

Eos certe adhuc quæro, qui Æſculapium dixerunt cognominatum fuiſſe *Aſclepium*; deinde Hyginus Græcos imitatus, quod & in aliis propriis nominibus facit, *Æſculapium*, qui iiſdem parentibus ortus fingitur, appellat *Aſclepium* quomodo & idem in tribus inſcriptionibus apud Gruterum, Lactantio cap. 33. de Mort. perſecutorum, & aliis vocatur, & nullus in hoc marmore *Aſclepius* occurrit, verum *Aſclepiodotus*; quod nomen etiam exſtat apud Gruterum Inſ. 1. pag. DCCXV. Apud Tzetzem ad Lycophronem pag. 165. legimus deum hunc initio Ἤπιον eſſe dictum διὰ τὸ

πρᾶον

πεᾷον καὶ ἥσυχον; ſed cum ſanaſſet Ἄυλω τὸν ἐπὶ Δαύνε τύραννον ὀφθαλμιῶντα, appellatum fuiſſe Ἀσκλήπιον: quod non monerem, quia plane ἀπροσδιόνυσον eſt, niſi in mendo cubaret Scholiaſtes, ſcribendumque foret τὸν Επιδαύρε, uti clare legitur apud Auct. M. Etymologici in v. Ἀσκελές. Sequentibus ſæculis Latini eum *Scolapium*, more loquendi tunc familiari vocarunt: Acta vel Paſſio Philippi Epiſcopi apud Mabillonium virum raræ eruditionis Tom. IV. Analectorum: *Hic* (ignis) *Hercules, incenſos fieri deos putans, in amorem expetendæ mortis impegit, qui infelix in ygiæ monte combuſtus eſt: & Scolapium medicum in monte Cynaſuridos fulminatum conſecrationem mereri a gentibus fecit*: ubi primo Grammaticæ regula exigit, ut ſcribatur, *Herculem* & *putantem*: deinde pro *ygiæ*, *œtæ*; in quo monte Herculem certe flammis abſumptum eſſe conſtat; niſi hæc donanda potius ſæculi iſtius genio ſint. Mercurius præterea qui ut puer, ut juvenis imberbis cultus fuit fere ſemper, ſenex plane eſt in ære apud Laurentium Pignorium in annotationibus ad imagines deorum Vincentii Cartari. Nam quamvis vir doctiſſimus eum Herculem eſſe putet in habitu Mercurii, mihi tamen propter caduceum, propter palmam, propter talaria videtur potius Mercurius ſenex eſſe, & quidem PACIFER, quomodo vocatur in nummis Poſthumi: (in quorum uno, quod notandum diligenter, clavam videtur tenere) & Ovidio lib. 14. Metam.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album.

In aliis quidem numiſmatis HERCULES PACIFER & DIANA PACIFERA occurrunt, eodemque cognomine idem ornatur in Inſc. 4. pag. MXIII. nec non in alia apud Sponium Virum doctiſſimum ſect. 2. Miſcell. Art. VIII. niſi potius vulgata ibi ſcriptura retinenda ſit,

HERCULI SANCTISSIMO
PLACIFERO SACRUM.

quia apud eundem pag. 86. *Apollo placifer* & p. 102. *Genio placifero*, occurrunt; & a *placidus* deſcendat; quod inter epitheta Herculis ipſius occurrit: ſed ipſa tamen ſtatua docebit, opinor; conjecturam meam non plane rejiciendam eſſe; idque eo magis, quia Pauſanias lib. 6. Pharis, Achajæ oppidum eſt, teſtatur fuiſſe Mercurium ἔχοντα γένεια.

Reverendum illud Ægyptiorum numen Sarapis in nummis interdum barbatus & ſenex, interdum juvenis atque imberbis conſpicitur: quod forte factum, quia ille erat vetuſtiſſimus Ægyptiorum, alter advena, adventitius, atque ex ponto ac Sinopenſium urbe Ptolomæo vel Lagi filio, vel Philadelpho vel Euergete procurante, advectus deus, qui, teſte Tacito lib. 4. Hiſt. c. 83. Regi per quietem oblatus, *decore eximio & majore quam humana ſpecie* JUVENIS *eum monuit, ut fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis effigiem ſuam acciret.* Si tamen quis eſt qui hanc conjecturam exiſtimet admittendam non eſſe; ego facile illis aſſentiar, qui judicabunt Serapin modo ut *juvenem*, modo ut *ſenem* effingi, quia Sol etiam exiſtimabatur eſſe, vel quia parum ſibi Gentiles in effingendis numinibus ſuis conſtabant. Sed hac occaſione examinare placet num Patrum plerique recte cenſuerint Joſephum ſub Sarapidis

rapidis forma cultum fuiſſe: quo nomine a nonnullis culpantur, quia Serapidis cultus Ptolomæorum primo temporibus in Ægyptum vel Alexandriam fuit introductus. Neque tamen docere, uti rem certiſſimam, conabor, Patriarcham ſub Serapidis forma cultum eſſe, ſed advectum ex Ponto deum illi opinioni nequaquam obſtare. Ille igitur ab uno Ptolomæorum Regum accitus eſt; & Tacitus memorat *Ptolomæum*, *qui Macedonum primus Ægypti opes firmavit*, id eſt Lagi filium: alii apud eundem, *Ptolomæum*, *quem tertia ætas tulit*, id eſt, Euergetem: Philadelpho, qui Regum ſecundus fuit id adſcribit Clemens Alexandrinus in Protreptico: *Soterem* vero narrat nobis Plutarchus libro de Iſide & Oſiride, & de Solertia Animalium: qui tamen a Ptolomæo I. id quod video facere eruditos, hac in hiſtoria diſtinguendus nequaquam eſt. Nam illum *Soterem* fuiſſe cognominatum clare præter Suidam in v. Δημήτειος, Porphyrium apud Euſebium in fragmento de Ptolomæis teſtatur Scholiaſtes Theocriti ad Idyll. 15: Rhodios ipſi hoc cognomen dediſſe docet Pauſanias in Atticis: Καὶ γὰρ φιλομήτορα καλοῦσι καὶ φιλάδελφον ἕτερον, τὸν δὲ τοῦ Λάγου σωτῆρα, παραδόντων Ῥοδίων τὸ ὄνομα: ſed Stephanus altius hanc rem repetit & Ptolomæum *Soterem* appellatum ſcribit, quia Alexandrum ab Oxydracarum gente incolumem ſervaverat: ὀξυδράκαι, ἔθνος Ἰνδικὸν, ὑφ' ὧν σώσας Ἀλέξανδρον πτολεμαῖος, σωτὴρ ἐκλήθη. Ante advectum ex Ponto Serapin, alius in Ægypto eodem nomine deus colebatur. Pauſanias l. 1. ſcribit Athenienſes Serapidis cultum a Ptolomæo accepiſſe, & templum ejus ἐπιφανέστατον eſſe Alexandrinis, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει: unde abſque dubio ſequitur, ante Ptolomæum Lagi F. ſi is, ut plerique tradunt, Sinopenſem deum advehi curavit, Sarapin in Ægypto cultum fuiſſe. Quin & Clemens Alexandrinus in Protreptico, atque ante eum Tacitus lib. 4. Hiſt. cap. 84. teſtatur advenæ Serapidi templum exſtructum in loco, cui nomen Rhacotis, ubi *fuerat ſacellum Serapidi atque Iſidi antiquitus ſacratum*. Quid quod Sinopenſes eum non Serapin, ſed *Jovem ditem*, teſte Tacito, vocarunt: *Timotheus quæſitis qui in Pontum meaſſent, cognoſcit urbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas fama Jovis Ditis*: atque eum eum viderunt, Timotheus ἐξηγητὴς, (*antiſtitem cæremoniarum* vocat Tacitus, & *non ignobilem Theologorum virum* Arnobius) & Manetho Sebennita a cerbero &

dracone conjectarunt Plutonis eſſe ſimulacrum, Ptolomæoque perſuaſerunt non alium illum quam Serapin eſſe; οὐ γὰρ, addit Plutarchus lib. de Iſide, ἐκεῖθεν οὗτος ὀνομαζόμενος ἧκεν, ἀλλ' εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ πλούτωνος ἐκτήσατο τὸν Σάραπιν : *Non enim nomen illud gerens eo venerat, ſed deportatus Alexandriam Serapidis nomen, quo Ægyptii Plutonem afficiunt, adquiſivit.* Certe Plutonem eundem cum Sarapi eſſe docet ex Porphyrio Euſebius lib. 4. Præpar. c. ultimo, & Serapin in marmore, quod ad me miſit Fabrettus, cerberus comitatur, atque ita fere in eodem repræſentatur, uti Pluto deſcribitur lib.3.cap.11. Præparationis. Et hinc clarum utique eſſe puto Sinopenſium deum, quem Σινωπίτην Δία vocat Dionyſius in periegeſi & ad eum Euſtathius, nomen mutaſſe poſtquam in Ægyptum fuit advectus; non ſatis caute Macrobium 1. Sat. 7. affirmare, Ægyptios poſt Alexandri Macedonis occaſum tyrannide Ptolomæorum coactos eſſe Saturnum & ipſum Serapin in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos præcipue colebantur; illos anachroniſmum committere auctores (inter quos Epiphanius etiam cap. 106. Ancorati; qui & Serapin ſive Apin facit Sinopenſium regem uti video etiam obſervare Illuſtrem Scaligerum ad Euſeb. Num. MDCCXXV) qui affirmant Sinopenſium numen *Sarapin* vocatum fuiſſe, antequam aſportaretur in Ægyptum: & tandem non recte patres, narrantes Joſephum ſub forma Serapidis cultum eſſe, argui; quia ex urbe Sinopenſium diu poſt fuit advecta illa relligio; cum ante Ptolomæorum tempora cognitum in Ægypto Sarapidis nomen, ejuſque cultus celebris fuerit; qui tamen quo tempore ceperit, numque gens vanis ſuperſtitionibus dedita ita coluerit Joſephum, aliis diſpiciendum relinquo: & præcipue Eruditiſſimo Viro Joanni Spencero, cui gaudeo rationes meas probatas eſſe lib. 3. cap. 9. Diſſert. 5. Nec, ut pergam, ab hac ætatum diverſitate immunis fuit Jupiter illo Optimus Maximus. In lapide vetuſto apud Gruterum pag. LXXVII. celebratur FORTUNA JOVIS PUERI PRIMIGENIA & in alio legitur, FORTUNÆ. PRIMIGENIÆ. JOVI. PUERO. EX. TESTAMENTO: Juvenali *Jupiter nondum barbatus* Satyra ſexta; taliſque cultus fuit in Campania, teſte Servio ad lib. 7. Æn. *Circa hunc tractum Campaniæ colebatur* PUER JUPITER, *qui Anxurus dicebatur quaſi* ἄνευ ξυροῦ,

ξυρᾶς, *id eſt*, *ſine novacula*; *quia barbam nondum raſiſſet*: Scholiaſtes Cruquii & Acro ad Horat. lib. 1. Sat. 5. *imberbem* vocant: & in nummo Gentis Vibiæ apud Urſinum Fulvium cernitur juvenis radiatus, ut videtur, in ſella ſedens & haſtam tenens cum Inſ. JOVIS. AXUR. C. VIBIUS. C. F. C. N. Atque ut nihil dicam de JOVE CRESCENTE qui in nummo Salonini Valeriani cernitur vel de *Vejove*, quem *parvum*, *non magnum & Juvenem Jovem* interpretantur Ovidius & Feſtus. Pauſanias lib. 5. ſcribit ἄγαλμα eſſe Διὸς μικρὸν, τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν προτεῖνον, *parvum Jovis ſimulacrum*, *alteram manum extendens*; & ab ea ſtatua progredienti occurrere ἀγάλμα Διὸς οὐκ ἔχον γένεια οὐδὲ αὐτὸ, *ſignum Jovis*, *quod & ipſum non habebat barbam* in nummis quoque Trœzeniorum ΣΔΕΥΣ (ita antique pro ΖΕΥΣ ſcribitur) Ἐλευθέριος imberbis & plane juvenis occurrit; nec video quid cauſæ ſit, cur Ludovicus Nonnius eum invita inſcriptione Apollinem faciat, cum præter Pauſaniam etiam teſtetur Auctor M. Etym. a Græcis Jovem ita cultum fuiſſe: οἱ δὲ, ait, νῆσον φασὶν εἶναι τὴν Δίκτην· καὶ ὄνομα ἀπὸ τῶν ἁλιευτικῶν δικτύων· ἐνταῦθα δὲ Διὸς ἄγαλμα ἀγένειον ἵσταται: *Alii Dicten inſulam dicunt eſſe & nomen habere a piſcatoriis retibus*: *ibi Jovis imberbe ſimulacrum ſacratum eſt*. Jam tempus tandem eſſet docere gentiles omnes deos deaſque ſuas ad Solem & Lunam retuliſſe; ſed antequam illi rei me accingam, conabor tradere, cui uſui imaguncula noſtra potuerit inſerviiſſe. Publice cultam ut credam vetat exiguitas; quanquam parva ſimulacra aliis diis conſecrata ſint, uti ex ſequentibus patebit: ſuſpicabarque nonnunquam vel Laribus ſive diis domeſticis annumeratum eſſe breve hoc ſignum, vel quempiam religionis ergo & inſtar amuleti (cui inſerviiſſe Harpocratis imaginem inſcriptio vetus, quam poſtea explico, Græca docet) illud ſecum portaſſe. Et primo quidem conſtat parvis minutiſque ſimulacris, gentiles honores divinos habuiſſe; Nero, Suetonio teſte c. 56, *icunculam puellarem cum quaſi remedium inſidiarum a plebejo quodam & ignoto muneri accepiſſet*, *detecta confeſtim conjuratione pro ſummo numine*, *triniſque in die ſacrificiis colere perſeveravit*: *volebatque videri monitione ejus futura prænoſcere*: Hadrianus apud eundem in Aug. c. 7. puerilem imagunculam æream veterem, ferreis ac pæne exoleſcentibus litteris hoc nomine (Thurini) inſcriptam, inter cubiculares coluit. *Si-*

 gillaria

gillaria & Sigilliola ea vocare poſſis; a quibus & locus Romæ *Sigillaria* nomen accepit, licet non modo imagunculæ, verum & aliæ res ibi venderentur. Neque tamen eo ſenſu voces eas uſurpavit Arnob. lib. 6. *Et abſtinetis a riſu cum pro diis immortalibus* SIGILLIOLIS *hominum & formis ſupplicatis humanis. Quinimo deos eſſe* SIGILLARIA *ipſa cenſetis, nec præter hæc quicquam vim creditis habere divinam.* Nam ſi parvas tantum ſtatuas deſignari putamus, jam majores excluderentur, iiſque talem vim non attribuiſſent gentiles; quod a ratione alienum eſt plane: deinde poſtea tradit Phidiam ſuper Olympii Jovis digito inſcripſiſſe *pantarces pulcher*: quo nomine fuerat amatus a ſe puer, & obſcœna cupiditate dilectus; additque; *uſque adeo ludus eſt, & puerilis affectio* SIGILLARIA *iſta formare, adorare pro diis ea, ſanctitatibus accumulare divinis; cum ipſos videamus artifices in effingendis his ludere, & libidinum propriarum monumenta ſancire.* Neque aliter voce hac utitur Tertull. c. 12. de Oratione: *Immo contra, ſcripturam fecerit, ſi quis in cathedra aut ſubſellio ſederit. Porro cum perinde faciant Nationes, adoratis* SIGILLIARIBUS *ſuis reſidendo, vel propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud idola celebratur.* Quæ certa loca nequaquam de imagunculis parvis, multo minus de annulis cum Liceto explicanda ſunt. Et vel a parvis vel ab utriſque ſtatuis faciendis nomen proculdubio accepit FABER FLATURARIUS SIGILLARIARIUS, cujus mentio in Inſ. 89. Claſſis XI. Reineſii. Sed ut pergam, Ammianus Marcellinus narrat Aſclepiadem Philoſophum *Deæ Cæleſtis argenteum breve figmentum, quocunque ibat, ſecum ſolitum efferre*: Apulejus in Apologia ſcribit morem ſe *ſibi habere, quoquo eat, ſimulacrum alicujus dei inter libellos conditum geſtare, eique diebus feſtis thure & mero aliquando victimis ſupplicare.* Et mox illud fuiſſe *Mercuriolum* docet, eumque eleganter ita deſcribit: *En vide quam facies ejus decora & ſucci plena ſit, quam hilaris dei vultus, ut decenter utrinque lanugo malis deſerpat, ut in capite criſpatus capillus ſub imo pilei umbraculo appareat, quam lepide ſuper tempora pares pinnulæ eminent, quam autem feſtive circa humeros veſtis ſubſtricta ſit*: quæ ideo in medium adduxi, ut pateat non ſatis caute doctiſſimum gemmarum Abraxearum interpretem hæc verba de gemma cælata interpretari: Sulla imaginem Apollinis ſecum tulit: Plutarchus in

ejus

ejus vita : Λέγεται δὲ ἔχων τὶ χρυσοῦν Ἀπόλλωνος ἀγαλμάτιον ἐκ Δελφῶν, ἀεὶ μὲν αὐτὸ κατὰ τὰς μάχας περιφέρειν ἐν τῷ κόλπῳ, ἀλλὰ καὶ τότε τοῦτο καταφιλεῖν, *Dicitur ſignum habuiſſe Apollinis aureum ex Delphis, illud ſemper quidem eum in præliis circumtuliſſe in ſinu, tunc vero etiam oſculatum eſſe, & dixiſſe; Pythie Apollo, an felicem Sullam Cornelium, quem tot certaminibus ſplendidum & inclytum reddidiſti, hic projicias adductum ad patriæ fores* : Alexander Magnus ſi non apud ſe, ut Sulla, attamen ſecum habuiſſe fingitur a Statio Herculis ſignum, cujus menſura intra pedem ſtabat, lib. 4. Sylvarum carmine 6.

—— Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile menſis,
Et comitem occaſus ſecum portabat & ortus :
Prenſabatque libens, modo qua diademata dextra
Abſtulerat, dederatque & magnas verterat urbes,
Semper ab hoc animos in craſtina bella petebat :

& tandem Alexandri Magni, inter deos relati, effigies portabatur a familia Maruanorum, *quia dicuntur juvari in omni actu ſuo, qui Alexandrum expreßum vel auro geſtitant vel argento*, uti loquitur Trebellius Pollio in xxx. tyrannis : quo pertinet S. Chryſoſtomum Homil. 21. notare nonnullos ſalutis cauſa, νομίσματα χαλκᾶ Alex. Macedonis vel capitibus vel pedibus circumligaſſe; uti ex eo obſervat Triſtanus T. 3. p. 70. Sed reſtat tandem ſcena, ut ſic loquar, ultima; & probandum eſt imagunculam noſtram Solis ſymbolum eſſe; *Solis* inquam, ad quem omnes ſuos deos, ut deas ad Lunam referebant, orta præcipue ſalutari Chriſti Domini Deique noſtri doctrina, gentiles; quia eos pudebat numeroſæ deorum gentis, & cum a natura ipſa, tum a Chriſtianis convincebantur, non niſi unum Deum Opificem Ædificatoremque & Conſervatorem mundi eſſe poſſe. Euſebius lib. 3. Præparationis cap. 13. ſcribit, gentiles Solem exiſtimaſſe eſſe *Apollinem*, *Herculem*, *Bacchum*, *Æſculapium*: *Lunam Dianam*, *Palladem*, *Hecatem*; notatque homines effugientes turpes numinum ſuorum fabulas, ὥσπερ διὰ μηχανῆς εἰς Ἥλιον καὶ Σελήνην καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κόσμου μέρη ἀνατρέχειν. *Harpocratem*, *Orum*, *Oſirin*, *Martem*, *Apollinem*, *Herculem*, *Mercurium* & *Æſculapium* eundem cum Sole eſſe ſatis multis puto me probaſſe; id quod nunc de aliis etiam breviter docendum

dum eſt. JOVEM igitur *Solem* eſſe ex iis quæ diſputat Macrobius lib. 1. cap. 23. Saturn. patet : inter Catalecta Pithæi quæ exſtat, laus Solis idem evincit.

Sol facies mundi, cœlique volubile templum.
Sol Liber, Sol alma Ceres, Sol Juppiter ipſe.

non ſecus ac Callimachi cujusdam vel ex Callimacho, a neſcio quo verſum carmen imagini Jovis inſcriptum, quo *Jovi complicitæ alæ* tribuuntur, quodque totum adſcriberem, niſi recte cenſerent eruditi illud dubiæ eſſe vetuſtatis. Euſtathius ad Hom. Il. α. p. 22. Apollinem facit, μερικὸν Δία, quia multa cum Jove facit ſimul : & ad od. M. p. 1726. ſcribit Jovem nonnunquam eſſe ταυτιζόμενον τῷ Ἡλίῳ apud poëtam, ut cum illi alatum currum tribuit: Orpheus apud Schol. Heſiodi, Solem vocat Titanem, Hyperionem, Pæana & Jovem,

Τιτὰν χρυσαυγὴς ὑπερίων, οὐράνιον φῶς
Δέξιε μὲν γενέτωρ ἠοῦς, εὐώνυμε νυκτὸς
Φωσφόρε, αἰολόδεικτε, φερέσβιε, κάρπιμε παιάν,
Ἀειθαλὲς, ἀμίαντε, χρόνουπάτερ: ἀθάνατε Ζεῦ.

& quidem Ζῆνα vel *Jovem*, διὰ τὸ ζωῆς εἶναι αἴτιον, τουτέστι τὴν πρὸς ζωὴν : Plutarchus in Quæſtionibus Rom. cauſam indagans cur annum Jovi exiſtiment ſacrum eſſe, menſes Junoni ; inter cetera addit, αὐτὸν ἐν ὕλῃ Δία, τὸν ἥλιον, καὶ αὐτὴν τὴν Ἥραν ἐν ὕλη τὴν σελήνην *ſolem ipſum in materia eſſe Jovem, & Lunam ipſam in materia Junonem* : & inde forte eſt, quod obſervat Feſtus diem dictum eſſe *ab Jove ejus rectore, qui Græce* Δία *appellatur* : ac tandem Orpheus apud Apulejum lib. de Mundo Jovem omnia eſſe oſtendit, & inter cetera ἥλιον καὶ σελήνην. PANEM ad Solem debere referri tradit idem Macrobius lib. 2, c. 22. nec non Porphyrius apud Euſebium lib. 3. Præpar. cap. XI. ubi inter ceterea docet cornua ipſi tributa eſſe, ut σύμβολα Ἡλίου καὶ Σελήνης. Et nonnunquam ſuſpicatus ſum eum LUCIDUM appellari in lapide vetuſto, quem poſt Tomaſinum Reineſius edidit, & ſyntagmati ſuo inſeruit :

LUCIDO PANI
QUINTUS MUTIANUS
HERODIA. SYNNESIA
UXOR. DULCISSIMA
V. S.

quomo-

quomodo Diana vel Luna Statio lib. 5. Sylvarum *Lucida Gnoſſis* dicitur. Sed ire inficias nolo interpretationem perilluſtris Spanhemii in elimatiſſimis & quæ optime ætatem ferent ad Juliani Cæſaris notis videri præferendam eſſe, & *Panem* ideo *Lucidum* nominari, quia effingebatur facem accenſam manibus tenens, λαμπαδηφορείαις colebatur, & apud Arcadas in templo ipſi accendebatur πῦρ ὄποτε, Pauſania teſte, ἀποσβεννύμενον.

ATTIDEM ſolem eſſe Macrobius lib. 1. cap. 21. oſtendit. Arnobius lib. 5. p. 187. *Attidem cum nominamus ſolem*, inquit, *ſignificamus & dicimus : ſed ſi Attis ſol eſt, quemadmodum connumeratis & dicitis, quis erit Attis ille, quem in Phrygia genitum veſtræ produnt atque indicant litteræ.* Illudque clarius patebit ex iis, quæ commentatus eſt Laur. Pignorius in libello quem inſcripſit, Magnæ Deum Matris Idææ & Attidis initia : nec non iis, quæ poſtea moneo.

PRIAPUM Veteres crediſſe Solem eſſe, ex verbis Suidæ & Codini, quæ memini me protuliſſe, conſtat ſatis ſuperque : & docet Voſſius pater in abſolutiſſimo de Idololatria opere, eoſdem per membrum ejus virile ſignificaſſe Solem omnia generare, & fœcunditatis parentem eſſe. Sic Plutarchus lib. de Iſide ſcribit Oſiridis ſimulacrum ἀνθρωπόμορφον & ἐξορτιάζον τῷ αἰδοίῳ διὰ τὸ γόνιμον καὶ τὸ τρόφιμον, *propter gignendi & alendi vim eſſe*, moxque illud ad ſolem refert. Mercurium non aliam ob cauſam γεννητικὸν μόριον erectum gerere Macrob. 1. Sat. 19. Herod. 2, 51, & Artem. 1, 47. teſtantur; & tales Hermæ frequentiſſime in gemmis, nummis, aliiſque monumentis veterum conſpiciuntur; Porphyriuſque apud Euſeb. 3, 11. (licet aliam rationem adferat) celebrat Mercurium ἐντεταμένον, quod male interpres *ad erectum & intentum corporis ſtatum* refert. Quin & pleroſque populos ſimulacra in templis ſuis ſtatuiſſe ἐντεταμένα καὶ τῇ τοῦ τράγου φύσεως παραπλησίως; & pudenda coluiſſe, ὡς αἰτίαν τῆς τῶν ζώων γενέσεως ſcribit Idem lib. 2. cap. 2. Præparat. Et certe veriſſimum hoc eſſe indicant ſacra Cybeles, Bacchi, Deæ Syriæ, Cereris, Iſidis, Oſiridis apud Arnob. Athen. Xiphil. Lucian. Ptolomæum, Plutarchum, & alios: eoque pertinet Iſidis capiti τὸ μόριον imponi apud Triſtanum in M. Aur. Claudii numiſmate; & Mnevem bovem Solis ſymbolum, atque Heliopoli cultum, maximos teſticulos habuiſſe, quia

ſol σπερμαίνειν dicitur τὴν φύσιν, uti loquitur Euſebius lib. tertio. Nec omittendum Ptolomæum lib. 2. Tetrabibli memoriæ mandare, varios populos qui Trigono Noto Apeliotico ſubjiciuntur, & adſpectibus Saturni, Solis & Veneris conſecraſſe, τὰ γεννητικὰ μόρια, διὰ τὸν τῶν προκειμένων ἀστέρων σχηματισμὸν, ὄντα σπερματικὸν φύσει: *partes ad generationem aptas, ob prædictarum ſtellarum adſpectus, quæ habent naturam ſeminalem.* Et hac occaſione locum inſignem Juliani, qui exſtat Orat. 5. p. 315. explicare conabor: τέμνεσθαι γάρ φασι τὸ ἱερὸν δένδρον καθ' ἣν ἡμέραν ὁ Ἥλιος ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἰσημερινῆς ἀψῖδος ἔρχεται. εἶθ' ἑξῆς σαλπισμὸς παραλαμβάνεται· τῇ τρίτῃ δὲ τέμνεται τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόρρητον θέρος τοῦ Θεοῦ Γάλλου: id eſt, interprete Petavio: *Etenim ſacram arborem ſuccidi illo ipſo die ferunt, quo ſol ſupremam æquinoctiorum apſidem attigit: altero die tubarum clangore perſtrepunt: tertio ſacra & arcana dei Galli meſſis putatur.* Sed vel per θέρος honeſta circumloquutione intelligitur *membrum virile*, vel legendum μέρος, quomodo partem illam corporis Græci vocabant; cujuſque exciſionem die, qui Hilaria præcedebat, celebratam fuiſſe non modo ex pag. 317. verum etiam ex Calendario Veteri, quod Lambecius Bibliothecæ Vendobonenſi inſeruit, conſtat: XI. *Kal. April. Arbor intrat*: X, *Tubiluſtrium*: IX *Sanguen dies Ægyptiacus*: VIII *Hilaria*: VII *Requetio*: VI. *Lavatio.* Optime certe hæc cum Juliani verbis conveniunt, in quibus mox *Hilariorum* etiam fit mentio: per τὸ *Sanguen* autem intelligitur membri virilis abſciſſio, quæ illo die non fiebat modo, verum quo etiam ſacerdotes ſeſe cultris lacerabant: Tertull. in Apol. *Cum M. Aurelio apud Sirmium Reip. exempto die* XVI. *Kal. April. Archigallus ille ſanctiſſimus die* IX. *Cal. earundem, quo* SANGUINEM IMPURUM, *lacertos* QUOQUE *caſtrando, libabat pro ſalute Imp. Marci jam interempti*: ubi per *imp. ſanguinem* videtur intelligere, qui ex genitalibus abſciſſis fluit quia addit *Lacertos quoque caſtratos fuiſſe*: nam particula *quoque* haud obſcure indicat non modo brachia ſciſſa cultris, quod eleganter *caſtrare* quia vires ſanguine amiſſo pereunt, vocat; verum etiam aliud quid ablatum & caſtratum fuiſſe; id eſt, membrum virile, cui *impurum*, ut dixi, *ſanguinem* tribuit. *Dies* autem *Ægyptiacus* eſt infelix, infauſtus, quem exemplo Ægyptiorum Romani obſervabant, qualeſque plures in anno fuerunt, uti ex eodem

Calen-

Calendario conſtat. Lambecius fatetur ſibi non liquere, quid ſignificent; ſed eos explicavit olim ὁ πάνυ Salmaſius lib. de Annis Climactericis; & nuper Henr. Noris in Eruditiſſimo Commentario ad Marmora Piſana. Ceterum neſcio unde hauſerit Scioppius, Priapi Ægyptii vel Hori effigiem fuiſſe cubitalem & juvenilem, apud Latinos vero commodæ ſeu juſtæ ſtaturæ. Nam nihil tale apud Suidam reperio, & de Priapo vulgari verba faciens Theodoretus lib. 1. σμικρῷ ὄντι μόριον ἐντεταμένον καὶ μέγιστον eſſe dicit; & lib. 2. eum vocat σμικρὸν ζωδίον μετὰ τοῦ μεγίστου καὶ τεταμένου μορίου τιμώμενον, *parvum animal, cum maximo & tento membro cultum*: atque ipſe Suidas memoriæ mandat Junonem zelotypia tactam, ventrem Veneris, quæ ex Jove conceperat, contrectaſſe, & effeciſſe ut infans deformis naſceretur; & inde adjicit: *Priapum Italorum* (aliter ſentit Heinſius v. Cl. lib. 2. Sat. Horatianæ) *lingua vocari, & a paſtoribus coli, ſimulacrum vero eſſe* παιδίον μόριον ἔχον μέγα καὶ ἐντεταμένον: quæ certe nequaquam de Ægyptiis, ſed Romanis & Græcis intelligenda ſunt.

LIBERUM PATREM vel BACCHUM Solem eſſe multis probat Macrob. 1. Sat. Serm. 18. Idem docet Servius ad lib. 3. Æn. *Apollinem deprecantes terram petunt. Ipſe enim eſt & Sol & Liber Pater, qui inferos petiit*: Virgiliuſque initio Georg. per *Liberum* ſolem, per *Cererem* Lunam intellexit proculdubio:

——— vos o clariſſima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber & alma Ceres ———

Nec alia Rhodiorum ſententia fuit, quorum inſula Soli, uti notiſſimum, fuit dicata: Dio Chryſ. Orat. 31. Καί τοι τὸν μὲν Ἀπόλλω καὶ τὸν Ἥλιον καὶ τὸν Διόνυσον ἔνιοί φασιν εἶναι τὸν αὐτὸν, καὶ ὑμεῖς οὕτω νομίζετε: *Et quidem Apollinem, & Solem, & Dionyſum nonnulli dicunt eundem eſſe; & vos ita exiſtimatis.* Ariſtides hujus rei non ignarus Oratione ad Rhodios de concordia, quæ eſt ultima tomi ſecundi, quem primo *Solem*, mox *Dionyſum* vocat, illique tripodas tribuit: Ἀποβλέψατε δὴ καὶ πρὸς τοὺς τρίποδας τοὺς ἐν Διονύσου τούτουσι, πάντως ἦ χαίρετε αὐτοὺς προσορῶντες; *Sed ad Bacchi quoque tripodes reſpicite: eos enim aſpicientes plane lætamini.* Bacchus præterea, quod huc valde quadrat, gravibus ærumnis a Titanibus affectus, teſte Onomacrito apud Pauſan. lib. 8. & occiſus, uti patet

tet ex Arnobii lib. I. p. 28. ejuſque membra in lebetem conjecta juxta tripodem fratris Apollinis fuerunt collocata. Auctor Etym. magni: in v. Δελφοί hanc hiſtoriam conſervavit: ὅτι τὰ Διονύσου μέλη σπαράξαντες οἱ Τιτᾶνες, τῷ Ἀπόλλωνι παρέθεντο ἐμβάλοντες λέβητι. ὁ δὲ παρὰ τῷ τρίποδι ἀπέθετο παρὰ τῷ ἀδελφῷ. Atque ex hac hiſtoria (quam paulo aliter ſed pluribus narrat Clemens Alexandrinus in Protreptico) lucem fœnerantur Juſtinus Martyr. Apol. 2. qui ſcribit, Dionyſum διασπαραχθέντα *dilaniatum in cœlum aſcendiſſe*: Origenes lib. 4. contra Celſum, Bacchum a Titanibus deceptum, & a Jovis ſolio delapſum ab iis dilaceratum, & inde compoſitis membris ἀναβιώσκοντα redivivum cœlum petiiſſe, & Tatianus tandem ὄμφαλον eſſe τάφον Διονύσου: quia ſcilicet Delphi habebantur pro terræ umbilico, memoriæ mandantes. Nihil certe mirandum propterea eſt Agamemnonem in templo Delphico ſacrum Baccho feciſſe; uti tradit Lycophron in Alexandra: ad quem ex Callimacho & Euphorione ſimilia obſervat Tzetzes: & Lucanum lib. v. canere ſacra fieri Apollini & Baccho Delphis, mixto numine:

Mons Phœbo Bromioque ſacer, cui numine mixto
Delphico Thebanæ referunt Trieterica Bacchæ.

Plutarchus quoque libro de Iſide ſcribit relliquias Bacchi prope Apollinis oraculum Delphis ſitas eſſe: ὁσίους *ſanctos* vel *initiatos* ſacrificium arcanum in æde Apollinis peragere, & Thyadas vel Bacchas ἐγείρειν τὸν Λικνίτην, *excitare Licnitam*, id eſt Bacchum; quod de excitationibus matutinis intelligendum eſſe videtur: *Quid volunt*, ait Arnob. lib. 7. *excitationes illæ, quas canitis matutinæ*, (*matutinas ſalutationes* vocat Apulejus lib. XI.) *collatis ad tibiam vocibus? obdormiſcunt enim ſuperi, remeare ut ad vigilias debeant?* Sed ſi hæc non ſatis clare oſtendunt, Bacchum eundem cum Apolline vel Sole eſſe, monſtrant certe eos in eodem loco fuiſſe cultos, & propterea multa videri communia habuiſſe: imo Macrobius lib. I. c. 18. non dubitat hinc argumentum petere eos idem numen eſſe: *Item Bœotii Parnaſſum montem Apollini ſacratum eſſe memorantes, ſimul tamen in eodem & oraculum Delphicum, & ſpeluncas Bacchicas uni Deo conſecrata colunt: unde & Apollini & libero Patri in eodem monte res divina celebratur.* Auctor Magni Etym. v. Διόνυσος, obſervat eum apud Eleenſes eundem haberi cum ſole; ἢ παρὰ τὸ δάος δαόνυσος· καὶ τροπῇ τοῦ α εἰς ι. παρὰ γὰρ Ἠλείοις ὁ αὐτὸς τῷ Ἡλίῳ νομίζεται· ἵν' ᾖ ὁ δαίων, ὁ τοῦ δάους (ὅ ἐστι

πυρὸς

πυρὸς ἢ φωτὸς) αἴτιος; vel a δαὸς deſcendit δαόνυσος, & α converſo in ι. Dionyſus: nam apud Eleos idem cum ſole exiſtimatur; ut ſit ὁ δαίων ardens, δάος id eſt ignis vel lucis cauſa: Eumolphus apud Diod. Siculum in carminibus Bacchicis eundem appellat,

Αστροφαῆ Διόνυσον ἐν ἀκτίνεσσι πυρωπόν:

Sidereum Dionyſum igni radiante coruſcum.

Quæ nulli alii quam ſoli conveniunt; quem a Pelleniis etiam cultum fuiſſe ſub nomine Διονύσου Λαμπτῆρος; obſervat ex Pauſaniæ lib. 8. Triſtanus in explicatione vaſis antiqui, quod Bacchi myſteria continet: qui tamen non addit, *Dionyſum* illum *Lamptera* ſolem eſſe. Non male tamen hoc inde aliiſque, quos ibidem laudat, auctoribus colligitur; & eam ob cauſam forte Baccho, *facem* tribuit Mart. Capella lib. 1. *Dehinc admiſſi Tonantis ipſius filii: inter quos primus quidem ruber juvenis, ac vorax omnium, ſititorque etiam ſanguinis gradiebatur: alter ſuavis & comis* FACEM (aliæ tamen editiones *falcem*, quæ non male Baccho convenit, exhibent) *dextra, lævaque geſtans cratera ſomnificum.* Et Bacchus ut ſol elegantiſſimis verbis deſcribitur Ariſtidi: Νυκτὸς καὶ ἡμέρας πέρατα ἐπισκοπεῖ. τὴν μὲν ἡμέραν αὐτὸς δᾳδοῦχός τε καὶ ἡγεμὼν τῆς ὄψεως γιγνόμενος. τὴν τε νύκτα ἑτέροις παρείς: ἀργῶν δ' ὅμως οὐδ' οὕτω, ἀεὶ δ' ἐν φορᾷ καὶ κινήσει τὸν αἰῶνα διεξέρχεται: *noctis & diei regit deus fines, interdiu quidem ipſe lucem præferens, noctem vero aliis concedens; ſic tamen ut interim non ceſſet, ſed in perpetuo verſetur motu.* Hinc eſt quod Bacchantes apud Ovidium lib. 4. Metam. ex ſententia Triſtani canunt

——— *Tibi inconſumpta juventa eſt,*
Tu puer æternus, tu formoſiſſimus alto
Conſpiceris cœlo ———

& quod Arnobius lib. 3. gentiles ita alloquitur: *Quid? cum liberum Apollinem, Solem unum eſſe contenditis numen, vocabulis amplificatum tribus, nonne ſententiis veſtris deorum imminuitur cenſus, & opinio prædicata dilabitur?* Multus, ut monui, Macrobius eſt in hac gentilium opinione & ſuperſtitione probanda; idemque haud vulgaribus tam ex antiquis monumentis quam priſcis auctoribus petitis argumentis oſtendunt Alexander, Hieronymus in Expoſitione Tabulæ Heliacæ, & Triſtanus in Explicatione vaſis antiqui. Macrobius illud firmat ex Ariſtotele qui Theologumena ſcripſit,

ex Hyacinthiorum feſto apud Lacedæmonios, ex cultu communi Apollinis, & Bacchi Delphis, ex Varrone & Granio Flacco, ex verſibus denique Variorum, ut Orphei, cui ſol dicitur

Ἥλιος, ὃν Διόνυσον ἐπίκλησιν καλέουσιν

Sol quem Bacchum cognominant

& alibi:

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἅδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος.

ex Euripide, apud quem in Licymnio Bacchus & Apollo, tanquam unus idemque deus invocatur,

Δέσποτα φιλόδαφνε, Βάκχε, παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε

& denique ex Æſchylo cui inſuper Apollo cognominatur κισσεὺς vel *hederacius*

Ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ καὶ Βάκχος, ὁ μάντις:

uti Joh. Meurſius pro ὁ καβαῖος reſcribendum putat. Et recte, ut hoc obiter adjiciam, Apollo μάντις quia vaticiniis præerat, vocatur. Sic Clementi Alexand. in Protrep. dicitur μάντις ἁγνὸς; & μάντις Auctori M. Etymologici alicubi, Luciano pag. 1100 edit. Bourd. poëtæ anonymo lib. 1. Anth. p. 84. in oraculo apud Euſebium lib. 3. cap. 14. nec non Oenomao apud eundem lib. 5. p. 212. *Augur Apollo* eadem ratione Virg. l. 4. æn. 376. & Val. Flacco l. 1, v. 234, *Vates Apollo* eidem lib. 4. v. 445, & *augur Pithyus* Mart. Capellæ lib. 1. appellatur; tandemque in Theodoti medici carmine, quod deus per ſomnum juſſerat cani, apud Ariſtidem Tom. 1. Serm. Sac. 4. occurrit Διόνυσος Κισσεύς. Haud obſcure prætèrea colligitur Bacchum nullum alium quam ſolem eſſe, quia idem cum Sarapide & Oſiri habebatur, quos certo conſtat ad ſidus illud retuliſſe gentiles. In nummis Elagabali & Gallieni apud Triſtanum modius, qui capiti Serapidi imponitur pampinis ornatur, & non abſque ratione exiſtimat vir doctiſſimus id ideo factum, quia Bacchus idem Serapidi erat. Oſirin quoque, qui ſol habebatur, non alium quam Bacchum eſſe patet ſatis ſuperque ex Tertulliani libro de Corona, atque vulgato Auſonii carmine:

Ogygia me Bacchum vocat
Oſirin Ægyptus putat
Myſtæ Phanacem nominant

Tibullus lib. 1. El. 7. cum inventionem vitis adſcripſiſſet Oſiridi, eundem mox *Bacchum* nominat: Herodotus lib. 2. c. 144. Oſirim

Græ-

Græcorum lingua Bacchum eſſe ſcribit: Ὄσιρις δ' ἐστι Διόνυσος κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν: quod cum multis docuiſſet Plutarchus libro de Iſide, tandem addit, *Eſſe autem eundem Oſirim cum Baccho, cuinam magis convenit ſcire, quam tibi o Clea, quæ Thyadum Delphicarum es princeps, & a patre atque matre* τοῖς Ὀσιριακοῖς vel *Oſiridis ſacris es conſecrata*; quomodo Græca, ἀρχικλαμβύουσαν ἐν Δελφοῖς, interpretatur Xylander, cujus ego verſionem propter negotia examinare non potui; & integrum locum adduxi, non ut interpretarer ἀρχικλαμβύουσαν, ſed ut oſtenderem Oſirim & Bacchum eundem eſſe. Ortivinius vir eruditus admodum arbitrabatur reſcribi debere ἀρχικλαμυστοῦσαν, h. e. *principem vociferantium Baccharum Delphicarum*; additque Heſychium & Phavor. κλαμυστῆσαι exponere βοῆσαι, καλέσαι; Plutarchum paulo poſt narrare Delphis juxta Oraculum Apollinis ſervari reliquias Bacchi, & arcanum ſacrificium caſtos peragere in Apollinis fano, quo tempore Thyades, ſive Bacchæ Licnitam excitant, h. e. cum clamore Bacchum cient: eodemque modo Statium lib. 4. v. 379, unam Baccharum, quæ choros ducebat, vocare *reginam ſilveſtris chori*, & Lutatium ad ea verba commentari: *ut choros ducebat una Baccharum*: *oſtendit autem antiſtitem Liberi, quæ Citheronem incolebat.* Atque hinc patet, non abſque ratione Nonnum lib. IV. Oſirim appellare *Dionyſum Ægyptium*,

—— καὶ Αἰγυπτίου Διονύσου
Εὔια φοιτητῆρος Ὀσείριδος ὄργια φαίνων:

Servium ad lib. 1. Georg. v. 166. *eundem Oſirim & Liberum Patrem* facere; & poſt Diod. Siculum, Martianum Capellam lib. 1. teſtari Oſirim Ægyptios vini uſum docuiſſe. In nummo præterea Juliæ Domnæ Bacchi currui a centauris tracto inſidentis latus Iſis tegit; quo ænigmate ſignificatur Bacchum vel Oſirim deæ illius virum eſſe, uti optime obſervat elegantis admodum ingenii & doctrinæ præclaræ vir, quem juvenis admodum cognovi, Petrus Seguinus; atque inde lucem fœneratur id quod olim apud Plutarchum lib. de Iſide ſcripſit Anticlides, τὴν Ἶσιν Προμηθέως οὖσαν θυγατέρα Διονύσῳ συνοικεῖν: *Iſidem Promethei filiam, liberi uxorem eſſe.* Tandemque ut Oſiris Lactantio & Minutio Felici, obſervante Pignorio, dicitur eſſe filius Iſidis, ita & idem Baccho convenit: Plutarchus rurſus: Ἱστορεῖται δὲ καὶ Ἴσιδος υἱὸς ὢν ὁ Διόνυσος ὑπὸ Αἰγυπτίων,

γυπ]ίων, ἐκ Ὄσιρις ἀλλὰ Ἀρσάφης ἐν τῷ ἄλφα γράμματι λέγεσθαι, δηλοῦντος τὸ ἀνδρεῖον τοῦ ὀνόματος: *Fertur etiam ab Ægyptiis Bacchus filius Iſidis eſſe, qui non Oſiris, ſed Arſaphes a prima littera incipiente voce vocatur, ſignificante ea voce fortitudinem*: utque Bacchus a Titanibus dilaceratus fuit, ita eandem calamitatem Oſiridi intulit Typhon, teſte Tzetze ad Lycophronem: Ὄσιρις ὁ καὶ Διόνυσος βασιλεὺς ὑπάρχων Αἰγύπτου ὑπὸ Τυφῶνος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν συνωμοτῶν μηληδὸν κατετμήθη καὶ ἐξετέθη πολλαχοῦ: quod pluribus exſequitur Plutarchus in libro toties laudato. Putaveram autem, quemadmodum memini me monere, Harpocratis noſtri clavam ramulo ornari; ſed male me memoriæ fidem advocaſſe ea, quæ honeſtum & veri amantem virum decet, ingenuitate faſſus ſum. Addam tamen quæ iſta occaſione notaveram, quia illuſtrando Baccho, niſi me plane fallo, inſervire poſſunt. Vitis & hedera deo accepta fuit & grata; inque pompis illi imponebatur umbella ex utriuſque fronde contexta: Euſtathius ad Homerum p. 857: Γράφει γοῦν τις ὅτι ἀγάλματι Διονύσου πομπεύοντι περιέκειτο καὶ σκιὰς ἐκ κίσσου καὶ ἀμπέλου: ab Homero vel alio poëta in hymnis Bacchus vocatur κισσοκόμης, ab aliis κισσοφόρος & φιλοκισσοφόρος ob coronas ex hedera factas: Plutarchus docet hederam a Græcis Baccho ſacrari, & ab Ægyptiis appellari *Chenoſirin*, q. d. *Oſiridis* plantam: Homerus quoque eum κισσῷ καὶ δάφνῃ πεπυκασμένον introducit: ab Horatio, Tibullo, Silio Italico, aliiſque corona hederacea caput cinctus introducitur, eam ob cauſam *Corymbiferus* Ovidio 1. Faſt. dictus; Bacchantes, Silenos, Satyros, omneſque dei comites. hedera ornari ſolere notiſſimum eſt; & teſte Varrone lib. 5. de l. l. *liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes* Liberi, HEDERA CORONATAE ANUS *cum libeis & foculo pro emptore ſacrificantes*: adeo ut eleganter Lucianus in Podagra eam vocet κισσίνην σφραγῖδα, *hederaceum ſigillum*, quia ex illa, non ſecus ac ex ſigno impreſſo res, Bacchantes noſcebantur:

Ἢ μή τις ὕμνος βακχείων κωμάζεται
Ἀλλ' οὐκ ἔπεστι κισσίνη σφραγὶς κόμαις:
Anne hymnis bacchantium canitur
Sed non adeſt hederaceum ſigillum comes.

Vitem vitium repertori, hilaritatiſque luculentæ datori conſecratam eſſe nemo ignorat; notandumque tantum hac apud Argivos Junonem

Junonem coronari; ut teſtaretur ſeſe Bacchum viciſſe: Tertull. lib. de Cor. Militis; *Junoni vitem Callimachus induxit. Ita & Argis ſignum ejus palmite redimitum, ſubjecto pedibus ejus corio leonino, inſultantem oſtentat novercam de exuviis utriuſque privigni.* Præterea non de nihilo eſſe obſervaveram, cum putavi Reverendo Smetio fidem habens fronde arboris & forte hederæ clavam cingi; atque ea ratione jungi Herculis & Bacchi inſignia; quia ſcilicet in multis hæc numina convenire cenſebant gentiles rebus. Nam ambo dicuntur Indos viciſſe, totumque terrarum orbem victoriis ſuis peragraſſe: & Nonnus lib. 25. Dionyſ. elegantem comparationem rerum ab iis geſtarum inſtituit, canitque Bacchum non ſecus ac Herculem leonem, pantheram, urſas, aprum domaſſe, imo multæ majora virtutis ſuæ ſpecimina edidiſſe. Herculem etiam veteres cum poculo finxere, & quidem caſabundum & ebrium, non modo quod bibax fuiſſe perhibeatur, ſed etiam quod antiqui narrent Herculem poculo tanquam navigio immenſa maria tranſiſſe, uti docet Macrobius 5. Sat. c. 21. cui addatur omnino Athenæus lib. XI. Deipnoſoph. ubi de eadem hiſtoria agit, Herculemque unum τῶν πλεῖστον πινόντων & gaviſum fuiſſe *μεγάλοις ποτηρίοις* inter cetera tradit. Et hinc nonnulla ſimulacra ejus bibentium ſpeciem retuliſſe, teſtatur Ariſtides Tom. I. p. 63. qui tamen inde concludit propter inventas vivendi commoditates eum æſtimandum eſſe: Οὐ τοίνυν ἐπὶ πράξεσι μόνον καὶ ἀγῶσιν ἔχοι τις Ηρακλέους μνημονεύειν, ἀλλὰ αὖ ταῖς εὐθυμίαις τοῦ βίου πολλοῦ τινος ἄξιος· ἠλοῖ δὲ καὶ τῶν ἀγαλμάτων αὐτοῦ τὰ πίνοντα: *Verum tamen non ex rebus geſtis tantum & certaminibus Hercules eſt memorandus; ſed ſimulacra ejus, quæ bibentium ſpeciem referunt, monſtrant, propter vitæ commoda eum etiam eſſe æſtimandum.* In nummo Antonini Pii Bacchus cum Ariadne currui a ſatyro & panthera tracto inſidens clavam videtur tenere apud Spanhemium Diſſ. 3. p. 242. & in alio Juliæ Mamææ apud Patinum Hercules cantharum tenet, quo valde illuſtrantur Ariſtidis verba. Præterea Silvani ſeu Herculis Ruſticelli ſtatua apud Tomaſinum in pereleganti de Donariis libro, tota fere nuda clavam tenet, poma, uvas, pinus, alioſque fructus gerit in ſinu; eamque A. CAEDICIUS. THEOPHILUS. EX. VISO. D. POS. vel dedicavit SILVANO. SANC. SACR. ET. LIBERO PAT. & Imperator Severus iiſdem commune templum vide-

tur extruxiſſe: Dio; ὅς γε καὶ τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ νεὼν ὑπερμεγέθη ᾠκοδομήσατο; Baccho *&* *Herculi templum magnum valde ædificavit.* Hanc tamen verſionem improbat Græcarum literarum reſtaurator Henricus Stephanus, & reddit *tam Baccho quam Herculi*, tanquam duo templa fuerint exſtructa: ſed, præterquam quod Græca verba id difficulter patiuntur; refellitur viri doctiſſimi opinio Severi numiſmatis in quibus HERCULES & BACCHUS ſub nomine DEORUM AUSPICUM junguntur, & unum templum, cujus in medio Hercules eſt, conſpicitur apud Triſt. & Patinum. Obſervandum inſuper Nonnum diſtinguere *Dionyſum ſeniorem* vel *Zagrea* & *Bacchum*; licet eos faciat eosdem Plutarchus in lib. De El. apud Delphos, p. 389. Et hoc licet proprie pertineat ad ætatis, qua unus idemque deus fingebatur, varietatem; hoc tamen loco monere viſum fuit, ut quæ de fulmine, quod ipſi inter ceteros deos tribuitur, mihi notata ſint, adjiciam, & pluribus illuſtrem:

Ἔκλυον ὥς ποτε θῶκον ἑὸν καὶ σκῆπτρον Ὀλύμπου
Δῶκε γέρας Ζαγρῆϊ παλαιοτέρῳ Διονύσῳ
Ἀστεροπὴν Ζαγρῆϊ καὶ ἄμπελον οἴνοπι Βάκχῳ.
Audivi quod olim ſedem ſuam & ſceptrum Olympi
Dederit munus Zagræo antiquiori Dionyſo,
Fulmen Zagræo, & vitem vinoſo Baccho.

Hinc Juno ait ſe timere, ne videat Bacchum ἀστεροπὴν κρατέοντα, *fulmen vibrantem* poſt Zagræum: Bacchumque idem facit Ζηνὶ συναστράπτοντα *una cum Jove fulminantem*; quod etiam videtur canere Apollinaris Sidonius Carmine 22.

——— *Caput aurea rumpunt*
Cornua & indigenam jaculantur fulminis ignem.

Nec certe fulmen a ſole vel Apolline alienum eſt; nam leo radiatus, ſolis propterea ſymbolum, fulmen ore tenet in nummo Caracallæ apud Triſtanum; in tabula Mithriaca cernitur apud Leon. Auguſtinum & in nummo Tarentinorum, ſi fides habenda Sebaſtiano Erizzo pag. 144. Apollo equo inſidens cum appoſito fulmine, & litteris ΑΠΟΛ. Neque illud ſoli Jovi, verum etiam aliis diis, imo etiam deabus tribuitur, & quidem novem diis ex opinione Thuſcorum Plin. l. 1. c. 52. *Thuſcorum literæ novem deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe undecim generum: Jovem tria*

jaculari:

jaculari : addit Romanos duo tantum ex iis ſervare, *diurna attribuentes Jovi*, *nocturna Summano*; & Hetruriam arbitrari fulgura nonnulla *a Saturni ſidere proficiſci*, *uti cremantia a Martis*. Totidem etiam memorat apud Arnobium lib. 3. Manilius: *Deos novem Manilius*, *quibus ſolis Jupiter poteſtatem jaciendi ſui permiſerit fulminis*; eoſque mox vocat *alieni fulminis jaculatores*. Et JUPITER quidem præcipue fulmine armatur; putabaturque tantum mittere fulmina rubra, cum alii dii jacularentur alba aut nigra, uti ex Horatio, Claudiano, & Acrone obſervat Meurs. ad Lycophronem: Inde forte eſt quod apud Livium legamus l. 32. *Jovi donum fulmen aureum pondo L. factum eſſe. Junoni Minervæque ex argento*. Et obſervandum hac occaſione, Jovem non ſemper fulmine fuiſſe armatum, ſed illud ſumpſiſſe primo, poſtquam gigantes regnum cæleſte affectarunt: Ovid. 3. Faſtor.

Jupiter eſt juvenis, juveniles aſpice vultus,
Adſpice deinde manum: fulmina nulla tenet.
Fulmina poſt auſos cœlum affectare Gigantas
Sumpta Jovi; primo tempore inermis erat.

quo alludit Manilius lib. v. 335.

Ara ferens thuris ſtellis imitantibus ignem,
In qua devoti quondam cecidere Gigantes.
Nec prius armavit violento fulmine dextram
Juppiter, ante deos quam conſtitit ipſe ſacerdos.

adeo ut iratior Jove fuerit Commodus Imperator, qui in nummo Theſauri Patiniani conſpicitur ut JUPITER JUVENIS fulmen manu tenens. Alter deorum, qui fulmina jaculatur eſt SUMMANUS (quem Plutonem nonnulli faciunt) cui nocturna attribuebantur: Feſtus *Dium fulgur appellabant diurnum*, *quod putabant Jovis*, *ut nocturnum Summani*: id quod etiam tradit Auguſtinus l. 9. c. 23. de Civ. Dei. Tertius, quem invenio, eſt SATURNUS, uti ex Plinio conſtat; & ipſe in Saturnalibus apud Lucianum teſtatur, ſe cum impar eſſet viribus ad hominum peccata punienda, cumque neceſſe foret ſemper ſurſum deorſum curſitare *τ͂ κέραυνον διπυρμθύον armatum fulmine*, quo ſacrilegos, perjuros & raptores exureret, illud Jovi ut juveni dediſſe. Quartus MARS, uti itidem Plinii verba teſtantur. Quintus HERCULES, qui in nummo Meſſii Decii ſtans fulmen tenet, & clavam

Jovi ſedenti porrigit apud illuſtrem Spanhemium, qui alibi etiam notat in Bruttiorum nummo gazæ Mediceæ eundem deum fulmine armari. Sextus VULCANUS: Servius ad lib. 1. Æn. *In libris Etruſiorum lectum eſt, jactus fulminum manubias dici: & certa eſſe numina poſſidentia fulminum jactus, ut Jovem, Vulcanum, Minervam*: quem locum debeo elegantis ingenii viro Joh. Ortwinio. Septimo loco venit MINERVA: Mart. Capella;

Huic nam tergeminæ rutilant de vertice criſtæ,
Quod dux ſanguineo, præſulque coruſca duello,
Vel tibi quod fulget, rapiturque triangulus ignis:

illud olim etiam Euripides cecinit, quem Virgilium imitatum eſſe tradit Macrob. 5. Sat. c. ultimo: *Nec hoc ſine auctoritate Græcæ vetuſtatis, eſt, quod ait,*

Ipſa Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contrarios Græcorum claſſi a Neptuno petentem, dicentemque debere illum facere, quod Jupiter fecerit, a quo in Cræcos fulmen acceperat: & alii quatuor diis a Varrone fulmina adſignari ſcribunt, interque eos Minervæ; Jovis tamen fulmine uſam tradunt quia ſuum non erat ejuſmodi poteſtatis, ut in Græcos tam acerbiter animadvertere poſſet: quam in rem audiendus Servius Danielis: *Sed cum Varro divinarum quinto, quatuor diis fulmina adſignet, inter quos & Minervæ, quæritur cur Minerva Jovis fulmen miſerit. Antiqui non* (ita ſcribendum judico) *ſolius Jovis putaverunt eſſe fulmen, nec id unum eſſe, ut teſtantur Etruſci libri de fulguratura; in quibus duodecim genera fulminum ſcripta ſunt; ita ut Jovis, Junonis, Minervæ, ſic quoque aliorum. Nam de Junonis fulmine Accius ait præfervido fulgore ardor injectus Junonis dextra ingenti incidit. Quare non poſuit Minervam miſiſſe fulmen ſuum? ſed nonnulli dicunt, habere quidem Minervam, ut Jovem & Junonem fulmen, ſed non tantum valere, ut vindictam ſuam poſſit implere, niſi uſa eſſet Jovis fulmine: unde merito queritur Juno Minervam cum de numero minorum ſit qui fulmen habeant, uſam tamen Jovis fulmine.* Idem illud ejuſdem poëtæ, *Triſte Minervæ Sidus* explicans ait: *manubias Minervales, id eſt, fulmina, tempeſtates graviſſimas commovere ſcribit*: & Scholiaſtes Statii ad lib. 1. Thebaïdos notat *ſecundum pontifices certa cuique fulmina deo adſcripta eſſe, in quibus & Minervæ*: ubi tamen videtur memoriæ lapſu

Miner-

Minervam pro Junone ſubſtituiſſe, quæ dicit Jovem *ſua fulmina* torquere. In nummo Antigoni Tutoris, e muſæo Chriſtinæ Auguſtæ deprompto apud Spanhemium & Patinum, Pallas armata dextra clypeum, ſiniſtra fulmen vibrat: in alio Antonini Pii apud Patinum, Vulcanus fulmen petenti Palladi tradit; talemque etiam ſub Severo percuſſum eſſe obſervat Spanhemius: quo etiam referri debent alii nummi, in quibus noctua fulmen tenet, idem utique huic deæ, quod Jovi aquila miniſterium præſtans; uti obſervat alio loco vir Ampliſſimus; atque ita Olympiorum nummos, quorum in una area cernitur Jupiter diademate cinctus, vel Pallas galeata; & in altera noctua fulmen unguibus tenens, interpretatus olim fuit Ludovicus Nonnius; tandemque Minerva armata fulmine cernitur etiam in Domitiani nummo, cum Inſ. IMP. XXII. COS. XVI. CENS. P. P. P. Octavum locum occupabit JUNO ſoror conjunxque Tonantis, cui fulmen veteres tribuiſſe etiam ex Servio conſtat; firmatque idem Martianus Capella: *Hæc* (Juno) *fulmen* (alii legunt *flumen*) *dextra, læva ſonorum bombis terrentibus ſuſtinens tympanum, ſub quibus ima ſubjecta roſcidis videbatur inundare fluoribus*: ipſa apud Valer. Flaccum lib. 1. Argon. v. 116.

—— Imbrem & tenebras; ſævumque tridentem
Jam jam ego, & inviti torſiſſem conjugis ignem.

& apud Statium lib. 1. Thebaidos:

——— ——— Illam odimus urbem
Quam vultu confeſſus adis: ubi conſcia magni
Signa thori tonitrus agis: & MEA FULMINA *torques.*

ubi Scholiaſtes Junonem *ſua fulmina* dicere notat, quia erant inſignia matrimonii ſui, & ipſi ſoli nota; vel quia fulmen ſine aëre eſſe non poteſt, & ipſe aër Juno eſt; ſique nubes non fuerint aëre colliſæ, fulmen nullum eſt. Teſtatur quoque Joannes Smetius in gemma, quam ſervat, cerni Junonem dextra tenentem fulmen, ſiniſtra haſtam, & leæna vehi: quanquam ferum illud animal mihi potius auctor ſit illam Cybelen, vel Matrem Magnam eſſe; quippe quæ ſimiliter plane inſidet leoni in nummo Septimii Severi apud Car. Patinum, & Cornutus notat illam gaudere fulminibus atque tonitru: *οἱ ὄμβροι*, ait, *ὡς ἐπιπολὺ μετὰ βροντῶν καὶ ἀστροπῶν συμβαίνει γίνεσθαι, καὶ ταύτην παρεισάγουσι τυμπάνοις καὶ κυμβάλοις, καὶ κεραυνοῖς ἢ λαμπαδοφορείαις*: *plerumque enim imbres cum*

N 3 *fulmine*

fulmine & tonitru ad nos deferuntur : *& hanc introducunt cum tympanis, cymbalis & fulminibus vel facibus* : quibus verbis videtur ſignificare tympana Cybeles tonitru, faces vero fulmen denotaſſe: adeo ut nona ſit MATER DEUM, cui fulmina tribuebantur. Decimus erit APOLLO vel Sol, quem fulmine armari jam ſatis ſuperque docui. Apud Sponium in Miſcellaneis Eruditæ Antiquitatis, Apollo itidem cum fulmine cernitur, & Iſis ſiſtrum tenens CLATRA, forte a ſiſtri ſonitu, appellatur : inque nummis Gentis Plautiæ apud Urſinum Fulvium idem deus quadrigas agitans fulmen dextra intentat. Undecimus eſt ZAGRAEUS vel BACCHUS, de quo itidem egi. Tandem Alcibiadi, Plutarchus tribuit, Ἀσπίδα τε διάχρυσον ποίησιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν, ἀλλ᾽ ἔρωτα κεραυνοφόρον : *clypeum deauratum, in qua nullum inſigne patrium, ſed Cupido fulmen ferens.* Adeo ut præter *Cupidinem*, jam non novem, ſed undecim deos habeamus fulmine armatos : qui tamen numerus minui facile poteſt, ſi licentia, quam ipſi ſibi dederunt, gentiles, utamur, & Junonem ac Cybelem faciamus eandem. Neque tamen aſſeverare velim, Jovem, Summanum Apollinem, Herculem, Martem, Bacchum, Vulcanum, Saturnum, Minervam, Junonem eſſe, unum ſi excipias vel Herculem vel Bacchum, ipſos novem deos, quibus Etruſca ſuperſtitio fulmina tribuit ; ſed pleroſque eo numero poſſe comprehendi, faciunt ut perſuaſus ſim auctores quos laudavi : & ſpero veniam mihi paratam apud æquos & benevolos lectores fore, ſi a via paululum aberraverim, cum ſol, qui caput diſſertationis facit, etiam illuſtretur ita non parum ; & varietate ſua hujus generis libelli mirum quantum placere ſoleant.

SATURNUM nullum alium quam Solem eſſe docet Macrob. lib. I. c. 22. Gerh. Joannes Voſſius l. 2. cap. IV. de Idololatr. Quibus ut nunc nihil addere placet, ita lectori non ingratum fore confido, ſi examinem intricatum, uti equidem mihi videtur Tertulliani locum, qui exſtat cap. 23. de Spectac. *Placebit*, ait, *qui vultus ſuos novacula mutat? infidelis ergo faciem ſuam, quam non contentus Saturno, & Iſidi & libero proximam facere, inſuper contumeliis alaparum ſic objicit, quaſi de præcepto Domini ludat? docet ſcilicet & diabolus verberandam maxillam patienter offerre.* Nam cum Saturnus ſenili ætate & proinde barbatus pingatur, taliſque in vete-

rum

rum monumentis occurrat, id quod obſervare non oblitus eſt Albricus Philoſophus; cum *ſenex* vocetur Virgilio lib. VII Æn. *ſenior* Fulgentio in Mythol. cumque Artemidorus doceat lib. 2. c. 49. deos, ſi forte ἀγνοούμενοι occurrunt in ſomniis, ab ætate diſcerni debere, & μειράκιον νέον ſignificare *Mercurium*, νεανίσκον *Herculem* ἀνὴρ *Jovem*, πρεσβύτην δὲ τὸν Κρόνον *Saturnum*, nullus certe capere poſſum, quomodo is qui faciem ſuam ſive vultum novacula mutat, vel barbam ſibi demit, Saturnum poſſit referre? Nec ſane, uti annotat Pamelius, ex Goltzii diverſis numiſmatis *Saturnum* imberbem depingi ſolere eſt animadvertere; nec licet caſtratus, cujuſmodi homines barba carere ſolent, dicatur eſſe, abſque barba effictum eum repperi; nec tandem huc pertinet, quod Mart. Capella lib. I. de Philol. ludit, Jovis & Junonis *ſatori caniciem pruinoſis nivibus candicaſſe, licet etiam ille* PUER *poſſe fieri crederetur.* Quid igitur? ego certe ἐπέχω; & vix habeo, unde nodum hunc ſolvere poſſum. Saturnum nigras ſemper genas habuiſſe docemur ex loco eleganti apud Scholiaſtem Heſiodi: qui, cum poëta ceciniſſet homines Saturno Rege δειλὸν γῆρας, *moleſtam ſenectutem* non habuiſſe, annotat: Καὶ τοῦτο Κρόνιον ἐστί. καὶ γὰρ τὸν Κρόνον ἀεὶ μελαίνας ἔχειν τὰς ἐπὶ τοῦ γενείου τρίχας φησὶν Ὀρφεύς: *Et hoc Saturnium eſt: nam Saturnum ſemper nigros habere in genis crines ait Orpheus:* Imo Plato ejuſdem ſæculi homines ſcribit ſemper ſenectutem abjeciſſe: Idem: Πλάτων δὲ τοὺς ἐπὶ τῆς Κρονίας περιόδου ἀποβάλλειν φησὶ τὸ γῆρας καὶ ἀεὶ γενέσθαι νεωτέρους: *Plato vero eos qui Saturni tempore vivebant, abjicere ait Senectutem, & ſemper fieri juniores*, qua de re ipſe Philoſophus videri poteſt in Politico, ubi inter cetera ait eos, quibus genæ barbatæ erant barba depoſita in priorem ſpeciem reſtitutos eſſe; & forte hinc Capella ſcribit, *creditum eſſe eum poſſe fieri puerum.* Quæ loca num illuſtrare poſſint Tertullianum alii viderint: neque enim in re tam obſcura certi quicquam definire animus eſt. Ampliſſimus Senator Guielmus Gœſius, cujus ut eruditionem ita mores & canos veneror, exiſtimabat ad calvitiem capitis reſpicere Tertullianum, quam illi exhibere debebant, qui in theatris Saturnum repræſentabant: idemque etiam ſentiebat Stephanus le Moyne, Vir præſtantiſſimus: qui tamen mecum etiam putabat obſtare τὸ *vultus*, quem *novacula mutatum* ſcribit ille; & per eam vocem vix capitis verticem deſignari poſſe. Martinus, qui

patria

patria relicta Chriſtum omnibus rebus prætulit, & nunc divina oracula apud Ultrajectinos facundiſſime & eruditiſſime interpretatur, ad me miſit, Pamelium obſervare, Goltzium varia edidiſſe numiſmata, in quibus Saturnus ut juvenis conſpiciebatur ſine barba; Tertullianum non ignoraſſe deum illum pictum vulgo fuiſſe ſenem, quippe qui lib. I. c. 10. adv. Gent. ſcribat, *Senex de Saturno, imberbis de Apolline, Virgo de Diana figuratus*; ſed cum cap. 23. de ſpect. memoret eos, qui genas radebant, ſimiles ſeſe reddidiſſe *Saturno, Iſidi & Baccho*, reſpexiſſe alium modum repræſentandi Saturnum; Gentiles adhæc non ſemper ſimilia feciſſe eorundem numinum ſigna, verum ſeſe accommodaſſe ſuæ Theologiæ; eos plurimum per Saturnum intellexiſſe *tempus*, eoque nomine finxiſſe ſenem; intellexiſſe per eundem cum Phœnicibus & Syriis *Solem* nonnunquam, indeque inſtar Apollinis ut juvenem pictum fuiſſe. Addebat Vir Eruditus, Tertullianum uti voce *novacula*, eumque objicere Chriſtianis; quia eo tempore Patres vetabant barbam radi novacula, permittebantque illam tonderi vel demi forfice; ne nempe Gentiles imitarentur; uti multis docet Clemens Alexandr. cap. 3. & XI. lib. 3. Pædagog.

BELUS etiam vel *Baal* hunc in cenſum referendus eſt: indeque eum Βεελσάμην, id eſt *dominum cæli* vocabant: Sanchoniathan apud Euſeb. Ἥλιον θεὸν ἐνόμιζον μόνον, οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦντες ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι Κύριος οὐρανοῦ. Eodem reſpicere arbitror Servium ad lib. I. Æn. 646: *Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipſorum lingua Hel dicitur: unde & Helois*: ſcribe *unde & Helios*; id eſt ἥλιος Græcorum: Idem rurſus ad v. 731. BELUS, *primus Rex Aſſyriorum, ut ſupra dictum eſt: quos conſtat Saturnum, quem eundem & Solem dicunt, Junonemque coluiſſe: quæ numina etiam apud Afros poſtea culta ſunt. Unde & lingua Punica Baldeus dicitur. Apud Aſſyrios autem Bel dicitur, quadam ſacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Ἦλ autem & Βῆλ idem numen eſſe docet diſertis verbis Iſidorus apud Photium: Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἦλ καὶ Βῆλ καὶ Βολάθην (videtur affine eſſe cum *Baldeus*) ἐπονομάζουσι.

SERAPIDEM cum ſole eundem eſſe monui, dicetque id pluribus Macrobius lib. I. cap. 20. Saturnal. & in variis apud Gruterum & Reineſium inſcriptionibus occurrit: ΔΙΙ ΗΛΙΩ ΜΕΓΑΛΩ

ΣΑΡΑ-

ΣΑΡΑΠΙΔΙ: & in Latina, JOVI. SOLI. INVICTO. SARAPIDI: ſi modo, ut tamen videtur, hæc uni Serapidi tribuenda ſunt. In Rhodiorum nummis apud Goltzium Serapis cernitur hanc procul dubio ob cauſam radiis caput cinctus; non ſecus ac idem veluti Pantheus, plurium deorum inſignibus ornatur in numiſmate Antonini Pii apud Seguinum. Huc pertinet *Serapin* a voce derivari, quæ *incendere* ſignificat, uti docet P. Daniel Huëtius, Vir eruditionis & humanitatis ſingularis, in Demonſtratione quam doctiſſimam conſcripſit, Euangelica; & Plutonem ad Solem, quemadmodum clare teſtatur Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. cap. 11. Præparat. inferius hemiſphærium ſubeuntem relatum fuiſſe; quia ſcilicet Serapis & Pluto eodem loco habebantur. Sed quia Rhodi mentio, totuſque ſum in illuſtrando ſole, demus hoc inſulæ ſacrátæ ſideri illi, ut origo nominis, qualis apud Iſidorum exſtat l. 14. c. 6. illuſtretur: *Rhodos Cycladum prima ab oriente, in quo roſæ capitolium dicitur eſſe inventum, dum ibi civitas conderetur; ex quo & urbs & inſula Rhodos eſt appellata*: Nonnius ad Goltzii Græciam ſe neſcire ingenue fatetur, quid ſibi *roſæ capitolium* velit; & certe ejuſmodi capitolium in alio orbe quærendum eſt; egoque illud leviſſima mutatione ex hoc noſtro ſubmoveo, & ſcribo: *in qua roſæ caput olim dicitur eſſe inventum*. Globulus roſæ inferior lanugine refertus, & cui folia inſiſtunt Latinis *caput* Græcis κεφαλὴ vocatur: Dioſcorides lib. 1. c. 131. αἱ κεφαλαὶ ὃ ποθεῖσαι, κοιλίαν ῥέουσαν καὶ αἵματος ἀναγωγὴν ἐπέχουσιν: id eſt, interprete Plinio lib. 21, c. 19. *Capita pota ventrem & alveum ſiſtunt*: quanquam Iſidorus *calycem* videatur *caput* vocare.

JANUM eundem eſſe ac Apollinem, id eſt ſolem haud obſcure colligitur ex iis, quæ diſputat Macrob. lib. 1. Sat. cap. 9. & clare hoc docet Arnob. lib. 3. *Incipiamus ergo ſolemniter ab Jano & nos Patre, quem quidam ex vobis mundum, annum alii*, SOLEM *eſſe prodidere nonnulli*: atque hinc forte eſt quod apud Servium ad lib. 7. Æn. *diei dominus* dicatur.

VULCANUM ſi quis eodem referre velit, ego certe non repugnabo; cum quia Ἥφαιστος eſt idem, ac *Pater ignis*, teſtibus Bocharto, & Huetio; tum quia Porphyrius apud Euſeb. lib. 3. Præparat. 1. cap. XI. ſcribit,, vim ignis Ἥφαιστον appellatam, *ejuſque ſimulacro cæruleum pileum impoſitum eſſe, quo cæleſtem converſionem*

O *deno-*

denotarent, ubi primigenius & ab omni fæce puriſſimus Ignis domicilium ſuum habeat; additque, *cum ejuſmodi quoque aliquam Solis eſſe vim putarent, Apollinem ipſum nominatum eſſè*, ἀπὸ τοῦ τῶν ἀκτίνων πάλσεως. Quin & Tzetzes Chil. 10. canit Vulcanum vocatum eſſe Νῶε, Διόνυσον καὶ Ὄσιριν, & ignem, καὶ τέχνας ἐκ πυρὸς ὁπόσας inveniſſe. Neque tamen alia ſentientibus refragabor; idque eo magis, quia animadverto Voſſium Patrem lib. 2. c. 66. de Idol. illam ſententiam non probare. Ceterum obſervandum obiter, Ἡφαίστου vel Vulcani ſimulacra prope caminos fuiſſe collocata: Euſtath. ad Odyſſ. p. pag. 1827. Ἄλλοι δὲ ἐπιστάτην οἴδασι, τινὰ πήλινον πλαττόμενον παρὰ ταῖς ἐχάραις. ὥσπερ παρὰ τοῖς καμίνοις Ἡφαίστους πλάττουσι

ADONIN, ATTINEN, OSIRIM, & HORUM, nullum alium quam Solem eſſe docet Macrob. lib. 1. Sat. c. 21. Et inde forte Attinis comæ, ut ſolis colorem exprimerent inaurabant; id quod nos docet inſcriptio elegans apud Mutium Phœbonium in Hiſtoria Marſorum,

ATTINI ARAM
LUNAM ARGENT
POSUIT. P. MARIUS
PHARETRA SACER
ACCADE. PRIMA
MINISTRA. MATRIS
MAGNAE. MATREM
REFECIT. MAGNAM
ET. INAURAVIT. ET
ATTINI. COMAM. IN
AURAVIT. ET. BEL
LONAM. REFECIT.

quanquam id de omnibus ejus ſimulacris adſeverare nolim; & ſolius ornatus gratia id potuerit eſſe factum. *Adonin* Solem eſſe etiam ex Orphicis firmat modo laudatus & laudari ſemper digniſſimus Huetius; cujus verba adſcribere non gravabor, prout exſtant
„in Propoſ. 4. cap. 3. Domonſtr. Euangelicæ: Adonin, ait, au-
„tem eſſe ſolem, & aſſeverat Macrobius, & Orphica oſtendunt,
„cum ipſum omnium altorem, & σβεννύμενον & λάμποντα *extin-*

„*ctum*

„ *ctum & lucentem* appellant: quotis enim quibuſque annis & die-
„ bus ſol σβέννυσθαι καὶ λάμπει. Et extinguitur quidem, cum in in-
„ ferioribus verſatur Zodiaci ſignis, & a nobis velut ad Proſerpi-
„ nam, hoc eſt, ad inferius hemiſphærium abit; fulget rurſum
„ ſuperiora ſigna repetens, cum lucis & dierum incremento. Et
„ extingui quidem prius dicebatur, quam fulgere, quia annum a
„ Septembri menſe auſpicabantur Ægyptii & Phœnices, quo tem-
„ pore ſolis lumen & calor decreſcere incipiunt, & ad hyemem ver-
„ git annus: vel quia in occaſu ſolis diei initium Ebræi conſtitue-
„ bant, quem morem ab illis acceperunt Græci veteres; unde Dia-
„ nam, quæ Luna eſt, & nocti præeſt, priuſquam Apollinem, ſi-
„ ve ſolem, natam eſſe fingebant. Quam in rem etiam videri poteſt Gerh. Johannes Voſſius in elaboratiſſimo opere, & gentilis ſuperſtitionis vere theſauro; in quo & alios deos ad Solem referri, Solemque ab omnibus fere gentibus cultum eſſe variis in locis oſtendit. Et ne fœmineus ſexus deſit, ipſa etiam *Nemeſis* advocanda eſt: Macrobius 1. Sat. c. 22. *Et ut ad Solis multiplicem poteſtatem revolvatur oratio, Nemeſis, quæ contra ſuperbiam colitur, quid aliud eſt, quam ſolis poteſtas? cujus iſta natura eſt, ut fulgentia obſcuret, & conſpectui auferat, quæque ſunt in obſcuro illuminet, offeratque conſpectui.* & ſidus hoc ad *Cererem* etiam retuliſſe gentiles, docent verſus ex Pithœi Catalectis laudati: Unumque tandem deum eſſe *Plutonem*, *Proſerpinam*, *Cererem*, *Venerem*, *Amores*, *Tritones*, *Nereum*, *Tethyn*, *Neptunum*, *Mercurium*, *Vulcanum*, *Pana*, *Jovem*, *Junonem*, *Dianam*, & *Apollinem* cecinit olim Hermeſianax, ni fallor, apud Euſebium. Et firmantur hæc omnia mirum quantum, verſibus Martiani Capellæ lib. 2. Nam poſtquam ſolem deſcripſiſſet,

Ignoti vis celſa patris, vel prima propago,
Fomes ſenſificus, mentis fons, lucis origo,
Regnum naturæ, decus atque aſſertio divum:
Mundanuſque oculus, fulgor ſplendentis Olympi.

addit,

Hunc Phœbum perhibent prodentem occulta futuri,
Vel quod diſſolvis nocturna admiſſa, & Iſæum.

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirim:
Diſſona ſacra Mithram, Ditemque, ferumque Typhonem,
Atys pulcher item, curvi & puer almus aratri.
Ammon & arentis Libyes, ac Biblius Adon,
Sic vario cunctus te nomine convocat orbis.

Ipſe Apollo interrogatus quiſnam eſſet, ita ſe deſcribit apud Euſebium lib. 3. præparationis:

Ἥλιος, Ὧρος, Ὄσιρις ἄναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων.
Ὡρῶν καὶ καιρῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὄμβρων
Ἠοῦς καὶ νυκτὸς πολυαστέρος ἡνία νωμῶν
Ζαφλεγέων ἄστρων βασιλεὺς, ἠδ' ἀθάνατον πῦρ.
Sol, Orus, Oſiris rex, Dionyſus, Apollo
Temporum & tempeſtatum diribitor, ventorum & imbrium,
Auroræ & noctis ſtellarum plenæ habenas moderans,
Stellarum flammantium rex, & immortalis ignis.

Atque ut omnes deos ad Solem, ita deas ad Lunam (quam ἀνθήλιον, q. d. *vicariam ſolis*, quia noctu idem officium terræ, quod ſol de die præſtat, vocarunt Græci, teſte Heſychio) retulerunt: *Minervam, Dianam, Cererem, Junonem, Iſidem, Hecaten, Proſerpinam, Rheam, Cæleſtem, Aſtarten, Parcas, Enyo* aliaſque Lunam habitas fuiſſe conſtat ex iis quæ memoriæ mandant Porphyrius apud Euſebium lib. 3. præpar. c. 11. t. 1. c. 10. & paſſim Arnob. lib. 3. Plutarchus lib de Iſide, & in Sulla: Cic. l. 2. de Nat. Deor. Mart. Capella, &, ne omnes tam veteres quam recentiores laudem, Joh. Gerh. Voſſius & Petrus Daniel Huetius, in præclariſſimis operibus: quibus addendi ſunt Illuſtres & Celebres antiquarii, Spanhemius, Seguinus, Patinus, Vaillantius, Morellius, Sponius aliique, quorum ex nummis & operibus lux huic rei magna affundi poteſt; & denique qui nuper Inſignia Turcica illuſtravit, M. Paulus Pater, Hungarus. Et hic ſignum ſtatuerem, niſi explicanda foret Ægyptii numinis vel Iſidis imago, quæ exſtat apud Caſalium in libro de Ægyptiorum ritibus:

Cauſam

Cauſam ſe neſcire fatetur vir eruditus, quare Iſis bovis galeam gerat. Verum hoc ideo factum, quia Mercurius fingitur Iſidi galeam e bovis capite factam, impoſuiſſe, cum Orus matri ob dimiſſum Typhonem iratus, regium ei de capite ornamentum detraxiſſet: teſte Plutarcho in lib. de Iſide, ubi inter cetera ait, Ἑρμῆν ἐπιθεῖναι βούκρανον αὐτῇ κράνος. Idem inſigne Aſtartæ, quæ eadem cum Iſide & Luna, tribuit Sanchoniato apud Euſeb. l. 1. c. 10. Ἡ δὲ Ἀστάρτη ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου. Cornua ipſi nec non Io etiam tribuit Herodotus l. 2. c. 41. Τὸ γὰρ τῆς Ἴσιος ἄγαλμα ἐὸν γυναικήιον βουκερών ἐστι, καθάπερ Ἕλληνες τὴν Ἰοῦν γράφουσι: Plutarcho Iſis vocatur Κερασφόρος, Ovidius *lunaria* ipſius *fronti cornua* tribuit; & inde eſt, quod Tertull. l. 1. c. 14. ad Nationes gentilibus objicit, *canino capite & leonino, & de bove & de ariete & de hirco cornutos deos, caprigenas, vel anguinos & alites plana fronte & tergo*: Iûs frons στολοκρατὴς dicta propterea fuit:

 Heſy-

Heſychius : Στολοκρατὲς τὸ τῆς Ἴσις μέτωπον διὰ τὰ κέρατα : quia ſcilicet στόλος etiam ſignificat rem prominentem. Euſebius lib. 1. cap. 9. præpar. ſcribit Iſin ſignificare τὴν παλαιὰν *antiquam*, eoque nomine lunam ἀπὸ τῆς ἀϊδίου καὶ παλαιᾶς γενέσεως *propter æternum & veterem ortum* fuiſſe vocatum; cornua eidem tribui, quia creſcente & abeunte lumine cornuum inſtar curvata eſt, & quia vacca ipſi apud Ægyptios fuit conſecrata : unde & Martianus Capella l. 2. notat eam *corrigeram & aſperam eſſe egeſtionibus*. Proſerpinæ, quam eandem cum Iſide eſſe exiſtimabant, cornua etiam fuerunt : Euſebius lib. 3. cap. 11. Præparat. ſequutus Porphyrium ſcribit, Διόνυσον κοινὰ πρὸς τὴν Κόρην ἔχειν τὰ κέρατα : & Athenagoras in Legat. pro Chriſtianis narrat, eam filiam eſſe Jovis & Rheæ vel Cereris, *præter duos* κατὰ τὴν φύσιν *oculos habere duos alios* ἐν μετώπῳ *in fronte*, καὶ προσωπὴν κατὰ τὸ ὀπίσθεν τοῦ τραχήλου μέρος, *vultum vel faciem verſam ad poſteriorem colli partem* (male interpres reddit, *& roſtrum poſteriore colli parte*) καὶ κέρατα, *& cornua*; Rheam partu tam monſtroſo territam fugiſſe, neque papillam præbuiſſe infanti; & inde myſtice Proſerpinam vocari Ἀθηλᾶν, *non lætatam*, communiter vero *Proſerpinam* & *Coren*. Nec omittendum Suidam in v. Ἀνάστατοι obſervare placentas quaſdam planas & rotundas σελήνας *lunas* vocari; poſt ſex lunas pinſiſſe vel feciſſe βοῦν ἕβδομον κέρατα ἔχοντα κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφυοῦς σελήνης, bovem ſeptimum habentem cornua ad imitationem lunæ primum naſcentis; & hunc bovem poſt quatuor popana (& hoc placentæ genus) ſacrificatum, ipſumque vocatum fuiſſe quintum bovem : cui adde Heſych. in vv. Βοῦς & Βοῦς ἕβδομος. Radiata autem eſt, quia radios a ſole ſcilicet mutuatos emittit; niſi ſi quis exiſtimare velit, non tam radios, quam alium ornatum hic cerni. Certe Dea Syria radiis ornatur a Luciano : Καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἀκτῖνάς τε φορέει, καὶ πύργον, καὶ κεστὸν, τῷ μούνην τὴν Οὐρανίην κοσμέουσι : *in capite radios gerit & turrem & cæſtum, quo ſolam Cæleſtem exornant* : & ſimiliter Adargatin Aſſyriis cultam deſcribit Macrobius 1. Sat. 23. *Adargatis ſimulacrum ſurſum verſum reclinatis radiis inſigne eſt, monſtrando radiorum vi ſuperne miſſorum enaſci quæcunque terra progenerat.* Et quanquam ille per *Adargatin* terram intelligat, tamen illa nec non Syria dea ad Lunam etiam atque adeo ad omne quod ſolari ſubditum eſt poteſtati, refertur, uti notum eſt ex ſcriptis virorum, quos laudavi, clariſſimorum. Et commo-

commode ad illam referri poſſunt *radii ſurſum verſum* reclinati, quia, ut Virgilius canit 1. Georg. 396. *obnoxia eſt fraternis radiis*; &, uti Julius Firmicus cap. 2. Matheſ. loquitur, *cum vicina ſoli ſive creſcens ſive deficiens fuerit, radios luminis ſui, quaſi ſolem venerata ſubmittit: ut fraternis ignibus rurſus ornata, cum longiores curſus ſui fecerit metas, renata fulgidi ſplendoris, ac renovata luminis ornamenta circumferat.* Ut autem hoc veluti ἐπίμετρον addam, Apulejo Apol. 1. *Venus* dicitur *illex animi, & luna noctium conſcia*: Scipio Gentilis in notis quidem recte de dulcibus furtis amatorum explicat; ſed lib. 1. parerg. c. 33. reſcribit *noxium*, id eſt *noxiorum*; & male quoſdam reponere addit, *noctium*. Quis horum librorum prior ſit, illud me neſcire fateor; conſtat certe τὸ *noxium* pro *noxiorum* nequaquam admitti poſſe. Atque hæc quidem ſufficient ad evincendum, omnes deos deaſque ad Solem & Lunam retuliſſe gentiles; nec ullam ſuperſtitionem tam late per orbem terrarum fuiſſe diſperſam, cum nulla fere gens ſive verſus orientem, ſive verſus occidentem, ſive verſus ſeptentrionem & meridien poſita fuerit olim, quin ea elementa coluerit. Imo Origenes commentario in Johannem ſcribit ante eum quoſdam diſſeruiſſe, Solem & Lunam, & aſtra illis attributa fuiſſe, qui minus digni haberentur, uti illo titulo ac laude cohoneſtentur, ut Deus Deorum, Deus ipſorum foret, illudque ut perſuaſum haberent adductos fuiſſe Deuteron. 4, 19. verbis, quibus Deus Solis & Lunæ & aſtrorum cultum Iſraëlitis interdicit, ἃ ἀπενείμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου: *quæ ipſa diſtribuit Deus tuus cunctis gentibus: vobis autem non ſic dedit Dominus Deus tuus.* Clementemq; Alexandrinum deſignari ab Origene recte notat præſtantiſſimus Huetius, qui Strom. 6. dediſſe Deum gentibus Solem, Lunam, & aſtra ad religionem, ne funditus athei effecti funditus perirent, & ut πρὸς θεὸν διὰ τῆς τῶν ἄστρων θρησκείας aſſurgere poſſent, ſcribit. Et ſignificat hoc etiam Juſtinus Martyr in Dial. cum Tryphone Judæo: τὸν μὲν Ἥλιον ὁ θεὸς ἐδεδώκει πρότερον εἰς τὸ προσκυνεῖν αὐτὸν, ὡς γέγραπται: *Solem quidem dedit Deus prius ad adorandum ipſum, uti ſcriptum eſt.* Sed ne dicam illa verba, ὑμῖν δὲ ... hodie non inveniri in LXX. interpretum verſione, longe etiam alia præ ſe ferre verſiones, quæ ex Hebræis exemplaribus factæ ſunt, nihil certe abſurdius dici potuit, & ſi unquam alias, hic certe Ec-

clefiæ

cleſiæ Luminum lumen laboravit & obſcuratum fuit. Eſſeni tamen ex nonnullorum ſententia preces ad ſolem fundebant, & eum venerabantur : Joſephus lib. 2. c. 7. Excidii : *πρός γε μὴν τὸ θεῖον ἰδίως εὐσεβεῖς· πρὶν γὰρ ἀνασχεῖν τὸν Ἥλιον οὐδὲν φθέγγονται τῶν βεβήλων· πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν εὐχὰς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι : nam ante ortum ſolem nihil profani loquuntur : ſed patrias quaſdam preces ad eum fundunt, tanquam ſupplicantes, ut exoriatur.* Nam Eſſenos ſolem adoraſſe cenſent Scaliger in Elencho, & Petavius in Miſcellaneis Exercitationibus. Salmaſius vero ad Solinum exiſtimat Eſſenos preces ad ſolem direxiſſe, ut ſtatim ſeſe vellet exerere, quia orto demum ſole ad opus quiſque ſuum mittebatur, eoſque hac peculiari quidem veneratione ſolem proſecutos, veluti opus Dei excellentiſſimum, non ut adorarent, aut pro deo haberent. Petitus 2. Var. Lect. 7. reſcribit *εἰς αὐτὸ*, ut referebatur ad *τὸ θεῖον*, vel *Deum*; adjicitque Eſſenos ante exortum ſolem nihil profani locutos, ſed preces ad Deum fudiſſe, eumque ſupplicaſſe, ut ſol exoriretur. Ego virorum eruditiſſimorum litem meam non facio; ſed ſententiarum diverſitatem ideo adduxi, ut pateat quoſdam & eos quidem non minimi nominis cenſuiſſe ſectam illam Judæorum cultui ſolis fuiſſe deditam. Nec hac macula caruerunt illi, qui Chriſtiano nomine veniebant, quanquam eo indigni ſint, plane propter nefarias & abominandas opiniones. Ex eorum numero, uti docui, fuere Baſilidiani, nec non Manichæi : Theodoretus lib. 1. c. 26. *οὗτοι τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην θεοὺς ὀνομάζουσι, ποτὲ μὲν αὐτὸν ἀποκαλοῦντες Χριστόν* : Similia de iis tradunt Epiphanius Hæres. lib. 2. Tom. 2. breviterque in Anacophalæoſi pag. 146. Auguſt. c. 46. Hæres. & l. 20. c. 5. contra Fauſtum : qui priore loco, alterum enim conſulere non poſſum, ita loquitur. *Orationes faciunt ad ſolem per diem, quaquaverſum circumit : ad lunam per noctem, ſi apparet : ſi autem non apparet ad aquilonarem partem, qua ſol, cum occiderit, ad Orientem revertitur* : ubi, quod addit, *quaquaverſum circumit*, Manichæos diſtinguit a reliquis Chriſtianis, qui ad orientem converſi precabantur, unde & gentilibus viſi ſunt ipſum ſolem adorare, quemadmodum ex Tertulliano & aliis Patribus notarunt eruditi. Joh. Damaſcenus, quem doctiſſimus Cotelerius ante aliquot annos inter Eccleſiæ Græcæ monumenta vulgavit, ſcribit Manichæos Chriſtum *σχήματι σέβοντας* coluiſſe *ἥλιον καὶ σελήνην*; eoſque *ἄστροις*,

καὶ

καὶ δυνάμεσι καὶ δαίμοσι preces obtuliſſe: & alio Idem loco memoriæ mandat, fuiſſe hæreticos qui τὰς λεγομένας ἡλιοτρόπους βοτάνας ταῖς ἀκτῖσι τοῦ ἡλίου συμφερομένας, *herbas heliotropia dictas, quæ cum ſolis radiis circumflectuntur*, coluerunt, aſſerentes vi quadam divina eſſe præditas, & inde eos dictos *Heliotropitas*; quos a vero non alienum eſt etiam ſolem coluiſſe. Et cum Judæorum & Chriſtianorum, quibus divina lux affulſerat, ſectæ ſolem & ſidera coluerint, nihil certe mirandum eſt, ſi ſplendidiſſima elementa gentiles primo in admirationem, inde ad cultum ſui perduxerint: & ſi inſignibus valde laudibus ſidus illud celebraverint. Nam Græcis per excellentiam Θεὸς dicitur, tanquam unus deus foret, uti notarunt Salmaſius & Petavius; quibus addendus Achilles Tatius lib. 4. extremo: φασὶ δὲ ὅτι τὸν ἀριθμὸν τυγχάνουσι ὅσας ὁ ΘΕΟΣ εἰς ὅλον ἔτος ἀναλάμπει τὰς ἡμέρας: *quos, cum numerantur, tot reperiri ajunt, quot dies per annum integrum* DEUS *fulget*. Themiſtius Orat. XI. οἱ σφόδρα ἐπιθυμοῦντες τοῖς ὄμμασιν ἀντιτάξαι εἰς τὸν ΘΕΟΝ, πρῶτον μὲν ἐν τοῖς ὕδασι μελετῶσι: & Clemens Alexandr. qui lib. 5. Stromat. accipitrem ſcribit ſignum eſſe τοῦ θεοῦ, id eſt, *ſolis*, quemadmodum ex iis quæ ſequuntur patet. Non aliter vocabatur cœli ſtatio, quam ſol obtinebat; Manilius lib. 2. v. 908.

Sed medium poſt caſtra diem, curvataque primum
Culmina nutantis ſummo de vertice mundi,
Æthere Phœbus amat: ſub quo quoque corpora noſtra
Decernunt vitia, & fortunam ex viribus ejus
Concipiunt. DEUS *ille locus ſub nomine Grajo*
Dicitur ——————

& Lunæ ſtationem mox DEAM appellari canit. Porphyrio apud Euſeb. l. 5. c. 10. præpar. dicitur ὁ Βασιλεύς; In lapidibus vetuſtis DOMINUS atque DIVINUS; & Juliano, quem multis exemplis illuſtrat Ezechiel Spanhemius, cujus amicitiam & eruditionem maximi æſtimo, frequenter Δεσπότης; eodemque nomine ſolem a Maſſagetis cultum fuiſſe legere licet apud Herodotum l. 1. c. 213. Ab Ægyptiis invocabatur in ſolennibus precibus, ſi fides habenda Euphanto, qui illas Græce vertit apud Porphyrium: Ω δέσποτα Ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες: indeque forte *Oſiris* a Cypriis Ἄδωνις appellatus eſt, teſte Stephano in Ἀμαθοῦς πόλις Κύπρου ἀρχαιοτάτη ἐν ᾗ Ἄδωνις Ὄσιρις ἐτιμᾶτο; ὃν Αἰγύπτιον

γύπλιον ὄντα Κύπριοι καὶ Φοίνικες ἰδιοποιοῦνται : nam Heſychio Ἄδωνις exponitur, δεσπότης ὑπὸ φοινίκων; Hebræa vox Ἀδωναῖ nihil aliud quam *dominum* ſignificat, teſtibus Seldeno & Heinſio; Lacedæmonibuſque Adonis Κῖρις vel Κῦρις, id eſt Κύριος dictus eſt, uti apud eundem Heſychium legere licet. Quanquam repugnare nolim iis, qui cenſebunt Laconum Κῖρις nihil commune cum Κυρίῳ habere; nec iis, qui exiſtimant gemina appellatione Cyprios divinitatem expreſſiſſe : id quod & ipſe in priori editione haud obſcure ſignificaveram, nuncque eo magis amplector, quia video Illuſtrem Huetium prop. 4. cap. 10. Demonſtr. Euang. notare Amathuntem duplici nomine perſonam unam deſignare, & Suidam ſcribere in v. Ηραΐσκος ſimulacrum quoddam communi Oſiridis & Adonidis nomine ab Alexandrinis fuiſſe cultum. Præterea Sol πανόπτης vocatur Porphyrio lib. 2. ejuſque verba etiam exſtant apud Euſeb. l. 9. Præpar. c. 2. *Non enim victimas epulantur, ſed eas integras per noctem comburentes, multo melle & vino iis ſuperfuſo, ſacrificium ocyus conſumunt,* ἵνα τοῦ δεινοῦ μὴ ὁ πανόπτης γένοιτο θεάτης, *ne qui omnia videt facinus hoc intueatur* : id eſt, ut interpretor, ſol, qui ſcilicet de die videt; quem Homerus od. M. v. 323. πάντα canit ἐφορᾶν & πάντ᾽ ἐπακούειν; cuique Orpheus vel Oenomanus tribuit πανδερκὲς αἰώνιον ὄμμα. Juliano Orat. 4. ſol dicitur κοινὸς ἁπάντων πατήρ, *communis omnium pater*, & alibi, κοινὸς ἡγεμὼν, *communis dux* : Phyſicis apud Amm. Marcell. 21, 1. *mens mundi* : Propertio lib. 1. El. 15. *magnus*: Lycophroni pag. 63. θοραῖος, quod Tzetzes interpretatur τὸν σπερμογόνον καὶ γεννητικόν. πάντα γὰρ ὁ Ἥλιος γεννᾷ καὶ τρέφει καὶ αὔξει, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς φησι, τὴν πάντα γῆν βόσκουσαν ἡλίου φλόγα: Menandro Rhetori lib. 2. c. 15, *luminis quæſtor, & fons cæleſtis ſplendoris rerum omnium opifex, qui ex cæleſtibus axibus ſplendens chaos diſſipavit*: Macrobio 1. Sat. 19. *auctor ſpiritus, caloris ac luminis humanæ vitæ genitor & cuſtos* : qui & alibi poſtquam omnes deos ad ſolem referri debere oſtendiſſet, addit: *potentiam ſolis ad omnium poteſtatum ſummitatem referri Theologos indicare, eoſque in ſacris hoc breviſſima precatione demonſtrare, dicentes*: Ἥλιε παντοκράτωρ, κόσμου πνεῦμα, κόσμου δύναμις, κόσμου φῶς, *ſol omnipotens, mundi ſpiritus, mundi poteſtas, mundi lux.* Cumque alio loco eidem dicatur *mundi caput & rerum ſator* : μόνος οὐρανοῦ θεὸς Phœnicum Theologis apud Philonem Byblium : AETERNUS

NUS in lapidibus vetuſtis: in iiſdem apud Reineſium, nec non in nummis apud Triſtanum INVICTUS; δημιουργὸς vel *Architectus omniu mrerum*, Ægyptiis, docente Porphyrio in Epiſtola ad Anebum apud Euſebium lib. 3. præparat. Non certe mirum cuiquam videri debet Julium Firmicum lib. 1. Matheſ. extremo; ita Solem alloqui: *Sol igitur optime maxime, qui mediam cœli poſſides partem, mens mundi atque temperies, dux omnium princepsque, qui cæterarum ſtellarum ignes flammiferarum luminis tui moderatione perpetuas.* Orpheo in Indigitamentis vocatur δεσπότης, ζωῆς φῶς, πιστοφύλαξ ἀεὶ πανυπέρτατος: *mundi dominus, oculus juſtitiæ, lux vitæ, fidus cuſtos, ſemper maximus*: Proclo πυρὸς νοεροῦ βασιλεὺς, φάους ταμίης, & ζωάρκειος ἄναξ πηγῆς: *rex ratione præditi ignis, lucis quæſtor vel diſpenſator, rex fontis vitalis*; ipſique mox *providentiam, & fatorum omne imperium* adſcribit, uti obſervant Barthius ad Zachariam; & monuit me Illuſtris Grævius νοερὸν verti debere *ratione præditum*, non, ut vulgo fit *intelligibilis*, quia Solis igni adſcribebant rationem gentiles & providentiam, ut & ipſe Proclus mox docet, ut diſtingueretur ab alio igne, qui eſt res bruta, adeo ut mirandum nequaquam ſit in nummis Caracallæ apud Triſtanum cerni caput Solis radiatum, & vocem PROVIDENTIA: quæ & inde valde illuſtratur, quod Euſtathius ad Il. ο. extremam ſcribit conjunctionem Minervæ & Apollinis a Juliano parabate ſcribi fieri, διὰ τὸ Δία μὲν νοεῖσθαι τὸν Ἥλιον, ἐξ αὐτοῦ δὲ γινώσκειν τὴν Ἀθηνᾶν ἤτοι τὴν πρόνοιαν. Omnium igitur rerum dominus & præſes Sol habebatur; utque deum tam eximium pure colerent, varia homines invenerunt ſuperſtitionum genera Phylarchus apud Athæneum lib. 15. memoriæ mandat, Græcos ſoli mel libaſſe, vinum autem aris ejus non intuliſſe, δεῖν λέγοντες τὸν τὰ ὅλα συνέχοντα καὶ διακρατοῦντα θεὸν, καὶ ἀεὶ περιπολεύοντα τὸν κόσμον, ἀλλότριον εἶναι μέθης; *dicentes deum, qui omnia continet & regit, & mundum perpetuo circumit, alienum eſſe ab ebrietate*: Νηφάλιον θυσίαν, in quo ſacrificio non vinum ſed mel aqua dilutum libabatur, Athenienſes obtuliſſe *Mnemoſynæ, Auroræ*, SOLI, *Lunæ, Nymphis & Veneri Cæleſti* tradit Polemon apud Suidam: Eos qui Heliopoli ſolem colebant Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride, ſcribit non tuliſſe vinum τὸ παράπαν εἰς τὸ ἱερὸν, quod non conveniat interdiu bibere, τοῦ κυρίου καὶ βασιλέως ἐφορῶντος, *domino & rege inſpiciente*: Gentes

 nonnul-

nonnullæ ideo mortuos ſepeliebant, quia *ἀσεβὲς* vel *impium* exiſtimabant eos ſoli oſtendere, teſte Sexto Empirico lib. 3. pyrrh. Hypoth. Inde Heſiodus *ἐν ἔργοις* vetat, ut opinor, ne quis *ἄντ᾽ ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς* mejat; canitque virum divinum id facere *ἑζόμενον ſedentem*, vel *ad parietem converſum*; quo modo etiam Perſas hodiernos naturam exonerare obſervat Olearius; ſed veteres eo ſitu pinxiſſe nullo probari argumento Bochartus, Vir doctiſſimus annotat in Hierozoico. Tradit tamen illud Amm. Marcell. lib. 23, extremo: *Super his nec ſtando mingens, nec ad requiſita naturæ ſecedens facile viſitur Perſa: ita obſervantius hæc aliaque pudenda obſervant*: quod ſi quis feciſſe Perſas exiſtimet reverentia ſolis, quem præcipue eos coluiſſe ex variis auctoribus conſtat, certe illi ego nequaquam refragabor. Nec omittendum Triſtanum Tom. 1. p. 465. notare ex Porphyrio templa & ſtatuas apud gentiles Orienti fuiſſe obverſa, ut ſol Oriens per januas eorum apertas intrare poſſit. Verum ego hoc apud auctorem eum nullus reperio; iſque in libro de Antro Nympharum tantum ſcribit, omnia ferme *τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰσόδους* habuiſſe *πρὸς ἀνατολὰς τετραμμένας*, *ingredientes vero occaſum reſpexiſſe*, *ὅταν ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγαλμάτων ἑστῶτες τοῖς θεοῖς τιμὰς καὶ θεραπείας προσάγωσι*, *ut vultu ſtatuis obverſo conſiſtentes diis honorem cultumque exhibeant*: in quibus, uti patet, verbis, ne ſolis quidem fit mentio: alibi idem Porphyrius memorat, *auſtrum diis attribuentes ἱσταμένης τῆς μεσημβρίας ipſo meridie in templis deorum cortinas reducere*, vel *ἐν τοῖς ναοῖς τῶν θεῶν τὰ παραπετάσματα ἕλκειν*; *& Homericum præceptum ſervantes ſole verſus auſtrum inclinante nefas eſſe hominibus deorum templa ingredi, ſed viam immortalium eſſe*; *meridiei etiam & auſtri ſymbolum ſtatuere*, *ἐπὶ τῇ θύρᾳ μεσημβριάζοντος τοῦ θεοῦ*, *deo ad oſtium meridiante*; ubi per *θεὸν* ſol intelligendus videtur, quem mox *ἀρχὴν τῶν ὅλων* vocat, & ſilentio coli debere ſcribit. Præterea Ægyptii tribus vicibus Soli ſacrum faciebant ſingulis diebus, & quidem *reſina* ſub ortum, *myrrha* meridie & *Kyphi* circa occaſum, cujus ſuperſtitionis cauſam reddit Plutarchus lib. de Iſide. Eoſque retuliſſe deos ſuos ad Solem & Lunam, non adeo mirandum eſt, cum mortalium primi ſidera deos eſſe putaverint, quemadmodum teſtatur Euſeb. lib. 1. Præpar. cap. 6. Id quod etiam memoriæ mandat Lactant. lib. 2. Inſt. cap. 13. *Omnium primi*,

mi, qui Ægyptum occupaverunt, cæleſtia ſuſpicere atque adorare cœperunt. Et quia neque domiciliis tegebantur propter aëris qualitatem, nec enim ullis in ea regione nubibus ſubtexitur cœlum; curſus ſiderum & defectus notaverunt, dum ea ſæpe venerantes curioſius atque liberius tuerentur. Poſtea deinde portentificas animalium figuras, quas colerent, commenti ſunt, quibuſdam prodigiis inducti. Atque ita omnes gentes Soli honorem habuerunt, unos ſi excipias Atlantas, qui teſtibus Herodoto, cujus verba inſigniter illuſtrat præſtantiſſimus Voſſius, Plinio, Solino, & Mela Pomponio, *Solem execrantur & dum oritur, & dum occidit, ut ipſis agriſque peſtiferum*: quem morem & hodie barbaros, qui prope promontorium Bonæ Spei habitant, quoſque *Hottentottos* nominant, obſervare teſtantur, qui illorum mores literis mandarunt.

Poſtquam Harpocratem abſolveram, & jam jamque typographo eram traditurus, ecce liber elegans in Gallis prodiit, qui auctorem habet Baudelotium De Dairval, & argumentum *Utilitatem peregrinationum*. Magna certe cum voluptate Viri eruditi & Antiquitatum diligentis Interpretis curas perlegi, fateorque me ab iis doctiorem receſſiſſe. Sed cum & Harpocratem meum laudet, magiſque illuſtret, non pergratum tibi, Lector, fore perſuaſus ſum, ſi & hic illius ſententiam invenias. Arbitratur igitur Baudelotius Harpocratem *Pantheum* & *Larum* numero habitum fuiſſe; ejus ex brachio dextro pendere *lucernam*, eandemque Iſin ac Serapin in marmoribus & nummis tenere; aves *columbas* vel *hirundines*, eaſque laribus ſacras, animalculum *canem*, amiculum lateris ſiniſtri *canis pellem* eſſe, & tandem eum manu *thyrſum* ſiniſtra tenere. Quæ omnia ſi quis amplecti velit, nullus certe repugnabo: non enim eo ingenio ſum, ut exiſtimem omnia mea ex Apollinis tripode proficiſci, aliorumque opiniones atro carbone notandas eſſe. Neque tamen moleſte, ut ſpero, feret vir eruditus & politus admodum, ſi nonnulla moneam, quæ inſervient ſententiæ meæ firmandæ, & illuſtrandæ magis eleganti imagunculæ. HARPOCRATEM igitur *Pantheum* eſſe non modo ex iis, quibus eum illuſtrare aggreſſus fui, verum etiam ex iis, quæ diſſerui pag. 176. Apotheoſeos Homeri patet ſatis ſuperque: eundem *Laribus* ſive *Diis Domeſticis* annumerari poſſe diſertis verbis pag. 109. prioris editionis notavi: non animadverti tunc, fateor, *canem* ad pedem dextrum

 Siga-

Sigalionis ſedere; ſed tamen, uti teſtis mihi Illuſtris Grævius erit, diu ante conſpectas Viri præclari curas, idem mihi in mentem venerat; canemque non ex cultu Larum, ſed Numinum Ægyptiorum explicari debere exiſtimavi. Dubitabundus tamen *canem* feci, & ut adhuc dubitem facit cum ipſa corporis & aurium forma, tum Joh. Smetius, qui rogatus ut diligentius Harpocratem inſpicere „vellet, hæc miſit: Dum iterum imagunculam noſtram propius „ac accuratius inſpicio, ego in ſententiam ſummi iſtius viri ire „non audeo. Nam longiores animalculi aures, ſi quid ego ju„dico aperte indicant leporem. Harpocratis certe binas ſtatuas, quarum unam exhibeo,

canis comitatur apud Baudelot: non ſecus ac Serapin in lucerna apud Licetum, Deos penates in nummis Gentis: Cæſiæ jacet idem ad pedes Jovis in alia lucerna, quam Laribus ſacram facit; & Sigalion noſter baſi vel alii rei, quæ canis capite exornatur inſiſtit, uti ex ectypo patebit:

Penates

Penates deos *pelle canina* amictos fuiſſe clariſſime docet Plutarchus in Quæſt. Romanis; nec non Athenagoras in libro, qui ex Græco verſus Gallice tantum exſtat, *De vero amore*; quem tamen auctorem vix credere auſim genuinum eſſe, licet illud ſentiant Illuſtres & præſtantes viri, quia integra loca ex Plutarcho, Livio, Herodoto, Curtio aliiſque auctoribus ad verbum fere deſcripta ſunt. Quod ſi fraus omnis abeſt, plurimi ille Athenagoras faciendus eſt certe, quia tot antiquitatibus, aliiſque præclaris rebus abundat. Et licet Harpocratis ſigna apud ſummi nominis Antiquarios Petrum Bellorium & Sponium videantur canis pellibus amiciri, nihil tamen ſimile in aliis, imo nec in noſtro obſerves; cum veſtis illa nil niſi linum exprimat, deorum ſacerdotumque Ægyptiorum ſolenne geſtamen: licet non diffitear Smetium nunc etiam velamen illud facere rugoſum ac intonſum vellus, ſine ullis ungulis.

gulis. *Canis* revera optime diis domeſticis & Laribus convenit, quia hi rem familiarem ſervare putabantur; hocque fidiſſimum & domeſticum animal eſt. Hinc Græcis cuſtos κύων vocatur; quomodo Æſchylus in Agamemnone κύνας appellat eos qui rerum cuſtodias agunt, notante Scaligero ad Varronem; & Seneca l. 3. c. 37. De Ira, janitorem vel oſtiarium *canem catenarium*, uti arbitratur Voſſius in Inſtit. Oratoriis; quanquam cum aliis viris eruditis exiſtimem hunc de vero cane loqui, & verba iſta; *Iraſceris ergo catenario cani? & hic cum multum latravit, objecto cibo manſueſcit*, nequaquam ita exponi poſſe. Scholiaſtes Euripidis v. 1122. Phœniſſ. epithetum Argi πανόπτην explicat, τὸν ἄργον κύνα, moxque eum φύλακα nominat; & hinc eſt, quod Ægyptii Anubin finxerunt capite canino, ἐμφαίνοντες ὅτι σωματοφύλαξ ἦν τῶν περὶ Ὄσιριν καὶ τὴν Ἶσιν, *indicantes eum* (non *canem*, ut interpres vertit) *corporis Oſiridis & Iſidis cuſtodem fuiſſe.* Harpocratem præterea nequaquam arbitror *lucernam* tenere. Conſtat quidem λυχνοφορίας in Ægyptiorum ſacris frequentes fuiſſe; Herod. l. 2. c. 62. celebrat Iſidis feſtum λυχνοκαΐην, quo non modo in urbe Saï, verum etiam per totam Ægyptum lucernæ accendebantur; in ſacris ejuſdem deæ apud Apul. lib. XI. ſunt *Antiſtites ſacrorum, proceres illi qui candido linteamine cinctum pectorale ad uſque veſtigia ſtrictim injecti potentiſſimorum deum proferebant inſignes exuvias. Quorum primus lucernam, præmicantem claro porrigebat lumine, non adeo noſtris illis conſimilem, quæ veſpertinas illuminant epulas: ſed aureum cymbium medio ſui patore flammulam ſuſcitans largiorem*: & denique monſtrum triceps apud Licetum pag. 1177. adſtans Iſidi & Serapi utraque manu lucernas accenſas tenet, quæ medio ſui patore certe largiorem flammam edunt, & cymbia, voce ea late ſumpta, vocari haud incommode poſſunt: ſed tamen nondum animum induxi credere Harpocratis ex brachio lucernam pendere, vel alibi eundem, ſive Iſin ſive Serapin eam tenere. Nam primo repugnat tota forma? deinde cui uſui inſerviet, ſi accenſa non eſt; & accenſam portari ita potuiſſe, a ratione plane alienum eſt. Præterea Apulejus αὐτόπτης proculdubio harum ſtatuarum *cymbium* ſimpliciter, vel vas anſatum Iſidi tribuit, at cum ſacerdotis cymbium deſcribit, ſatis clare oſtendit illud lucernam fuiſſe anſa carentem, & Servius ſiniſtra Iſidem manu ſitellam tenere commentatur

ad

ad oſtendendam adfluentiam omnium lacunarum, id eſt, ut ſignificarent, deam illam dominam eſſe omnium lacuum & aquarum; vel humidæ ſubſtantiæ: & tandem Smetius me certiorem fecit, ſatis conſtare tam ex labro quam fundo vas illud ſitulam eſſe. Præſtantiſſimus quoque Rycquius ad me miſit in pleriſque codd. legi *ſitulam* & *fluentiam*; & per *lacunas* intelligit foſſas in quas Nilus ſtagnans recipiebatur, per *adfluentiam* multitudinem & abundantiam hujuſcemodi foſſarum; nihilque probabilius eſſe exiſtimat quam hæc verba ad Nilum vel Nili foſſas referre, quia per ſiſtri motum, quod gerit in dextra Iſis, Nili acceſſus receſſuſque ſignificat: quæ certe explicatio *lucernam* plane excludit; & omnino amplectenda eſſe videtur. Num aves *columbas*, an vero *hirundines* referant, aliis relinquo examinandum. Antiquitatis tamen indagator ſollers Smetius miſit ad me ex procero gracilique collo ſe conjicere, aves anſeres eſſe, licet propter detrita capita vix illud queat cognoſcere; & certe mihi plus ſemel inſpicienti κειμήλιον illud, ſemper corpora iſtarum avium nihil cum columbis vel hirundinibus commune habere viſa ſunt; ut ut Ælianus l. 10. c. 34. Hiſt. Animal. teſtetur hirundines θεοῖς μυχίοις, *diis qui in penetrali colebantur*, & Veneri μυχίᾳ ſacros eſſe; ubi tamen alii ſcribunt μοιχίοις & μοιχίᾳ, quæ voces certe aliud quid ſignificant. Explicaturus inde Vir eximius ſequentem inſcriptionem:

FORTUNAE PRIMIGENIAE
SIGNUM. LIBERI. PATRIS
PANTHEI. CUM SUIS. PARERGIS
ET. CUPIDINES. II. CUM. SUIS. LYCHNUCHIS. ET. LUCERNA LARUM
M. POPILIUS. M. F. TROPHIMUS. CUM
POPILIA. CHRESTE. LIB. ET. ATILIO. FILIO.

addit: *l'Harpocrate de Monſieur Cuperus eſt peut être quelque figure ſemblable à celles de cette inſcription, car il a ſur la tête les ornemens d'Iſis que les Inſcriptions confondent avec la Fortune, il tient un Tyrſe d'une main, & il a des colombes au bas.* Quæ docere videntur, virum præſtantem *columbas* referre ad cupidines, quia illæ Veneri & Amoribus ſacræ, Iſidis inſigne ad Fortunam, & thyrſum ad Bacchum. Sed ſignum Liberi patris fuit aliud a Fortuna primigenia, nec quicquam cum iis commune habuerunt Cupidines. Popilius dicat & conſe-

Q crat

crat Fortunæ illi ſignum Bacchi pantheum, & duos Cupidines, quæ in unum ſimulacrum conflanda non ſunt, cum fuerint tria diverſa, unum Bacchi nempe, & duo Cupidinum, & e contrario Harpocrates non niſi una imaguncula eſt variis parergis exornata. Iſis certe confunditur cum Fortuna, ſed nihil hoc ad rem facit: & Harpocrates non Iſidis, ſed ſolenne Ægyptiorum numinum, atque adeo ſuum inſigne capiti habet impoſitum. Nec columbæ, ſi modo illæ ſunt, Harpocratem noſtrum aliquam convenientiam cum ſignis inſcriptionis hujus, habere evincunt; & denique non thyrſum, ſed *clavem*, vel *baculum nodoſum* ille gerit. Thyrſus certe Baccho & Bacchantibus convenit, unde in Inſ. 2, p. LXVII. *T. Vibius Zoticus* LIBERUM PATREM CUM REDIMICULO AURIFIC. ET. THYRSO. ET. CANTHARO *teſtamento poni juſſit*. Sed cum thyrſus ſit haſta armata cuſpide, & hederis obvoluta, quemadmodum ex marmoribus & auctoribus patet variis, non video, quomodo ille locum hic habere, & cum *clava* componi poſſit: & ſi quid in his vel aliis antiquitatibus explicandis humani patior, me libens lubens eruditorum, & ipſius etiam præſtantis atque docti Viri judicio permitto. Sed teſtudo, quam priori imagunculæ addi cernimus, a Viro doctiſſimo non explicata eſt; cum tamen ſententiam ipſius de *Harpocrate Lare* firmare mirum quantum videatur. Nam ut apud Eleos Cæleſtis Veneris ſimulacrum altero pede teſtudinem premebat, teſte Pauſania, (qui tamen cauſam ſe hujus rei fatetur neſcire) quia ſignificare volebant virgines cuſtodiendas eſſe, & nuptis convenire curam domus atque ſilentium, quemadmodum nos docet Pauſan. in præc. Connubialibus, & lib. de Iſide & Oſiride: ita & teſtudo additur Harpocrati vel ut ſignum, ipſum domi ſervare, vel, ut non modo digito labiis impreſſo, verum etiam hoc animali doceret ſilentio operam eſſe dandam; nec effutiri debere, quæ in ædibus gerebantur. Quod ſi quis alas & pharetram ad Cupidinem etiam referre, licet ſint certiſſima Solis indicia, velit; apprime etiam, ut ex iis quæ monui conſtat, conveniet teſtudo; quam inſuper pede premit uno Cupido in marmore antiquo, apud Philippum Thomaſſinum. Atque hæc quidem puto ſufficere ad intelligenda ænigmata, quæ imaguncula elegantiſſima complectitur, & ad probandum, omnes ſuos deos ad unum Solem, quaſi multitudinis eos puderet, conatos

fuiſſe

fuiſſe reducere gentiles. Nunc reſtat ut exhibeam Inſcriptiones tam Latinas, quam Græcas, in quibus HARPOCRATIS mentio occurrit ; eaſque breviter illuſtrem. Apud Gruterum pag. LXXXII. exſtat talis

ISIDI
SIGN. HARPOCRATIS
C. DIDIUS
ACUTIANUS
DON. DED.

Apud Sertorium Urſatum lib. 1. part. 1. Hiſtoriæ Paduæ & in Monumentis Patavinis ſcribitur ACUTANUS ; Et obſervandum ſæpe diis aliorum deorum ſimulacra fuiſſe dedicata, & inde fieri, ut legamus multas deorum ſtatuas in hujus vel illius dei templo fuiſſe. Ita apud Ammian. Marcel. l. 22, c. 23. Aſclepiades Philoſophus ante pedes Apollinis Daphnæi, ſtatuit Deæ Cæleſtis argenteum breve figmentum, Plinius Junior lib. 3. Ep. 6. Corinthium ſignum modicum ſed feſtivum & expreſſum Jovi dedicare voluit. *Emi autem, non ut haberem domi, (neque enim ullum adhuc Corinthium domi habeo) verum ut in patria noſtra celebri loco ponerem, ac potiſſimum in Jovis templo. Videtur enim dignum templo, dignum Deo donum. Tu ergo, ut ſoles omnia quæ a me injunguntur, ſuſcipe hanc curam, & jam nunc jube baſim fieri, ex quo voles marmore, quæ nomen meum honoreſque capiat, ſi hos quoque putabis addendos* : qui locus certe elegans admodum eſt. Exſtant quoque hujus conſuetudinis varia in Inſcriptionibus vetuſtis exempla : ut, in his apud Gruterum

FORTUNAE. PRIMIG.
SIGNUM. AEQUI
TATIS.

FORTUNAE
PRIMIGENIAE
SIGNUM APOLLIN
TUTEL.

VENERI ET
FORTUN. PRIM.
SACR
L. CALVIUS. L. F. PAL
VARIUS
AR. ET. CUPIDINES II
D. D.
L. D. D. D.

Nam inde diſcimus Fortunæ dedicata fuiſſe ſigna Aequitatis & Apollinis, Veneri autem & eidem Cupidines. Non ignoro virum in Antiquitatibus verſatum admodum, & qui nuper De Utilitate

peregrinationum erudite & eleganter commentatus eſt, alia omnia ſentire; ſed ego nihil cauſæ video, cur exiſtimare debeamus Fortunam & Æquitatem, & deinde Venerem Fortunam & Cupidines, unam ſtatuam & Pantheum fuiſſe. Nam ſimiliter Baccho ſignum Sileni dedicatur in Ins. 6. p. LXVI.

LIBERO. AUG. SIGNUM
SILENI. ET. SATYRI
M. ULPIUS. ONESIPHORUS. ET
APPULEIA. D. D. MARCELLA.

Inſcript. 142. Claſſis XVII. apud Reineſium:

LEGE AEVITERNA TRADITUS LETO PUER
BIS OCTO IN ANNIS HOCCE SUB TUMULO JACET
QUEM CUNCTA FLEVIT TURBA MULTO PLUS HERUS
SPECIE OBNITENTEM MORIBUS CUM VINCERET
HIC PHOTENSIUM CIVIS IN PATRIO SOLO
NUNC INTALORUM DITIS INTRA TERMINOS
NOMEN TENEBIT ISIDIS NATI PUER.

Urbini hanc exſtare, atque ex ſchedis Langermanni ſeſe ſumpſiſſe teſtatur decus illud Germaniæ. Verum eam jam inter catalecta ſua vulgaverat Pithæus pag.604. ibique quinto verſu ſcribitur *phocaenſium*; ſexto, *Italorum*. Per *Iſidis filium* Harpocrates videtur eſſe intelligendus; Hunc autem puerum ita vocari Celeberrimus & præſtantiſſimus Grævius litteris ad me datis exiſtimat, quia puer erat formoſiſſimus, ſed qui tamen propter ætatem nondum poterat in caſtris Veneris merere; quales Ptolomæo vocantur *Arpocratici*; qui tantum forma præſtant, ſed rebus Venereis ſunt impares. *Harpocrates* autem quem Solem eſſe docui, inferis quaſi adſcribitur quia raro ſibi gentilium ſuperſtitio conſtat; & eo numero Sigalionem noſtrum habitum eſſe docet inſignis apud Artemidor. locus lib. 2. Oneir. cap. 35. χθόνιοι δὲ, *ſubterranei vero ſunt Pluto & Proſerpina, & Ceres & Core* (quæ cum eadem cum Proſerpina ſit, non ſatis caute ab ea diſtinguitur, niſi nomen ſolum ante oculos habuerit auctor) *& Jacchus, & Sarapis, & Iſis & Anubis, & Harpocrates, & Hecate* χθονία, *& Erinnyes* καὶ δαίμονες οἱ περὶ τούτους:

τȢς: id quod idem etiam affirmat cap. 44. libri ejuſdem; quod, rogo, conſulas Lector. Cum autem Iſis eadem habeatur quæ Proſerpina, teſte Apulejo & Tzetze pag. 116. ad Lycophronem, nec non Euſebio lib. 3. præp. c. 11. ſuſpicabar nonnunquam puerum hunc propter pulchritudinem apud inferos ab ea adoptandum eſſe quaſi, & legitimi filii loco habendum.

BONO DEO PUERO
POSPHORO
T. FL. ITALICUS
PRIMUS IIII
VIR M. A. A
CUM STATILIA
LUCINA CONJUGE ET
SUIS EX. VOTO.

Non retuliſſem in hunc cenſum illam Inſcriptionem, niſi Vir eruditus admodum Baudelotius De Dairval exiſtimaret eam convenire valde Harpocrati, quia deus, cui poſita eſt, appellatur *puer* & *phoſphorus*. Addit τὸ BONO DEO non poſſe aliter, quam de Lare explicari; quia eum Græci appellabant ἀγαθὸν δαίμονα vel *genium*, eorumque Larium e numero etiam Harpocrates fuit. Et certe Harpocrates *Phoſphorus* appellari poſſet, quia eum ad ſolem orientem Ægyptii referebant; & quia veteres ita vocabant, non modo Veneris ſtellam matutinam, ſed etiam ipſum ſolem: Suidas: φωσφόρος. ὁ τὸ φῶς ἀνατέλλων. ὁ ἥλιος: imo & *Lunam* vel *Lucinam*: Gloſſæ: φωσφόρος ἀστὴρ *Lucifer*: φωσφόρος ἡ Ἥρα *Lucina*: quo aliquo modo elegantia hæc Plinii verba 2, 8. pertinent: *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis & Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut* SOL ALTER, *diem maturans: contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens*: & mox: *Itaque & in magno nominum ambitu eſt. Alii enim Junonis, alii Iſidis, alii Matris Deum appellavere.* Verum ut adſeverare nolo *Phoſphorum* cum Harpocrate multa habuiſſe communia, cum forma eum humana & puerili effingere potuerint gentiles: ita aliis relinquo examinandam Viri eruditi opinionem. Inſcriptio 3. apud Grut. pag.

LXXXIV. quæ correctior legitur & vertitur apud Sertor. Urſatum lib. I. Sect. 7. Monum. Patavinorum

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΜΕΛΑΝΗ
ΦΟΡΟΣ ΤΗΝ ΚΟΝΙΑΣΙΝ
ΤΟΥ ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ
ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΟΡΟΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε
ΚΑΥΣΙΝ ΤΩΝ ΘΙΡΩΝ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ
ΤΟΥΣ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΙΧΟΙΣ
ΚΑΙ ΤΑΣ ΕΠ ΑΥΤΟΙΣ ΣΑΝΙΔΑΣ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ
ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ
ΡΑΜΝΘΣΙΟΥ.

Theophilus Theophili Antiochenus Melaneforus fani hujus tectorium parietumque ac tecti picturam & oſtiorum valvas nec non mutulos qui in parietibus ſunt & iis impoſitas tabulas ſacravit Sarapidi Iſidi Anubidi Harpocrati ſacerdote Seleuco Andronici Rhamnuſio. Et primo quidem hic *Theophilus* Θεοφίλȣ n. *filius* vocatur: quæ loquendi forma & Latinis & Græcis familiaris admodum eſt; ſæpeque apud utriuſque linguæ auctores vel *filia*, vel *filius*, vel *uxor*, imo & alia ſubaudiuntur. In marmore Oxonienſi 136, Ἄμιλλα Μετρέȣ in 9. Ακεςείμη Δημογόρȣ, in alia apud Clariſſimum Patinum Αυρ. τρύφαινα Αλεξάνδρȣ, n. *filia* occurrunt; eaque vox additur in nummo Antonini Pii apud Triſt. T. I. p. 593. Φαυςίνη Σεβάςη Ευσεβ. Σεβ. Θυγατὴρ; male eruditiſſimus vir reddit *Pii Auguſti conjux*, confunditque Fauſtinam majorem & minorem. Inſcriptio apud Reines. XI. Cl. V. ex Gualthero:

ΔΙΟΔΩΤΟΣ ΤΙΤΙΕΛΟΥ ΑΠΤΕΙΡΑΙΟΣ
ΤΑΝ ΑΔΕΛΦΑΝ ΑΥΤΟΥ ΤΑΝ
ΜΙΝΥΡΑΝ ΑΡΤΕΜΟΝΟΣ ΙΕΡΑΤΕΟΥΣΑΝ
ΑΦΡΟΔΙΤΑΙ ΟΥΡΑΝΙΑΙ.

Diodotus Titieli filius Aptiræus, ſororem ſuam Minyram Artemonis filiam

filiam ſacerdotem Veneris Cæleſtis: ſed ſi ita hæc vertenda ſunt, Diodotus & Minyra diverſis patribus, & iiſdem matribus fuerunt geniti; potiuſque exiſtimo verti debere, *Minyram Artemonis uxorem*; ſi modo apud Græcos vox γυνὴ omittitur in his loquendi rationibus; vel legendum forte eſſe ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ; ita ut ſacerdos fuerit Dianæ, illiuſque ſtatuam Diodotus dedicaverit Veneri Cœleſti. *Hectoris Andromache* apud Virgilium, *Meſſallina Neronis*: apud Suet. *Servilia Claudii*: apud Cicer. 12. ad Att. 20. occurrunt; ut in nummo Hadriani apud Triſtan: SABINA AUGUSTA HADRIANI AUG nempe *conjux*. Et hac occaſione facere non poſſum quin ſententiam meam aperiam de Inſcr. 9. Claſſis 5. apud Reineſium; quam ita vertunt viri erudititiſſimi, tanquam Cominia Plutogenia fuerit uxor Cominii; cum contra mihi *Cominia ſit filia Plutogeniæ ſacerdotis Cereris Legiferæ; uxor Paccii Caledi Duumviralis; mater Paccii Caledii Ædilicii; Avia Caſtricii Pollionis Duumviralis: Proavia Caſtricii Calediani*, qui ei hoc monumentum erexit: in quo præcipue obſervandum Cominiam hanc appellari μητρόθεν, id quod olim lege lata Xanthus mulieribus conceſſum eſſe ex Plutarcho, & inter honores Juliæ decernere voluiſſe Senatores Romanos, ut n. *Tiberius Juliæ* filius diceretur obſervarunt eruditi, a quibus plura peti poſſunt. In nummo præterea Druſi & Germanici Cæſarum apud Andream Morellium, antiquorum nummorum eruditum interpretem, ΕΠΙ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΚΛΕΩΝΟΣ, id eſt, *ſub Menandro Cleonis* nimirum filio. Apud Franciſcum Abelum in deſcript. Maltæ, ΚΑϹϹΕΙΟΥ ΚΑΙΚΙΛΙΑ, *Caſſii Cæcilia* n. uxor, vel filia, non autem, ut vertitur Italice, *Caſſio*, *Cecilia*: apud Joannem Diaconum ad Heſiodi Scutum ὁ Θεσσαλονίκης eſt Euſtathius Epiſcopus Theſſalonicenſis: Apud Virgil. 1. Æn. 45. *Ajax Oilei* n. filius; ubi Servius notat, *hac figura Latinos tantum uti circa patres & maritos*; id quod tamen non plane verum videtur. Nam plautus *Palinurum Phædromi* Curcul. 2, 1, 15. Terentius *Byrrhiam Carini* And. 2, 2, 2. n. ſervos dicere veriti non ſunt; & in Inſcr. XI. Claſſis 15. apud Reineſium occurrit, MENESTRATO. ANTONIAE. DRUSI. n. ſervo vel liberto; niſi forte nomen injuria temporis abolitum ſit, & *Meneſtrato* ſit idem quod *Miniſtratori*, quomodo *Miniſtrator Cæſaris* occurrit in Inſ. 98. Cl. 9. apud. eundem; &, quod apprime ad rem facit, MENE-

STRA-

STRATOR AB HERC. PRIMIG. in Inſc. 2. p. CCCXV. apud Gruterum; & Mercurius appellatur in lapide apud Sponium, in Miſcellaneis, & Fabrettum, Viros ambo doctiſſimos MENESTRATOR, id eſt miniſter *deorum*; quippe qui non modo eorum nuntius, verum etiam deorum cœnabulum verrebat, iiſdemque pocula miſcebat, uti ſcribit Lucianus: eam vel aliam ob cauſam etiam Διάκονος cognominatus, teſte Scholiaſte Ariſtophanis ad Plutum. Sed & Græci latius hanc loquendi rationem extenderunt: ut quando Euſebium παμφίλου, n. *amicum* dixerunt: & apud Suidam Διόμος appellatur τοῦ Ἡρακλέους, n. *amaſius* vel Ἐρώμενος, uti loquitur Scholiaſtes Apollonii ad lib. I. Argon. ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ. Qua ex Antiochia hic homo oriundus fuerit, difficile dictu eſt; cum plures eæque celebres hoc nomine urbes fuerint. Obſervandum autem obiter celebrem Antiquarium non ſatis capere hanc inſcriptionem nummi: ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΔΙ. Nam ſcribit de Antiochia verſus Ptolemaidem magnum eſſe ſilentium, & tamen eam arbitratur ſitam fuiſſe in Phœnicia verſus Paleſtinæ fines. Verum videant eruditi, an non multi cives Antiochiæ commerciorum cauſa habitaverint in urbe maritima Ptolemaide, id quod & hodie fieri ſolet, & an non illi nummum hunc in honorem Antiochi ſignare potuerint. Id quod nunc verum plane eſſe exiſtimo; cum videam id exemplis probare Harduinum; ante cujus tamen conſpectum librum mihi hoc in mentem veniſſe ſancte teſtor. Et firmatur hæc interpretatio loco eleganti apud Athenæum lib. 6. pag. 255. ubi celebrantur οἱ λημνόθεν Ἀθηναῖοι id eſt, *Athenienſes qui in Lemno habitabant*: Quanquam non eadem plane hic ſit ratio. Nam Antiochenſes in Ptolemaide habitabant mercaturæ cauſa, & ita unum corpus conſtituebant, Athenienſes autem λημνόθεν dicuntur, quia Lemnus eſt Ἀττικὴ ἀποικία uti loquitur Marcianus; cui addi poſſunt Herod. lib. 6. & Corn. Nepos in vita Miltiadis. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΣ. Hæc vox quid ſibi velit, fateor me ignorare. Suſpicabar tamen eſſe ſacerdotem, qui id nomen a nigris veſtibus accepit; non ſecus ac πτεροφόροι dicuntur in Ægypto Sacerdotes, quod πτερύγας habebant in capitibus: Heſychius: πτεροφόροι, τέλος τι στρατιωτικὸν, ἢ ὡς διὰ τὴν ἐν τοῖς λόφοις πτέρωσιν. καλοῦνται δὲ οὕτως καὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων τινές. Apud Siculos erat, puer, apud Locrenſes puella, quæ ante ſacrificia ibat phialam geſtans,

ſtans, φιαληφόρος a re nuncupata, teſte Polyb. lib. 12, c. 4. ac ſacerdos Rheæ vel Cybeles Κερνοφόρος fuit dicta, quia κρατῆρας μυςικοὺς, quos Κερνοὺς vocabant, ferebat, uti docet Scholiaſtes Nicandri, qui addit illis crateribus λύχνους fuiſſe impoſitos, quique Rheam κρατηφόρον cognominat: & tandem ἱέρειαι Æolibus ſunt dictæ φανοφόροι teſte Heſychio. Certe ii qui diis inferis & terreſtribus ſacra faciebant, nigris veſtibus induebantur, uti docet Canidia apud Horat. lib. 1. Sat. 8. Medea apud Apoll. Rhod. lib. 3, v. 861. Bellonariique apud Tertull. De Pallio. Et cum in Ægyptiorum ſacris repræſentati ſint caſus admodum lugubres, plena illa fuerint luctuum ac lamentorum, uti vel unus docet Julius Firmicus in libello de Errore profan. Religionum, & Plutarchus, ac inferi dii in iis locum ſuum invenerint, a ratione haud alienum eſt, nonnullos ſacerdotum apud eos atras veſtes geſtaſſe, & μελανηφόρους fuiſſe dictos. Servius certe ad Virgilium ſcribit, Ægyptios primos Liberum, quem & Oſirim vocant, a fratre Typhone interemptum atra veſte luxiſſe, & inde ceteris gentibus traditum fuiſſe, ut poſt interitum proximorum ſuorum veſte mutata lugerent; ita tamen ut intra annum finiretur luctus. Præterea Sacerdotes *Baalis* in libris Divinis, 2. Reg. 23, 5. cap. 10. Hoſeæ v. 5. cap. 1. Zephan. v. 4. *Chemarin* dici, quia nigris veſtibus amiciebantur, cenſent Eruditorum nonnulli. Ægyptios μελανοςόλοις Iſidem velaſſe, ut ſignificarent occultationes & obumbrationes, quibus ποθοῦσα *deſiderans* vel *deſiderio ejus flagrans* ſectatur Solem; & Apulejum Iſidi tribuere *pallam nigerrimam*, *ſplendeſcentem atro nitore*, ſupra memini me monere. Eadem terminatio reperitur in voce παςοφόρος unde ΠΑΣΤΟΦΟΡΙΟΝ in Inſcriptione memoratum, deſcendit. *Paſtophoros* puto fuiſſe genus ſacerdotis, qui thalamos vel ædiculas, in quibus deorum ſimulacra poſita erant, portabant in pompis & ſupplicationibus ſive ſoli, ſive plures ſimul. Collegium eos conſtituiſſe teſtatur Apul. lib. XI. *Tunc ex his unus quem cuncti Grammatea dicebant, pro foribus aſſiſtens, cœtu* PASTOPHORUM, *quod ſacroſancti collegii nomen eſt, velut in concionem vocato*: Eundem quem vocat *quendam de ſacratis linteis intectum, thyrſos & hederas & tacenda quædam gerentem*, mox nominat, *unum de Paſtophoris*, iterumque ſcribit ab Oſiri ſe *in collegium Paſtophororum ſuorum imo inter ipſos Decurionum quinquennales electos eſſe*; ubi Paſtophoros videtur vocare *Decuriones*,

nes, quique iis præerant *Quinquennales*; ita forte dictos, a quinque annis, per quos collegio Paſtophororum præerant; id quod certe placet Beroaldo; quanquam Vir Eruditiſſimus exiſtimet *Quinquennales* non fuiſſe *Sacerdotes*; quod ut nunc non examino, ita obſervandum Apulejum fingere ea quæ libro laudato narrat Corinthi vel Cenchreis accidiſſe, eundemque illo extremo narrare, *ſe quam raro capillo, collegii vetuſtiſſimi & ſub illis Sullæ temporibus conditi munia, non obumbrato vel obtecto calvitio, ſed quoquoverſus obvio gaudentem obiiſſe.* Unde patet *Paſtophororum* collegium in Græcia Sullæ temporibus, ſi modo lectio ſalva, conſtitutum; Ægyptiorumque numina ibi culta fuiſſe; id quod etiam ex Pauſania palam eſt, qui lib. 2. ſcribit in altero Cenchrearum portus cornu fuiſſe Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἴσιδος ἱερά, ne quid alia loca apud eundem obvia, in quibus Ægyptiorum dii adorati fuerunt, recenſeam. Sed, ut pergam, Diodorus Siculus lib. 1. Κήρυκας *præcones* in Sacris Eleuſiniis ἀπὸ τῶν παστοφόρων ortos eſſe ſcribit; & Ægyptios exprimere volentes παστοφόρον pinxiſſe φύλακα οἰκίας, διὰ τὸ ὑπὸ τούτου φυλάττεσθαι τὸ ἱερὸν, *quod ab eo templo cuſtodiatur*, Horapollo teſtatur: quo ex loco videtur conſtare eos inſtar æditorum fuiſſe, & ædes reſque alias ſacras ſervaſſe. Vir linguis Orientalibus clariſſimus & in Philoſophia ac Theologia Barbarica exercitatiſſimus apud Stephanum le Moyne V. Cl. *Paſtophoros* cenſet ἰατρικὰ curaſſe. Quod ut nunc non examino, ita conſtat παστόν vel παστάδα ſignificare thalamum, ædiculam, vel ſacellum; & deſcendere a πάσσειν id eſt ποικίλλειν *variegare*; quia ornata illa erant picturis, cælaturis, inductoque auro ac argento; quomodo nuptiales thalami vel νυμφικοὶ οἶκοι exornari ſolebant. Hinc *paſtophorium* pro templo vel parte ejus ſumitur: Gloſſæ Arab. *paſtophorium*, *atrium templi vel ſacrarium*: Heſychius παστοφόριον, τὸ τὸ παστὸν φέρον, ἡ οἰκονομία, ἡ συναγωγὴ, ἡ ναὸς εὐανθής: ubi Salmaſius reſcribit τῶν παστὸν φερόντων ἡ οἰκονομ. quæ emendatio ſi vera, habebimus hic collegium Paſtophororum, qui παστοὺς vel thalamos ferebant. Sed apud Suidam & Varinum Phavorinum vulgata lectio conſervatur: & ſuſpicio mihi oborta, παστοφορεῖον, vel παστοφόριον vocari φέρον τὸν πάστον, *ferens ædem*; id eſt *ferculum*, cui παστὸς erat impoſitus, vel *thenſa*, ſive currus ſacer, ſuper quo dei alicujus ſtatua ponebatur & circumferebatur in pompa. Nam in ejuſmodi ſolemnibus

diebus

diebus deorum ſtatuæ, collocatæ ſæpe in ædicula portabantur vel ab hominibus, vel trahebantur ab iiſdem ſive a beſtiis. Prior mos *Paſtophoris* noſtris nomen dedit: Atque ita Diod. Sic. lib. 1. extremo ſcribit, apud Ægyptios ἐν ταῖς πανηγύρεσι, *Jovis & Junonis ſacella in montem omnis generis florum inſtratum a ſacerdotibus portari*: τῶν νάων ἀνακομιζομένων, ait, ἀμφοτέρων εἰς ὄρος ἄνθεσι παντοίοις ὑπὸ τῶν ἱερέων κατεστρωμένον: Herodotus lib. 2. c. 63. eodem de populo verba faciens: τὸ δὲ ἄγαλμα ἐὸν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχρυσωμένῳ προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς τὸ ἄλλο οἴκημα ἱερόν: id eſt, *ſimulacrum vero, quod eſt in ſacello parvo ligneo deaurato, in aliam ſacram ædem portant pridie* n. ſacerdotes; ut verba illa Interpreti non ſatis intellecta reddenda ſunt. Nec obſcurus hujus moris ritus in verbis Proto-martyris Stephani apud B. Lucam, Act. c. 7. v. 43. Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολόχ: *Et ſuſcepiſtis* (*bajulaſtis* Beza vertit) *tabernaculum Moloch.* Id eſt, tentorium, παστόν, σκηνήν, in qua erat ſimulacrum iſtius dei. Nam παστός ſignificat *tabernaculum* vel σκηνὴν ad inſtar noſtrorum papilionum factum, ſub quo ſtabat vel decumbebat ſtatua numinis ab hominibus portata vel currui impoſita: inde Phavorino παστός exponitur, ἡ ἐκ παραπετασμάτων ποικίλων κατασκευασμένη σκηνή, ἤ τις ἄλλη πεποικιλμένη. Dubito tamen valde num huc referre poſſimus ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος, quorum mentio in iiſdem Actis cap. 19. Recte quidem viri eruditiſſ. Salmaſius, Grotius, Caſaubonus, Pricæus explodunt variorum antiquariorum ſententiam, qui *ædes illas parvas* exponebant nummos in quibus templum Dianæ Epheſiæ repreſentabatur; atque optimo jure intelligunt templa parva argentea ad inſtar veri templi facta; ſed tamen arbitror nihil eo pertinere verba Herodoti; cum templa illa argentea Dianæ Epheſiæ proculdubio non ejus fuerint magnitudinis, ut ab hominibus fuerint geſtata; ſed potius admodum parva, ut puparum ſupellex; quæ religioſi ſecum portare poterant. Nec quicquam huc faciunt *Ædiculæ* Petronii, Juvenalis, Tertulliani, & Min. Felicis, quippe qui verba faciunt de ædiculis fixis, quas hodie *capellas* vocamus; & Apulejus commodius explicatur de Hipponæ ſtatua, quæ ſtabat in foramine excavato ornatoque mediæ columnæ vel pilæ, quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat. Imo locum habere non poſſunt, ut tamen arbitratur celebris Grotius, Plinii verba l. 36, c. 5. *illo enim*

R 2 *ſigno*

ſigno Praxiteles nobilitavit Gnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipſa, ut creditur, facto. Nam *ædicula* hoc loco eſt σηκὸς vel cella templi, in qua ſtabat Veneris effigies juſtæ, & quæ deam decebat, ſtaturæ. Atque hujuſmodi ſacerdotes non incommode poſſunt dici *vehere ſacra*, cum Amm. Marcell. l. 22, c. 14. & *divinarum bajuli ceremoniarum* cum Julio Firmico: quamvis illa loquendi forma non modo παςοφόροις, verum aliis omnibus ſacerdotibus aliiſque conveniat qui ſimulacra vel res ſacras portabant; uti apud Apulejum *unus e miniſterio præferebat reſidens humeris ſuis ſimulacrum parentis deæ*, ſive *bovem*; & apud Spartianum Commodus *Anubin portat.* Plutarchus ἱεροφόρους in genere vocat, illique jungit ἱεροςόλους, id eſt interprete Firmico: *veſtitores divinorum ſimulacrorum*, obſervante Valeſio: cujus ſententia mihi magis probatur quam altera Vinc. Contareni cap. 2. Var. Lect. qui illud nomen deducit a lineis ſacriſque veſtibus, quibus ſacerdotes exornabantur; maxime quia ita Plutarchus loquitur Αναπλάττουσι μηνοειδὲς ἀγαλμάτιον καὶ τοῦτο ςολίζουσι καὶ κοσμοῦσι. Atque hæc quidem ego de *Paſtophoris* ſentio, quibus ſi alius meliora docuerit, continuo ipſi manus dabo. Non tamen interpreti Horapollinis lib. 1. c. 41. aſſentiri poſſum, nec Beroaldo ad Apulejum, qui παςοφόρον reddunt, *eum qui ſacrum pallium geſtat.* Et hic quidem notat, *Paſtophoros* Græca dictione eſſe ſacerdotes: ſacroſanctos: quaſi *thalamiferos*; hoc eſt, in ſupplicationibus pallium ferentes ſacerdotale: *Paſtophoria* dici domicilia paſtophororum, id eſt, ſacerdotum; eorumque mentionem fieri apud auctores Eccleſiaſticos potiſſimum: ut 1. Maccab. *Et viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum, & portas exuſtas & paſtophoria diruta*: apud Euſeb. lib. 2. H. Eccleſ. *Extrema tanti ambitus ſpatia occupant exedræ & paſtophoria*: Joſephum lib. V. belli Judaici meminiſſe *paſtophoriorum*; & denique Venerem Græco epitheto *paſtophoron* q. thalamiferam nominari. Recte ille quidem, ut ex iis quæ diſſerui conſtat, *paſtophoros* interpretatur *thalamiferos*; ſed unde *pallium ſacerdotale* acceperit, equidem ignoro. *A paſtophoris* nomen *paſtophorium* in Inſcriptione noſtra memoratum accepit; eſtque illud domus ampla templis juncta, in qua ſacerdotes illi habitabant; unde & pro aliis templorum, ut vidimus, partibus accipitur. Certe 1. Macc. c. 4. v. 38. non niſi domus vel cellæ, quæ templo juncta erant, poſſunt intelligi;

telligi; haud ſecus ac Eſdræ c. 10. v. 6. ubi ille dicitur ſurrexiſſe ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ ἱεροῦ, atque ſeſe contuliſſe εἰς τὸ παςοφόριον Jonam filii Eliaſibi, ibique diverſantem nec panem guſtaſſe, nec aquam bibiſſe. Rogo tamen Eruditionis præſtantis viros, ut diligentius in παςοφόρους & Μελανηφόρους inquirant, ſique iis jungere velint Ἀρσεπεδονάπτας, quos memorat Democritus apud Euſebium lib. 10. cap. 4. Præparationis, magnam proculdubio a docto orbe gratiam inibunt. Neque tantum homines vel ſacerdotes iſtiuſmodi παςοὺς cum deorum ſimulacris ferebant; verum etiam imponebantur vehiculis, quæ vel jumenta vel ſacerdotes trahebant. In Phœnicum Theologia apud Euſeb. lib. 10. Præpar. cap. 1. invenio dei, qui ipſis, Ἀγρεύηρος & Ἀγρότης dicebatur, ξόανον εἶναι μάλα σεβάσμιον, καὶ ναὸν ζυγοφορούμενον ἐν Φοινίκῃ, *ſimulacrum valde venerandum & templum in Phœnicia tractum a jugalibus*: quod ſcilicet thenſæ impoſitum erat, cui jungebantur vel boves vel equi; non autem *aliquot boum paria*, uti interpres vertit; quippe quæ in Philonis verbis non inveniuntur. Apud Ægyptios nonnulli ſacerdotes trahebant τετράκυκλον ἅμαξαν, ἄγουσαν τὸν νηόν τε καὶ τὸ ἐν τῷ νηῷ ἐνεὸν ἄγαλμα: *plauſtrum quatuor rotarum, quo vehitur ſacellum cum ſimulacro quod in eo eſt*, *teſte* Herodoto lib. 2. c. 63. Et huc pertinent Romanorum *tenſæ*, quibus pompa Circenſi deorum ſimulacra imponebantur, quæ num ita appellatæ ſint, quia ſtatuæ deorum, quæ *tenſis* ferebantur, velarentur circumquaque linteis ad cubiculi ſeu delubri ſpeciem tenſis diſputant inter ſeſe eruditi, quemadmodum videre licet apud Onuphr. lib. 2. c. 2. de Ludis Circen: & Schefferum lib. 2, c. 24. de Re Vehiculari. Certe eas a *curribus* diſtinguit Tertull. lib. de Spectac. *Sed Circenſium paulo pompoſior ſuggeſtus, quibus proprie hoc nomen pompa præcedit: quorum ſit ſemetipſa probans de ſimulacrorum ſerie, de imaginum agmine, de curribus, de tenſis, de armamaxis, de ſedibus, de coronis, de exuviis*: In nummo Divæ Fauſtinæ Cybele inſedet currui, cui leones juncti ſunt, ſub ædicula, non ſecus ac Divus Pertinax in alio quem elephanti trahunt: per quos currus ſi *thenſæ* intelligendæ ſunt, jam certe inſtar ſacellorum fuerunt; & quia quatuor latera habuerunt aperta, facile etiam ſtatuæ decidere potuerunt, ut *Martis* apud Dionem lib. 78. Hinc in Gloſſis *Thenſa* exponitur θρόνος, quia ſcilicet impoſitum thronum habebant deorum imagines: un-

de tamen non ſequitur eas velatas circumquaque linteis ad cubiculi ſeu delubri ſpeciem tenſis fuiſſe. Et certe ſi inter ſe conferuntur verba Valerii Maximi & Lactantii, ſique illa mendo carent, thenſa vocata fuit *templum*, quia ad inſtar templi thronus ille erat: ille lib. 1. c. 1. ita loquitur: *Creditum eſt Varronem Conſulem apud Cannas cum Carthaginienſibus tam infeliciter dimicaſſe ob iram Junonis: quod cum ludos Circenſes Ædilis faceret, in Jovis Opt. Max. templo eximia facie puerum hiſtrionem ad excubias tenendas poſuiſſet*: alter vero lib. 2, c. 16. *Quoties autem pericula impendent, ob aliquam ſe ineptam & levem cauſam profitentur iratos, ſicut Juno Varroni, quod formoſum puerum in tenſa Jovis ad exuvias tenendas collocarat: & ob hanc cauſam Romanum nomen apud Cannas pene deletum eſt.* Certe de eadem re loquuntur Valerius, & Lactantius, & ille *templum* atque *excubias*, hic *thenſam* & *exuvias* memorat. Andreas Schottus lib. 3. c. 30. Obſ. Hiſtor. teſtatur ſe in veteri codice Val. Maximi repperiſſe *tenſam*; quod vocabulum ſatis accommodatum eſſe illi loco, arbitratur Vorſtius; qui etiam putat mentem Valerii eſſe, quod Varro in vehiculo Jovis, id eſt, in vehiculo, quo Jovis ſtatua vecta fuit, hiſtrionem ad excubias tenendas poſuerit; idque videri poſſe factum eſſe in contumeliam Jovis, quia hiſtriones olim infames erant. Quæ certe, licet a Viro erudito admodum profecta ſint, non videntur ſcrupulis ſuis carere. Nam ſi τὸ *thenſa* recipimus, quomodo *excubias tenere* aliquis poſſit dici in thenſa collocatus, ego quidem nullus video; & propterea, ſi vox illa recipitur apud Valerium, crediderim ſcribi oportere *exuvias*: cum cæteroquin in templo Jovis *excubiæ teneri*, ſi modo ita loquuti ſunt veteres, a puero potuerint vel dicis cauſa, omnibus ſacerdotibus & aliis pompam Circenſem comitantibus: deinde non factum hoc fuit in contumeliam Jovis, quippe qui iratus non fingitur, ſed *Juno*, idque propter formoſum puerum in thenſa collocatum. Nam dea hæc gnara & fratrem & maritum ſuum eſſe elegantem formarum ſpectatorem; nec a maſcula quidem Venere abhorrere, irata erat, quia puer formoſus exuvias ejus tenebat; verebaturque ne amore illius accenderetur. Hoc eſt quod Lactantius paulo poſt ſcribit: *Quod ſi Juno alterum Ganymedem verebatur cur juventus Romana luit pœnas?* Adeo ut pati non poſſim virum eruditum apud eundem pro *formoſo* reſcribere *famoſo*, quia licet formoſus puer foret,

hoc

hoc urere Junonem non poterat; & hic puer erat hiſtrio, qui omnes *famoſi* habebantur. Verum nullum dubium, quin ira Juno accenſa fuerit propter pueri cui & *faciem eximiam* tribuit Valerius, pulchritudinem & quia alterum Ganymedem verebatur. Deinde thenſæ, ut exiſtimat idem, ab hominibus non fuerunt tractæ, verum a jumentis vel equis, uti nos docet elegans Plutarchi locus in Coriolani vita a Sceffero laudatus. Nec quicquam eum juvat Suet. in Aug. c. 43 *Accidit votivis Circenſibus, ut correptus valetudine lectica cubans tenſas deduceret.* Nam homo jacens in lectica utique currum trahere non poteſt ægrotus; & deinde *deducere* non ſignificat *trahere*, verum comitari honoris cauſa, uti plurimis exemplis doceri poſſet facili opera. Notat quidem Aſconius, *ante ipſas* (n. thenſas) *lora tendi, quæ gaudent manu tenere ac tangere, qui eas deducunt*; indeque videri poſſit eas ab hominibus tractas eſſe; ſed cum *deducentes*, id eſt, honoris cauſa comitantes id feciſſe, & gaviſos fuiſſe, ſi manu tenerent & tangerent, ſcribat, & Cicero, Arnobiuſque pueros patrimos & matrimos id feciſſe narrent, ſuſpicio mihi oborta, funes intelligi debere, quibus equi ad thenſas juncti erant, quos gaudebant manu tangere, quoſque tactos omittere abſque piaculo non poterant: quanquam negare nolim plane, thenſas etiam ab hominibus tractas fuiſſe, præcipue cum is mos apud Orientales obtinuerit. *Exuviæ* igitur, veſtes Jovis ſunt, vel tunica palmata & toga picta, quas dicitur tenuiſſe puer, qui appoſitus fuit ad Jovis ſignum ſic veſtitum ſervandum ne de thenſa decideret. De his exuviis etiam loquitur Capito apud Feſtum: *Thenſam ait vocari Sinnius (L. Titinnius) Capito vehiculum; quo exuviæ deorum ludicris Circenſibus in circum ad pulvinar vehuntur*: atque apud Jul. Obſequentem legimus, *puerum* (quod notandum diligenter) *in pompa victoriæ cultu cum ferretur, ferculo excidiſſe.* Sed hæc, ut & alia examinabit proculdubio diligentius, qui nobis Valer. Maximum promiſit, Vir apud Friſios pereruditus.

ΚΟΝΙΑΣΙΝ, *tectorium*, id eſt opus albarium, quo muri inducebantur, de quo vide Salmaſ. ad Solin. p. 1229.

ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΕΙΧΩΝ. Obſervandum & parietum muros & tectum vel concamerationem templorum picta fuiſſe; id quod ante urbem conditam in Italia uſitatum Plinius l. 35, c. 3, memorat: *Extant certe hodieque antiquiores urbe picturæ, Ardeæ in*

ædibus

ædibus ſacris, quibus equidem nullas æque demiror tam longo ævo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuvii, ubi Atalanta & Helena cominus picta ſunt nudæ ab eodem artifice, utraque excellentiſſima forma, ſed altera ut virgo, ne ruina quidem templi, concuſſæ. Pontius legatus Caii Principis eas tollere conatus eſt, libidine accenſus, ſi tectorii natura permiſiſſet : & idem lib. 35. c. 4. Ædem Salutis Fabium pictorem A. v. c. 450. pinxiſſe ſcribit, eamque picturam duraſſe ad ſuam memoriam, æde Claudii Principatu exuſta; & c. 10. Cornelium Primum & Actium Priſcum Honoris & Virtutis ædes Imperatori Veſpaſiano reſtituenti pinxiſſe. Græcos idem in uſu habuiſſe ſæpius teſtatur Pauſanias; & loca publica, porticus, gymnaſia, ædeſque privatas ad eundem modum exornata fuiſſe ex eodem Plinio & aliis auctoribus conſtat. Nec aliter, ut opinor, M. Ludius Elotas pinxit templum quod Junoni Reginæ apud Ardeatas erat dedicatum; unde *Ardeatis templi pictor* vocatur diciturque *dignis picturis templum condecoraſſe*, in carmine apud Plin. 35, 10. quod carmen, ut hoc obiter moneam, paulo aliter aput Grut. pag. MLXV. legitur.

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΑΥΣΙΝ. Apud Gruterum ſcribitur ἔλαυσιν; utrumque male; legendum enim, Καὶ τὴν τε καῦσιν τῶν θύρων; quod non eſt, *oſtiorum valvas*, ut interpres reddit; verum ſignificatur januas templi pictas fuiſſe ratione pingendi, quam *encauſticam* vocant; quamque ita deſcribit Plinius l. 35, c. 11. *Ceris pingere, ac picturam inurere, quis primus excogitaverit, non conſtat. Quidam Ariſtidis inventum putant, poſtea conſummatum a Praxitele.* Et mox : *Sed aliquanto vetuſtiores encauſticæ picturæ exſtitere : ut Polygnoti, & Nicanoris & Arceſilai Pariorum. Lyſippus quoque Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit* ἐνέκαυσεν : *quod profecto non feciſſet, niſi encauſtica inventa.* Videantur Salmaſius ad Solinum : Voſſius lib. 4. c. 91. de Idol. & Schefferus, Viri certe doctiſſimi, in libro de Arte pingendi. Sed præcipue hic obſervandum hanc artem in Inſ. καῦσιν appellari, cum reliqui eum ἔγκαυσιν vocent, excepto Vitruvio l. 7. c. 9. Sed cum Magnus Salmaſius ibi reſcribat, *Hæc* ἔγκαυσις *Græce dicitur*; per me licet, & in marmore noſtro reponatur καὶ τὴν ἔγκαυσιν; quomodo etiam Salmaſius in veteri inſcriptione occurrere ſcribit; per quam hanc noſtram, ut puto, intelligit. Apud Reineſ. in Inſ. LI. Claſſis nonæ celebratur Aphrodiſius Epaphras

phras ΑΓΑΓΜΑΤΟΠΟΙΟΣ ΕΝΚΑΥΣΤΗΣ quem artem encauſticam exercuiſſe recte monet vir doctiſſimus.

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΜΟΧΘΟΥΣ *mutulos* vertunt, qui ſunt ligna vel lapides e muro projecti & eminentes ad aliquid fulciendum aut ſuſtentandum, uti patet ex iis quæ notarunt editores Vitruvii. Nec male Græci hos vocant προμόχθυς, deducta voce a Μόχθος vel *labor*, quia ejuſmodi mutuli ante parietes veluti laborant propter impoſitas iis tabulas. Fallor aut vox hæc exſtat apud Heſychium, ſed corrupta: προμοχέοι τὰ προβεβλημένα τῶν τοίχων: ſcribendum enim πρόμοχθοι

ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ. Apud Sponium in De pop. Atticæ, legitur ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ. Sed tamen & hoc nomen cum adſpiratione occurrit in lapide antiquo, eidem Sponio laudato in Itinerar. quæ correctior pleniorque legitur in Aris obſcur. Deorum: adeo ut videatur alterum artificis vitio factum eſſe. X. tamen etiam pro K. ponitur tam in nummis quam inſcriptionibus; & nummus Druſi Germanici apud Baudelotium De Dairval inſcribitur, ΔΡΟΥΣΟΥ ΑΥΤΟΧΡΑΤΟΡΟC.

ΕΠ ΙΕΡΕΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΥ. Nam in pleriſque Græciæ urbibus tempus denotabatur, addito monumentis publicis vel privatis nomine ſacerdotis, uti obſervat præſtantiſſimus Caſaubonus ad Suetonii Aug. c. 18. & illuſtris Spanhemius Diſſertat. octava; unde *Gymnaſiarcharum, Aſiarcharum, provinciarum ſacerdotum clarorum ſemper ac nobilium honoris inſignia per totius orbis ſpatia perferri* dixit Jul. Firmicus, quia eorum nomina contractibus ſolebant adſcribi, inque iis notabatur annus eorum ſacerdotii, ſive ſacræ præfecturę, uti hæc verba recte interpretatur Magnus Salmaſius Ep. de Coma. In nummo Gordiani apud Erizzum legitur, ΕΠΙ Μ, Αυρ. Μυσωνίυ. ἱερέως, & ille non ſatis bene arbitratur, Sacerdotes jus cudendæ monetæ habuiſſe: Apud Goltzium Tab. 16. Inſularum Græciæ in Samiorum nummo legitur ΕΠΙ ΛΥCΑΝΔΡΟΥ ΙΕΡΕ vel ἱερέως, id eſt, *ſacerdote*: In nummo Deeri ΕΠ ΑΥΡ. ΑΠΦΙΑΝΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΑΡΧΙ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΦ. *ſub Aurelio Appiano Athenienſi Pontifice & Stephanophoro* apud Spanhemium Diſſert. 3. Nam *Stephanophorus* erat ſacerdos a corona, quam capite geſtabat, dictus, uti pulchre docent Triſtan. Tom. 2, p. 599. Seldenus ad Marmora Arund. Valeſius ad Amm. Marcellinum; &

S Patinus

Patinus ad Inſcriptiones Græcas Smyrna nuper allatas: in Inſcript. veteri apud Sponium part. 1. Tom. 3. p. 93. Itinerarii, Dionyſius Apollonotimi filius vocatur ἱερεὺς τῶν σεβαςῶν, καὶ Στεφανοφόρος τοῦ συμπάντος αὐτῶν οἴκου. & pag. 144. celebratur Diocles Dioclei filius Αρχιερεὺς καὶ ςεφανοφόρος. In Inſ. xcix. Sect. x. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis *Lucius Julius Bonnatus* Στεφανοφόρος καὶ Ἱερεὺς *Tiberii Cæſaris*; qui dicitur unicuique civi μόδιον vel frumenti modium ex ſua pecunia dediſſe, διαρείων ἐνδείας γενομένης, *diariorium* vel *frumenti, quod populo dividebatur, caritate oborta*; quemadmodum illa vox explicanda eſt, nec putandum eum Agonothetam vel præſidem *feſtorum Diariorum* fuiſſe: & *diaria* eo ſenſu ſumi patet ex Gloſſario Meurſii. Hinc præterea mihi nummus Salonini Cornelii Valeriani ſupplendus videtur in quo cap. xii. Theſauri Mauroceni nunc ſcribitur: ἐπὶ Στρατ. Αυρηλίου... ΔΗΦΟΡΟΥ, pro Στεφανηφόρου; deque iis, ut puto loquitur Julius Firmicus lib. de Err. Prof. Relig. *Qui ſic in templo prætextatus incedis, qui fulges purpura, cujus caput aut auro* (aureas enim coronas Tertullianus ſacerdotibus provincialibus tribuit) *aut lauro premitur, errorem tuum turpis egeſtas inſequitur.* Quin & mulieres eodem nomine gaudent, celebraturque apud Sponium Sect. x. Miſcell. *Flavia Ammion*, Αρχιέρεια Ασίας ναοῦ τοῦ ἐν Εφέσῳ πρυτανίς, Στεφανοφόρος καὶ ἱέρεια τῆς Μασσαλίας. Utque virorum ſacerdotum nominibus, id quod etiam conſtat ex Inſ. 8. pag. cccc, & alia pag. ſequentis apud Gruterum, ita & fœminarum tempora notata ſunt. Argivi ea numerabant a ſacerdotibus Junonis Argivæ, uti docet Valeſius, vir paucis æquandus, ad Excerpta Polybii: apud Harduinum in nummo Agrippinæ Claudii, percuſſo ab Acmonenſibus, legitur, ΕΠΙ ΣΕΡΩΥΙΛΙΟΥ ΚΑΙΠΙΩΝΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΟΥΗΡΑΣ, *Sub Servilio Cæpione & Julia Severa*: quorum illum arbitratur communium pro domo Auguſta ac civitate, hanc vero muliebrium ſacrorum fuiſſe antiſtitem. Et firmat hunc morem Inſ. 9. pag. cv. Grut. in qua Δῆμος vel populus Athenienſium dicitur Romæ & Cæſari Auguſto monumentum illud poſuiſſe Στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς πολίτας Παμμένους, *Sacerdote Deæ Romæ & Auguſti Servatoris in arce*, Ἐπὶ ΙΕΡΕΙΑΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΛΙΑΔΟΣ ΜΕΓΙΣΤΗΣ *ſacerdote Minervæ Poliadis Megiſte Aſclepiadis* Ἀλιέως *filia*, ἐπὶ Ἄρχοντος Ἀρήου.

ΡΑΜΝΟΥ-

ΡΑΜΝΟΥΣΙΟΥ. *Rhamnus* pagus eſt Atticæ, de quo videri poſſunt Meurſius & Sponius. Nomen illum habere ἀπὸ τῆς ῥάμνων vel a ſpina alba, cujus ibi magna copia, præter Scholiaſtem Ariſtophanis Meurſio laudatum, tradit etiam Auctor M. Etym. in v. ἁλιμοῦς, quem pagum itidem appellari ſcribit ἀπὸ τῆς ἐκεῖσε ἀλίμων, quod etiam fruticis genus eſt. Corruptus hac in voce Scholiaſtes Germanici; *Cygnum dicunt inter aſtra conſtitutum, eo quod Jupiter in cygnum transfiguratus evolaverit in ramum Atticæ regionis; ibique compreſſerit Nemeſin, quæ & Leda dicitur*: nam ſcribendum eſt *Rhamnum*; a quo pago Nemeſis etiam *Rhamnuſia*, propter templum ibi conditum, dicta eſt. Exſtat alia apud Jacob. Sponium in Aris ignotorum Deorum

ΠΟΠΛΙΟΣ
ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ
ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ
ΙΣΙΔΙ. ΑΝΟΥΒΙΔΙ. ΑΡΧΙΟ
ΚΡΑΤΕΙ ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ
ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ
ΣΤΑΣΕΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟ
ΚΛΕΟΥ ΚΟΛΟΝΗΘΕΝ

ΤΟΥΤΡΩΡΙΟΣ. *Tutrorius*; hoc nomen non memini me apud alios obſervare.

ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Notus & a nobis ſatis ſuperque illuſtratus deus. Sed aliquot res, haud ubique obvias monere hic viſum fuit: n. in templo Serapidis in Africa fuiſſe poſitas *cupas & acetum*; Alexandriæ quadrigam ferream opera magnetis fuiſſe ſuſpenſam & Oſirin vel Sarapin tubam ſive tibiam, promiſcue enim his vocibus utar cum bona Grammaticorum venia, obliquam inveniſſe. Primum nos docent Geſta Silvani apud doctiſſimum Baluzium Tom. 2. Miſcellan. *Zenophilus V.C. Conſularis dixit Caſto: Etiam de cupas de fano Sarapis ſublatas & aceto confitere. Caſtus reſpondit: Purpurius Epiſcopus tulit cupas. Zenophilus V.C. Conſularis dixit: Acetum quis? Reſpondit Caſtus, quod tulerunt inde acetum Silvanus Epiſcopus, Dontius, & Superius Presbyteri.* Et paulo ante: *Zenophilus V.C. Conſularis Saturnino & Victori dixit: nihil de fano Sarapis ſublatum eſt? Saturninus & Victor dixerunt: Purpurius tulit cupas,*

pas, & Sylvanus Epiſcopus, & Dontius, & Superius presbyteri, & Lucianus Diaconus tulerunt acetum: & rurſus : *Quid aliud putas ex his eſſe quærendum: Nundinarius dixit: De cupis fiſci, quis illas tulit. Zenophilus V. C. Conſularis dixit; quas cupas? Nundinarius dixit : in templo Sarapis fuerunt, & tulit illas Purpurius Epiſcopus: acetum quod habuerunt , tulit illud Silvanus Epiſcopus.* Et quæ ibi ſequuntur. Fateor ingenue me quid hæc ſibi velint ignorare : *Cupas* ſcio eſſe vaſa lignea, quibus vina & aliæ liquidæ res condebantur : Lucanus lib. 4.

—— *ratem vacuæ ſuſtentant undique cupæ.*

verum iis *acetum* reconditum eſſe non potuit, quippe quod ab aliis fuit portatum : unde ſuſpicabar nonnunquam ſcribendum in omnibus his locis eſſe *acetrum*; quod & Innocentio III. lib. 13. Ep. 16. uſurpatur pro urna vel ſitula ænea; uti obſervat Carolus du Freſne in abſolutiſſimo medii ævi lexico. Alterum memoriæ mandat Proſper part. 3. c. 38. De Promiſſ. & Præd: Dei. *Apud Alexandriam in templo Serapis hoc argumentum dæmonis fuit. Quadriga ferrea, nulla baſi ſuffulta, nullis uncis infixis parietibus colligata, in aëre pendens cunctis ſtuporem ac velut divinum ſubſidium oculis mortalium exhibebat. Quum tamen lapis magnes, qui ferrum ſibimet attributum ſuſpendit, eo loco cameræ affixus, totam illam machinam ſuſtentabat. Itaque cum quidam dei ſervus inſpiratus intellexiſſet, magnetem ſtatim ut cameræ ſubtraxit, omne illud oſtentum cadens confractum comminutumque oſtendit divinum non eſſe, quod mortalis homo firmaverat.* Hoc ſi verum, magna certe lapidis hujus vires ſunt: & forte huc reſpexit Iſidor. l. 16. Orig. c. 4. *Liquorem quoque vitri, ut ferrum trahere creditur, cujus tanta vis eſt (ut refert beatiſſimus Auguſtinus) quod quidam eundem magnetem lapidem tenuerit ſub vaſe argenteo, ferrumque ſuper argentum poſuerit : deinde ſubtermovente manu cum lapide ferrum curſu deſuper movebatur. Unde factum eſt, ut in templo quodam ſimulacrum ex ferro pendere in aëre videretur.* Quanquam vox *ſimulacrum* videatur docere , non de quadrigis, verum de ſtatua quadam loqui; & forte de Arſinoes ſimulacro , quod in templo eidem dicato ex magnete ſuſpendere voluiſſe Dinocratem teſtatur Plinius l. 34. c. 14. ex quo priora illius capitis hauſit Iſidorus. Et quod huc pertinet, Beda lib. 7. de Nat. Rerum, ſcribit *equum Bellerophontis ferreum inter duos magne-*

tes

tes ita fuiſſe libratum, ut in medio aëre ſine fulcro pendulus, expanſiſque alis quaſi volitans videretur: quo pertinet Mahometis arca in templo Mecchæ ſuſpenſa; quod tamen fabulis accenſent Tevenotius & Tavernerius; uti etiam priora Athanaſius Kircherus. Notatu tandem non indignum exiſtimo, Serapidis in ſacris obliquas tibias fuiſſe inflatas: Apul. lib. XI. *Ibant & dicati Magno Serapi tibicines: qui per obliquum calamum ad aurem porrectum dextram familiarem templi Deique modulum frequentabant.* In omnibus quidem ſacrificiis tibia fere adhibebatur, ſed ratione non caret, quod obliquæ fuerint in ſacris Serapidis. Scilicet Oſiris, qui idem Serapi, hoc tibiarum genus invenit; uti docet locus elegans apud Euſtathium pag. 1138. ad Ili. Σ. Ἓξ δέ φασι, ait, σαλπίγγων εἴδη. πρώτη, ἣν εὗρεν Ἀθηνᾶ, διὸ καὶ Σάλπιγξ Ἀθηνᾶ παρὰ Ἀργείοις τιμᾶται, καὶ κεῖται καὶ παρὰ Λυκόφρονι ἐπίθετον. Δευτέρα ἡ στρογγύλη παρ᾽ Αἰγυπτίοις, ἣν Ὄσιρις εὗρε, καλουμένη φασὶ χνοῦη. χρῶνται δὲ αὐτῇ πρὸς θυσίαν καλοῦντες τοὺς ὄχλους δι᾽ αὐτῆς. Τρίτη ἡ Γαλατικὴ χωνευτή. οὐ πάνυ μεγάλη, τὸν κώδωνα ἔχουσα θηριομορφόν τινα καὶ αὐλὸν μολύβδινον, εἰς ὃν ἐμπνεῶσι οἱ σαλπισταί, ἔστι δὲ ὀξύφωνος καὶ καλεῖται ὑπὸ τῶν Κελτῶν Κάρνυξ. Τετάρτη ἡ Παφλαγονική. ἧς ὁ κώδων βοὸς ἦν προτομὴ βαρύφωνος ἀναφυσητή. καλεῖται δὲ φασι βόϊνος. Πέμπτη Μηδικὴ τὸν αὐλὸν ἔχουσα καλάμινον τὸν δὲ κώδωνα βαρύφωνον. ὀγκόφωνος. Ἕκτη Τυρσηνική, ἧς, εὑρέται Τύρσηνοι, ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα. λίαν ὀξύφωνος. ἧς καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Μαστιγοφόρῳ μέμνηται: id eſt, *Sex, ut ajunt, ſunt tibiarum ſpecies. Prima quam Minerva invenit, unde & Minerva cognomine Salpinx vel Tibia apud Argivos colitur; & idem epitheton apud Lycophronem exſtat. Secunda rotunda, quam Oſiris invenit; vocatur, ut ajunt Chnoue; ea autem utuntur ad ſacrificium vocantes populum. Tertia Galatica fuſoria arte facta, non valde magna codona habens referentem figuram feræ vel animalis, & aulum plumbeum, quem inflant tibicines: eſt autem acuto ſono & a Celtis vocatur Carnix. Quarta Paphlagonica, cujus codon bovis caput refert, gravi ſono, quam ſurſum tenentes inflabant, vocatur autem, ut ajunt, bovina. Quinta Medica, aulum habens ex calamo, codonem autem grave ſonantem; eſt horrendo ſono. Sexta Tyrrhenica, cujus inventores ſunt Tyrrheni, ſimilis Phrygiæ tibiæ, codonem habens ſciſſum, eſt admodum acuto ſono: ejus etiam meminit Sophocles in Ajace Flagellifero.* Sed dignus eſt illuſtris locus,

ut totus breviter illuſtretur. Minerva igitur ab inventa tibia, quemadmodum multis docet Caſpar Bartholinus V. Cl. in polito quem *de Tibia* conſcripſit libello, cognominata ab Argivis fuit Σάλπιγξ; id quod etiam firmat Pauſanias lib. 2. p. 122. templumque illi ab Hegelao filio Tyrrheni, nepote Herculis & mulieris Lydæ extructum ſcribit. Celebratur eadem Lycophroni pag. 148. diciturque Dea exemplum cepiſſe a ſibilis, quos edebant lugentes ſerpentes in capitibus Gorgonum: & conſtituiſſe νόμον τ̃ καλȣ́μενον πολυκέφαλον, teſte Tzetze ad eundem poëtam p. 136. nec non νόμον ἁρμάτειον, qui ita proculdubio a celeritate vocatur uti Heſychius in ea voce commemorat.

Ἣν Ὄσιρις εὗρε, *Quam Oſiris invenit.* Apulejus in ſacris Serapidis celebrat *calamum obliquum*: Euſtathius Oſiridi tribuit *tibiam* ϛρογγύλην vel *rotundam*; & Juba apud Athenæum lib. IV. memoriæ mandat Oſirin inveniſſe *monaulon*, καὶ τ̃ καλȣ́μενον φώτιγγα πλαγίαυλον, id eſt, *tibiam obliquam*; φώτιγξ enim Heſychio exponitur αὐγὴ, σύριξ, φλόγιος (malim πλάγιος cum Guieto) αὐλὸς, ὡς εἶδος σάλπιγγος. Atque hæc tria loca puto nos clare docere, qua forma fuerint tibiæ πλαγιαύλοι, vel *libycæ*; & quæ inter eas & phrygias, quæ etiam *obliquæ* vocantur, fuerit differentia. Lybicas igitur vel Ægyptias, quas Oſiris dicitur inveniſſe, tibias πλαγιαύλȣς arbitror fuiſſe incurvas plane, ita ut fere rotundæ eſſent, uti cornua ex ære in columna Trajana & aliis Romanis monumentis obvia; hinc Euſtathium Oſiridi inventionem ϛρογγύλης tribuere, & Apulejum tradere, *obliquum calamum ad aurem dextram fuiſſe porrectum*, id eſt, Serapidis ſacerdotes ita inflaſſe tibiam, ut ultima ejus pars, codon, vel os uſque ad aurem dextram pertingeret. At contra puto phrygias fuiſſe rectas, ita tamen ut orificium earum, per quæ ſpiritus emittitur fuerit incurvum; inde Ovidium celebrare *adunco cornu tibiam*, & Virgilium *curvam tibiam* in Sacris Bacchi, quæ nihil neceſſe eſt cum Viro Maximo de plagiaulo Lybiæ interpretari. Quæ cum ita ſint, non video an ſatis caute ſcribat Artemidorus lib. I. c. 58. Oneir. malum eſſe ϛρογγύλῃ σάλπιγγι σαλπίζειν, *quia non eſt ſacrum organum, ſed bellicum*, καὶ ἄλλα ὅσα τῷ ϛώματι λέγει· ὁ τῷ ὀργάνῳ τȣ́τῳ χρώμενος ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτȣ̃ ἀνατρέχει *& omnia quæ per os canit organo hoc utens vel tibicen, in caput ipſius recurrunt.* Apud Græcos forte incurva

vel

vel rotunda tibia ſive tuba ſacrificiis adhibita non fuit, ſed aliud apud Ægyptios obtinuit, uti ex Apulejo clariſſime patet; aliud etiam apud Romanos, uti haud dubie nos docet Columna Trajana: niſi tamen quis cenſeat, belli tempore hoc accidiſſe. Deinde qui tubam incurvam vel cornu inflabant, ita eam tenebant ut codon vel latior ejus pars ſupra caput ſive frontem eſſet; & hoc eſt quod dicit Artemidorus ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ἀνατρέχειν, *quæ tubicen vel cornicen canebat*; at Sarapidis ſacerdotes ita tubas ſuas inflabant, ut os earum aurem dextram contingeret. Nec omittendum Pollucem lib. 4. cap. 10. Sect. 1. πλάγιον λώτινον a Libyis inventum ſcribere, illos tibiam eam appellare πλαγίαυλον, Monaulum Ægyptiis originem ſuam debere, ejus meminiſſe Sophoclem in Thamyri, maxime τὸ γαμήλιον vel nuptiale carmen ea cantatum fuiſſe, & denique Oſirim inveniſſe πολύφθογγον αὐλὸν ἐκ καλάμης κειθίνης, *multiſonam tibiam a calamo hordeaceo*. Qui certe locus nos docet Oſirin inventorem eſſe vel plurium vel unius generis tibiarum. Atque ita Euſtathius pag. 1157. memoriæ mandat, antiquis temporibus τὸ αὐλὸν *tibiam* fuiſſe varii generis & maxime καλαμινόν; apud Alexandrinos *monaulon calamum* eſſe Oſiridis inventum, Dorienſibus Italiæ *tityrinum* dictum vel *ſatyricum*, quia Satyri Dorice *Tityri* vocantur; monaulum etiam vocari καλαμαύλην & ῥαπταύλην; fuiſſe & πλαγίαυλον, inde πλαγιαυλίζειν deſcendere; Xenophontem narrare apud Phœnicas γιγγραΐνους αὐλοὺς σπιθαμαίους acutum & lugubrem ſonum edere, iis Cares etiam uſos, & *gingris* canere cepiſſe propter luctus, quibus Adonin, quem Phœnices Γίγγραν (pollux vocat Γίγγραν) appellabant, plangebant: tibiam quoque quandam appellari *Magadin* vel *Palæomagadin*, acutum & gravem ſonum edentem *lotinas tibias* e ligno Loti, arboris libyæ, fuiſſe, eas dici *Photingas* ab Alexandrinis, ab iis hoc dictum ortum eſſe: φωτίγγια καὶ μοναύλια κώμων οὐ πολέμων ὄργανα; id eſt, *Photingas & monaulas tibias, organa eſſe comeſſationum non autem bellorum*; Phœnices perforaſſe tibias elephantinas, & Jubam tradere tibiam ex cruribus hinnuli feciſſe primos Thebanos, qui Ægyptum incolunt. Quæ Theſſalonices Epiſcopus ex Athenæi lib. 4. in unum collegit, qui, ſi tanti, poteſt videri.

Καλουμένην φασιν χνοῦν: Ægyptia, ut videtur, vox; cæteroquin Heſychius Χνοῦν exponit τὸ τῶν ποδῶν ψόφον, *ſtrepitum pedum*.

Χώνευτα:

Χώνευτη: verti *fuſoria arte facta*: Lipſius lib. IV. de Mil. Rom. Dial. 10. *conflatilis*;

Θηριόμορφον. *Codon*, uti notum ſatis, vocatur orificium tubarum, vel pars latior per quam ſpiritus emittitur; ratione loquendi deſumpta a tintinnabulis, quæ etiam ex anguſto in latum deſinunt. Celtæ vel Galli illa orificia effingebant animalium vel ferarum figura, uti etiam ex nummis veterum apud Antiquarios obviis patet; & Paphlagones utebantur capitis bovini forma, quemadmodum mox apud Euſtathium ſequitur. Sed notandum diligenter hos Codones veteres fiſcellis equorum adjunxiſſe, ut in eos inflantes equi tubæ ſonitum ederent: Idem pag. 1157. Αἴσχυλος δέ φησι καὶ τὴν τάφρον αὐλῶνα, ἔνθα καὶ φίμους λέγει αὐλωτοὺς, διὰ τὸ κώδωνας φησὶ προσῆφθαι αὐτοῖς. οἷς ἐμφυσῶντες οἱ ἵπποι ὡς φωνὴν σάλπιγγος προΐεντο: γράφει οὖν οὕτως

Ὃς εἶχε πώλους τέτταρας ζυγηφόρους
Φιμοῖσιν αὐλωτοῖσιν ἐστομωμένας.

qua de re pluribus agit Schefferus, Vir eruditiſſimus l. I. c. 13. de Re Vehic. Αὐλὸν μολύβδινον: Lipſ. vertit *canalem plumbeum*: ego retinui *aulum* ſequutus Apulejum, qui ita apud Salmaſium de Critia puero monaulo canit;

Quod ſi aulum inſpires, dona, & jam carmina noſtra
Cedant victa tuo dulciloquo calamo.

Dubito autem num Euſtathius per *aulum* intelligat totam σάλπιγγα excepto codone, an vero partem tubæ ſupremam quia ſequitur εἰς ὃν ἐνπνέουσι οἱ σαλπισταὶ, & tubam narrat Medicam αὐλὸν habuiſſe e calamo: quod rogo eruditiores & peritiores examinent.

Κάρνυξ. Huc pertinent Heſychii verba: Κάρνον, τὴν σάλπιγγα Γαλάται.

Βόϊνος. Nihil aliud quam *bovinam tubam* ſignificat: a βοῦς enim deſcendit βόϊνος & βόειος.

Τὸν κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα: Lipſ. vertit: *habens orificium ſciſſum aut fractum*: Salmaſius ad Solin. ita codona ab Euſtathio vocari ſcribit, quod labra in ambitu repanda & replicata haberet. Certe Græca vox *frangere* vel *ſcindere* ſignificat; & quanquam nolim inter tantos viros judex ſedere, facere tamen non poſſum, quin narrem, mihi in mentem veniſſe nonnunquam orificium tubæ Tyrrhenicæ non continuum, ſed in duabus vel pluribus locis fiſſum

ſum ſive fractum fuiſſe; qua tamen re num ſonus fiat acutior & clarior aliis, qui artem hanc callent, judicandum relinquo. Certe tibię, quarum foramina præter exitum concluſæ ſunt gravius ſonant. Quintil. I, II. *Sic appellatur cantus tibiarum, quæ præcluſis, quibus clareſcunt foraminibus, recto modo graviorem ſpiritum reddunt.* ΙΣΙΔΙ. Obſervandum Ἶσις non modo facere Ἴσιδος, ſed etiam *Iſis* in Genitivo : Inſ. apud Grut. 7. p. CCCXII. FANATICO. AB. ISIS. SERAPIS. ubi quicquid ſubintelligatur, arbitror *Iſis Serapis* eſſe caſus ſecundi, & male ab erudito Viro edi *Serapii*. In Inſ. 3. p. LXXIII. ΘΕΑ ΕΠΗΚΟΩ ΙΣΙ ΤΥΧΗ. In 5. p. CCCXII. AEDITUO AB ISEM PELAGIAM : ubi primo E. pro I. ponitur, quomodo & *Iſim* dixit Cicero l. 3. de N. Deorum : *Si Di ſunt illi quos colimus, & accepimus, cur non eodem in genere Sarapim Iſimque numeremus : quod ſi facimus, cur barbarorum deos repudiemus* : deinde AB. pro AD, quia & mox ſequitur AB. pro AD AEDEM BELLONE. In aliis inſcriptionibus SACERDOS AD TEMPLUM FANATICUS DE AEDE BELLONAE; SORTILEGUS AB VENERE ERUCINA : MENESTATOR AB HERCULI. PRIMIG. occurrunt. In Juliani nummo cui inſcriptum eſt DEO SERAPIDI, putat vir doctus capita Iſidis & Serapidis uni collo imponi : id quod tamen plane ex iiſdem nummis contrarium patet, quos exhibet Carolus du Freſne, aliique Antiquarii. Obſervandum præterea Juſtum Rycquium cap. 41. de Capitol. *Monetæ* cognomen tribuere *Iſidi*. Apud P. Victorem in Regione tertia Urbis legitur ; ISIS ET SERAPIS MONETA : vir eruditus reſcribit SERAPIS ET ISIS MONETA ; quia etſi de Serapi dubium non ſit, quin ipſe quoque pervigiliis languentium celebris, tamen vix putat *Monetæ* ἐπωνυμίαν aliis quam fœmelles numinibus tributam a veteribus; quod & nominis ipſa ratio ſic videtur exigere; & Iſin Monetam vult dictam quia inter ἰατρικὰ καὶ ἐπικούρια numina fuit ſicut Minerva, Apollo, Æſculapius, Hygeia. Nam *Moneta* nihil commune habet cum Iſide & Serapide, vel cum Regionis tertiæ nomine; ſed primo recenſeri loco debet eorum monumentorum, quæ in regione tertia (quæ forte nomen habet a templo Iſidis & Serapidis ab Auguſto proſcriptionis tempore exſtructa, teſte Dione lib. 47.) inveniebantur : & ita P. Victorem nec non Sextum Rufum emen-

T daſſe

daſſe in notis penes me MSS. Pet. Scriverium celare lectorum nullus poſſum, veroque virum ſubacti judicii monuiſſe docet Deſcriptio Urbis quam ſub Honorio aut Valentiniano III. factam edidit Labbæus; & ante eum Pancirollus; nam in ea legitur: *Regio* III. ISIS & SERAPIS *continet Monetam. Amphitheatrum.* Præterea non audiendus vir eruditus, qui delet particulam copulativam *&*, facitque unam vocem *Iſis-Serapis*, ad denotandam utriuſque eandem vim ac potentiam; nec fundamentum illi eſt inſcriptio *Iſis Serapis*, uti alibi oſtendi. Ceterum in ipſa diſſertatione memini me monere, vel templo, vel ſtatuæ Minervæ ſive Iſidis Saï inſcriptum fuiſſe, Ἐγώ εἰμι πᾶν, *Ego ſum omne quod exiſtit.* Græca vox eſt ἕδος, quæ & templum & ſtatuam denotat; & cur putaverim a vulgata forte verſione recedendum eſſe facit τὸ *Ego*, quod videtur ſignificare non templum, verum ſtatuam tam ſplendido elogio fuiſſe exornatam. Ἕδος certe pro *ſtatua* Græcis poni conſtat; quod tamen arbitror Latinis auribus eſſe inauditum, licet Tibulli hunc verſum

Num feror inceſtus ſedes adiiſſe deorum

ita interpretetur Heraldus; eique alii aſſenſum videantur tribuere. Sed mihi contrarium placet; & arbitror Tibulli *ſedem* non aliter debere interpretari, quam aliorum auctorum, ut Cic. 1. de Div. *Et Capitolinis injecit ſedibus ignes*; iterum, *Conſule te tandem celſa eſt in ſede locata*: Lucretii

——— *cur ſancta Deum delubra, ſuaſque*
Diſcutit impacto præclaras fulmine ſedes.

ſeſſimonium deorum vocat Vitruvius lib. ſeptimo extremo. Præterea obſervatione non indignum Diod. Sic. lib. 1. pag. 26. memoriæ mandare per *Iſidem* ſolos Græcorum Athenienſes juraſſe.

ΑΝΟΥΒΙΔΙ. Hic qualis fuerit ſatis ſuperque notum ex Fauſtino, Commodi, & Juliani nummis, exſtatque ejus elegans ſtatua apud Boiſſardum. Corporis poſteriores & inferioris partes teguntur pallio; dextra manu rem tenet zonis diſtinctam, quæ forte crotoli vel ſiſtri ſpecies eſt, quamque & in aliis imaginibus ejus obſerves; ſiniſtra caduceum: inſiſtit crocodilo & pedes faſciis conſtricti ſunt: ab uno latere eſt Serapidis cornuti effigies, ab altero Apidis vel bovis: & ſupra ramus oleæ: additur ſerpens, patina, præfericulum, & alia res faſciis involuta. Ubi obſervandum diligenter

genter Anubin crocodilo inſiſtere, quia ſcilicet Solis etiam ſymbolum erat. Templum ejus Ανουβείδιον vocat Lucianus in Toxari, ſcribitque ex eo Phialas duas una cum aliis rebus ſuſtuliſſe fures. *Nam ſervus ejus ut nomine ita & patria Syrus una cum iis* (ſacrilegis) *irrupit* εἰς τὸ Ανουβείδιον, καὶ ἀποσυλήσαντες τὸν θεὸν, χρυσᾶς τε φιάλας δύο, καὶ κηρύκιον χρυσοῦν καὶ τοῦτο, κυνοκεφάλους ἀργυροῦς, *in Anubis templum; & ſpoliantes deum aureas phialas duas & caduceum aureum & cynocephalos argenteos, & ſimilia, omnia depoſuerant apud Syrum.* Et denique obſervandum Ariſtophanem in Equitibus Cleonem Comicum appellare κυνοκέφαλον, non quia cani ſimile caput habebat, uti arbitratur Gatakerus plurimæ Vir eruditionis, ſed propter impudentiam, quales homines canibus comparari notiſſimum eſt.

ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ. Ita etiam ſcribitur in ſequente inſcriptione: quod forte vitio artificis factum. Vir clariſſimus inde initio faciebat *Archiocratem*, eique ut ignotum jungendum putabat Deum *Herculem Catalaſchium*: ſed doctiſſimus Sponius teſtatur ſe in Deliaco marmore inveniſſe diſtincte ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ, & recte ad Harpocratem noſtrum refert: putatque eum & Anubin ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΥΣ vocari in marmore, quia Sarapidis & Iſidis filii habebantur, & Sarapis Jupiter erat: & Herculem *Catalaſchium* recte ex numinum numero tollit.

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙΣ. Uti dixi, Sponius referebat ad Anubin & Harpocratem; Gallandius ad Caſtoras, licet Plutarchus narret Anubin Oſiridis ac Nephthys filium eſſe, Harpocratem vero Oſiridis & Iſidis; & Oſiris idem habitus ſit ac Jupiter. Ego ut litem hanc meam non facio; ita cum Sponio arbitror plures deos quam Caſtorem & Pollucem illo epitheto ornatos eſſe; quia in Inſcriptione veteri occurrit: ΘΕΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΙΟΣΚΟΡΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ: & de *Cabeiris* id pererudite pluribus probat Raphaël Fabrettus Ad Columnam Trajanam, Sanchoniatonem idem affirmare apud Euſeb. lib. I. præp. c. 10. puto Ἐκ δὲ τοῦ Συδὺκ Διόσκουροι ἢ Καβειροὶ, ἢ Κορύβαντες ἢ Σαμοθρᾷκες. οὗτοι, φησι, πρῶτοι πλοῖον εὗρον: ubi neſcio quare interpres vertat, *Ambos navigium primos excogitaſſe*; & mox, *ab utroque procreatos alios.* Nam hæc ad Samothracas, qui & *Corybantes*, *Cabyri* & *Dioſcuri* dicuntur, referenda ſunt; quos mox ἐπῳδὰς *incantationes* inveniſſe narrat; quod de Cabiris alii etiam memoriæ mandant. Et certe Cicero lib. 3. de Nat. Deorum plu-

res *Dioſcoros* memorat; *Διόσκουροι etiam apud Grajos multis modis nominantur. Primi tres, qui appellantur Anaces, Athenis ex Jove, rege antiquiſſimo, & Proſerpina nati: Tritopatreus, Eubuleus, Dionyſius* (puto ſcribi debere Dionyſus) *Secundi Jove tertio nati ex Leda, Caſtor & Pollux. Tertii dicuntur a nonnullis Aleo, & Melampus, Emolus, Atrei filii, qui Pelope natus fuit.* Si Salmaſium τὸν πάνυ audimus, *zethus* etiam & *Amphion* vocati fuerunt Διόσκουροι ab Heſychio in ea v. Nec certe prætereundum, ita vocatos eſſe poſtea Xenophontis Socratici filios Gryllum & Diodorum, uti tradit Diog. Laërtius in ejus vita; & Euſtathius ad od. α. p. 1686. ubi etiam monet multos Dioſcoros dici, ſed illud nomen per excellentiam dari Caſtori & Polluci: Ἄλλως μὲν γὰρ ἐν παραθέσει πολλοὶ ἐλέγοντο τοῦ Διὸς κοῦροι. καθότι καὶ Ἑλένη κούρη Διός ἐστι δὲ καὶ Ἀφροδίτη. ἱστορία δὲ ἡ λέγουσα ὅτι Ξενοφῶν ὁ γλυκὺς ἐκεῖνος Ἀττικὸς μέλιστα ἐπωνομάζετο, παραδίδωσι καὶ ὅτι οἱ ἐξ ἐκείνου καὶ Φιλησίας υἱοὶ Γρύλλος καὶ Διόδωρος Διόσκουροι ἐπεκαλοῦντο. Agamemnonem & Menelaum non aliter appellat Steſichorus apud eundem ad Il. ψ. p. 1323. quod ille ἐν παραθέσει factum ſcribit, uti per excellentiam Caſtor & Pollux *Dioſcuri* vocantur. Quin & παρώτιδες, i. e. anguli oculorum qui aures ſpectant, vel forte tegmen, quo aures muniebant pugiles, quod ex auctoribus & ſtatuis eleganter illuſtrat Eruditiſſimus Fabrettus, quia Pollux pugilatu & cæſtibus ſpectatus fuit, διόσκουροι vocantur; & eo nomine Julianus Imperator deſignari etiam finxit hemiſphæria bina, ſuperum & Inferum, uti apud eundem Euſtath. ad Il. Γ. p. 410. legere licet. Illud etiam obſervandum in marmoribus occurrere Διοσκούρους, cum tamen Phrynichus teſtetur melius ſcribi Διοσκόρους, illoſque ridendos eſſe, qui literam υ adjiciunt.

Inſcriptio apud Jac. Sponium libro de Aris Ignot. Deorum:

ΘΡΑΣΕΑΣ ΔΙΟΓΕΝΟΥΣ
ΥΠΕΡ ΞΑΤΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ
ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ
ΙΣΙΔΙ ΣΕΡΑΠΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ
ΑΡΧΙΟΚΡΑΤΕΙ ΘΕΟΙΣ ΣΥΝ
ΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΚΩΜΟΙΣ
ΕΥΧΗΝ.

Monu-

Monumentum, hoc poſuit Thraſeas Diogenis filius pro ſe & liberis ſuis, & uxore & uxoris liberis, &c. ΞΑΤΟΥ. poſitum proculdubio pro Ξεαυτȣ͂, *pro ſe ipſo.*

ΤΟΛΛΑΣ. Nomen mulieris, quod forte nullibi reperitur; ſcriptum, ut opinor, fuit, ΠΟ'ΛΛΑΣ. certe Κλαυδία πόλλα occurrit in Inſ. 68. Cl. 2. apud Reineſium, & nota ſatis Lucani uxor vel ex his Statii verſibus Sylv. lib. 2. Car. 7.

Tu caſtæ titulum decuſque Pollæ
Jucunda dabis allocutione.

ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΟΛΛΑΣ. Et hic ΠΟΛΛΑΣ ſcribendum arbitror; videturque hæc Polla vidua ducta eſſe a Thraſea, & ex marito priore liberos habuiſſe.

ΚΑΙ ΚΟΚΥΤΟΥ ΤΕΚΝΩΝ. Hoc quid ſibi velit fateor me ignorare; Verum in Miſcellaneis Eruditæ antiquitatis per eundem virum clariſſimum luce donatis publica ſcribitur, Καὶ ΚΟΥΙΝΤΟΥ, id eſt Quinti: quod amplector.

ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ. Junguntur iterum Iſis, Serapis, Anubis & Harpocrates, non ſecus ac in aliis monumentis, & a Tertulliano cap. 6. Apologetici: *Sarapidem, & Iſidem & Harpocratem cum ſuo Cynocephalo Capitolio prohibitos, id eſt, curia deorum pulſos Piſo & Gabinius Coſſ. non utique Chriſtiani, everſis etiam aris eorum abdicaverunt, turpium & otioſarum ſuperſtitionum vitia cohibentes. His vos reſtitutis ſummam majeſtatem contuliſtis.* Id quod teſtimonio Varronis firmat l. 1. ad Nat. c. 10. *Ceterum Serapem & Iſidem, & Arpocratem & Anubem prohibitos Capitolio Varro commemorat, eorumque a Senatu dejectus non niſi per vim popularium reſtructus: ſed tamen & Gabinius Coſ. Cal. Januariis, cum vix hoſtias probaret, præ popularium cœtu, quia nihil de Serape & Iſide conſtituiſſet, potiorem habuit Senatus cenſuram, quam impetum vulgi, & aras inſtitui prohibuit.* Hic certe locus videtur poſtulare ut breviter de cultu horum deorum apud Romanos recepto agam; licet ea maximam partem imo forte omnia obſervata a viris ſint eruditis. Macrobius igitur l. 1. Sat. Serm. c. 7. Serapin ſcribit *vix ægreque a Romanis admiſſum eſſe.* Et certe cum in Capitolio, Ægyptiorum deos colere inciperent, Piſo & Gabinius, qui conſules fuerunt A. v. c. 696. ſacra eorum urbe ejecerunt. Poſt illud tempus tamen iterum recepti: Arnob. lib. 2. *Quid; vos Ægyptiaca numina, quibus Sera-*

pis atque Iſidis eſt nomen, non poſt Piſonem & Gabinium Conſules in numerum veſtrorum retuliſtis deorum? Neque id tamen abſque difficultatibus dii illi obtinuerunt: Dio lib. 40. narrat, Iſidis & Serapidis fana, quæ privatim nonnulli extruxerant, Senatum juſſiſſe demoliri, quia eos non magni faciebant. Donatus l. 3. c. 6. Romæ Veteris ſcribit Dionem affirmare id Sctum factum eſſe A. V. C. 700. cum Tertullianus id aſſerat factum Piſone & Gabinio Coſſ. A. V. 696. Verum vir doctiſſimus tempora confundit; nam aras quidem & ſtatuas eorum e Capitolio ſuſtulerunt conſules Piſo & Gabinius A. 696; ſed cum privati iis templa exſtruxiſſent, ea dirui juſſit Senatus A. 701. Coſſ. Cn. Domitio Calvino, & M. Valerio Meſſalla; quod initio anni ſequentis primum factum eſſe clare teſtatur Dio loco laudato. Hinc ea ſententia vicit, ut publice colerentur, verum ἔξω τοῦ πωμηρίου, uti apud eundem legimus. Verum *L. Æmilius Paulus conſul,* (A. V. C. 704.) *cum Senatus Iſidis & Serapidis fana diruenda cenſuiſſet, eaque nemo opificum attingere auderet, poſita prætexta ſecurim arripuit templique ejus foribus inflixit*: uti loquitur Val. Maximus, 1, 3. Fieri poteſt ut hoc idem ſit cum iis quæ narrat Dio; ſed quod Rupertus in epiſtola quadam notat, L. Æmilii Pauli conſulatu factum eſſe Sctum de Serapidis Iſidiſque fanis diruendis, atque id aperte ſcribere Dionem lib. 40. illud apud eum non reperio; cum referat hanc hiſtoriam Dio in A. V. C. 701, ut ipſum auctorem inſpicienti utique clare patebit. Neque tamen inficias eo nonnullos hoc referre ad A. V. C. 534. quo Coſ. fuit alius L. Æmilius Paulus; & P. Fabrum 3. Semeſt. c. 3. ad annum admodum ſexageſimum. Quod ultimum ut non capio, ita certe anno 534. conſul. L. Æm. Paulus fuit, & ante Gabinium & Piſonem fuiſſe dejectas deorum Ægyptiorum vel aras vel ædes ex Tertulliano haud obſcure patet. Quicquid ſit, non ſic abolita fuit vel ejecta ex urbe hæc ſuperſtitio. Nam Dio lib. 42. A. V. C. 707. ſcribit apes in Capitolio juxta Herculem conſediſſe, eo ipſo tempore, quo Iſidi ſacra fiebant; ἔδοξε γνώμη, pergit, τῶν μαντέων πάντα αὖθις τά τε ἐκείνης καὶ τὰ τοῦ Σαράπιδος τεμενίσματα κατασκάψαι: *viſum fuit vatibus omnia rurſus & ipſius & Sarapidis fana evertere: quod dum fit, Bellonæ quoque ædes inſcientibus illis dejecta eſt.* Neque hoc diu duravit, cum Triumviri Reip. conſtituendæ, Cæſar Octavianus vel Auguſtus, Antonius

&

& Lepidus A. 711. decreverint *νεὼν τῷ τε Σαράπιδι καὶ τῇ Ἴσιδι.* Verum Auguſtus videtur ſententiam mutaſſe, quia Agrippa præfectus Urbis A. V. C. 733. ſacra Ægyptia *ἐπεισιόντα αὖθις ἐς τὸ ἄστυ ἀπέστειλεν*, vetuitque neminem *μηδὲ ἐν τῷ προαστείῳ αὐτὰ ἐντὸς ὀγδόου ἡμισταδίου ποιεῖν*, uti idem Dio lib. 54. teſtatur. Hinc Tiberium Iſidis templum dejeciſſe; illiuſque ſtatuam Tiberi merſiſſe propter deceptam Saturnini conjugem tradunt Joſephus l. 18. c. 4. extremo Antiquitat. & Hegeſippus l. 2. c. 4. Sed vel tunc illud ſolum templum dejectum, in quo Mundus hoc crimen commiſerat, aliaque remanſerunt inviolata, vel mox iterum hæc ſuperſtitio hominum animos occupavit; cum Juvenalis, qui temporibus Flaviorum floruit, *celebret Iſiacæ ſacraria Lenæ*, & ipſe Domitianus *Iſiaci celatus habitu inter ſacrificulos vanæ ſuperſtitionis*, Suetonio teſte, latuerit. Inde Caracalla a Spartiano dicitur, *Sacra Iſidis Romam deportaſſe, & templa ubique magnifica eidem deæ feciſſe*, & cum ante Commodus eadem ſacra celebraverit, ut etiam Anubin portaret & Pauſas ederet, imo cum ante Domitianus inſtar linigeri ornatus inceſſerit, recte Ulricus Obrechtus, vir doctiſſimus videtur cenſere, hoc intelligendum eſſe de *arcanis genuiniſque deæ*, ut Apulejus loquitur, *exuviis*, non autem de cultu rituve ſacrorum Iſidis. M. Antoninus Philoſophus Serapidi templum exſtruxit, quod alii columnis ornarunt, & epiſtilio, uti conſtat ex Inſ. 3, 4, 6. pag. LXXXV. apud Gruterum. Et certe varia Romæ Iſidis & Serapidis templa fuerunt; Trebellius Pollio in vita Tetrici Junioris celebrat *Iſium Metellinum*: ex Inſcript. Romæ inventa, apud Grut. p. 312. & ex alia pag. LXXXI. haud obſcure conſtat ISEM PELAGIAM & EXORATAM templum ibi etiam habuiſſe; nec non *Iſidem Patriciam* ex iis, qui Regiones Urbis deſcripſerunt: quam non abſque ratione a vico Patricio nomen ſuum accepiſſe putat Pancirollus. Et, ut hoc addam, ISIS PELAGIA culta etiam fuit Corinthi, teſte Pauſania lib. 20. pag. 93. Ἐς δὴ τὸν Ἀκροκόρινθον τοῦτον ἀνιοῦσιν, ἔστιν Ἴσιδος τεμένη· ὧν τὴν μὲν Πελαγίαν, τὴν δὲ Αἰγυπτίαν αὐτὴν ἐπονομάζουσιν. Utque hæc dea propter inventam navigationem *Pelagia* dicta eſt, ita Venus idem cognomen gerit in Inſcriptione XCIII. Claſſis I. apud Reineſium, quam Vir doctiſſimus *Anadyomenen* interpretatur: quanquam Artemidorus lib. 2. cap. 42. diſertis verbis *Venerem* Πελαγίαν, & Ἀναδυομένην diſtinguat;

ſtinguat; illamque ſcribat in ſomnis viſam naucleris, gubernatoribus & omnibus navigantibus, itemque peregrinari volentibus bonam eſſe; hanc vero navigantibus multam tempeſtatem & naufragium ſignificare; ſed nihilominus ſervare, καὶ τὰ ἀπηλπισμένα τῶν πραγμάτων perficere. *Marinam Venerem* celebrat Horatius, quod recte ſimplex epithetum deæ mari ortæ eruditi faciunt, qui etiam arbitrantur Græcos eam *Pelagiam* & *Pontiam* propterea appellare ΘΕΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΩΜΟΙΣ. Ita enim legendum eſſe recte monuit eruditiſſimus Sponius. Et qui dii σύμβωμοι σύνναοι dicantur, ſatis multis docui lib. 4. obſerv. cap. 3. Inſcr. 10. pag. XXII. poſita eſt Serapidi ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΣΥΝΝΑΟΙC ΘΕΟΙC id eſt, *Iſidi*, *Anubidi*, *Harpocrati*, & forte aliis Ægyptiorum diis: Artemidorus lib. 2. c. 44. ſcribit *Serapin*, *Iſin*, *Anubin & Harpocratem*, eorumque ἀγάλματα καὶ μυστήρια, *& omnem de iis ſermonem*, καὶ τῶν τούτοις συννάων καὶ συμβώμων θεῶν, *& de diis, qui cum iis communia templa & aras habebant*, ſignificare pericula: Juno apud Plutarchum, cujus verba conſervavit Euſebius lib. 3. cap. 1. Præparat. Latonam ſibi fecit ὁμοβώμιον καὶ σύνναον: Herodorus apud Scholiaſtem Pindari ad Oden 5. Olymp. ſcribit Herculem ſex aras Olympiæ duodecim diis exſtruxiſſe, eoſque feciſſe συμβώμους, una ſcil. ara duobus diis dedicata; ut Jovi & Neptuno: Junoni & Minervæ: Mercurio & Apollini: Gratiis & Baccho: Dianæ & Alpheo; Saturno & Rheæ. Ex Inſcriptione veteri, quam vulgavit Camillus peregrinus in Diſſert. de Campania Felice Nemeſeos Synnaoi memorantur Juſtitia, & Fata: eſt illa partim Græca, partim Latina & digna, ut integra apponatur:

> Δεσποίνῃ Νεμέσει καὶ Συνναόισι θεοῖσιν
> Ἀῤῥίανος βῶμον τόνδε καθειδρύσατο:
> *Juſtitiæ, Nemeſi, fatis quam voverat aram,*
> *Numina ſancta colens, Cammarius poſuit.*

In ipſo lapide, fateor, ſcribitur ATIS; ſed non dubito, quin prima littera vel vitio temporis deleta ſit, vel a typographis neglecta. Et exſtat elegans Inſcriptio apud eruditiſſimum Sponium Sect. 10. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis;

ΜΑΡΚΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ. ΑΥΡΗΛΙΟΥ. ΣΕΟΥΗΡΟΥ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΕΥΤΥΧΟΥΣ. ΕΥΣΕΒΟΥΣ. ΣΕΒ. ΚΑΙ. ΙΟΥΛΙΑΣ. ΜΑΜΑΙΑΣ
ΣΕΒΑΣΤΗΣ. ΜΗΤΡΟΣ. ΣΕΒ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ
Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ. ΗΡΩΝ. ΝΕΩΚΟΡΟΣ. ΤΟΥ. ΕΝ. ΠΟΡΤΩ
ΣΑΡΑΠΙΔΟΣ. ΕΠΙ. ΛΑΡΓΙΝΙΩ. ΒΕΙΤΑΛΙΩΝΙ
ΑΡΧΙΥΠΕΡΕΤΗ. ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΗ. ΚΑΙ. ΑΥΡΗΛΙΩ
ΦΗΒΩ. ΚΑΙ. ΣΑΛΩΝΙΩ. ΟΕΙΔΟΤΩ. ΙΕΡΟΦΩΝΟΙΣ
ΚΑΙ. ΚΑΜΕΙΝΕΥΤΑΙΣ. ΧΑΡΙΤΗ. ΙΕΡΟΔΟΥΛΕΙΑ
ΑΝΕΘΗΚΕΝ.

Quam ita vertendam eſſe exiſtimo : *Marci Aurelii Severi Alexandri Felicis Pii Auguſti, & Juliæ Mamææ Auguſtæ Matris Auguſti, Deo Soli Magno Sarapidi, aliiſque qui in eodem templo coluntur Diis, Marcus Aurelius Heron æditus ædis Serapidis, quæ eſt in portu, ſub Larginio Vitalione Archiminiſtro & Camineuta, & Aurelio Phœbo, & Salonio Oedoto ſacris cantoribus & Camineutis Charite ſacrorum Miniſtra conſecravit* : quæ ultima non ſatis feliciter alias redduntur per, *ſacri miniſterii cauſa.* Ἐν πόρτῳ autem Sponium ſequutus verti *in portu*; quanquam valde de veritate lectionis cum præſtantiſſimo Grævio dubitem : arbitratuſque nonnunquam ſim, ſcribi debere ἐν πόντῳ, ut ædituus fuerit Serapidis, qui in Ponto a Sinopenſibus vel aliis colebatur. *Camineuta* eſt inter templorum miniſtros proculdubio; & ex Heſychio docet idem Κάμινον eſſe μέρος τι τοῦ νέως, *partem quandam templi*: quanquam viri harum Litterarum callentiſſimi, *partem quandam navis* intelligant, quod certe Græca ſuadent omnino. Hoc tamen loco *Camineuta* ſacrum aliquod miniſterium; & vox ea in genere notat hominem, qui in camino aliquid excoquit, vel qui circa caminum fornacemve laborat, quod tamen nullus video, quomodo templorum miniſtris vel ſacerdotibus convenire poſſit. Grævius arbitrabatur poſitum eſſe pro χαμινευταῖς, qui cubent humi; & fuiſſe forte ſacerdotum munus, uti humi cubarent in templis juxta pulvinaria; χαμεῦναι & χαμαιεῦναι Græcis dici humi cubantes, qui in nuda humo dormiunt; ſed tamen nuſquam reperiri vocem χαμευνευτὴς, adeoque ampliandum eſſe, donec dies & ſollertia certiora detegat. Pro ΟΕΙΔΟΤΩ, dubito num ſcribi debeat ΘΕΙΔΟΤΩ.

Apud Goropium Becanum exſtat elegans admodum Harpocratis vel certe Numinis, quod digito labia premit, effigies ærea, quam ſcribit Pighium, curioſiſſimum Romæ veteris exploratorem, & plurimorum ſibi per totum Latium priſcæ memoriæ veſtigiorum præmonſtratorem accepiſſe a Pyrrho Ligorio Neapolitano, diligentiſſimo item antiquario: quamque dignam judicavi, ut adjiciatur:

Quæ

Quæ Zimmermannus Analectorum Menſe VI. hac de imaguncula commentetur, & qua ratione in ea inveniat ſapientis viri ideam, ab eo peti poſſunt. Ego putabam nonnunquam, facem accenſam, ſerpentem, pharetram, arcum, gallum gallinaceum, papaveris, quod τῆ πολυγονίας σύμβολον, teſte Porphyrio apud Euſebium lib. 3. Præpar. c. 11. capita ad Solem referri poſſe, & inſigne capitis, noctuæ itidem impoſitum, Ægyptiorum figmenta ſapere; ſed noctua mihi negotium faceſſebat, quia non ſolis, verum Lunę avis videtur eſſe; niſi forte a tergo Harpocratis vel Solis poſita ſit, ut ſignificarent ingenioſi ad commenta homines, ſole non lucente, & facie, ut ſic loquar, ſua orbem non illuſtrante, tenebras eſſe. Joannes Ortivinius, qui cum Muſis bona fide rationes deducit, arbitrabatur, hanc Becani imagunculam Oſirim ſive Lunam videri ſignificare; quia Oſiris digito os premit, & vim Oſiridis in Luna collocatam fuiſſe demonſtrat Plutarchus libro de Iſide: ad hæc quia quæ imagunculæ adeſſe conſpiciuntur, nulli tempeſtati magis, quam nocturnæ, qua Luna regnat, conveniunt. Fax, noctua, & gallus gallinaceus, ſigna & indicia noctis dant, & Papaver Lunæ eſt ſacrum, uti Tollius in explicatione Imag. cui nomen Ἔρως κοιμώμενος, oſtendit. Quam ſententiam ſi quis amplecti malit, ego certe nullus repugnabo; quin potius auctor forem, ſequendi veſtigia viri eruditi, quia ipſi fronti imaginis imponitur luna corniculata; eademque coronam Iſidis, cujus ectypum ex Caſalio dedi, exornat; & tandem Apulejus non aliter fere deam deſcribit: *Corona multiformis, variis floribus ſublimem diſtrinxerat verticem: cujus media quidem ſuper frontem plana rotunditas in modum ſpeculi, vel immo argumentum Lunæ, candidum lumen emicabat.* Apud eundem Becanum, exſtant imagines aliæ, quibus ſupponitur inſcriptio vetus. Habuit illam e copioſiſſimis Illuſtriſſimi Cardinalis Granvellani theſauris: eſtque lapis heliotropius ea, quam cernis amplitudine, cujus altera facies puerum habet ſedentem, qui indicem ori applicat: altera loti florem præfert, e quo puſio indicem ad ſilentium imperandum oſtentans emergit:

V 2 ſubeſt-

ſubeſtque hæc inſcriptio:

ΜΕΓΑϹ ωΡΟϹ ΑΠΟΛΛων ΑΡΠΟΚΡΑΤ
ΕΥΙΛΑΤΟϹ Τῳ ΦΟΡΟΥΝΤΙ
Magnus Orus Apollo Harpocrates
Propitius geſtanti

& addit Goropius: luculentum profecto veritatis indicium in hoc epigrammate nos videre: cui cum Epiphanius conſentiat, Harpocratem & Orum eundem Butiorum deum faciens, non eſſe, quod de fide heliotropii dubitemus; præterea Harpocratem arbitratur initio deum non fuiſſe, ſed ſymbolum duntaxat, utiliſſimam habens admonitionem; poſtea vero deum fraude ſacerdotum & ignorantia, atque dæmonis inſtinctu factum eſſe, & ejus imaginem tutiſſimum omnium malorum amuletum; & perſuaſum fuiſſe ei, cui ille propitius eſſet, nihil adverſi poſſe evenire, cui iraſceretur nihil ex voto ſucceſſurum; atque hinc Lucilii intelligi epigramma in Simonem quendam medicum imperitum ſcriptum:

Hv

Ἢν τιν᾽ ἔχεις ἔχθρον Διονύσιε, μὴ καταρεάσῃ
Τὴν Ἶσιν τούτῳ μηδὲ τὸν Αρποκράτην
Μηδ᾽ εἴτις τύφλους ποιεῖ θεός, ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνώσῃ τὶ θεὸς καί τι Σίμων δύναται,

quod ille ſic vertit;

Odiſti ſi quem Dionyſi, ne pete ut Iſis
Harpocrateſve huic ſit trux, aliusve Deus
Excæcans: voveas ut Simo ſit medicus,
Et noris poſſit quid Simo, quidve Deus.

Exſtat hoc epigramma lib. 2. Anthol. c. 22. Sed in editionibus non legitur Αρποκράτην verum Α᾽μφικράτη, unde Scottus lib. 2. Obſ. c. 6. facit Amphicratem medicum: cum tamen *Simo*, non *Amphicrates*, medicus exagitetur; Latet in ea voce *Harpocrates* proculdubio, ſi Auſonius verſus illos ita Latine vertit quemadmodum docet Schottus loco laudato. Ut autem hoc melius intelligatur, obſervandum diligenter eſt, inter Iſidis virtutes fuiſſe, aliquem cæcum reddere, Juvenalis Sat. 13. v. 93.

Decernat quodcunque volet de corpore noſtro
Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

ſimiliaque Ovid. lib. 1. de Ponto epiſt. (ubi neſcio quare Jo. Britannicus *linigeram Iſidem* mutet in *linigenam*) & Apulejum lib. 8. Metam. ſcribere notarunt eruditi. Atque ut Iſis cæcos homines reddere putabatur; ita & eadem viſum reſtituebat: Diodorus Siculus lib. 1. narrat, Ægyptios tradere, Iſin multa pharmacæ inveniſſe καὶ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης μεγάλην habuiſſe ἐμπειρίαν; ſanatione hominum maxime gaudere, & in ſomnis manifeſtam numinis ſui præſentiam exhibere, ægrotiſque remedia contra morbos dare; multos à medicis relictos ab ea ſalutem accepiſſe; συχνοὺς δὲ παντελῶς πηρωθέντας τὰς ὁράσεις ἤ τινα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος; *plurimos vero oculis captos, aut alia corporis parte laborantes, ſi ad Deæ hujus opem confugerint, in priſtinum ſtatum reſtitutos eſſe.* Adeo ut mirum nequaquam ſit eam SALUTAREM vocari in lapide apud Gruterum; & P. QUINCTIUM pro ſalute filii ſui votum ſuſceſpiſſe ISIDI. SERAPIDI. LIBERO. LIBERAE, alioſque eidem Deæ EX MONITU EJUS dona dediſſe. Diis autem Servatoribus adſcriptum fuiſſe Harpocratem, iiſque qui in extremis periculis

riculis verſabantur, non ſecus ac alios auxilio veniſſe, docet nos Artemidorus lib. 2. cap. 44. Oneir. Nam poſtquam tradidiſſet *Sarapin*, *Iſin*, *Anubin*, *Harpocratem* tum ipſos, tum ſtatuas eorum ac myſteria in ſomnis viſa ſignificare ταραχὰς καὶ κινδύνους καὶ ἀπειλὰς καὶ περιστάσεις, *turbationes*, *pericula*, *minas*, *& infortunia*, ex quibus præter expectationem, καὶ παρὰ τὰς ἐλπίδας ſervant, adjicit: Ἀεὶ γὰρ σωτῆρες νενομισμένοι εἰσὶν οἱ θεοὶ, *Semper enim Servatores crediti ſunt hi dii*, *eorum qui per omnia exercitati ſunt*, *& ad extremum periculum pervenerunt. Nam eos qui in ejuſmodi periculis conſtituti ſunt*, αὐτίκα μάλα σώζουσιν, *ſtatim omnino ſervant.* Et valde hæc illuſtrantur verbis Kircheri part. 2. Tom. 2. p. 385. Oedipi Ægyptiaci, quę adjicere nullus gravabor: Sed ut ad inſti-„tutum revertamur, *ait ille*, reverebantur Ægypti præter ce-„tera Numina maxime Iſin & Oſirin, ac Horum ſive Harpo-„cratem, tanquam Iatricos genios. Hinc paſſim eos in varia ma-„teria, uti ligno, oſſe, metallicis laminis, diverſiſque pretio-„ſis lapidibus pro morborum ratione ſumno rigore, tempo-„re, cæteriſque Aſtrologicis circumſtantiis obſervatis, incide-„bant; ut Capſulas quoque feciſſe reperio in formam membro-„rum quos reſpiciebant, adaptatas, cujuſmodi unam non ita pri-„dem mihi exhibuit ſupra laudatus Torquatus Alexander Capi-„taneus. Capſula eſt in formam cordis, & fructum foliumque „Perſeæ mentiens, in cujus meditullio Harpocrates nudus, in-„fans, labiis digito appoſito ſilentia ſuadens, poſitus ſpectatur, „iiſdem prorſus ſymbolis, quibus alias inſignitur, in capſula effor-„matis; quod quidem prophylacticum cordis potiſſimum ge-„ſtatum exiſtimabant. Figuram hic ad meliorem rei informatio-„nem apponendam duximus, ut vel hinc videas, quibus modis „& induſtriis Ægyptii in morborum cura verſati ſint. Hucuſque ille. Et ecce tibi, Lector, amuletum;

quod

„quod pag. 450. ita deſcribit idem: Amuletum vero a ſupra ci-
„tato Capitaneo conceſſum, uti oppido myſterioſum eſt, ita non-
„nullam explicationem ſeorſim meretur. Eſt id ex cupro con-
„ſtructum in forma Perſeæ linguiformis, intra cujus concavum
„puerulus latet digito labiis impreſſo ſilentia ſuadens, altera manu
„cornucopiæ tenens; & indicat Harpocratem Sapientiæ numen in-
„cluſum Perſeæ fructui, cujus folium uti linguæ, ita fructus cor-
„dis figuram exprimit, teſte Horo: quo indicatur quod quicun-
„que ad ſapientiam adſpirat, is quod per ſapientis linguam didicit,
„id alte cordis penetralibus per frequentem contemplationem com-
„mittere debere; eratque amuletum quod Sacerdotes ad Sapientiæ
„ſpiritum per Harpocratis favorem acquirendum portare ſolebant.
„Ac rurſus pag. 449. ſcribit; Harpocratis amuletum religioſe ge-
„ſtatum fuiſſe, quia per varias divinationum ſpecies ſe conſcios
„futuros ſperabant; anſulas autem demonſtrare geſtatum illud fuiſ-
„ſe, & per Hori amuletum naturæ mundanæ notitiam ſe habitu-
ros putaſſe. Et poſtquam pag. 462. varia amuleta, quæ etiam
apud Joh. Macarium occurrunt, explicaſſet, addit tandem: Pro-
„cedamus ad Harpocratica amuleta, quorum non minor varietas
„occurrit. Et primo quidem paſſim invenitur loto inſidens, di-
„gito ſilentium ſuadens, altera manu flagello inſtructus cum no-
„minibus SABAω, id eſt Sabaoth, ut in figura Num. 10. ſignata
„patet, in cujus poſtica facie nomen IAΩ inſcriptum videtur,
„quæ omnia ſolare numen ἀποτροπαῖον & magnæ efficaciæ deſi-
„gnant. Figura vero 11. ſignata in antica facie eundem nobis
„Harpocratem demonſtrat, ſymbolis priori ſimillimum: in poſti-
„ca vero parte, ſtatua τρικέφαλος καὶ ἑξαβραχίων conſpicitur, bi-
„nis gladiis, flagellis, facibuſque inſtructa, quam nos Hecaten,
„ſive Dianam, aut Iſin tergeminam interpretamur. Quæ ideo
omnia addidi, ut pateat Kircherum in Ægyptiorum antiquita-
tibus exercitatum valde, cenſuiſſe etiam *Harpocratem* inter iatricos
dæmones referendum eſſe, gentiles eum amuleti loco geſtaſſe, &
ad Solem, licet alibi alia videatur notare, referri debere (quod
etiam variis locis firmat, & præcipue pag. 465. ubi eum *Solare nu-
men* appellat) nec non Horum & Harpocratem eundem eſſe. Ulti-
mum hoc ut clarius pateat, operæ pretium eſt, ut adjiciatur Har-
pocratis ectypus, & verba Kircheri, quibus eum binis locis, ſive
bene ſive male, illuſtrat:

Tomo

Tomo igitur primo Synt. 2. cap. 7. Oedipi Ægypt. ita loqui-
„tur; Horus vero pingitur puer, ut oſtenderetur, mundum in
„tempore veluti infantulum a Dei ſapientia productum; cum cor-
„nucopia vero exprimitur, ut indicaretur varietas, abundantia
„& plenitudo rerum in mundo creatarum: in cubo ſtat, ad mun-
„di indicandam ſtabilitatem ſoliditatemque. Trigonus cum globo
„cubo inſcriptus ſignificat Horum e trigono archetypo profluxiſ-
„ſe: baculus upupæ capite inſignitus indicat mundum rerum va-
„rietate veluti fulciri & ſuſtentari; lituus harmoniam univerſi;
„gnomon ordinem & admirabilem rerum diſpoſitionem deſignat.
„Horus denique labra premens, digitoque ſilentia ſuadens, ad in-
„effabilitatem myſteriorum indicandam. At Tomo 2. pag. 500.
„ita de eadem ſtatua ut & de aliis commentatur: Platonicum id-
„que celeberrimum epiphonema eſt, Deum inventu & cognitu dif-
„ficilem: ita enim in Timæo aſſerit: Opificem quidem & mun-
„di patrem invenire difficile, & cum jam inveneris prædicare, elo-
„qui vulgo impoſſibile eſt. Quod cum veriſſimum ſit, ideo Æ-
„gyptii ſolo ſilentio & cultu intrinſeco venerandum pulchre per
„Sigalionem Harpocratem ſignabant, quem nunc nudum, nunc
„reticu-

„ reticulata veſte indutum, digito labris impreſſo ſilentia ſuadentem exprimebant. Puer nudus pingitur, quia deus ab omni materiæ contagione longe remotiſſimus in perpetuo juventutis flore permanet inalterabilis, ſilentio potius colendus quam multis verborum ampullis deſcribendus eſt. Cornucopiæ ſiniſtra tenet, quia bonorum omnium in ſe ubertatem continet. Dum baculo upupæ capite inſignito, cum lituo & gnomone pingitur, oſtenditur eum totius varietatis, harmoniæ & ordinis mundani auctorem eſſe. Per Crocodilum quoque elingue animal, quod ſub aquarum gurgitibus latitans acute videt, a nemine viſum, oſtenditur nullius linguæ facundia eum, prout natura ejus fert, ſatis deſcribi aut exprimi poſſe; qui inviſibilis cum ſit, & in divinæ eſſentiæ ſuæ caligine latitans omnia tamen videt, omnia intuetur & moderatur. Unde eandem ob cauſam Ægyptii deum (in margine, ut vocant, libri ſcribitur, *Harpocrates loto inſidens*, adjiciturque ejuſmodi imaguncula) inducunt ſymbolo ſane maxime appropriato, ſedentem ſupra lotum, aquaticam ſcil. arborem, teſte Jamblicho lib. de Myſteriis : quo ſignificant deum principatu ſuo mundanum excedere lutum, nec attingere gubernando, ſed principatum gerere intellectualem & empyreum. Atque hæc omnia adjicere viſum fuit, ne quis forte Kircheri ſententiam deſideret; licet ea examinare nec velim nec poſſim : utpote qui Ægyptiorum myſteriis, ut ſic loquar, cum viro erudito non ſim initiatus, nec inveſtigandis gentis ſuperſtitioſæ antiquitatibus horas meas impenderim. Monendus tamen es lector Harpocratem reticulata veſte indutum eſſe figuram eam, quam in Menſa Iſiaca litteris. KK. notatam exhibet, quamque Orum eſſe cenſet doctus illius enodator; & nihil eum, ita depictum cum Sigalione commune habere; aliudque vulgo ſignum Harpocrati tribui, quam lituum, gnomonem, & baculum upupæ capite inſignitum : & denique, ut hoc adjiciam, errare valde doctum Athanaſium, Tom. I. Synt. I. cap. 4. Nomo 9. ubi de Oro & Sigalione ita commentatur : Vocatur hæc urbs *Antinous*, ab Arabibus *Anſena*, ſive Αντινοόπολις, Stephano teſte, a quibuſdam Adrianopolis : Antinoopolis dicitur ab Antinoo armigero Jovis, in cœlum tranſlato, quem multi cum Horo confundunt : unde & volunt Ho-

„rum hic coli ſolitum ſub forma Sigalionis, ita Pauſanias in Co-
„rinthiacis. Sed primo Antinous nunquam armiger Jovis fuit; & ſi quid ſimile a veteribus, quod tamen vix credo, dictum eſt, factum illud, ut adularetur Hadriano Imperatori, qui memoriam Antionoi ſive Dei ſive Herois impenſe colebat: deinde nemo veterum Antinoum cum Horo confudit, & recentiorum nulla his in rebus auctoritas; tandemque Pauſanias nullibi narrat Horum in urbe Antinoo ſub forma Sigalionis cultum eſſe. Nam in Corinthiacis pag. 141. narrat ille apud Trœzenios primum Ὧρον regnaſſe, & ab eo regionem Oræam vocari; ſibi tamen videri nomen *Orus* Ægyptiacum, non autem Græcum eſſe: in Arcadicis Antinoum coli a Mantinenſibus, atque in urbe Ægypti Antinoo, & imagines ejus plurimas Baccho ſimiles eſſe: ſed ne verbo quidem eorum meminit, quæ Kircherus annotavit. Ut autem nihil deſit, quod illuſtrando Harpocrati inſervire queat, adjicere inſuper viſum fuit, quæ alio loco & quidem ex profeſſo, ut loquuntur, de eo commentatur idem Jeſuita; cujus ſi ſententiam præferre aliquis malit; imo ſi cenſeat imagunculam hanc nihil cum Harpocrate commune habere; & Naturam rerum vel tellurem eſſe, nullus repugnabo. Eruditorum judicio ſtabo vel cadam; nec tam pertinax opinionis meæ defenſor ſum, ut meliora videns Colchidis exemplo deteriora ſequar. Ita Igitur Kircherus commentatur Tom. 1. Oedipi Ægy-
„ptiaci. HAPPOCRATES. Sunt autem duplicis generis Canopi,
„quarum illi qui figuram ejus, quem ſupra eſignavimus, refe-
„runt, teſte Goropio, in ſcholis Ægyptiorum ponebantur, una
„cum Harpocrate: per hunc inſinuantes ſtudioſos literarum ſilen-
„tii obſervantes eſſe debere; per illum ſymbolice totum id, quod
„homo ab infantia uſque ad extremam ſenectutem debeat facere,
„indicabant: verba Goropii Becani ſunt. *Hic Canopus haud ali-*
„*ter in ſcholis Ægypt. pingebatur quam Harpocrates: & ut hic Deus*
„*paulatim ex hominum ignorantia evaſit; ita & Canopus in errorum*
„*materiam tractus, varias vulgo præbuit fabulas.* Hinc ego arbitror,
„Laur. Pignorium, virum cæteroquin in omni antiquitatis gene-
„re eximie verſatum, hujus tamen generis Canopes cum Harpo-
„crate ſeu Oro Iſidis filio confundendi occaſionem accepiſſe, non
„alia de cauſa quam ſimilitudine-idolorum deceptum. Cæterum Ca-
„nopos

„ nopos ab Harpocratis ſtatuis maxime diverſos eſſe ex ſequentibus „patebit. Pingebantur enim variis modis Harpocratis ſtatuæ, non „ſecus ac Canopi; ita tamen, ut Harpocrates omnes a Canopis in „eo diſtinguerentur, quod hi craſſioribus ventribus tumidi in „turbinatam deinde ſuperficiem deſinerent, uti ex imaginibus eo- „rum ſupra relatis liquet; illi vero inſtar imberbis pueri, & nudi, „aut ſuper lotis reſidentis, ut hic; ſemper digito prementis la- „bra, aut etiam faſciis involuti, uti ex appoſitis his imaginibus „apparet, efformarentur. Fuit autem Harpocrates Deus ſilentii apud „Ægyptios in ſumma veneratione: ita ut nunquam ab Oſir. & „Iſide abeſſet: pingebatur duplici ratione: 1. imberbis puer, nu- „dus, qui dextræ indice digito os ſignabat, digito ſilentia ſuadens: „Siniſtra vero deorſum extenſa ſuſtinebat cornucopiæ, ſurſum ad „aures pertinens, frugibus refertum, inter quas eminebat nux pi- „nea: Dei vero caput mitra redimiri videbatur, qua aliquantum „in altum erecta deſinebat in duas quaſi volucres. Altera ratio „pingendi non differebat a ratione depingendi Canopos, puer ni- „mirum reticulata veſte indutus, vel potius involutus faſciis qui- „buſdam cum lituo, gnomone & baculo upupæ capite inſignito, „uti in figura apparet. Fuit vero Harpocrates filius Oſiridis & „Iſidis, quem Plutarchus ſcribit poſt mortem Oſiridis ex Iſide ge- „nitum una cum Helitomeno, imbecillemque natum membris in- „ferioribus; alibi tamen idem auctor negat puerum fuiſſe imperfe- „ctum, neque aliquod leguminum exiſtimandum: ſed deum Ju- „veniles adhuc imperfectæ atque inarticulatæ orationis præſidem & „moderatorem: ex quo digito ori admoto ipſum effingebant, ut- „pote ſilentii & taciturnitatis ſymbolum: huic quoque Menſe Me- „ſori id eſt Auguſto legumina offerentes, ita canere ſolebant Æ- „gyptii Γλῶσσα τυχὴ, Γλῶσσα δαίμων: Natum autem Harpocra- „tem circa ſolſtitium hybernum, aſſerit Plutarchus lentibus & fru- „gum primitiis cultum. Sed & Perſeam arborem ei dedicatam, „quod hujus arboris frondes, linguæ, fructus autem cordi ſit ſimilli- „mus. Sacra porro quæ huic deo puero in civitate Buto fieri ſo- „lebant, ſane maxime ridicula, S. Epiphanius narrat: nam Sacer- „dotes illum nutrire ſimulabant inſtar nutricum, in omnibus ve- „ro templis ubi colebatur Iſis & Serapis, uti ſupra diximus, ſi-

 „mula-

„mulacrum erat digito labris impreſſo, quod multi interpretantur „tacendum eſſe illos itidem mortales fuiſſe. Figmentum hoc por-„ro totum Ægyptiacum fuit quod digito labris impreſſo, ſilen-„tium ſignificaret de diis immortalibus habendum, in quos ne li-„centioſi loquendo ſimus, a Platone etiam monemur legibus. A-„lias Harpocratis ſigillum in annulis geſtare ſolitum a veteribus ea „de cauſa tradit Plinius, ut ſilentium de agendis rebus indicarent. „Angeronæ autem effigies obligato, obſignatoque ore fuit apud „Romanos, ut ſilentio prætereundum innuerent, in cujus tutela „Numinis urbs Roma eſſet, quodque proprium illi nomen ob eam „nim. ſuperſtitionem, ne tutelares dii ſacris quibuſdam avocaren-„tur, devoverenturque. Hinc Valerium Soranum neci traditum „conſtat, quod arcanum hoc propalare auſus eſſet; eaque de cauſa „Plin. de Roma loquens ait: *Cujus nomen alteri dicere, arcanis cæ-„remoniarum nefas habetur*: Atque ex hoc capite Harpocrates „quoque Ægyptiorum in omnibus paſſim templis, adytis ſacrariis, „aliiſque locis ponebatur; ſilentium indicens, *Quique premit vocem, „digitoque ſilentia ſuadens*: Silentia, inquam, eorum ſacrorum, „quæ tunc peragebantur, variiſque cæremoniis, adjuratione dæ-„monum quoque adhibita, & provocatione geniorum inſtitue-„bantur: Verum inquit Martianus, *inter ſacrificandum quidam „puer ſtabat, ad os compreſſo digito ſalutare ſilentium commonebat*. „Et in 7. *At tunc oborto terrigenis muſſans tibi puer ille piceus, juſ-„ſus monere ſilentium*: ubi notandum *piceum* illum puerum ſic ap-„pellatum a coloratis Ægyptiis. Hucuſque Kircherus; & recte quidem ille Perſeam arborem Harpocrati dicatam ſcribit; ſed primo *Helitomenium* male Iſidis filium facit; deinde Plinius ne verbo quidem cauſæ meminit, cur Harpocratem in annulis geſtaverint Romani, & is qui reticulata veſte induitur in menſa Pignorii Iſiaca nihil cum Harpocrate commune habet. Quod autem Idem Jeſuita arbitratur *Harpocrates Pantheos* amuleta (*Taliſmans* vocant) Ægyptiorum fuiſſe, in eo contrarius ipſi eſt Baudelotius de Dairval Tom. 2. p. 394. uti ex his ejus verbis patet: *Je ne ſaurois convenir non plus du ſentiment du pere Kirker qui met au rang des Taliſmans Ægyptiens les Harpocrates Pantheons. Je demeure d'accord qu'Harpocrate eſt originaire d'Ægypte, mais je doute qu'il doive à ce*

païs

païs ſes frequens accroiſſemens : & l'explication que donne ce ſavant Jeſuite aux differens attributs des Dieux, dont ces figures ſont compoſées la plûpart du tems, me paroît plus obſcure & plus eloignée que les ſources du Nil. Et quanquam nec ego Kircheri explicationes probem, tamen non video cur imagines ejus, licet variorum deorum inſignibus ornatæ, non potuerint ab hominibus amuleti loco geſtatæ fuiſſe; maxime quia inſcriptio imaginibus ejus apud Goropium ſuppoſita illud ſuadet & evincit omnino. Præterea ecce tibi, Lector erudite, miniſtras Iſidis, quarum alia binas Harpocratis imagunculas vaſculis vel aliis rebus inſidentes, alia eundem Harpocratem & bovem gerit; quod ultimum illuſtrat valde Apulejus: *Sequebatur bos parentis deæ ſimulacrum, quod reſidens humeris ſuis præferebat unus e miniſterio* : Spartianus de Commodo : *Sacra Iſidis coluit, ut & caput raderet & Anubin portaret.* Jacobus Sponius, Vir certe doctiſſimus hæc docuit atque ex ejus Miſcellaneis ſequentem figuram deſumpſi:

Ex verbis certe Apuleji, & Spartiani conſtat ſimulacra deorum a ſacerdotibus geſtata ſolennibus in pompis fuiſſe: illudque etiam Iſaiæ & Procopii Gazæi verbis firmat Iſaacus Caſaubonus; quem tamen, ut verum fatear, non ſatis capio, dum ſcribit, ſimulacrum Anubidis plures ſimul geſtaſſe, ceteroſque bajulos præceſſiſſe Commodum; ſed eum iviſſe ante ſimulacrum, & qui illum geſtabant Iſiacorum ſacerdotum agmen. Nam ego quidem puto hæc verba Spartiani, *Quum Anubin portaret, capita Iſiacorum graviter obtundebat ore ſimulacri*, nihil aliud ſignificare, quam Commodum geſtaſſe ſolum Anubidis ſimulacrum, & permiſtum fuiſſe Iſiacis, eorumque capita Anubi ſuo obtudiſſe Cappadoces Strabo ſcribit lib. 4. ξόανον τοῦ ὀμάνου πομπεύειν *ſimulacrum Omani in Pompa circumferre*: & Euſtathius pag. 128. Ecl. Rom. memoriæ mandat, *Dioſpoli maximum eſſe Jovis templum; ex eo Æthiopes ſumere Jovis ſimulacrum, aliorumque cum eo dæmonum, ſtatoque tempore per Lybiam circumire, magnifice per duodecim dies feriari, quia totidem habebant deos*: quibus in diebus a vero haut alienum eſt, etiam ſimulacra deorum fuiſſe circumlata; id quod certe ſuſpicatur Gerh. Voſſius, ἔμψυχος illa βιβλιοθήκη lib. 2. divini operis c. 10. Macrob. 1. Sat. c. 23. *Vehitur enim ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circenſium deorum ſimulacra: & ſubeunt plerumque provinciæ proceres raſo capite, longi temporis caſtimonia puri: feruntur que divino ſpiritu, non ſuo arbitratu, ſed quo Deus propellit vehentes*: Dionyſ. Hal. lib. 7. ubi pompam ludorum Circenſium deſcribit: τελευταῖαι δὲ πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐπόμπευον, ὤμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι: *Extremum pompæ agmen claudebant deorum ſimulacra, quæ humeris feruntur a viris.* Et hac occaſione notandum eos qui deorum parvas admodum ſtatuas portabant, ita inceſſiſſe, tanquam forent graviſſimæ: Claudianus IV. Conſul. Honorii v. 572.

—— ſic numina Memphis
In vulgus proferre ſolet: penetralibus exit
Effigies, brevis illa quidem, ſed plurimus infra
Liniger impoſita ſuſpirans vecte ſacerdos
Teſtatur ſudore deum: ——

Qui

Qui eleganter hac comparatione utitur, ut ſignificaret grave etiam onus portaturos illos, qui novum conſulem Honorium geſtarent. cui *ſidereum* id eſt divinum vel ad inſtar deorum *onus* tribuit:

Atque inter niveas alte veherere cohortes
Obnixiſque ſimul pubes electa lacertis
Sidereum geſtaret onus ——

Et exſtat hujus ſuperſtitionis inſigne exemplum apud Pauſaniam lib. 3. narratque cum pueri ad Dianæ Orthiæ aram cæduntur, ſacerdotem fœminam ἔχειν τὸ ξόανον, illud eſſe ἄλλως μὲν κοῦφον ὑπὸ σμικρότητος, *leve admodum propter brevitatem*; ſed tam grave fieri, ut ſacerdos ſub onere quaſi ſuccumbat, ſi quis ephœborum vel ob pulchritudinem vel ob natalium claritatem parcius cæderetur. Et ita de Domitiani ſtatua loquitur Papinius Statius,

Vix ſola ſufficiunt, inſeſſaque pondere tanto
Subter anhelat humus: nec ferro aut ære laborat
Sed Genio ——

uti recte hunc locum interpretatur Adrian. Behotius lib. 1. cap. IX. Apophor. qui poteſt videri. Inde eſt quod *pondus* diis ſoleat tribui, ut Baccho ab Ovid. 3. Met. 621.

Non tamen hanc SACRO *violari* PONDERE *pinum*
Perpetiar. dixi:

id eſt non patiar navem meam violari, nec Baccho vel puero illi, in quo numen eſſe cerno, injurias inferri. Jovi ab eodem 3. Faſt. 330.

Conſtat Aventinæ tremuiſſe cacumina ſylvæ
Terraque ſubſedit PONDERE *preſſa Jovis.*

Idem lib. 4. v. 448. fingit limen regiæ Ditis *ingemuiſſe*, ſimul premeretur a ſacro Junonis corpore: & lib. 15, v. 693. deſcribens

bens Æſculapii ſub ſerpentis forma ingreſſum in navem Romanorum :

Corpus in Auſonia poſuit rate. numinis illa
Senſit onus : preſſaque Dei gravitate carina
Æneadæ gaudent ——

Et ita Homerus Il. N. v. 18. fingit, montes magnos & ſylvas, οὔρεα μακρὰ καὶ ὕλη tremuiſſe

Ποσσὶν ὑπ' ἀθανάτοισι Ποσειδάωνος ἰόντος.

Petronius quoque *pondus* diis tribuit in Carmine de bello civili:

Sentit terra deos ; nudataque ſidera pondus
Quæſivere ſuum —— ——

id eſt ſidera diis ſuis orbata, a diis relicta, uti doctiſſime hæc explicat Gronovius pater lib. Obſerv. 3. cap. 1. quærebant quaſi gravitatem ſuam vel pondera, quæ ſentiebant, cum dii in illis eſſent: & *terra* itidem *ſentit deos* propter eandem gravitatem : quam loquendi formam eleganter ad Chriſtum Dominum Deumque noſtrum, ſi fas ſacerrimis rebus gentilium ſomnia miſcere, transfert Sedulius lib. 2.

Senſerunt elementa Deum, mare fugit, & ipſe
Jordanis refluas curſum convertit in undas.

Et hinc tandem lucem capiet Ovid. 1. Faſt. 82. ubi de initio Januarii & novis Coſſ. agit:

Jamque novi præeunt faſces ; nova purpura fulget :
Et nova conſpicuum PONDERA *ſentit ebur.*

tanquam ſcilicet dii forent, & majeſtate prædit. Nummis quoque Harpocratis effigies impreſſa eſt, quos recenſere operæ pretium duxi, ne quis merito illos hic deſideret.

Carolus Patinus in libro, quem inſcripſit, Numiſmata Romanorum

norum Impp. ex ære, mediæ & minimæ formæ, Hadriani nummum vulgavit, in quo cernitur Harpocrates proboſcide, ut arbitratur, ornatus: capiti imponitur ſolenne Ægyptiorum numinum inſigne, & poſt tergum cernitur clava, cui aquila vel upupa, vel alia avis inſiſtit. Ectypum apponere, fuit viſum, non ſecus ac nummi Antonini Pii, qui apud Triſtanum exſtat;

35

Notandum præterea Plutarchum, non tradere Harpocratem, præſidem ac moderatorem eſſe imperfectæ & inarticulatæ orationis: verum, τὸν Ἁρποκράτην οὔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, οὔτε χεδροπῶν τινα νομιστέον, ἀλλὰ τοῦ περὶ θεῶν ἐν ἀνθρώποις λόγου νεαροῦ καὶ ἀτελοῦς καὶ ἀδιαρθρώτου προστάτην καὶ σωφρονιστήν; *Harpocratem neque deum imperfectum, & infantem, neque ullum leguminum eſſe exiſtimari debere; ſed præſidem & correctorem imperfecti & non intellecti hominum de diis ſermonis.* Quæ quantum a ſe invicem diſcrepent, ſatis ſuperque patet.

Cernitur idem *Harpocrates* loto inſidens in Antonini nummo apud Triſtanum Tom. I. cujus ectypum in ipſa diſſertatione exhibui pag.

In Hadriani numiſmate apud Patinum Virum multis Antiquitatibus editis illuſtrem in Theſauro Mauroceni, *Harpocrates* ſtat inter Serapidis & Iſidis capita, volitante ſuper ipſum aquila. In alio ejuſdem Principis caput ejuſdem dei cernitur, non ſecus ac in alio Antonini Pii: quorum ultimos uti arbitror eoſdem

 eſſe

eſſe quos delineandos curavi, ita primus forte idem cum eo, quem ex Choulio exhibui in Diſſertatione ipſa.

In ΠΡΟΣΩΠΙΤΩΝ. *Proſopitarum* laudati Theſauri nummo occurrit figura ſedens dextram ori admovens; quam Patinus arbitratur Harpocratem eſſe, idque eo magis, quia eſt in Hadriani honorem ſignatus.

In nummo Veri duo ſunt Canopi, intermedio *Harpocrate*, & infra eum aquila, teſte eodem.

ΜΕΝΕΛΑΕΙΤΩΝ in M. Aurelii honorem percuſſus exſtat nummus, cum *Harpocratis* icone, in Gaza Regia. *Menelaites* in Ægypto nomos apud Plinium lib. 5. ſect. 9. Stephano: Μενέλαος, πόλις Αἰγύπτου .... τὸ ἐθνικὸν, Μενελαΐτης: uti Harduinus teſtatur.

In nummi περινθίων, *perinthiorum* parte una Serapis & Iſis, in altera *Harpocrates* in Gaza Regia, teſte eodem occurrunt.

ΟΞΥΡΥΓΧΙΤΩΝ, Antonini Pii nummo apud Ligorium ſunt Oſiridis, Iſidis, Harpocratiſque inſculptæ imagines: uti idem memoriæ mandat.

In ΤΡΑΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ nummo, quem Caracallæ dicarunt Cupido alatus tedæ inverſæ innititur in Gaza Regia: Alter ejuſdem Principis Harpocratem exhibet: digitum is ori admovet, læva copiæ cornu gerit: ut monet idem. Cum autem non abſque ratione exiſtimarem, ectypos horum nummorum illuſtraturos valde hanc qualemcunque meam curam, rogavi perilluſtrem Virum, quem num magis illuſtret præclara eruditio, an ſingularis humanitas, an vero Ampliſſima dignitas incertum, Ezech. Spanhemium, ut ad me eos delineatos mittere vellet. Dedit hoc mihi illuſtris Legatus, fecitque ut Morellius, ſollers ille enodator & delineator numiſmatum, quemadmodum laudatiſſimum ejus Specimen oſtendit, mihi ex Gazæ Regiæ præclaris nummis Sigalionis ſigna formaret: addiditque aliam ejuſdem numinis imaginem expreſſam e veteri onyche, quam poſſidet Biſotius, eruditionis præſtantis Abbas; quo nomine certe plurima me & Spanhemio, & Biſotio, & Morellio debere fateor lubens merito.

Præci-

ΑΥΤ.ΚΑΙ.Τ.ΑΙΛ.ΑΔΡ.ΑΝ-ΤΩΝЄΙΝΟC ЄΥCЄΒ. *Caput Antonini pij laureatum.*

ΑΥΤ.ΤΡΑΙΑΝ.CЄΒ. *Caput Trajani laureatum.*

Μ.ΑΥΡΗΛΙΟC ΚΑΙCΑΡ. *Caput M. Aurelij juvenile opertum.*

ΑΥΤ.ΤΡΑΙΑΝ.CЄΒ.ΓЄΡΜ. ΔΑΚΙΚ. *Caput Trajani laureatum.*

ΑΥΤ.ΚΑΙC.ΤΡΑΙΑΝ. ΑΔΡΙΑ.CЄΒ. *Caput Hadriani laureatum*

ΑΥΤ.ΚΑΙ.ΤΡΑ.ΑΔΡ.

- - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Caput Hadriani laureatum

idem

Α.Κ.Μ ΙΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟC ЄΥCЄΒ *Caput Philippi P.*
Nummus ærugine consumtus distinctam delineationem non admittit.

Caput Antonini pij laureatum

ΑΥΤ.Κ.Μ.ΑΥΡΗ. ΑΝΤΩΝΙΝΟC. *Caput Caracallæ*

Agath-Onyx de Monſieur l'Abbé Biſot

Præcipue autem ſigna obſervanda ſunt bina; quæ in neſcio quod monſtrum, vel avem vel ſerpentem cujus cauda in terram ver-

 git

git, deſinunt, mirus barbaricuſque capitis ornatus, qui in Onyche Illuſtris Biſotii cernitur; & denique aries, qui comitatur in nummo Adriani Harpocratem, vel forte Antinoum Harpocrati aſſimulatum.

ΠΕϹϹΙΝΟΥΝΤΙΩΝ Fauſtinæ Junioris nummus e Muſeo S. Genovefæ, cum Harpocratis icone, digitum admoventis ori, læva copiæ cornu geſtantis, qua forma & in icuncula ænea expreſſum vidimus. Colebatur is ſilentii deus ab Ægyptiis imprimis cum Iſide ac Serapide, ut refert Auguſt. lib. 18. de Civ. Dei cap. v. Hujus Naſo meminit, tacito nomine cum Ægyptia numina recenſet lib. IX. Metam. v. 692.

Sanctaque Bubaſtis, variiſque coloribus Apis
Quique premit vocem, digitoque ſilentia ſuadet.

Eſt autem is & in Peſſinuntiorum nummis, quod Græcum ajunt Philoſophum hunc fuiſſe, qui ſilentium & ſuis præciperet, & rebus omnibus anteferret, Idem. Sed quod de Harpocrate philoſopho Græco notat, non memini me apud ullum veterem legere; & videtur ſecutus eſſe vel Calepinum; vel Guiell. LLoydium Harduinus, qui ſimilia tradunt in Lexico dictionario Hiſtorico. Mihi equidem ne dubitandum quidem videtur HARPOCRATEM in Peſſinuntiorum nummo cerni, quia illi exemplo tot populorum Ægyptia numina receperant, & adorabant. Quo pertinet ne vel nummos vel inſcriptiones in medium adferam, Plutarchum in libro de Iſide & Oſiride notare, Ἴσιν καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν θεοὺς habere & cognoſcere omnes, & nonnullos οὐ πάλαι τοῖς παρ' Αἰγυπτίων ὀνόμασι didiciſſe *eos appellare, licet jam inde ab initio illorum vim cognoverint, atque honoraverint.* Quibus ſignificat philoſophus omnes populos, aliis licet nominibus, Iſidem & Ægyptios deos, Oſirim, puta, Sarapin, Orum, Harpocratem coluiſſe; ſed ſuo tempore etiam ipſis nominibus Ægyptiis deos appellare, vel Ægyptiorum numina veris germaniſque nominibus coluiſſe. Quod ſi talia aliis excidiſſent, illius certe ſe ludibrio & contemptu jactaſſet Harduinus, id quod eum variis in locis facere animadverti: & eorum ex numero cum

ipſe

ipſe ſim, recte me facturum exiſtimavi, ſi aliquot exemplis doceam, quam gnaviter ille ſe alienis plumis exornare queat. In nummo igitur Philippi patris pag. 192. non conſpiciatur, uti Triſtanum ſequutus exiſtimavi, *Jupiter Optimus Maximus Helvius*, ſed *Heliopolitanus*; in Domitiani Κοδούτας non ſit nomen viri, ſed ex integrioribus numiſmatis legatur ἐπὶ Νεοκύδου. ΘΑσίων; in Herennii Etruſci itidem ex integrioribus ΕΛΑΙΤΩΝ pro CΑΛΙΤΩΝ; in Alexandri Severi COL. AUR. PIA. pro COLONIA AUGUSTA PIA: an continuo *falſitas* mihi objici a viro induſtrio quidem, ſed confidentis præcipitiſque ingenii poteſt? Ego nummos editos ſequutus ſum; cumque alios inſpicere integriores his in terris fere negatum ſit, nullo jure nec culpari perſuaſum arbitror habebunt ii, quibus de meliore luto. Quin imo de Jove Heliopolitano dubitaturos nonnullos perſuaſus ſum, qui in Theſauro Mauroceni invenient in Septimii Severi numiſmate, COLonia HELVia I. O. M. Helvio; & in Juliæ Domnæ, COL. HELVia; quæ certe ad Heliopolitanum referri nequaquam poſſunt: & ratio quam affert ad refellendos Salitas Pannoniæ non ſatis firma videtur quia & Daci Græca uſi ſunt lingua, in his monumentis: uti patet ex iis, quibus inſcribitur ΤΡΑΙΑΝΗC ΑΥΓΟΥΣΤΗΣ, quos ipſe Harduinus refert ad Coloniam Dacicam Sarmiz. Nec certe hæc attigiſſem loco alieno, niſi liberali adſerere cauſa manu deberem, quæ vel a me inventa primum, vel occupata ſunt, quæque nuperus ſcriptor, reddo illi verba ſua, ſibi vindicat; ut quæ pag. 259. de nummo, in quo ΕΚΟΡΑΥ legebatur. de altero pag. 278. in quo ΚΩΙΩΝ ΜΕΙΛΗΣΙΩΝ: quæ pag. 281. de *cultris Lampſaciis*; quæ pag. 337. de *Sabina Auguſta Nova Cerere*: quæ pag. 360. de *Novio Rufo*: quæ pag. 420. de Claudii nummo apud Seguinum, in quo ſcribitur ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΠΕΙΡΩΝ. quæ pag. 425, & 427. de nummo Commodi, in quo legitur Ῥωμαίων Ἡρακλείων; quæ pag. 432. de Dorylao prætore, & de Hyrcaniæ populis, quod nunquam nummos percuſſerint in honorem Imperatorum Romanorum: quæ pag. 441. de poſteriore capitis parte tecta eorum, qui inter deos ſunt relati: quæ pag. 463. de Creſchio Philopatore: quæ

pag. 464, de concordia Mileſiorum & Smyrnæorum: quæ pag. 476. de Concordia Dorienſium & Jonum: quæ pag. 497. de prætervectione Maleæ: quæ pag. 523. de Hircanis Lydiæ: quæ pag. 527. de Deo Marino: quæ de errore Ludov. Nonnii in explicando Athenienſium numiſmate; & tandem quæ pag. 598. de Conſtantiniana Daphne monet. Hæc omnia, præterquam quod *prætervectionem Maleæ*, etiam notaverit eruditiſſimus Oxonienſium Marmorum poſt Seldenum Interpres, mihi obſervata ſunt, antequam Harduinus librum ſuum luce donaret publica. Et quanquam eadem ipſi in mentem venire potuerint, id quod, ut puto, nemini perſuaderi poterit, tamen communia ſtudia & ipſum illud humanitatis nomen videntur flagitare, ne talia celentur; maxime, quando leviora errata & quæ ex corruptis nummis oriuntur, additis virorum eruditorum nominibus carpuntur; & quæ ab iiſdem bene notata ſunt vel curis inſeruntur ſecundis, vel addendis; id quod cum viſum fuerit facere Harduino, certe nemo credet nunquam, eum ante lectas curas meas, hæc obſervaſſe; cum proculdubio libro ipſi ea inſeruiſſet. Sed fruatur ille ingenio ſuo; ego hæc monenda eſſe perneceſſarium duxi; uti videant eruditi, quam male mecum actum ſit. Certe ſi otii abunde foret ad totum librum diligenter examinandum; vel ſi daretur occaſio ipſos nummos inſpiciendi, nullus dubito, quin graviores frequentioreſque errores deprehenderem: quam provinciam uti audio ſuſcipere viros in Galliis doctiſſimos, ita eam illis libenter permitto. Videant tamen iidem; an non in nummo Hadriani pag. 249. ΠΡΟΝΟΙΑ. Κ. Β. debeat explicari, Κοίνου Βειθυνίας, pro Κιλικίας δευτέρας, quod Harduino placet; cum in aliis ejusdem Principis nummis occurrat Κοίνου Βειθυνίας, & ipſe geminum K. explicet, Κοίνου Κιλικίας? an non in nummo, cui inſcribitur VEHICULATIONE ITALIAE REMISSA conſpiciantur potius *equi*, vel *muli* quibus curſus publicus peragebatur, *paſcentes*, quam *aſini*? an non EXERCITUS SARMATICUS dicatur potius ille, qui adverſus Sarmatas excubabat; quam qui e Sarmatis conſtabat; cum & ita *Dacicus* ex Dacis, RHAETICUS ex Rhœtis,

BRI-

BRITANNICUS ex Britannis, MAURETANICUS ex Mauritanis, SYRIACUS ex Syris debuiſſet eſſe compoſitus; quod a ratione plane alienum eſt? & num ex his Spartiani verbis, *Legatus in Pannoniam inferiorem miſſus, Sarmatas compreſſit, diſciplinam militarem tenuit*: unquam probari poterit, Hadrianum Imperatorem factum, e Sarmatis, quos Trajani principatu devicerat, exercitum conflaſſe? an non in veteri inſcriptione hæc verba: SESTERTIUM NOVIES MILLIES CENTENA MILLIA N. exponi debeant NUMMUM, pro *Numero*? certe ita Romani loqui ſolebant: alia Inſ. apud Sponium p. 296. SESTERTIA CENT. MILIA. NUMMUM. & rurſus pag. 292. DONATIONIS CAUSA MANCIPIO ACCEPIT Hs. XI. UNO, id eſt, ſeſtertio nummo uno, an non in Perperinorum nummis panthera potius, quam canis Bacchum comitetur? an non in nummo quem ad Lenæos refert Holſtenius, & Harduinus ad Mitylenæos, pro ΓΑΜΟΥ. ſcribi oporteat ΓΑΛΛΟΥ. ita ut ſtrategus hic fuerit vocatus *Gallus Epimachus*, ſi modo ultima vox incorrupta eſt? & denique num tandem credibile ſit Romanos Imperatores, qui majeſtatis jura tam ſollicite conſervabant, paſſuros fuiſſe, ut urbes vel provinciæ in nummis teſtarentur, ſeſe monumentum illud pro conſulibus poſuiſſe; id quod pag. 220. & 274. traditur? cum mihi longe veriſimilius videatur numiſmata illa ſignata eſſe *proconſule Voloſenna*, & *Proconſule Eprio Marcello*; quod cum & aliis eruditis placuerit, neſcio quare ab iis in alia omnia ierit vir eruditus: qui ſaltem cogitare debuiſſet, capitale fuiſſe nummos vultibus ſuis ſignare & propterea neminem proconſulum facile paſſuros, ut urbes ipſis nummos veluti monumentum ponerent, & quaſi ſacrarent. Unde nec puto, quod nonnullis tamen Antiquariis videbatur, in Smyrnæorum nummo cerni proconſulem Frontinum, ſed potius Jovem ibi cultum, licet caput ejus nullo inſigni cingatur, addaturque ΑΝΘΥ. ΦΡΟΝΤΕΙΝΟϹ; quanquam non diffitear alteri opinioni facere caſum nominativum, ut vocant. Conſiderent præterea Eruditi, an *Arcadia*, Ægypti pars ita vocata ſit,

quod

quod ut Achajæ umbilicus Arcadia eſt, mediterraneaque tota regio ſit tractus ille, medium in Ægypto obtinet ſitum? & an Euſtathius ad Dionyſii perægeſin commentetur, illud nomen datum eſſe Heptapoli vel Heptanomiæ, *ab Arcadio rege quodam*, vel *ab Arcade rege*, uti ſcribit p. 370, & 482? Certe mihi longe veriſimilius videtur & urbem Ægypti *Arcadiam*, memoratam Stephano, & regionem ejuſdem nominis ab Arcadio Imperatore nomen accepiſſe; nec exiſtimo alia tradere Euſtathium ad Dionyſium: Ὅτι, ait, ἡ κατ' Αἴγυπτον ἑπτάπολις, καὶ Ἀρκαδία, εἰς, ἀπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου, ὕστερον ἐκλήθη. Πρὸ δὲ τούτου καὶ ἑπτάνομος καὶ ἑπτανομία ὠνομάσθη. καὶ τοῦτο μὲν ἐκαλεῖτο διὰ τὸ ἑπτὰ ἔχειν νόμους. Nullibi in his Euſtathii verbis *quidam rex* occurrit, qua additione videtur Harduinus indicare, Arcadium hunc quendam Regem Ægypti fuiſſe; nullibi *Arcas rex*; ſed tantum Ἀρκάδιος Βασιλεύς, qui certe nullus alius eſt quam Arcadius Imperator, qui Orientem obtinuit; cui Ægyptus attribuebatur, uti notiſſimum eſt, conſtatque ſatis ex Notitia utriuſque imperii, in qua etiam provinciæ *Arcadiæ* in Ægypto fit mentio. Obſervandumque hanc vocem de regionis iſtius præfectura non occurrere, niſi apud auctores Arcadio & Honorio poſteriores, quod non leve argumentum eſt, a priore Heptapolin nomen illud accepiſſe. Examinent Eruditi, num veriſimile ſit Pontificem Aurelium Chryſogonum etiam *Viatorem* fuiſſe? Attamen hoc docet Vir eruditionis haud vulgaris pag. 536, ex nummo, in quo legitur: ΕΠΙ. ΑΡΧ. ΧΡΥΣΟΓΟΝΟΥ. ΟΔΕΥΤΟΥ. ΧΙΩΝ. *Sub Pontifice Aurelio Chryſogono Viatore Chiorum*: additque, *Viatoris officium quodnam fuerit*, aut quæ dignitas ex Inſcriptionibus Gruteri intelligi poſſe, eaſque conſuli debere. Certe ex illis inſcriptionibus luce meridiana clarius conſtat, *Viatores* apparuiſſe Magiſtratibus, Conſulibus, Prætoribus, Ædilibus, Quæſtoribus, Tribunis, atque adeo ipſis Cæſaribus, imo & collegiis; ex quibus omnibus nihil aliud conficitur, quam hos homines fuiſſe vilioris conditionis, nec melioris, quam eos, quos deſcribit Columella in præfat: *Illis temporibus proceres civitatis in agris morabantur, & cum conſilium publicum deſiderabatur, a villis ac-*

cer-

cerſebantur in Senatum. Ex quo qui eos evocabant VIATORES *nominati ſunt* : qualia etiam apud Feſtum & alios legere licet. Et quamvis *Viatores* poſtea ejuſmodi munia non obierint, conſtat tamen eos apparuiſſe & præſto fuiſſe iis, quorum Viatores erant; & propterea veriſimile nequaquam eſſe Ἀρχιερέα illud munus obiiſſe. His adde Græcis *Viatorem*, vel qui iter facit, vocari quidem ὁδίτην, ὁδευτὴν, & ab ὁδεία deduci poſſe ὁδείτην; ſed nullo auctore probari Viatorem, qui Magiſtratibus apparet, ita appellatum fuiſſe unquam. Quod ſi mihi igitur licet poſt virum doctiſſimum aliquid conari; putarem Pontificem vel Ἀρχιερέα hunc vocatum eſſe *Aurelium Chryſogonum Odeiten* vel *Oditen*; quo nomine etiam Centaurus fuit, quem Mopſus apud Ovid. l. 12. Met. v. 457. occidit

> ——— *Mopſo jaculante biformis*
> *Occubuit, fruſtraque loqui tentavit Odites.*

Et ut apud Græcos Ὀδίτης vel Ὀδείτης (ſæpe enim hæc promiſcue in nummis ſcribuntur) nomen proprium fuit; ita etiam *Viator* apud Latinos, quibus etiam *Viatorina* nomen eſt muliebre, uti ex Inſcriptionibus Gruteri, quæ conſuli poſſunt, patet. Conſtatque non modo ex variis monumentis illius ævi Græcos habuiſſe cognomina, verum etiam ex App. Alexandrini in Bella Punica præfatione: qui ita loquitur: *Cæterum nomen olim cuique Romano unum erat, ut hominibus omnibus: poſt acceſſit alterum: nec ita dudum etiam tertium cœptum eſt addi quibuſdam, quo magis agnoſcerentur ex aliqua virtute animi aut corporis nota:* καθὰ καὶ τῶν Ἑλλήνων ποσὶν ἐπὶ τὰ ὀνόματα ἦσαν ἐπικλήσεις; *quemadmodum & Græcorum nonnullis præter nomina erant cognomina.* Videant tandem doctrinæ præſtantis viri, an quicquam ad rem faciat, quando de Apollonia urbe Joniæ agens, addit; eſſe & alteram quidem Ἀπολλωνίαν τῶν Ἰώνων in Thracia, auctore Stephano; negatque fidenter aliquam Thraciæ regionem *Joniam* dictam eſſe? Certe *Jonia* nunquam Thraciæ pars vocata eſt, & tamen hi Jones, non ſunt alibi quam in Thracia quærendi. Nam Græci multas eo colonias deduxerunt: Apud Po-

lyb. lib. 9. c. 22. Chlæneas Ætolus memorat inter Græcos qui Thraciam colebant, τῶν ἐπὶ Θρᾴκης Ἑλλήνων, fuiſſe corpus veluti quoddam & Rempub. coloniarum ab Athenienſibus & Chalcidenſibus eo deductarum; interque eas primas tuliſſe Olynthum. Idemque etiam Jones feciſſe, & Mileſios (quorum urbis Joniæ quondam totius, teſte Mela, belli paciſque artibus princeps, Apolloniam colonos miſit) docet nos auctor anonymus in periplo Ponti Euxinii quem Iſaacus Voſſius, magni patris magnus filius edidit, quemque nonnulli male *Scylacem* appellant: ταύτην τὴν Ἀπολλωνίαν πόλιν κτίζουσιν εἰς τοὺς τόπους ἐλθόντες οἱ Μιλήσιοι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν τῆς Κύρου βασιλείας· πλείστας γὰρ ἀποικίας ἐξ Ἰωνίας ἔστειλεν εἰς τὸν Πόντον τὸν πρὶν ἄξενον λεγόμενον διὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων, προσηγορείας ἐποίησαν Εὐξείνου τυχεῖν: i. e. *Hanc urbem Apolloniam condidere Mileſii, cum in hæc loca deveniſſent annis ante Cyri regnum quinquaginta. Plurimas enim colonias deduxerunt ex Jonia in Pontum: cui prius Axeno, propter barbarorum irruptiones dicto, cognomen Euxini impoſuerunt*: Stephanus Apolloniam ſitam ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμυδησσῷ, quæ eadem cum noſtra, facit ἀποικίαν Μιλησίων καὶ Ῥοδίων: quam urbem Demoſthenes vocavit Ἀπολλωνίαν τῶν ἐπὶ Θρᾴκης Ἰώνων, propter coloniam ab Jonibus eo deductam: quæ nequaquam, ut facit ille, a priori diſtinguenda, ſed cum ea una eademque eſt: Et Vir eruditus Cardinalis Carpegnæ nummum arbitratur inſcribi, Περινθίων Ἰώνων νεοκόρων, quia in Thraciam Jones colonos deduxerunt: quanquam non ignorem ejuſmodi inſcriptiones aliter interpretari poſſe. Has autem Jonum colonias celebrat Ovidius lib. 3. Triſt. Eleg. 9.

Hic quoque ſunt igitur Graiæ (quis crederet) urbes
Inter inhumanæ nomina barbariæ
Huc quoque Mileto miſſi venere coloni,
Inque Getis Grajas conſtituere domos.

Sed occaſione urbium in Thracia conditarum, examinare placet

cet Hygini verba Fab. 186. *Jam filii perduxerunt in Icariam ad Metapontum regem, & indicant ei perfidiam Theanus. Poſt quæ Metapontus duxit conjugio Menalippen, eoſque ſibi filios adoptavit, qui in Propontide ex ſuo nomine condiderunt, Bœotus Bœotiam, Æolus Æoliam.* Primo ibi legendum videtur eſſe *Italiam*: non ſecus ac in alio ejuſdem capitis loco, quia mentio fit *Dianæ Metapontinæ*, quam a Metapontinis Italiæ incolis cultam fuiſſe docet inſuper Juſtinus l. 20; & quia urbs ea a Metaponto, quem barbari Μέταβον vocabant, Siſyphi filio nomen ſuum accepit, teſte Stephano. Deinde ne mirum alicui appareat, Bœotiam ad Propontidem collocari, obſervandum, non intelligi hic regionem, quam tamen alii a Bœoto noſtro nomen accepiſſe ſcribunt, ſed urbem eo nomine Thraciæ, quæ ad Propontidem ſita fuit; cujus urbis meminit Stephanus: Ἔστι δὲ καὶ Βοιωτία ἐν Θρᾴκῃ, τὸ ἐθνικὸν ὅμοιον Βοιωτός; ubi male eruditus Judæus reſcribit Βοττία: præterea Æoliam videtur Propontidi adſcribere Hyginus, cum tamen regio illa ſita fuerit ad mare Ægeum; ſed videant eruditi num reſcribi debeat *Æolium*; quo nomine urbs vel πόλις fuit τῆς Θρᾴκες χὲρρονήσου; teſte Stephano: qui mox hæc verba Theopompi addit: Θεόπομπος ἐν φιλιππικοῖς εἰκοστῇ τρίτῃ. Ἐπορεύθην εἰς πόλιν Αἰόλιον τῆς Ἀττικῆς μὲν οὖσαν, πολιτευομένην δὲ μετὰ τῶν χολκιδέων: *Theopompus philippicorum vigeſimo tertio: Profectus ſum in Æolium Atticæ urbem, ſed quæ legibus Chalcidenſium utitur*: ubi legi debere τῆς Θρᾴκης exiſtimo, in qua urbem eam ſitam eſſe, ipſe Stephanus ſcribit: Plinius tamen peninſulæ illius extremam frontem, l. 4, c. 11. ita appellat *Turris & delubrum Proteſilai: & in extrema Cherroneſi fronte, quæ vocatur Æolium, oppidum Elæus*: & ſi idem deſignatur locus, *Æolium* non in illa Cherroneſi parte, quæ propontidi adjacet, ſed quæ mari Ægæo, ſita fuit. Inficias etiam ire nolim in Epigrammate, quod ex bibliotheca Vaticana edidit præſtantiſſ. Holſtenius Æolium & Bœotum Neptuni & Menalippes filios dici, & hoc carmine celebrari;

Τοὔνεκα γὰρ καὶ πεφήνατε ἄλκιμοι ἄνδρες
Οἳ μὲν ἀπ' Αἰολίης, οἳ δ' ἀπὸ Βοιωτίας.

Ubi licet *Æolia & Bœotia*, regiones, debeant intelligi, non tamen ullo modo de iis Hyginus poteſt exponi; quippe qui diſerte *Propontidem* memoret.

FINIS.

GISBER-

GISBERTI CUPERI
MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

A·G·V·M·
REGISO·
GRATO
BB
MERCVRO
CV
I
MA
F
LATVO
B
I
MER CVRO
ET·REGIS·FIL
E

GISBERTI CUPERI

MONUMENTA ANTIQUA INEDITA.

MOnumenta Antiqua haud pœnitendam, imo præcipuam Philologici ſtudii partem eſſe, plurimos ſummæ etiam dignitatis viros illorum amore duci, eoſdemque nihil antiquius habere, quam veteris ævi relliquias conquirere, neminem, niſi cui mens tarda plane, & qui harum deliciarum ignarus vivit, arbitror dubitaturum. Atque hinc conſilium mihi natum, Inſcriptiones, Statuas, Nummos edere, & HARPOCRATI adjicere; idque eo magis, quia omnia nova plane & ἀνέκδοτα, habiturique Palæſtram eruditi, in qua bona fide ſeſe exercere queant. Agmen eorum ducent veteris ſuperſtitionis relliquiæ, apud Noviomagum repertæ, quibus feliciter Cimeliarchium ſuum, nummis elegantiſſimis aliiſque rebus refertum non ita pridem exornavit, Natalibus & meritis inſignis Dominus Baro de Heekeren, Comitatus Zutphanienſis Præfectus, & ad Collegium Perilluſtrium Fœderatæ Belgicæ Ordinum Equeſtris Ordinis nomine Delegatus. Et lapis quidem notatus littera A. craſſus eſt duos, & altus tres pollices cum dimidio menſuræ Rhenolandiæ. Capita humanum, caninum & alterius beſtiæ ex ære ſunt, & lapidi inſerta, ita tamen

ut

ut eximi inde non poſſint. Quid autem hæc ſibi velint, aut quomodo interpretari debeant, malo me fateri ignorare, quam frivolis conjecturis indulgere. Litteræ O. M. videntur ſuadere extritum eſſe I. ita ut ſit JOVI OPTUMO MAXIMO. & nomen viri, qui hoc monumentum poſuit erit, JULIUS. LUCIUS. VILO. Nam licet initio apud Romanos *Julius* fuerit nomen gentis, poſtea tamen prænomen factum eſt, uti ex variis apud Gruterum & Reineſium Inſcriptionibus patet. Ad quem vultus juvenilis debeat referri inconpertum plane mihi eſt. Nihil certe cum Jove ſimile habet; videturque potius eſſe vel *Vilonis*, vel conſanguinei ipſius, cujus vultum ille Jovi vel alteri deo, quia ſanitati reſtitutus, morſus forte a cane, fuit, ſive aliam ob cauſam, dedicavit. Neque tamen *Optimi Maximi* cognomen ſoli Jovi tribuitur: tulitque idem *Penninus Deus* teſte inſcriptione, quæ legitur in monte S. Bernardi

LUCIUS. LUCILIUS
DEO. PENNINO
OPTUMO
MAXUMO
DONUM. DEDIT.

cujus dei ſtatuæ dejectæ alteram Jovis ſubſtituiſſe Auguſtum Antiquarii obſervarunt. Sic etiam MAXIMUS aliorum numinum epitheton eſt. MERCURIUS MAXIMUS occurrit in lapide veteri apud Tomaſinum lib. de Donariis & Sponium: Juno ſe *maximam* vocat apud Ovid. lib. 3. Metam. Pauſanias in Achaicis memorat fanum μεγίςων καλεμδύων θεῶν; & Inſcriptio apud Tranſylvanos reperta, poſita eſt DEO. QUI. EST. MAXIMUS, Lazio teſte. Sed edita nuper eſt inſcriptio, quæ bina illa Jovis cognomina ſervat, quam illuſtrare hac occaſione conabor:

JOVI. O. M. ET
FIDEI. CAND. SACR.

Vir præſtantiſſimus, qui rebus humanis jam exemptus eſt, & plurima de Rep. Litteraria meruit, ingenioſe arbitratur ſeſe *Fidem Candidatorum* repperiſſe: ſed mihi FIDES cognominatur CANDIDA; quippe quam S. Rufus & Victor in regione Urbis octava memorant, & quæ illud nomen forte habuit a veſtitu candido: Horatius, *Te*

A
O
M
I·L·VILO
D
MERCVRIO
REGIS · VE
FORTVNE
BLESIO·BVR
GIONIS·FIL·
V·S·L·M·
B
I
MERCVRO .
ET REGIS FIL
F
C
MERCV
RORF

ut
mc
lis
tur
vir
VI
tis
ter
ver
Jo
gu
reſ
dic
tur
in

cu
tic
ep
ve
m
m
ſy
La
gr

V
rir
dic
D
mc
H

Te ſpes & albo rara Fides colit
Velata panno ——

Urna ſepulchralis una cum baſi notata littera B. eſt undecim pollicum altitudine; figulina, coloris albicantis; ut multæ ſimiles in ripa Rheni & Vahalis Gallica inveniuntur; baſis, quam ea qua eſt magnitudine, etiam exhibeo, eſt lapis quadratus ex monte exciſus, & tam firmiter urnæ materia quadam affixus, ut poſt tantum temporis ſpatium avulſa non ſit. Ab uno latere legitur, uti clariſſime apparet,

MERCURO
ET. REGIS. FIL.

Mercurium a Gallis præcipua relligione cultum eſſe, docet Julius Cæſar lib. 6. de Bel. Gal. c. 17. *Deum maxime Mercurium colunt: hujus ſunt plurima ſimulacra: hunc omnium inventorem artium faciunt: hunc viarum atque itinerum ducem: hunc ad quæſtus pecuniæ, mercaturaſque habere vim maximam arbitrantur*: Germanos Gallorum vicinos idem numen coluiſſe teſtis eſt Tacitus in Germania; apud quem etiam in Annalibus, *Victores diverſam aciem Marti & Mercurio ſacrant, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur.* Sed hæc non eſt præcipua cauſa, quare nomen ejus legatur in urnę ſepulchralis baſi; verum quia ut Claudianus canit,

—— *Commune profundis*
Et ſuperis numen, qui fas per limen utrumque
Solus habet, geminoque facit commercia mundo.

& quia tam inter deos ſuperos quam inferos numerabatur. Uti enim notiſſimum eſt, mortuos fingitur deduxiſſe; atque ob id Πομπεὺς & χθόνιος, ταμίας τῶν ψυχῶν ψυχαγωγός imo & Ἐριχθόνιος, teſte Auct. Magni Etym. appellatus fuit. Inde ſcribit Artemidorus lib. 2, c. 42. Mercurium in ſomnis ab ægrotantibus viſum portendere mortem, quia animarum deductor eſt: νοσοῦντας δὲ ἀναιρεῖ, διὰ τὸ ψυχόπομπος νενομίσθαι. Eos qui campos Elyſios ingrediebantur, ducebat ardentem facem manibus geſtans; Val. Flaccus lib. 1. extremo:

Quos omnes lenis plantis, & lampada quaſſans
Progenies Atlantis agit. Lucet via late
Igne dei: donec ſylvas & amœna piorum
Deveniant, campoſque, ubi ſol, totumque per annum

Durat aprica dies, thyaſique chorique virorum,
Carminaque, & quorum populorum nulla cupido.

Virgam illi tribuit Virgilius, ejuſque exemplo Horatius,

Tu pias lætis animas reponis
Sedibus, virgaque levem coërces
Aurea turbam ———

Ut igitur *Diis Manibus*, θεοῖς καταχθονίοις, *Plutoni*, *Proſerpinæ* ſepulchra inſcribebant, iiſque quaſi mortuos eorumque cineres commendabant; ita idem honor habetur *Mercurio*; atque apud Boiſſardum deus hic ſepulchrum videtur aperire, addita inſcriptione; ΘΕΟΙϹ ΚΑΤΑΧΘΟΝΙΟΙϹ. Sed quid erit.

ET. REGIS. FIL?

an dicemus barbari cujuſdam Reguli filii reliquias hac urna conditas, & Mercurio deductori animarum commendatas fuiſſe; ſed obſtat urnæ materia, quæ fictilis, nec ullo pacto regio ſanguini digna eſt: an potius exponenda ſcriptura hæc erit ET. REGISONIS. FILIO, ita ut hujus cineres fuerint in urna conditi? Certe REGISO, monumentum, quod notatur Lit. BB. Mercurio dedicavit: illudque eodem in loco inventum fuit. Quæ conjectura ſi alicui placet, lapis notatus Lit. C. exponi poſſet MERCURIO REGISONIS FILIO; ita ut particula copulativa omiſſa ſit; ara autem ſignata Lit. D. MERCURIO REGISONIS, ita ut deus cognomen a cultu Regiſonis acceperit: quod non infrequens eſſe clariſſimis exemplis conſtat. DIANA RAESIANA nomen habet a familia Ræſianorum: CERES ORCILIANA ab Orcilia: FORTUNA TORQUATIANA a Torquati apud eruditiſſimum Sponium in Miſcellaneis Eruditæ Antiquitatis. Similiter in marmoribus occurrunt, FORTUNA FLAVIA, PLUTO NERVIANUS, HERCULES AELIANUS, quemadmodum docet Raphaël Fabrettus cap. 8. eruditiſſimi Syntagmatis De Columna Trajana; ubi & idem apud Græcos obtinuiſſe oſtendit. Et DEUS MERCURIUS CISSONIUS, nec non JUNO CISSONIA, uti me docuit Baudelotius elegantis ingenii vir; quippe qui Dii nomen habere videntur a familia vel gente Ciſſonia, ex qua fuit Q. CISSONIUS Q. F. HOR. APRILIS ARCHITECTUS AUGUSTORUM memoratus Grutero; qui in tribum *Horatiam* relatus, non autem dictus fuit *Horapri-*

lis.

lis. Ex his certe clariſſime patet diis hominum cognomina fuiſſe inedita; quam in claſſem tamen num referre *Jovem Agamemnonem*, & *Stratonicida Venerem* debeamus equidem dubito. Neque enim Jupiter vocatus *Agamemnon*, ſed rex ille regum & dux ducum poſt mortem conſecratus & Jupiter appellatus videtur eſſe: Athenagoras; ὁ γὰρ λακεδαιμόνιος Αγαμέμνονα Δία σέβει: Clytemneſtra apud Lycophronem,

> *Meus vero maritus captivæ dominus ſponſæ*
> Ζεὺς Σπαρτιάταις αἱμύλοις κληθήσεται
> *Summos honores ab Oebali filiis conſecutus*:

ubi Tzetzes notat: Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἱδρύσαντες Αγαμέμνονος Διὸς ἱερὸν εἰς τιμὴν τοῦ Ἥρωος; quod idem de Venere Stratonicide Antiochi Soteris uxore apud Tacitum, & in Marmor. Arundellianis judicandum eſt. Quæ reliqua baſis latera cingunt voces atque litteræ explicari plane nequeunt, maloque hæc aliis relinquere, quam incertis conjecturis tempus atque otium perdere. Notandum autem ſcribi MERCURO, non *Mercurio*; ſed cum in lapide, quem explico, ſecundum R. ſit reliquis litteris longe majus, certe hinc colligitur, litteram I. etiam more ſolenni eo contineri: quam ſcribendi rationem ſimilia exempla firmant; In Theſauro Palatino Mercurius elegans admodum cernitur, illique ſubſcribitur,

MERCURO
TIMONIA
VITTUO

In altero lapide, quem exhibeo, occurrit MERCURŌ, lineaque ſupra ducta notat litteram I. omiſſam eſſe: quanquam inficias ire nolim in priore inſcriptione apud Freherum in Orginibus Palatinis legi MERCURIO: atque ita in Inſ. apud Gruterum EX MONIT. eſt *monitu*. In lapide altero, qui ſignatur Lit. C. omnes litteræ, ejuſdem magnitudinis ſunt, & uti apparet, legitur in eo,

MERCU
RO RF.

Monui hic ommiſſam eſſe particulam copulativam, & exponi lapidem poſſe, MERCURIO REGISONIS FILIO: ita ut poſitus ſit Mercurio & Regiſonis cujuſdam filio. Quod ſi quis interpretari velit: MERCURIO REGI FECIT; vel MER-

CURIO REGISO FECIT; vel MERCURIO REGISO-NIS FECIT; imo ſi quis cenſeat, Regiſonis filium *Mercurium* fuiſſe dictum, nullus ego equidem vetabo. Nec quenquam ab interpretatione ultima amplectenda, arcere debet, quod homini tribuitur nomen dei. Nam illud non inuſitatum fuiſſe olim ex ſcriptis veterum conſtat; libetque adjicere, quæ mihi hanc in rem notata ſunt; quia non injucundum argumentum fore perſuaſus ſum. Lucianus lib: extremo de Imaginibus ita loquitur: Ἀλλὰ τὰς προσηγορίας αὐτὰς, πόσοι ἐμιμήσαντο τὰς τῶν θεῶν, Διονύσιοι καὶ Ἡφαιστίωνες, καὶ Ζήνωνες, καὶ Ποσειδώνειοι, καὶ Ἑρμαῖοι προσαγορευόμενοι; Λητὼ δὲ γυνή τις ἐγένετο Εὐαγόρου τοῦ Κυπρίου Βασιλέως καὶ ὅμως οὐκ ἠγανάκτησεν ἡ θεὸς, δυναμένη λίθον αὐτὴν ὥσπερ τὴν Νιόβην ἀπεργάσασθαι. Ἐῶ γὰρ τοὺς Αἰγυπτίους, οἵπερ καὶ δεισιδαιμονέστατοί εἰσι πάντων, ὅμως τοῖς θείοις ὀνόμασιν, εἰς πόρον ἐπιχωμένους. σχεδὸν γοῦν τὰ πλεῖστα αὐτοῖς ἐξ οὐρανοῦ ἐστιν: *Verum quo numero illi comprehendendi ſunt, qui deorum nomina imitati, & Dionyſii, Hephæſtiones, Zenones, Poſidonii, & Mercuriales vocati ſunt. Fuit quædam Latona Euagoræ Cypriorum regis uxor, nec tamen dea indignata eſt, quamvis illam in lapidem, non ſecus ac Nioben, poſſet convertere. Ut ſilentio prætercam Ægyptios, qui quamvis omnium ſint ſuperſtitioſiſſimi* (male Obſopæus vertit, *qui tametſi ex omnibus gentibus deos habeant infeliciſſimos*) *divinis tamen nominibus ad ſatietatem uſque utuntur, plurima enim fere pars ipſis ex cœlo tracta eſt.* Quibus ex verbis conſtat Ægyptios frequentiſſime nomina deorum aſſumpſiſſe, Euagoræ regis uxorem *Latonam* dictam, & Græcos deorum nomina imitatos eſſe; haud vanum indicium, Luciani tempore, nondum fuiſſe uſitatum admodum ſolidis & veris deorum nominibus appellari; adeo ut etiam magnus Salmaſivs in epiſtola ad Menagium V. Cl. ſcribat; infinita nomina hominum apud Græcos reperiri ex deorum nominibus compoſita, pauca imo fere nulla, quæ ſola ſolidaque dei appellatione cenſiantur; multos eſſe Ἀπολλοδότους & Ἀπολλοδώρους, neminem *Apollinem*; multas Ἡροδώρας, nullas Ἥρας vel *Junones*, Ἡλιοδώρους, Ἡλιοδότους dictos aliquos, nullos Ἡλίους; Ἀφροδίσιον mulieris eſſe nomen, nullam Ἀφροδίτην vocari. Incautius Salmaſium loqui arbitratur Vir illuſtris, quia Clemens Alexandrinus docet reges & privatos olim vocatos eſſe deorum nominibus. De prioribus idem tradit Servius ad l. 7. Æn., &

& copioſa veterum monumentorum ſupellex ſatis ſuperque ad id probandum ſufficiunt. Sed non debebant Viri præſtantiſſimi ad elucidandum Lucianum Romanis exemplis uti, nec Græcis ætatem ejus ſequentibus; imo nec Impp. Romanorum, Græcorumve, qui ante eum alia nomina obtinerent, per arrogantiam deorum nominibus appellari voluerunt; cum tantum agatur de nomine, quod die luſtrico alicui impoſitum eſt. Præterea Lucianus non dicit Græcorum aliquos, deorum nomina habuiſſe, ſed imitatos eſſe; & *Dionyſios*, non *Dionyſos*: *Hephæſtiones* non *Hephæſtos*: *Zenones*, non *Zenas*, ſive Joves; *Poſidonios*, non *Poſidones* & denique *Hermæos* vel Mercuriales, nnn *Hermas* vel Mercurios dictos eſſe: adeo ut ex auctoris illius verbis male probare conetur V. Cl. Thomas Reineſius Ep. 69. & ad Inſcript. pag. 88. nec non Valeſius ad Amm. Marcell. lib. 19. c. 12. moris fuiſſe apud Græcos, Barbaros & Romanos (de quibus ne quidem loquitur) nomina Numinum ſibi in cognomen adſciſcere, tam mures quam fœminas; arbitrorque ex iiſdem verbis doceri nequaquam poſſe, deorum appellationes ab hominibus eſſe petitas, ejuſque rei exemplo eſſe *Dionyſos* (imo *Dionyſios*) *Hephæſtiones*, *Zenones*, *Poſidonios*. Nam Lucianus tradit homines deos imitatos eſſe; nec de ſolidis deorum nominibus loquitur, ut Jove, Mercurio, Marte, ſed de derivatis; id quod etiam argumentum efflagitat, quia eos defendit, qui aliquem dicebant θεῷ ἐοικέναι, i. e. *deo ſimilem eſſe*; quod longe aliud eſt, quam deum eſſe; non ſecus ac vocari *Mercurium* & *Mercurialem*. Atque hoc eſt quod apud Euſeb. lib. 5. præparat. tradit Plutarchus; dæmonum unumquemque, a deo, cui conjunctus eſt, ſolere nominari; quemadmodum ex hominibus ὁ μὲν τις ἐστι Δῖος, ὁ δὲ Ἀθηναῖος, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος, ἢ Διονύσιος, ἢ Ἑρμαῖος, *hic quidem vocatur Jovius, hic Minervius, vel Apollonius, vel Dionyſius vel Mercurialis.* Fuere tamen ante Lucianum, præter uxorem Cyprii Regis & Ægyptios, qui deorum ſolidis veriſque nominibus fuerunt inſignes. Alexander Magnus filium ſuum ex Barſine natum *Herculem* appellavit, teſte Juſtino l. 11. c. 10. *Nicagoras* Ἑρμῆς laudatur Euſebio lib. 15. præp. c. 2. Μίθρης *Mithra* procurator Lyſimachi Diogeni Laërtio lib. 10. φοίβη, id eſt, *Luna*, Ἑρμῆς *Mercurius* B. Apoſtolo Paulo in Epiſtola ad Romanos; quos omnes ante Lucianum vixiſſe conſtat, non modo, verum etiam

hic docet, gentiles Chriſtianos factos talia nomina non depoſuiſſe, licet anilis ſuperſtitionis forent hoſtes infenſiſſimi; neque Apoſtolos veritos fuiſſe nomina deorum uſurpare, quando aberat ſuperſtitio, quod tamen ſequentibus ſæculis nonnullos improbaſſe conſtat ex Tertull. c. 20. de Idolol. *Deos Nationum nominari lex prohibet, non utique ne nomina eorum pronunciemus, quæ nobis ut dicamus converſatio extorquet. Nam id plerumque dicendum eſt, in templo Æſculapii illum habes, & vico Iſidis habito, & ſacerdos Jovis factus eſt, & multa alia in hunc modum, quando & hominibus hoc genus nomina inducuntur. Neque enim Saturnum honoro, ſi quem ita vocavero ſuo nomine: tam non honoro quam Marcum, ſi vocavero Marcum; ſed ait: Nomen aliorum deorum neque commemorabitur, neque audietur de ore tuo. Hoc præcepit, ut deos vocemus illos.* Nam primo iis ex verbis patet nonnullos arbitratos fuiſſe, ſeſe peccare, ſi vel pronuntiarent deorum gentilium nomina; deinde non inſolitum tunc temporis fuiſſe deorum nomina hominibus, ut puto, Chriſtianis dari. Sic *Mars* diaconus in Geſtis apud Baluz. Tom. 2. Miſcellan. pag. 92. *Mercurius* Presbyter initio Actorum Synodi Romani ſub Bonifacio: *Ammon* metropolita apud Palladium in vita Chryſoſtomi, quam Bigotio, Viro præclaro & illuſtri debemus; quod cognomen etiam tulit Hipponicus Calliæ filius apud Athenæum lib. 12. & in monumento veteri apud Gruterum, quod correctius longe edidit Sponius in Itinerario, mulier Chriſtiana *Afrodite* appellatur,

Amplificam ſequitur vitam dum caſta Afrodite
Fecit ad aſtra viam, Chriſti modo gaudet in aula.

Sed ut ad gentiles redeam, *Minerva*, *Phœbus*, *Diana*, *Nemeſis*, *Jacchus*, *Quirinus*, in Inſcriptionibus, & *Cybele* apud Heliodorum lib. 7. nomina vel cognomina ſunt virorum & fœminarum; & Ἑρμῆς ea ſignificatione occurrit in nummo Gordiani tertii apud Triſtanum & Patinum; *Mercurius* in Inſ. apud Reineſium atque apud Amm. Marcell. lib. 15. c. 2. & *Aurelius Mercurius* in alio apud Falconerium lapide. Male autem in hanc claſſem Vir doctiſſimus refert *Mercurialem*, *Phœbionem*, *Phœbianum*, *Phœbadium*, *Phœbitium*, *Anubionem*, *Appionem*, *Iſiadem*, *Lucinillam*, *Aprodiciam*, *Herain*, *Serapiam*, *Phœbadem*, & Ant. Auguſtinus Dial. 6. *Zenonem*; quippe quæ non pura deorum dearumque nomina ſunt,

ſed

ſed inflexa & derivata. Sed operæ pretium eſt audire de hoc mar-
„more Illuſtrem Spanhemium. Ad poſtremas, ait, tuas me tan-
„dem revoco, & quam ibidem refers inſcriptionem in ripa Va-
„halis ad Batavorum oppidum repertam MERCURIO ET
„REGIS FIL. de qua uti ingenue fateor, nihil quod Te mo-
„neam, aut me abunde explet, occurrit. Mercurium *Regem*
„dictum & cultum in illo tractu, ſi per alia liceret, haud mirari
„quiſquam poſſet, qui norit tutelare illud Gallorum & Germa-
„norum numen, poſitaſque illi, quod obſervat etiam in Syntag-
„mate ſuo Reineſius p. 114. diverſis Germaniæ ad Danubium &
„Rhenum locis ſtatuas, ſicuti autem Græcis βασιλεῖς & ἄνακτες,
„ſic Romanis aliiſque *Reges* & *Reginæ* dicti paſſim gentium Dii,
„eoque nomine fanis, ſtatuis, aliiſque monumentis, quod nihil
„Regum majeſtate in terris auguſtius, culti. Sed cum integrum
„nomen aperte legatur in alia Inſcriptione, quam tuæ memorant,
„ejuſdem tractus, haud dubie prior illa ad eandem normam le-
„genda, utraque vero de duobus loci illius Dynaſtis patre & fi-
„lio, ita appellatis, aut vero de Mercurio loci numine, & cui
„ara erecta, & *Regiſone*, cujus cineres ibidem conditi, explican-
„da videtur. Priori quidem interpretationi favere poſſet, quod
„ſicuti plures apud Græcos *Hermas* aut *Hermetas* dictos noſti, ita
„haud infrequens *Mercurii* nomen gentilium, & *Mercuriorum*
„mentio in antiquis lapidum monumentis, & cujuſmodi apud
„Gruterum CXVI, 2. *Q. Clodius Jaſon & Mercurius filius* & apud
„Reineſium p. 119. *Mercurio Fratri* inter alia legitur. Nec alia
fere ſentit doctiſſimus Raphaël Fabrettus, cujus verba ſupponere
non gravabor. quæ ad me miſit Februario menſe anni MDCLXXXVI:
„De priori inſcriptione ſepulchrali dicam quod ſentio: Mercurium
„ſcilicet in lapide quo urna tegebatur expreſſum, non numen illud
„ex majoribus ſignificare, ſed nomen viri alicujus, Regiſonis,
„quem in alio lapide inveniſti filium: non enim inſuetum erat,
„divorum nomina ab hominibus uſurpata fuiſſe; ut pluribus pro-
„bare poſſem ſi cum alio, quam cum viro eruditiſſimo mihi res
„foret. Litteræ vero circumſtantes, notæ ac ſiglæ videntur eſſe,
„quia nullus ex iis ſenſus reſultat, qui latinitatem duarum illarum
„linearum adæquet. Pari ratione ſepulchralem dicemus ſecundam
„MERCURO. R. F. quamvis aræ inſculptam: paſſim enim in
„ararum

„ararum formam cippi ejuſmodi conſtituebantur, addita etiam ſu-
„perne cavitate quam ceſpite replerent, dum ſuper ea funebres li-
„bationes & ſacrificia inſtaurarent, eamque aram Mercurio Regi-
„ſonis filio poſitam dixerim. Recurrit idem Regiſo in tertia,
„quapropter tuæ conjecturæ poſteriori adhæreo, ut funebria ſint
„non ſacra iſta monumenta. Lapis ſignatus litteris BB. nobis *Mercurium*, & *Regiſonem* memorat; &, quod notandum diligenter, alterius, qui arulæ formam habet notaturque littera C. baſis ita hujus magnitudini reſpondet, ut illi impoſitus fuiſſe videatur. Mercurius GRATIUS appellatur, quod cognomen uti apud alios non invenitur, ita incertum an a *Gratiis*, an a loco quodam, an aliunde deducendum ſit. Certe apud Samios χαριδότης cognominatus fuit, teſte Plutarcho in Quæſt. Græcis; & Lycophroni dicitur φαιδρὸς θεὸς *hilaris deus*, vel *luculentus*, uti Apulejo appellatur. Sed tamen vix puto talia in ripa Vahalis quærenda eſſe, felicioribuſque ingeniis relinquo explicandum, unde id cognomen Mercurio datum eſſe potuit. Litteræ A. G. V. M. nihil aliud ſignificant, quam *animo grato vovit merito*: qualia multa in Inſcriptionibus occurrunt.

Ara notata littera D. eſt alta xx. pollices, larga undecim, & craſſa quatuor cum dimidio. MERCURIO REGIS exponi, ut memini me monere, poſſet *Mercurio Regiſonis*, ita ut cognomen deus a Regiſone habeat: vel, *Mercurio Regi Sacrum*, quia non infrequens, uti poſtea docebo, deos *Reges* vocatos eſſe: vel *Mercurio Regiſo*, *Ve. Fortunæ Bleſio*; ita ut Regiſo & Blæſio filii fuerint Burgionis, illeque votum ſolverit Mercurio, hic Fortunæ. Quid autem ſibi velint litteræ VE. æque incertum mihi eſt. Poſſet aliquis ſuſpicari latere hic vel nomen *Veneris* vel *Veſtæ*, vel cognomen *Veteris*, quod tamen alibi mihi non lectum, *Fortunæ*. Sed optimum eſt inde facere *Veteranus*; inſcriptionemque hoc modo interpretari: *Mercurio Regiſo Veteranus Fortunæ Bleſio Burgionis filius votum ſolverunt libentes merito*: quam tamen ſententiam ſi alius etiam probare nolit, nullus certe repugnabo; cum ſciam optimo conjectori palmam in his ænigmatibus interpretandis deberi. Simplex autem E. pro AE. poſitum eſt; quæ ſcribendi ratio non modo in lapidibus verum etiam in nummis] vetuſtis occurrit, quemadmodum probarunt eruditione præſtantes viri. BLESIO nomen eſt

ſive

ſive Gallicum ſive Germanum, quæ ſæpe in O. deſinere ſolebant; ſic *Regiſo*, *Surio*, *Burgio*, *Bato*, & alia occurrunt; neque tamen iis repugnaverim, qui forte illud deducant a *Blæſis*; quod cognomen Juniis, Pediis, Semproniis & Velleiis datum eſt; vel *Blaſionibus*, quod datum eſt cuidam ex gente Cornelia, & Helvia, quemadmodum ex Glandorpio conſtat. Atque hæc quidem inſervient his monumentis illuſtrandis; quæ ſi alius felicius & melius doctiuſque explicare poteſt, magnam ille apud me gratiam inibit. Sed quia inſcriptiones hæ plane novæ ſunt, & alibi non obviæ, exorientur forte nonnulli, qui eruditam fraudem ſubeſſe judicabunt, & propterea gratis nos in verum illarum ſenſum inquirere. Verum mihi rationes graviſſimæ ſunt, cur omnem doli ſuſpicionem longe removendam cenſeam. Nam primo lapides notati litteris, B. C. D. omnes inventi ſunt in ripa Vahalis, quando aquæ multum hac æſtate receſſerant; eodemque ſimul loco ab operariis urna effoſſa fuit. Judæus hæc omnia ſibi comparavit, & vendidit; cujus fidem ſi quis ſuſpectam habere velit, næ illo toto erraret cœlo! Unde enim Judæo Latinæ linguæ ignaro plane, Romanarum antiquitatum cognitio? unde ipſi in mentem veniſſet *Mercurii* nomen, ejuſque cognomen *Gratii*? Et quod notandum valde, ara ſignata Lit. D. eodem in loco inventa eſt, & per aliquot annos non animadverſa ſtetit in agro vicino. Ipſe præterea monumenta hæc manibus tractavi, & omnibus fidem facere poſſum; nihil me ſuppoſitii diligentiſſime etiam inſpicientem ea, & examinantem vel ſuſpicari potuiſſe. Non continuo certe, ſpuria judicanda ſunt quæ apud alios nullibi exſtant, & quæ raritate ſua notabilia ſunt. Hanc enim regulam ſi ſequeremur, quot non inſcriptiones, in quibus vel deorum nomina incognita plane, vel aliæ res inauditæ & nuſpiam obviæ conſpiciuntur & leguntur, rejiciendæ forent? cum tamen æquis rerum æſtimatoribus earum antiquitas conſtet, & ſumma cum voluptate animi probetur. Quid quod & viliſſimum, quo Judæus illa vendidit pretium, facile omnem rejiciunt fraudis ſuſpicionem; cum plus longe operæ inſumpſiſſet lapidibus formandis, litteriſque in iis ſcribendis, quam leve valeret lucellum: a qua re quantum homines iſti, abhorreant notum ſatis ſuperque. Sed quia Mercurii toties mentio occurrit, non ingratum me Lecturo facturum arbitror, ſi adjiciam dei illius imaginem, quam ſervat Antiquitatis

Bb ſtudio-

Studioſiſſimus Vir Joannes Smetius, quæque refert, uti apparet, barbatum eum & galeatum.

Exſtat hic, quem ipſe manibus tractavi, MERCURIUS in argenteo orbe, protuberante, & cujus proinde altera pars concava eſt, qualibus fere ornamentis hodie lupatorum extremitates exornari ſolent. Et primo quidem *Galea* Mercurii digna obſervatu eſt, Illam certe eidem deo tribuit Zenob. Cent. I. prov. XLI. Καὶ καταστήσας (Perſeus ab interfecta reverſus Meduſa) ἐπὶ Σερίφου βασιλέα Δίκτυν, τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος Ἀθηνᾷ δίδωσι, τὴν δὲ κυνῆν Ἑρμῇ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πέδιλα καὶ τὴν κίβισιν: *Conſtituto autem Seriphi Rege Dutii, Gorgonis caput Palladi donavit, galeam vero Mercurio, ut & talaria & peram.* Apud Eleos, teſte Pauſania Lib. 6. fuit Mercurius τὸν κριὸν φέρων ὑπὸ μασχάλῃ, καὶ ἐπικείμενος τῇ κεφαλῇ κυνῆν, *arietem ſub brachii ala gerens, & galea caput armatus.* Verba horum auctorum clara ſunt, & eruditi interpretes per *galeas* ea reddunt; niſi tamen potius vox Græca *petaſum* deſignet; quomodo illam interpretatur Suidas: Κυνῆ δὲ ὅτι ἔχει περικεφαλαίαν, τὸν πέτασον, ὡς ὁ Ἑρμῆς ἄγγελος ὤν, καὶ οἱ πέλοπες δὲ κυνῆν τὸν πέτασον φασί: *Galea vero dixit, quia* (Iris) *habebat galeam, id eſt, petaſum, uti Mercurius nuntius; & Peloponneſii* (ita vertit Portus) *petaſum vocant* κυνῆν *vel galeam*: qualia etiam leguntur apud Scholiaſtem Ariſtophanis pag. 598. qui poteſt videri. Sed licet ſtatuamus veram & genuinam galeam Mercurio tribuere Plutarchum & Zenobium, tamen male me habet, quod facies nihil commune habeat cum deo, qui ut juvenis vel puer depingi ſolebat. Sed & Mercurium ſenem & barbatum effictum fuiſſe puto me ex marmore antiquo, & Pauſania in HARPOCRATE docuiſſe. Quin & Euſtathius ad Iliad. φ. pag. 1249. Ed. Romanæ memoriæ mandat a Pelaſgis ſenes Mercurios fuiſſe effictos:

Εἰρηνικὸς

Εἰρηνικὸς, ait, ὁ Ἑρμῆς, ὅθεν καὶ ἀνεῖσθαι καὶ μίξεις φιλεῖ· καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ δὲ συνδεδέσθαι τῇ Ἀφροδίτῃ ἐθέλει, διὰ τὸ τῶν φιλοκάλων Ῥητόρων, ὡς εἰκὸς ἐπαφρόδιτον ἐν γραφαῖς καὶ ἐπιχαρεῖ. διὸ καὶ οἱ πελασγοὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐντεταμένον τὸν Ἑρμῆν ἤτοι ὀρθιάζοντα ἱδρύονται. καὶ μάλιστα τοὺς γε γέροντας, γονιμωτέρους εἶναι τῶν ἔτι νεαζόντων καὶ οὔπω χρόνον ἐπισημόνων : ex quibus verbis docemur , Mercurium Pacis & Veneris amantem Deum eſſe, & Pelaſgos ipſum finxiſſe tenſis genitalibus , & maxime ſenes Mercurios , quia illi aptiores gignendo, quam juvenes. Similia tradit Cornutus cap. XVI. de Diis : Οἱ δ' ἀρχαῖοι τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ γεννῶντας τῶν Ἑρμῶν, ὄρθα ἐποίησεν τὰ αἰδοῖα ἔχοντας. τοὺς δὲ νεωτέρους καὶ ἀγενείους, ἀνειμένους. παριστῶντες ὅτι ἐν τοῖς προβεβηκόσι ταῖς ἡλικίαις γόνιμος ὁ λόγος καὶ τέλειος ἐστιν : quo in loco ſcribendum τοὺς Ἑρμᾶς, vel τῶν Ἑρμῶν; quod cum non videret interpres, *parentes Mercurii*, hic ſeſe putat inveniſſe. *Veteres Mercurii parentes natu grandiores pingunt, habentes teſticulos ſurſum tractos & erectos. Juniores autem imberbes formantur & remiſſis pudendis; ſignificantes in iis, qui provectioris ætatis ſunt, rationem fœcundam & perfectam eſſe*: quod certe a ratione & mente auctoris alienum plane eſt. Dubito tamen valde, num Euſtathius & Cornutus deſcribant Mercurium ſenem, & ſimul toto corpore hominem referentem; an vero *Hermas* ſive quadratas formas, quibus capita vel Mercurii vel hominum ſenilia & barbata imponuntur. Ultimum certe veriſſimum eſſe docet præter marmora apud Antiquarios obvia, Macrobius Lib. I. Sat. c.9. *Pleraque etiam ſimulacra Mercurii quadrato ſtatu figurantur ſolo capite inſignita & virilibus erectis*: atque hoc plane firmat Plutarthus in libello , *An ſeni ſit gerenda Reſpub.* diſertis clariſque verbis : *De facultate*, (Latina tantum appono) *obeundorum miniſteriorum, non tantum nobis detraxit ſenectus, quantum civili & gubernatrici adjecit. Eam ob cauſam etiam Mercurios ſeniores ſine manibus & pedibus erecto faſcino fingunt : hoc ænigmate indicantes, minime hoc a ſenioribus requiri, ut corpora ſervitia obeant, modo iis ratio, ut æquum eſt, ſit efficax & fœcunda* : firmat id tandem Artemidorus Lib. 2. Oneirocr. cap. 42. Ἑρμῆς τετράγωνος ὁ σφηνοπώγων φιλολόγοις μόνοις συμφέρει. ὁ δὲ τετράγωνος καὶ ἀγένειος; οὐδὲν τούτοις συμφέρει: *Mercurius quadrangularis acutam barbam habens, ſolis Philoſophis conducit*; in ſomnis n. viſus; *verum quadrangularis*

& imberbis nihil his conducit. Atque hæc quidem loca ſtatuas Mercurii τετραγώνους ſenili ætate & barba inſignes fuiſſe teſtantur aperte; eoque etiam referendum ejuſdem ſimilacrum, cui σχῆμα erat τετράγωνον, quod γένεια καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πῖλον εἰργασμένον habebat, Pauſania lib. VI. teſte. Adeo ut pro certo aſſeverare nolim ectypo noſtro quicquam cum ejuſmodi ſtatuis commune eſſe; præcipue cum barba vix appareat, licet ſenior vultus ſit. Quod igitur mihi in laudatis antiquis marmoribus evenit, idem & nunc experior; fateorque lubens libens, etiam κειμήλιον difficultates ſuas habere, alioſque ingentem gratiam apud me inituros teſtor, qui hæc omnia clarius elucidabunt olim. Neque tamen dimittendus Mercurius eſt; ſed quia Ægyptiorum ſacra in Harpocrate explicare conatus fui, examinabo elegantem Horapollinis locum, qui exſtat lib. I. cap. 10. τρίτη δὲ μονόκερως, καὶ ἰδιόμορφος. ὃν Ἑρμῇ διαφέρειν ἐνόμιζον. καθὰ καὶ Ἶβις τὸ ὄρνεον: *Tertium* (ſcarabæorum genus) *unicorne eſt*: *& ſuæ peculiaris formæ, quod & Mercurio ſacrum eſſe, ut etiam eſt Ibis avis, exiſtimarunt.* Ex Juvenali conſtat Ægyptios coluiſſe *ſaturam ſerpentibus Ibin*; Plinius lib. 10, c. 28. ſcribit eos Ibin invocaſſe contra ſerpentium adventum, & Ælian. lib. 10, c. 29. eam Mercurio τῷ πατρὶ τῶν λόγων φιλεῖσθαι, vel in amore eſſe, qualia etiam tradit Horapollo lib. I. cap. 36. Hierogl. Ibis igitur Mercurio ſacra; ſed quid hoc ad ſcarabæum, aut cur illi adjungitur avis hujus exemplum, cum nulla inter ſcarabæum & Ibin ſit ſimilitudo? Ante dixerat unum ſcarabæorum genus eſſe αἰλουρόμορφον, quod Soli dicarunt, quia αἴλουρος vel *felis mas* pupillas cum ſolis curſibus mutabat. Et ſic puto tertium genus Mercurio dicari, quia Ibin putabatur referre; & reſcribo ἰβιόμορφος. Nihil enim eſt *ſuæ peculiaris formæ*; cum & alia ſuam ſibi habuerint: & ita *ſecundum genus*, vel δευτέρα γενεὰ dicitur eſſe δικέρως καὶ ταυροειδής; & propterea Lunæ dicari, non ſecus ac taurus inter ſidera relatus, quem Ægyptii ὕψωμα eſſe dicebant τῆς θεοῦ ταύτης. Quæ ſequuntur binæ ſtatuæ, humanitati debentur Witziorum fratrum, quorum alter ſummis in Rep. honoribus geſtis, Conſulatu Amſtelodamenſi & eruditione; alter præfectura militis urbani clarus habetur; quique poſſident Cimelæarchium magnis non modo ſumptibus collectum, verum etiam optimæ notæ integerrimiſque aureis, argenteis, æreis numiſmatis, operis antiqui gemmis & ſtatuis,

aliiſque

aliiſque præclaris rebus ornatiſſimum. Quam deam imago referat, fateor me ignorare. An erit *Mana Geneta*, cui Romani; an Hecate, cui Græci; an Ειλιονία, (*Lucinam* vertit interpres, adeo ut videatur legiſſe Ειλιθνΐα) cui Argivi, teſte Plutarcho in Quęſt. Romanis, canem immolabant? an *Enodia* ἢ Ἐνόδιος vel Ἐνοδία, quod Hecates eſt cognomen uti patet ex Artemid. 2, 42, cui nigrum catulum μέλαιναν σκύλακα offerebant Colophonii, uti tradit Pauſanias lib. 3? an *Diana* cui canem ſacrum facit Plut. lib. de Iſide? An potius Cybele, quam eandem faciebant cum Hecate; quæ canibus oblectabatur, unde Heſychius *canes* vocatos ſcribit Εκάτης ἄγαλμα, id eſt *oblectamentum*, *gaudium Hecates*, quod valde marmori noſtro convenit; quia dea quaſi cum cane ludit, & vox ἄγαλμα non modo ſtatuam, verum etiam rem omnem denotat, quæ alicui in deliciis eſt; πᾶν ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται, καὶ χαίρει κἄντε ἱμάτιον ᾖ, κἄντε εἰκών; uti loquitur Grammaticus anonymus apud Voſſium, virum certe præclariſſimum, ad Pomp. Melam; quibus addi poſſunt Heſychius, Scholiaſtes Homeri, aliique. Præterea Hecate ad omnes deas referebatur; uti patet ex iis quæ apud Apulejum Iſis pronuntiat; *me primigenii Phryges Peſſinuntiam nominant deum Matrem: hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam: illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes ſagittiferi Dictynnam Dianam: Siculi trilingues Stygiam Proſerpinam: Eleuſinii vetuſtam Deam Cererem: Junonem alii, alii Bellonam, alii Hecaten, Rhamnuſiam alii; & qui naſcentis dei ſolis inchoantibus radiis illuſtrantur Æthiopes, Ariique, priſcaque doctrina pollentes Ægyptii, ceremoniis me prorſus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Iſidem.* Ubi legendum forte *Afrique*, cum *Arii* Perſiæ populi hic locum habere vix poſſint; nec credibile ſit auctorem *Arios*, quos Arabiæ adſcribit Plin. l. 6, c. 28. intelligere; verum potius *Afros*, quorum proculdubio magna pars, utpote vicina Ægypto Iſidem coluit. Obſtant tamen, ut verum fatear, *inchoantes naſcentis dei radii*; illique ſuadere videntur non Æthiopes Africæ, verum Aſiæ & quidem Indo proximi, cum Ariis, quo nomine comprehendunt eruditi varios populos, debere intelligi: quod ſi verum, illuſtre certe teſtimonium habemus Iſidem etiam in interiore Aſia cultam fuiſſe. Et licet dea hæc caput turrita non habeat corona cinctum; neque etiam leones adſint; ipſa *tympanum* tamen, quod ma-

nu ſiniſtra tenet, omnino ſuadet eam *Cybelem* eſſe; quæ eadem cum Diana & Hecate, quibuſque canis vel ſacer erat vel immolabatur: imo quarum hæc canino capite fingebatur, teſte Heſychio in v. Ἄγαλμα Ἑκάτης. Nec certe alia ſentit Illuſtris Spanhemius, cujus verba apponere in gratiam, Lector, tuam, non gravabor: Deę vero ſedentis, ait, cum, tympano & cane ad genua, quod penes te eſſe memoras, ſignum, haud aliam, mea quidem ſententia, quam Cybelem notat. Neque enim canes unius Hecates Κυνοκεφάλου ſymbolum, unde *Hecates ſignum* de canibus dictum obſervante Heſychio, Ἑκάτης ἄγαλμα, τὰς κύνας οὕτω φασί. Quod vero dubitas an Canes ad Cybelen referri itidem poſſint, omnem dubitandi anſam præripiet obſervatus a me Tzetzis ad Lycophronem locus, ubi apud Thracas, canes nón Hecatæ ſolum, ſed Rheæ quoque immolatos e Sophrone nos docet, ad v. nempe 77. Ζήρινθον ἄντρον τῆς Κυνοσφαγοῦς θεᾶς: ubi Schol. Καὶ ἡ Ῥέα λέγουσιν ἐπονομαζομένη, καὶ ἡ Ἑκάτη ξενοφυὴς οὖσα φοβερά. θύουσι δὲ αὐταῖς κύνας, ὡς φασι Σώφρων ἐν Μίμοις. Quo commode etiam referas ὑλάσσειν & ὑλαγμὸν vulgo de latratu canum, de Cybeles ſacerdotibus dictum, ut apud Nicand. Alex. p. 144.

—— Οἱ δὲ τρέουσιν
Ἰδαίης ῥιγηλὸν, ὅτ' εἰσαΐωσιν ὑλαγμόν

Immo præter terribiles has Deas, haud minus tremendo Numini, Marti n. canum catulos a Spartanis & Colophoniis immolari ſolitos e Pauſania didici lib. 3. p. 181. Ut jam mittam canem Dianæ, ἀγροτέρας n. aſſiduum ferme in nummis antiquis comitem: unde etiam Hecate, quæ eadem n. cum Diana, tribui obſervat Plutar. lib. de Iſide p. 370. Ed. Pariſ. Καὶ τὸν Κύνα τῆς Ἀρτέμιδος, ὡς Ευριπίδης, Ἑκάτης ἄγαλμα φωσφόρου, Κύων ἔσῃ. Ad quem Euripidis locum reſpexit proinde Heſychius loco modo adlato. Quin nonnunquam etiam Mercurii Ἐνοδίου n. canis aſſecla, in veteribus lapidum nummorumve monumentis. Quibus addi poſſunt quæ in explicato Harpocrate mihi ante acceptas a Viro præſtantiſſimo litteras notata ſunt. Atque ut hoc obiter adjiciam, Hecatem vocarunt Deam κυνοσφαγοῦν, quia illi canes offerebantur, diique ſe ſacrificiis alere, & proinde ea edere putabantur: quomodo Lacedęmonii Junonem Αἰγοφάγον, Samii Dianam Καπροφάγον, & alii Mercurium, ni fallor, Κειοφάγον vocarunt; de quibus alibi. Quin

&

& Diana a Libanio Orat. 32. Tom. 2, dicitur per canem deduxiſſe coloniam in Joniam: Καὶ παρέπεμψε μὲν διὰ κυνὸς τὴν ἀποικίαν εἰς Ἰωνίαν: aſteriſco tamen eruditus interpres locum notat, tanquam male ſanus, vel mancus foret; nec, uti arbitror, immerito. Nam licet Chalcidenſium claſſis curſus directus ſit *antecedentis columbæ volatu*, teſte Vellejo lib. 1. c. 4. licet Delphinus Caſtalio Cretenſi viam monſtraverit apud Tzetzem; & columba Argonautis, apud Hygin. fab. 19. nihil tamen de *cane* duce memini me legere. Jonum claſſem Muſas ſub apum ſpecie deduxiſſe teſtis eſt Philoſtratus, eamque ob cauſam Epheſios animalculo illo nummos ſignaſſe obſervarunt eruditi; ſed hoc nihil ad Libanium illuſtrandum facit; apud quem forte reſcribi debet Ἴωνος vel Νηλέως ita ut dicat, Dianam Jonem vel Neleum inſtigaſſe, ad coloniam deducendam; quomodo mox dicit eandem deam Alexandro conſilium dediſſe. Altera ſtatua æque notabilis eſt; & ſi qua hiſtoria a veteribus poſteritati conſecrata locum habere poteſt, erit forte decantatiſſima illa *Helles*; quam ariete vectam vellere aureo notabili in ejuſdem nominis mare decidiſſe produnt Græci & Latini. Sed vix ut affirmare quicquam auſim, facit cum mulier poſt arietem ſtans, tum altera & ſenex in genua procumbentes gallumque & gallinam obſervantes diligenter; tanquam ex iis auſpicium capere vellent, num felix fauſtumque futurum ſit, quod ſuſcipere & facere animum induxerunt; vel num bene Hellis fuga, ſi modo hiſtoria illa quadrat, ſucceſſura ſit. Et Fabrettus pro ſingulari ſua humanitate miſit, ingenioſe quidem me de Helle arieti inſidente opinari, ſed nec puellam pone ſequentem, nec gallum & gallinam, virumque & mulierem procumbentes quicquam ad Hellen facere; inde ſe ἐπέχειν, divinare tamen, duos illos procumbentes parentes fuiſſe, qui gallum & gallinam Æſculapio & Hygeiæ afferrent pro filiæ ſalute, eamque arieti inſidere, quod hoc ipſum animal ſit catharticum & luſtrale, uti oſtendit p. 162. de Col. Trajana. Certe ex pullis auguria capta eſſe ſatis ſuperque Romanorum ſuperſtitio docet; quorum Duces eos per pullarios conſulebant. Si celeriter accurrentes vorarent, & præcipue ſi avide paſcentibus aliquid ex ore excideret, & ſolo illiſum reſiliret, quod vocabant *tripudium ſoliſtimum*, erat ſignum boni eventus; ſi vero edere nollent, infortunii; quemadmodum ex Cicerone, Livio, Floro, Feſto, Minutio Felice, aliiſque conſtat. Per *pullos* autem *gallos gallinaceos*

ceos intelligendos eſſe utique conſtat, unde Phædrus *pullum gallinaceum* dixit; quam loquendi rationem etiam recentiores obſervaſſe ad Ammianum Marcelli lib. 20. c. 4. docuit Valeſius, magnum', cum viveret, Litterarum columen. In nummo *Marci Antonii Auguris* & *Lepidi*; nec non in annulo, qui Julii Cæſaris caput repræſentat apud Gorlæum, gallus gallinaceus, (avis ſcilicet erat auguralis) conſpicitur. Quin & unaquæque legio *pullarium* videtur habuiſſe: certe in Inſ. 36. Cl. 6. Reineſii celebratur,

T. CORUNCANIUS. T. F. VAGONTIUS
VI. VIR. AUGUST. AUGUR. PUL
LARIUS LEG. V.

& ex Livii lib. 10, c. 41. conſtat plures *pullarios* in exercitu fuiſſe, ſimulque auſpicium ex pullis cepiſſe. Neque enim video quomodo aliter inter eos *altercatio de auſpicio ejus diei* oriri potuiſſet. Miror autem, unde Joannes Sariſberienſis lib. 1. cap. 13. expiſcatus ſit *columbas* ſuas: *In expeditionem miſſus Conſul Romanorum, dum nullius boni ominis ſortiretur auſpicium,* COLUMBAS *jejunio confectas, granis ſparſis triticeis in via, qua iturus erat, præferri juſſit, ut vel earum omine auſpicii duritiam ſublevaret. Quæ cum diligentius a cibis abſtinerent, eas præcipitari juſſit in fluvium, ut ſaltem biberent; ſubmerſæque in flumine, docuerunt Conſulem cum exercitu ſubmergendum. Hic etenim ſecutus eſt eventus.* Nam proculdubio de Appio Claudio pulchro loquitur, quem meliores notæ auctores *pullos* mari merſiſſe narrant; & gallos conſultos eſſe docuerunt ex Philone judęo & Polybio Eruditi: imo ipſe Sariſberienſis quem Suetonius Tib. cap. 14. *pullum* vocat, hoc ipſo capite *gallum* appellat. Sed hauſit ille hoc proculdubio ex iiſdem fontibus, ex quibus mutuatus eſt, alium *Conſulem cum a Senatu deſtinaretur ad expugnandum* REGEM PERSARUM, *a filia, quam in oſtio domus flentem obviam habuit, cauſam quæſiviſſe; cumque illa reſponderet* PERSAM *periiſſe* (*ſic enim catulus, qui forte perierat dicebatur*) *profectum in expeditionem triumphum non inveniſſe, eo quod* REX PERSARUM *perierat.* Nam hæc hiſtoria reſpicit L. Paulum, qui contra Perſen Regem Macedoniæ, non autem Perſas pugnavit, hocque omine ſpem certam clariſſimi triumphi animo præſumpſit; Regemque Perſen in triumpho duxit, uti ex Val. Maximo & Floro aliiſque notiſſimum: adeo ut & in eo erraverit, quod ſcribat conſulem

non

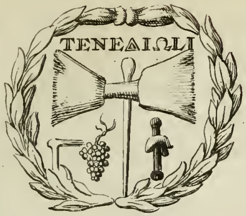
non triumphaſſe, cum tamen nullus ſplendidior triumphus ductus ſit a Roma condita, quam ille Macedonicus; & quod Perſas memorat, cum tunc non fuerint Perſæ in orbe terrarum verum Parthi; uti recte me monuit Celeberrimus Grævius. Inſidet autem vel dea vel mulier arieti, ita ut pedes bini ab una dependeant parte, qualis & Europa tauro vehitur in nummis apud Triſtan: & Patinum, atque ab Ach. Tatio deſcribitur, in Amoribus Leucippæ: qualis etiam occurrit *Venus Equeſtris* in nummo Aur. Veri, & alia Dea in Commodi, apud eoſdem Antiquarios: & Fauſtina facem inſtar Dianæ Equeſtris tenens in nummo Antonini Pii apud Cardinal. Carpegnam. *Muliebriter equis inſidere* id vocat A. Marcell. lib. 31. cap. 2. de Hunnis loquens: *Verum equis prope affixi duris quidem, ſed deformibus, & muliebriter iiſdem nonnunquam inſidentes, funguntur muneribus conſuetis* ubi Lindenbrogius, vir eruditionis ſpectatæ, notat, hæc veriſſima eſſe, & eo modo Gubazen Lazorum Regem equo inſediſſe, cum a Joanne Byzantio pugione vulneratus ad terram proſterneretur; Græciſque id vocari κατὰ πλευρὰν τὼ πόδε ἔχειν, ἢ ἀναλλάγδην, illique rei contrarium eſſe περιβάδην. De prima & ultima loquendi ratione nullum dubium; ſed ἀναλλάγδην num ita exponi debeat valde dubito: Agathias lib. 3. hoc modo loquitur de Gubare: Ἐτύγχανε γὰρ ἐναλλάγδην ἔχων τὼ πόδε ὑπὲρ τὸν αὐχένα τοῦ ἵππου: quo in loco non tantum conſiderandum eſt adverbium illud, verum etiam ὑπὲρ τὸν αὐχένα; atque arbitror Gubazen equo ita inſediſſe, ut ante ſe collo equi impoſitos habuerit, non autem ab uno latere dependentes pedes ſuos; & recte vertere verba hæc Vulcanium: *Habebat enim utrumque pedem complicatum ſuper equi cervicem*: & ἐναλλάγδην eſt συμπεπλεγμένως, *complicate*, quomodo alibi idem auctor memorat *legatos* ἐναλλάγδην τὼ χεῖρε ὑπὸ τὴν ἰξὺν περιεσφιγμένους, *manus complicatas vel ſtrictas & ad ilia demiſſas habentes*; uti olim vocem eam Suidas expoſuit. Atque ita neſcio quam deam & forte vel *Venerem*, vel *Dianam*, vel *Minervam* ἱππικὴν memini me obſervaſſe in nummis; quarum tamen media περιβάδην vel divaricatis cruribus ad inſtar viri inſidet cervæ in Tranquillinæ nummo, ab Epheſiis percuſſo apud Clariſſimum Patinum; non ſecus ac alia dea equo apud Patinum in Commodo, & mulier Arabica vel Amazon potius in gemma apud Æn. Vicum. *Muliebriter* tamen capræ *inſidet* JUPITER

CRESCENS in nummo Salonini Valeriani apud Triſtanum: qui & ſimile marmor ex Aleandri Tabula Heliaca adducit. Sed ut ad *pullos* redeam, inquirendum eſt, quis ſit VIATOR PULLARIUS memoratus in Inſ. 5. pag. DCXXVII.

Q. FABIUS. AFRICANI. L. CYTISUS
VIATOR. QUAESTORIS. AB. AERARIO
SER. LIBR. TRIBUNICIUS. SER. LIBR
QUAESTORIUS. TRIUM. DECURIARUM
C. CALPETANUS. C. L. GLYPTUS. VIATOR
PULLARIUS. PRIOR. VIR. CULICINAE

An dicemus *Calpetanum* fuiſſe ſimul *Viatorem* & *Pullarium*? an *Viator pullarius* illi, qui ex pullis gallinaceis auſpicium capiebat apparebat? prius ſi verum, *pullariorum* conditio non fuerit ampla, ut ut auſpicia Romanis magno in honore erant, neceſſe eſt; alterum vero arguit eos aliquo loco habitos fuiſſe. Certe cum Cicero lib. 2. c. 34. de Divinat. narret olim captandis auſpiciis adhibitum fuiſſe *peritum*, ſuo vero tempore *quemlibet*; cum *pullarius* vel qui in auſpicium adhibetur, nuntiaverit auſpicanti, quid pulli fecerint; & cum pullos alere, eorum curam habere, atque in cavea adferre debuerit (*attulit*, ait Cicero, *in cavea pullos is*, *qui ex eo ipſo nominatur pullarius*) a vero nequaquam alienum eſt, unum eundemque hominem viatorem & pullarium fuiſſe; vel eum vocari *viatorem pullarium*, quia ad auſpicantem ire & nuntiare tripudium ſoliſtimum vel alia debebat: & ita *augur pullarius* in altera inſcriptione laudatus alius erit a *pullario*: vel idem homo auguris & pullarii munus obierit; quam in rem alii, quibus plus otii eſt, inquirant. Græviu hæc ad me pro ſingulari ſua humanitate miſit: Hoc omnino videtur verum eſſe, duplici munere functum eſſe L. Cytiſum *Viatoris* & *Pullarii*: nec mirum non amplæ fortunæ fuiſſe hominem pullarium, cum & auſpices eſſent viliſſimi. Et plures fuiſſe *pullarios* ipſa videtur inſcriptio docere, cum dicatur *Pullarius prior.* Nec enim dubito hoc ad pullarium referendum: rationes ſunt liquidæ. Tres qui ſequuntur nummi argentei etiam humanitati & ſtudio ſingulari Remp. Litterariam juvandi Conſulis Witzii, debes Lector; qui eos Conſtantinopoli allatos haud ita pridem, mihi dono dedit.

Et

Et primus quidem eſt Tenediorum, cujus in una area cernitur ſecuris, uva, & aliud quid, quod ſatis dignoſci, quid ſit, non poteſt; & TENEΔIΩN: in altera bina capita per poſteriorem partem conjuncta, alterum viri barbati, alterum fœminæ. Jam olim Goltzius ſimiles vulgavit, ſed bina capita potius fœminas referunt, quod tamen hiſtoriæ plane repugnat. Nam ut Ariſtoteles in Tenediorum Rep. apud Stephanum memoriæ mandat, Rex quidam ejus inſulæ lege ſancivit, ut morti darentur in adulterio reperti; cum autem filius deprehenderetur, legem etiam ratam habuit; eoque occiſo in proverbium res abiit, & Τενέδιος πέλεκυς de crudeliter factis uſurpari cœpit; & ἐν μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει nummorum Tenediorum exhibuerunt πέλεκυν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν παῖδα παθήματος. Heraclides in libello de Politiis Regem hunc *Tennem* nominat, additque ab una parte nummi expreſſum fuiſſe ſecurim; ab altera vere ἐξ ἑνὸς αὐχένος πρόσωπον ἀνδρὸς καὶ γυναικός: *uni collo inſiſtens caput viri & mulieris.* Aliam cauſam ſignandi ita nummos Tenediis putat fuiſſe Nobiliſſimus Bochartus, qui poteſt videri part. 2. lib. 1. c. 9. Phaleg. Præterea alia longe forma ſecuris in noſtro quam in Goltzii numiſmate eſt; & conſpiciuntur ibi mures bini, hic vero res cognitu difficiles & uva vel racemus, ad ſignificandum proculdubio inſulam hanc, ut alias multas Ægæi maris, quarum in nummis propterea etiam uva cernitur, vini feracem fuiſſe. Editi etiam bini Tenediorum nummi ſunt in Theſauro Palatino, quorum in uno etiam racemus cernitur; ſed cum alia ſint, quæ non conveniant, rem me gratam feciſſe Antiquitatis ſtudium æmulantibus reor, quod & meum luce donaverim publica. Sed bina hæc capita uni cervici impoſita me admonent, ut doceam primo, alios etiam populos ita nummos ſi-

gnaſſe; & deinde eo delapſam eſſe ridiculam gentilium ſuperſtitionem, ut bicipites, tricipites, & quadrifrontes deos, ac totidem monſtra coluerint. In nummis igitur Rheginorum, Syracuſanorum, Lemniorum, Atellanorum, Theſſalonicenſium, quemadmodum conſtat ex Goltzio, Proſpero Pariſio, & Theſauro Palatino, ejusmodi ſymbola cernuntur. Quod ſi quis hujus rei rationem a me inquirat, ego certe *non liquere* pronuntiabo; maloque alios examinare, quæ viri docti ſcriptis mandarunt, eademque vel amplecti vel refutare, quam incertis conjecturis indulgere. Notandum tamen illorum in populorum nummis cerni fœminarum capita, niſi ſculptor nobis imponat, uni cervici impoſita; exceptis Theſſalonicenſium, in quibus virorum barba & corona laurea inſignium capita cernuntur; quod Ludovicus Nonnius, diligens harum rerum ſcrutator, refert ad Janum bifrontem, quem Plutarchus in Quæſtion. Romanis Græcum facit, atque ex Perrhæbia Italiam veniſſe memorat. Certe Romani *Janum bifrontem* nummis indiderunt, qualem & ego poſſideo vetuſtum certe & integrum: taliſque vel *biceps*, *geminus*, *biformis*, *ἀμφιπρόσωπος* celebratur Septimio apud Terent. Maurum, Ovidium, Macrobium, Florum, Plutarchum alioſque. Eſtque nummus elegans P. Septimii Getæ, in cujus averſa area cernitur Janus bifrons, ſtans, una manu haſtam, altera faſces tenens.

Hunc ego percuſſum eſſe exiſtimo cum ſecundum Conſulatum Geta iniret; nec aſſentior diligenti Palatinæ Gazæ editori, qui ad diſcordiam & diviſum inter duos fratres imperium eundem refert: quod certe ut non admittant faciunt *faſces*, facit ipſe Janus, quem hoc tetraſticho decoravit Auſonius,

Hic

Hic Jani menſis ſacer eſt ; en aſpice, ut aris
Thura micent; ſumant ut pia thura Lares.
Annorum ſeclique caput, natalis honorum,
Purpureos faſtis qui numerat proceres

id quod etiam mecum exiſtimabant illi, qui his ænigmatibus explicandis æterna cum laude incumbunt. Nec aliam ob rationem eundem Deum cerni exiſtimo in numiſmatibus Ælii Cæſaris, & Commodi, quam quia pērcuſſa fuerunt cum ille ſecundum hic Conſulatum quintum iniret, ſed unde explicandum ſit caput biceps, cui ſpicæ ſunt impoſitæ, in Pompejorum nummis apud Franciſ. Angeloni, fateor me non ſatis clare percipere. Sarapidis & Iſidis capita ſuper eodem quaſi collo conjungi exiſtimat in Juliani Imp. nummo vir doctus, qui Theſaurum Numiſm. Antiquorum apud Batavos vulgavit; idque factum ſuſpicatur ad denotandum, unius utriuſque eandem vim ac potentiam eſſe; atque inde in veteri Inſcriptione conjunctim legi ISIS SERAPIS. Sed ut hoc ultimum alibi explico, ita ex ipſo illo nummo ab aliis edito clariſſime patebit contrarium; quippe in quo diſtincte ſatis cernitur collum Serapidis & collum Iſidis. Adeo ut in hunc cenſum venire non debeant; ne dicam illorum capita non conjuncta ſibi invicem eſſe, quod argumentum elucidandum ſumpſi, per poſteriorem partem, ſed, ut alia & deorum & Impp. bina capita, per latera. In nummo Antonini Pii apud Franciſcum Angeloni cernitur vel Æſculapius, vel Salus bifrons, ita ut unum caput repræſentet illum, alterum vero hanc deam; quemadmodum obſervavit Pet. Bellorius, magni nominis Antiquarius. Mercurius bifrons celebratur Gregorio Nazianzeno, in epiſtola ad Nemeſium : Αμφιπρόσωπος Ἑρμῆς, δίγλυφος, οἷα πρόσω τὸ μὲν, ἄλλο δὲ ὄπισθεν: *Bifrons Mercurius dupliciter ſculptus, quaſi aliud ante ſit, aliud retro*; uti illa verba laudat ad Apoſtolium Petrus Pantinus. Et *Mercurium* διπλοῦν Syneſius lib. 1. de Provid. ſcribit Ægyptios feciſſe, νέον ἱστάντες παρὰ πρεσβύτῃ : quanquam non tam uni corpori bina capita, Juvenis & ſenis, videantur impoſuiſſe Ægyptii Mercurium deſignantes; quam bina ſimulacra eodem in loco collocaſſe; quomodo Macrob. lib. 1. c. 19. eoſdem ſcribit *Solis ſimulacra pinnata finxiſſe, alterumque cærulea ſpecie, alterum clara*. Relictis bifrontibus vel diis vel hominibus, ad eos, qui trium capitum ſunt

transgrediendum eſt; qui quamvis in nummis, quod equidem ſciam, non occurrant, ab auctoribus tamen prætermiſſi nequaquam ſunt. Mercurius igitur τρικέφαλος, Athenis fuit dedicatus a Procleide, vel Patrocleide, uti Valeſius reſcribit Hipparchi ἐραστῆ, qui in trivio conſtitutus vias, quarum nomina adſcripta erant, quo ducerent ſignificabat & caput ad unamquamque viam habebat converſum uti patet ex iis, quæ Harpocration & Suidas in v. τρικέφαλος, & apud eos Philochorus memoriæ mandant. Adeo ut caute legendus ſit Heſychius, qui obſervat Ariſtophanem in Τριφάλητι, ludentem comice dixiſſe Ἑρμῆν τρικέφαλον, non ſecus τετρακέφαλος Mercurius ſacratus eſt ἐν τῇ τριόδῳ τῇ Κεραμεικῷ. Nam inde nequaquam ſequitur, cognomen hoc Mercurii a comico fictum eſſe, talemque nullibi exſtitiſſe; ſed, ſi modo licet de fragmentis judicare, Ariſtophanes hominem τριφάλητι, ornatum, id eſt galea tribus conis inſigni, vel perſona cómica forte, quæ tria capita habeat, quales exſtant in Gemmis Socratis a Chifletio editis, τρικέφαλον vocavit, ea ratione, qua in Ceramico viſebatur Mercurius τετρακέφαλος, Mirum autem Heſychium τρικεφάλε exemplum non adferre. Nam talis Mercurius certe Athenis fuit, celebraturque etiam Iſæo apud Harpocrat. & Suidam, illique dicitur prope Veſtam fuiſſe; Auctori M. Etymol. qui clare ſcribit Patroclidem eum dedicaſſe Lycophroni pag. 111. ubi Scholiaſtes eum ita vocari ſcribit quia erat Cæleſtis, marinus & ſubterraneus deus; vel propter τὸ φυσικὸν, ἠθικὸν καὶ λογικὸν; vel denique quia rem habuit cum Hecate, atque ex ea ſuſtulit tres filias: quam ſecundam rationem etiam ante oculos habuit Euſtathius ad Odyſ. Δ. Ἑρμῆς δὲ τρικέφαλος ἄλλιος τὸ τριττὸν τοῦ φιλοσόφου λόγον αἰνίττεται: id eſt, *Mercurius triceps ſignificat tres Philoſophiæ partes*; quæ loca licet & mihi obſervata fuerant, malo tamen fateri me debere Henr. Valeſii ingenio; ne forte quis peculatum objiciat zoilus; iiſque addendus Apoſtolius Centur. XIX. Prov. 51.

Diana vel *Hecate* quam *Dianam infernam* vocat Flacius Valer. lib. 5. v. 259. etiam tribus capitibus defœdata culta fuit; notum illud, *tria Virginis ora Dianæ*: indeque *triplex* vocatur Ovid. 1. Faſtor:

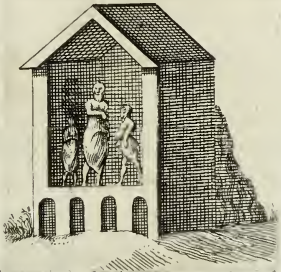
Quod ſemel eſt triplici pro virgine cæſa Dianæ.
Nunc quoque pro nulla virgine cerva cadit.

Et

Et de Hecate idem canit libro eodem,

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Servet ut in ternas compita ſecta vias.

Græci eam τριπρόσωπον, τρίμορφον, & τριαύχηνα appellant, uti ex Lycophrone aliiſque apparet, qui poſſunt conſuli, non ſecus ac Gyraldus, Meurſius, Carolus Neapolis & reliqui. In pictura veteri, quæ Nymphæum repræſentat, cernitur ſacellum, inque ejus medio tres figuræ, quarum media reliquis duabus tertiam fere partem major eſt uti ex ectypo apparet.

Vir, qui eam illuſtravit, doctiſſimus hic ſe putat inveniſſe *Heca-*
„*ten triformen* : parte alia, ait, ad montis crepidinem dearum tri-
„ga, uno ſacello dedicata apparet; hanc *triformem* illam *tergemi-*
„*namque Hecaten, tria virginis ora Dianæ* affirmare haud dubitave-
„rim. Quæ num vera ſint, aliis judicandum relinquo : ego certe ſemper exiſtimavi triformem Dianam vel Hecatem eſſe, quæ tria capita uni corpori habebat impoſita, quemadmodum illud in Jano bifronte & quadrifonte obſervamus. Et quando ſtatua quædam τριπρόσωπος dicitur, certe nulla alia poteſt mentibus imprimi, quam quæ tot vultus habet. Sic Artemidorus lib. 2. c. 42. ſcribit in ſomnis videre Ἑκάτην τριπρόσωπον ἑστῶσαν ἐπὶ βάσεως, *ſuper baſi ſtantem* ſignificare motus & peregrinationes. Inter gemmas Abraxeas a Chifletio editas cernuntur binæ; in quibus occurrunt bina monſtra tribus capitibus, totidemque manibus deformia; ita tamen, ut unius manus flagellis, & fuſtibus, alterius anguibus & lampadibus armentur; quas vir eruditus ad Hecaten non abſque ratione refert : In lucerna apud Chifletium pag. 1178. cernuntur Iſis, una manu ſiſtrum, altera ſitulam tenens; Serapis comitatus cane, & monſtrum tribus pedibus, tribuſque capitibus inſigne : quod utraque

manu

manu tenet lucernas ardentes. Janum præterea Marcus Muſurus *τετραπροσωποφανῆ θεὸν trifrontem deum* vocat; quod num fecerit imitatione veterum, vel quia ſtatuæ Jani fuere tricipites, quales ſe vidiſſe putabat Heinſius, ego quidem aliis diſcutiendum & indagandum relinquo. Quod ad *Quadrifrontes Deos* attinet, eorum certe exemplum in *Jano Quadrifronte* habemus. Advectum illum Romam eſſe captis Phaleris, teſtatur Servius ad lib. 7. Æn. *poſtea captis Phaleris, civitate Tuſciæ, inventum eſt ſimulacrum Jani cum frontibus quatuor: propter quod in foro Tranſitorio conſtitutum eſt illis ſacrarium aliud, quod novimus hodieque quatuor portas habère. Janum certe apud aliquos Quadrifrontem eſſe non mirum eſt. Nam alii eum diei dominum volunt, in quo ortus & occaſus: alii anni totius, quem in quatuor partes conſtat eſſe diviſum*: Et mox; *Nam quaſi mundo ei duas facies dederunt, Orientis & Occidentis, quod jam ſupra dictum eſt: alii quatuor ſecundum quatuor partes mundi.* Macrob. lib. 1. Sat. c. 9. *Ideo & apud nos in quatuor partes ſpectat; ut demonſtrat ſimulacrum ejus Faleris advectum. Bavius Baſſus in eo libro quem de diis compoſuit, Janum bifrontem fungi ait, quaſi ſuperum & inferum janitorem; eundem quadriformem quaſi univerſa climata majeſtate complexus.* Si fides igitur habenda Servio *Janus Quadrifrons* originem ſuam debet civitati Tuſciæ Phaleris, ſive *Faleriis*; & propterea locum nequaquam videtur habere poſſe φάλαρα, Theſſaliæ urbs, quæ tamen notis inſerit. Talem præterea Janum celebrat Codinus in Origin. Conſtant: Τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰάνου ἱστοροῦσι τετράμορφον διὰ τὰς τέσσαρας τροπάς: & Joannes Philadelphenſis in libro inedito de Menſibus ſcribit, ejuſmodi Jani ſignum extare in foro Nervæ, quemadmodum obſervavit Lambecius. In foro igitur Nervæ, quod *Tranſitorium* dicebatur, fuit & ſtatua & ædes Jani Quadrifrontis cujus caput templo impoſitum ex nummo Auguſti repræſentat Choulius; quique totus cernitur in Hadriani Imp. numiſmate, apud Antiquarios obvio. Quin & P. Victor in deſcript. urbis Romæ, *Janos Quadrifrontes ſex & triginta celebrat*: per quos tamen non tam ſtatuæ ſunt intelligendæ, quam tranſitiones perviæ, quarum latera quatuor tranſiri poterant; quo ſenſu *Janus* frequenter non modo uſurpatur, ſed etiam Livio lib. 41, c. 27. *In his & cloacam circumducendam & forum porticibus taberniſque claudendum & Janos tres faciendos*: quæ verba nequaquam, ut Oizelius arbitratur, ſignifi-

gnificant, tres Jani Bifrontis ſtatuas in foro Romano fuiſſe; id quod mirari convenit virum eruditum commentari, quia jam olim Torrentius ad Horatium *tres Jani ſtatuas* Acroni laudatas, recte rejecit. Præter Janum autem neminem deorum novi, qui ita factus fuerit. Apollo quidem quatuor manus, totidemque aures habuit, apud Lacedæmones, quemadmodum teſtantur Soſibius apud Zenob. Cent. 1. Prov. 54. Diogenianus Centur. 2. Prov. 5. Heſychius in vv. Κουείδιον, & Κυνάας; quorum loca occupavit Meurſius in Miſcellaneis Laconicis: quibuſcunque addendus eſt Libanius Orat. XI. Tom. 2: ſed de quatuor capitibus nihil occurrit. Alter nummus eſt Abydenorum, qui neſcio an ab ullo Antiquario vulgatus ſit.

Cernitur in eo Diana, pharetram & arcum poſt tergum rejecta gerens; eamque Deam ab Abydenis templo cultam fuiſſe, patet ex Polyb. lib. 16, c. 16: ubi narrat eos per Philippum Macedoniæ Regem ad extrema redactos conſilia cepiſſe mulieres, liberos ſeque adeo ipſos occidendi; & eum in finem τὰς μὲν γυναῖκας συναθροῖσαι εἰς τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἁπάσας. Ab altera vero parte aquila, & ante eum thuribulum vel arula accenſa, & ſupra ΑΒΥΔΗΝΩΝ infra vero ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ: quod nomen magiſtratus videtur eſſe. Num autem aquila ad Jovem, cui illa ſacra, referri debeat, an vero aliam ob cauſam nummis indita ſit, ignotum utique eſt. Et cum nihil ſingulare nummus hic nos doceat, niſi Dianam ab Abydenis cultam fuiſſe, ad tertium numiſma me conferam, quod rarum certe eſt & necdum luce publica donatum. Conſpicitur in eo Apollo laurea coronatus; in altera vero area idem deus ſtans acum manu tenens, pharetra a tergo pendente; & ab anteriore corporis parte

ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ cum litteris ΣΑΕ a poſteriore vero nota aliqua & ΤΜΙΘΕΩΣ: infra vero ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ ... ΜΑΝΔΡ.. uti ex ectypo clare patebit.

Litteræ nonnullæ difficulter cognoſci poſſunt, ſed proculdubio fuit ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; indeque clarum erit nummum percuſſum eſſe ab Alexandrenſibus Troadis; inque eo conſpici Apollinem Smintheum ex Homero, Strabone, aliiſque ſatis notum. Nam haud procul a fluvio Scamandro urbs illa fuit; Plin. l. 5, c. 30. *Troadis locus Amaxitus, dein Cebrenia, ipſaque Troas, Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Rom. oppidum Nee. Scamander amnis navigabilis, & promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum in quem influit Xanthus Simeonti junctus: ſtagnumque prius faciens Palæſcamander.* Agit de hac urbe Triſtanus Tom. I. p. 752. ſed arbitror virum doctiſſimum ſubinde falli, & Alexandriam Troadis cum ipſa Troia vel Ilio confundere. Quod enim cenſet a Ptolomæo lib. 5, c. 2. *Troadis* ſitum his deſcribi verbis; τῆς δ' Ἴδης μεταξὺ καὶ τῆς θαλάττης ἡ Τροία κεῖται συνάπτουσα τῷ ὄρει: *Inter Idam & mare ſita eſt Troia montem attingens*: Ptolomæique *Trojam* eandem urbem eſſe cum ea, quam Strabo lib. XII. *Troadem* vocat, in eo mirifice fallitur. Nam verba hæc non ſunt Ptolomæi, ſed ipſius Strabonis pag. 574. deinde *Alexandria Troas* adjacebat mari, uti vel ex Apoſtol. Actis patet, Troja autem vel Ilium monti Idæ, eaſdemque urbes apertiſſime diſtinguit Geographus pag. 593. Arbitratur præterea vir doctus Alexandriam Troadis nomen ſuum accepiſſe ab Alexandro Paride, vel a loco Idæ, cui nomen *Alexandria*, & in quo libidinantium dearum judex ſederat. Verum clare ſatis Strabo memoriæ mandat Lyſimachum Ilii curam, nec non Alexandriæ habuiſſe, συνῳκισμένης μὲν ἤδη ὑπ' Ἀντιγόνου καὶ καλουμέ-

νης

νης Ἀντιγονίας, μεταβαλέσης ᾗ τὄνεμα, quia pium eſſe exiſtimabant Alexandri ſucceſſores hujus primum, deinde ſuo apppellatas nomine urbes condere; & alibi narrat Antigonum Cebrenios ac Scepſios in urbem coëgiſſe tunc temporis Antigoniam, ſuo vero Alexandriam dictam; in ea manſiſſe Cebrenos, Scepſios autem permiſſu Lyſimachi in patriam rediiſſe. Non igitur a Paride, verum ab Alexandro Magno nomen habuit; & forte poſtquam Lyſimachus urbi nomen iſtud dedit, ad diſtinctionem aliarum ejuſdem nominis urbium, *Alexandria Troas* gentili regionis nomine dicta eſt; quomodo appellatur Liv. 35, 42. & 37, 35. Ptolomæo & Straboni, quem Interpreti non fuiſſe intellectum optime animadvertit Illuſtris Spanhemius, & quia ipſa, uti notum eſt, regio *Troas* vocatur, inde Strabo eam lib. 2. nominat Ἀλεξάνδρειαν Τρωάδος; Stephanus eandem facit πόλιν Τροίας: & Polybius lib. 5. extremo ſcribit facinus egregium editum eſſe ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Τρωάδα κατοικούντων Ἀλεξανδρέων: qua urbe cum ortus fuerit Nicomachus, Suidę vocatur Ἀλεξανδρεὺς τῆς Τρωϊκῆς. Samuel Petitus vir doctus admodum Lib. 1. Var. Lect. cap. 12. Alexandriam noſtram etiam Βοττὰ ſcribit appellari, quia lauro celebris erat, Plinio lib. 15. extr. nec non Dioſcoride celebrantibus *Alexandrinam laurum*, quam iidem *Idæam* appellant. Sed adhuc quæro, unde ea expiſcatus ſit ille. Nam Βοττὰ non ſignificat φυτὸν, ut videtur velle, ſed Βοσκήματα, interprete Heſychio; & apud Stephanum ſcribitur Βοτάνη; verbaque illius non de urbe, vel loco, accipienda ſunt, ſed de *lauru Alexandrea*, uti multis evincit Salmaſius ad Solinum; id quod Petitum docere debuiſſent ſequentia, eam n. laurum alios δανάην, alios χαμαιδαφύνην, appellare. Nummus igitur *Alexandrenſes ad Scamandrum* nobis ob oculos ponit; iſque fluvius in alio Getæ, qui inſcribitur ΙΛΙΕΩΝ ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ, occurrit. Alio nomine *Xanthus* dictus fuit; Heſych. Σκάμανδρος ποταμὸς ὃς καὶ Ξάνθος καλεῖται; & Homerus fingit fluvium hunc ab hominibus quidem *Scamandrum*, a diis autem *Xanthum* vocari; cujus fictionis cauſam vide apud Iſaacum Voſſium, Virum maximum in Obſervationibus ad Catullum. Et hoc eſt quod auctor brevium Scholiorum ad Hom. Il. A. v. 403. obſervat, allato fluvii hujus & aliis exemplis, τῶν συνωνύμων τὸ μὲν πρότερον ὄνομα εἰς θεὸς Homerum ἀναφέρειν; τὸ ᾗ δεύτερον εἰς ἀνθρώπους. Initio igitur *Xanthus*, poſtea

ſtea *Scamander* eſt appellatus, idque a Scamandro Rege in eo ſubmerſo, uti Servius ad Lib. 4. Æn. v. 108. commentatur. Auctor de Flumin. eum facit Corybantis & Demodices filium, & furore correptum propter viſa Rheæ myſteria in fluvium ſe præcipitaſſe, unde *Scamander* dictus fuit, ſcribit. Aliam tamen nominis rationem reddit Euſtathius ad Il. μ. p. 890. & φ. pag. 1197. nempe *Xanthum* appellari, quia τὰς λευκὰς ξανθίζει vel quia Venus ante judicium in illo cum ſe lavaſſet ξανθὰς τρίχας habuit: *Scamandrum* vero, tanquam dicas Κάμανδρον, quia κάματον ἀνδρὸς; id eſt, Herculis Iliam oppugnantis laborem, ſive eum ſitientem παραμυθήσατο, vel quia Herois σκάμμα Xanthum e terra oriri fecit. Sed qui præcipue notandus in nummo venit, eſt *Apollo Smintheus.* Et primo quidem obſervandum primam ultimæ vocis litteram hac figura eſſe ⌗, uti ſatis ex maxima ejus parte integra patet. Nam ita littera Σ. ſcribebatur nonnunquam; extatque eadem in Inſ. antiqua, quam exhibet Gruterus pag. ccx. teſte Gualtero in notis ad Tabulas Siciliæ antiquas; & ut hoc obiter adjiciam, ſimiliter Z. effingere ſolebant, uti docet nos Smyrnæorum nummus pag. 273. Theſauri Palatini, in quo ⌗ΕΥΣ id eſt, ΖΕΥΣ legitur. Deinde littera. N. vel ſuperpoſita virgula transverſa, quæ tamen ſigni videtur potius pars eſſe, denotatur, vel omittitur; quod ultimum in Latinis Inſcriptionibus frequenter obſervatur: in Inſ. I. p. CLXXIII. Gruteri, IMPESA pro *impenſa*; in alia apud Fabrettum p. 68. ad Col. Trajanam MESIBUS pro *menſibus*, & p. 35. DISPESATOR pro *diſpenſator*. Smintheus igitur Apollo cernitur armatus arcu & pharetra; qua re forte reſpicitur ad veterem hiſtoriam, quam memoriæ mandat Polemon apud Scholiaſtem Homeri ad Iliad. A. v. 39. Crinis nempe ſacerdos erat Apollinis in urbe Myſiæ, cui nomen Chryſe: huic iratus deus cum foret, miſit mures in agros ipſius; qui fruges corrumpebant. βουληθεὶς δέ ποτε ὁ θεὸς αὐτῷ καταλλαγῆναι, venit ad Orden ἀρχιβουκόλον ipſius; a quo hoſpitio ſuſceptus, promiſit mala ſe ſubmoturum; & ſtatim mures τοξεύσας vel ſagittis occidens perdidit; juſſitque Crinidi ſignificari ἐπιφάνειαν ipſius, qui Apollini templum exſtruxit, illud appellans ἱερὸν Σμινθέως, quia propria dialecto mures Σμίνθοι dicuntur. Euſtathius quoque ad Iliad. A. p. 34. ſcribit Apollinem mures occidiſſe, qui ſegetes Crinidis corrumpebant,

inde-

indeque eum Sminthei vel Μυοκτόνου Apollinis templum extruxiſſe: & hæc hiſtoria proculdubio lucem dabit Arnobio lib. 3. pag. 119. ubi Apollo vocatur *Sminthiorum pernicies murum*; quod monere obliti ſunt eruditi commentatores. Alii plane diverſam originem huic cognomini adſcribunt, quam videre licet apud eundem Scholiaſtem, Euſtathium, Tzetzem ad Lycophr. p. 192. Servium ad lib. 3. Æn. v. 108. Ælian. lib. 12. c. 5. de Animal. nec non Strabon. lib. 13. ubi, quod notandum præcipue, ſcribit, Apollinis Sminthii ſimulacrum, factum a Scopa Pario ſub pede murem habuiſſe; & Heraclidem Ponticum narrare, mures, cum circa templum abundarent, ſacros eſſe habitos, καὶ τὸ ξόανον οὕτω κατασκευασθῆναι βεβηκὸς ἐπὶ τῷ μυί: quæ etiam memorat Euſtathius; verum apud eum male, ut puto, ſcribitur Ἡρακλέων ὁ Ποντικὸς. Heſychio Σμίνθος exponitur *mus*, & Apollo dicitur Σμινθεὺς nominari, διὰ τὸ ἐπὶ μυωπίας φασὶ βεβηκέναι; *quia ſuper muris foramine vel cavernula ſtabat*; quod abit multum a Strabone, qui *murem*, quem cenſeo eſſe præferrendum memorat. Ælianus ſcribit mures cultos ibi fuiſſe, in æde Apollinis cicures ali, albos ſub ara latibula ſua habere, apud tripodem Apollinis, murem ſtare: & denique *Smintheum* appellari, ὅτι ζέων θεῖ, *quia fervens currit*. Obſervandum præterea nomen hoc non modo illi loco datum fuiſſe, verum etiam aliis, uti binis, qui in vicinia templi hujus erant, aliis in agro Lariſſæo, ἐν τῇ παριανῇ in Rhodo & Lindo, καὶ ἄλλοθι δὲ πολλαχοῦ teſte Strabone, qui etiam lib. 10. prope Κορισσίαν & Pœëeſſam urbes Cei inſulæ celebrat Apollinis Sminthii templa. Quin & notandum Alexandriæ Troadis incolas narrare Sibyllam Herophilen fuiſſe νεωκόρον Apollinis Sminthei: illam mortuam ἐν τῇ Τρωάδι, & monumentum vel ſepulchrum eſſe ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Σμινθέως, teſte Pauſania lib. 10. Atque hic locus proculdubio eſt Σμίνθιον ἄλσος memoratum Stephano, quod non ſatis perceperunt viri doctiſſimi; quanquam exiſtimem ſatis negligenter hic verſatum eſſe Hermolaum, qui Stephanum in Epitomen redegit: & multa omiſiſſe, cum Strabo luci ſive ſylvæ non meminerit. Sed occaſione Alexandriæ examinandum, num nummus, quem exhibet Patinus pag. 5. & in quo cernitur hinc ΙΕΡΑ ΣΥΝΚΛΗΤΟΣ inde ΑΙΓΑΙΩΝ poſſit referri ad Alexandriam ἐν Αἰγαίοις ἢ καὶ Σκυθία, uti facit Harduinus. Mihi certe ἀδύνατον videtur, illud inde

expiſcari poſſe, & potiori jure videntur Viri eruditiſſimi ad Ἀιγῶν aliquam decurrere, quarum Stephanus meminit; quippe qui memorat Ἀιγὰς multas, Ciliciæ, Macedoniæ, Cherroneſi, Thraciæ, Æolidis, Lydiæ, Locridis, Ætoliæ, & Eubœæ: & quia reliquæ urbes, qui Sacrum Senatum nummis ſuis indiderunt, fuerunt Aſiaticę, ſuſpicio mihi oborta unam ex iis Ægis intelligendam eſſe. Auctor quidem Chronici Alexandrini ſextam Alexandriam vocat τὴν καὶ Σκυθίαν ἐν Ἀιγαίοις; ſed is loca, ubi hujus nominis urbes ſitæ fuerunt, tam mira enarrat, ut quid de iſtis ſentiendum ſit, vix conſtet. Videtur & ejus meminiſſe Auctor fabularis vitæ Alexandri, cujus integrum locum adſcribam, ut habeant peritiores, ſi tanti judicabunt, in quo ſeſe exerceant. *Nomina civitatum, quas extruxit Alexander. Prima Alexandrina, quæ dicitur Ypuſvitas: Secunda Alex. Yepiperium: Tertia Alex. dicitur* SITHIA: *quarta Ercuſtria: quinta Ymiteon: ſexta Bucifalon ſub fluvio Silonis. Septima Alex. ſub fluvio Tigris: octava Babylon: Nona apud Troadam: decima Maſagetas: undecima Yprexiaton*: 12, *Alex. dicitur Egyptus.* In nummo quidem Alexandri Severi, qui exſtat in Cimelio Regio, legitur ΑΙΓΑΙΩΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. ΠΟΛΙΣ Sed hoc nomen Ægæ videntur habuiſſe ab Alexandro Severo, uti eadem urbs in alio nummo a Macrino *Macrinopolis* appellatur; non ſecus ac Ancyra in honorem Caracallæ *Antoniniana*, Tarſus in honorem Macrini Μακρεινιανή. & ipſi Ægienſes Hadriano *Adriani*, & a Commodo *Commodiani* dicti fuerunt. Præterea, ut hoc addam in Gruteri Indice dicitur eſſe *Alexandria in Italia*; verum in Inſ. 3. p. CCLXXII. legitur

COL. VEN. LENIA. AUG
ALEXANDRIA. ANT
APPELLINATIUM.

quæ colonia quomodo vocata, aut ubi fuerit fateor me ignorare. Tres tandem litteræ ΣΛΕ: videntur notæ numerales eſſe & æram quandam indicare. Hæc ſcripſeram, & ecce mihi ab Ampliſſimo & Nobiliſſimo Spanhemio Ezechiele, cujus amicitia immenſus mihi honor eſt, litterę, quibus conſultus & rogatus, mirum quantum tres hi nummi illuſtrantur. Gratum tibi, Lector, proculdubio erit, ſi tecum communicem, quæ vir tam præclarus, & qui parem in hoc ſtudiorum genere non habet, ad me pro ſingu-

„ lari

„lari ſua humanitate Februario proximo miſit. De tribus illis „nummis Græcis, quorum primæ tuæ ante annum ſcriptæ me- „minerunt, & in noviſſimis denuo recordaris, illud habeas in li- „mine, me haud leviter ob factam tibi eorum copiam, gratulari. „Sunt enim omnino quantivis pretii, neque hactenus a me ali- „bi in præclaris ac locupletibus Cimeliarchiis viſi aut obſervati. „Primus autem, quem memoras, ab Abydenis percuſſus cum Dianæ, „περιαυχενίης τε φαρέτρης, ut de eadem vetus Epigramma, effigie, „nullum faceſſet negotium, ubi reputaveris Abydum, quod e „Strabone & Stephano notum, Mileſiorum coloniam, apud quos „Diana juxta Apollinem culta, immo cujus ductu & auſpiciis Mi- „letus ſcilicet condita, teſte Callimacho in Dianam v. 226.

Μιλήτῳ ἐπίδημε, σὲ γὰρ ποιήσατο Νηλεύς

„Unde etiam, quod obiter obſervo, feſtum Νηληΐς, cujus Plu- „tarchus aliique meminerunt, Dianæ apud Mileſios ſacrum & fre- „quens etiam hujus Deæ in Mileſiorum nummis effigies. Notum „autem, ac Tibi, qui hæc accuratiſſime tenes, vel e penu num- „maria luculenter obvium, deducta vulgo in Colonias, ac ab iiſ- „dem retenta Originem ſeu Metropoleon ſacra. Ut vel inde ab- „unde liqueat, cur ſignum Dianæ occurrat, cum in tuo, tum „in alio Abydenorum nummo, quem in Vero apud Patinum vi- „deas, & inde retulit Harduinus. In aliis autem Abydenorum „nummis, quos verſare mihi hactenus licuit, nonnunquam Cy- „bele, in tractu quippe Phrygiæ vicino, aut pileati Dioſcuri, „conſueta & ſalutaria maritimarum, qualis Abydus, urbium nu- „mina, Σωτῆρες ἐπὶ ξυροῦ ἤδη ἐόντων; aut infelix illud amantium „par Hero & Leander conſpiciuntur. Ad alterum, quod adti- „net, Tenediorum nempe nummum cum duobus capitibus jun- „ctis, & ſecuri, nota jam tibi & comperta, quæ apud Stepha- „num, Suidam, alioſque, ad plenum utriuſque ſymboli expla- „nationem faciunt. Diverſa paulo, quam innuis a Golziano num- „mo, figuræ imberbis quam tuus præfert, effigies, non ad mu- „lierem forte, ſed ad juncta Regii adoleſcentis cum mœcha, & „ſecuri cum eadem percuſſi capita poteſt, mea ſententia, haud in- „commode referri, & quo reſpexiſſe etiam videtur Stephanus, „Διὰ τοῦτό φησι καὶ ἐπὶ τοῦ νομίσματος τῶν Τενεδίων κεχαράχθαι, ἐν „μὲν τῷ ἑτέρῳ μέρει πελεκύν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου δύο κεφαλάς, nem-

„pe

,, pe filii & mœchæ, qui pœnas dederant *εἰς ὑπόμνησιν τοῦ περὶ τὸν*
,, *παῖδα παθήματος*. Idem etiam clare innuit Suidas, de hoc ipſo
,, agens Tenediorum nummo, *ἐφ᾽ οὗ μὲν πέλεκυς, ἐφ᾽ οὗ δὲ δύο*
,, *πρόσωπα ἐπ᾽ ἑνὸς αὐχένος*. Uva autem in eodem nummo tuo
,, ſignata, feracem vino, quod aliunde liquet, tractum haud mi-
,, nus ac Bacchus cum ſcypho in nummo Commodi Gazæ Regiæ,
,, vicinam Tenedo Lesbum, *οἰνήρη* dictum in veteri Epigrammate,
,, familiari utroque hujus rei in nummis ſymbolo; continuo ar-
,, guit. Utramque certe inſulam conjungi videas apud Perie-
,, getem,

Λέσβου τ᾽ εὐρυχεύροιο καὶ ἱμερτῆς Τενέδειο.

,, Tertius autem ſeu poſtremus nummus a Te commemoratus,
,, cum epigraphe ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ, Scamandri præterea, & Apolli-
,, nis Smynthei nominibus, omnino præclarus eſt, nec alibi hacte-
,, nus, quantum ego ſcio, viſus. Scamandri quidem meminit num-
,, mus e Ligorii Collectaneis ab Holſtenio ad Stephanum p. 16.
,, prolatus, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ ΙΛΙΕΩΝ, quem in ſchedas meas Ro-
,, mæ, ex inſpecto ibidem Ligorii opere, pridem retuleram. ΣΚΑ-
,, ΜΑΝΔΡΟΣ etiam, ſi per ultimum litteræ ferme, uti refers, exe-
,, ſæ ductum licet, legi in eodem tuo nummo mallem, quam
,, ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΥ; ſicuti paſſim expreſſa videas caſu recto fluviorum
,, in antiquis nummis nomina ΚΥΜΑΙΩΝ ΓΑΛΥΚΟΣ : ΕΦΕΣΙΩΝ
,, ΚΑΙΣΤΡΟΣ : ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΜΕΛΗΣ, ut plura id genus mittam,
,, & in ſuperiori nummo ΣΚΑΜΑΝΔΡΟΣ. Sed hoc leve: Scaman-
,, der vero ille cum veterum, Homeri exemplo, monumentis val-
,, de celebratus, tum ab Alexandria Troade, quod jure obſervas,
,, haud procul decurrens, ut commode in nummo illius urbis ſi-
,, gnari meruerit. Hanc autem Alexandriam a Troja ſeu Ilio,
,, quod olim etiam uti recordaris, monui, diverſam omnino vere
,, adſeris, nomenque ei non a Trajano Alexandro, ſed ab Alexan-
,, dro Macedone, quod Strabo aperte innuit, idque Lyſimacho
,, auctore, quum prius *Antigonea* diceretur inditum. Adſcriptæ
,, autem in eodem tuo nummo, quas memoras, litteræ ΣΛΕ, ur-
,, bis epocham, annorum nempe ccxxxv. liquido, mea ſententia
,, arguunt. Unde ſi ad Lyſimachi, a quo urbs dicta *Alexandrea*,
,, res in tractu illo geſtas, & quarum Diodorus meminit lib. xx.

,, æræ

„ æræ caput revoces, hoc eſt, ad Olympiada CXIX, aut juxta alios „ CXX, ſeu ante Chriſtum CCC, cuſi inde ætatem nummi eruas, „ circiter quarto Olympiados CLXXVIII, ſeu ante Chriſtum LXV, „ nemper circa tempora debellati a Pompejo Tigranis. Quanquam, „ quod parum hic refert, nec jam hujus loci, unius forte aut al- „ terius anni, pro diverſis Chronologorum calculis, ratio haberi „ hic poſſit. Ex quo autem Colonia Romana in eandem Alexan- „ driam ſub Auguſto, quod e nummis liquet & firmat Strabo, „ deducta, omiſſa inde in iis hujus Æræ memoria, & Latini vul- „ go illius urbis nummi, cum variis *Coloniæ Alexandrinæ Auguſtæ*, „ *Troadis*, aut *Coloniæ Aureliæ Antonianæ Alexandriæ*, vel *Alexan-* „ *drinæ*, qualem nummum alibi primus protulit, appellationibus, „ e quibus geminos male Holſtenius ad Stephanum p. 24. ad *Ale-* „ *xandriam* Ægypti retulit. Alterius quidem Æræ Alexandrinæ, „ h. e. Μεγαλοπόλεως, meminit nummus Eliogabali, Gazæ Regiæ, „ a me pridem in eadem viſus & notatus, ac nuper ab Harduino „ cum aliis ex indice admirandi illius Cimelii deſcriptus. Diverſa „ vero eadem ab Æra Alexandreæ ſeu Alexandri, ac inde *Dulher-* „ *najim* Arabibus dicta, de qua pridem Scaliger in Canonibus Iſa- „ gogicis, quæ etiam ſuperiori Æra Alexandriæ Troadis longe an- „ tiquior, eadem quippe cum Æra Seleucidarum. Sed hoc obi- „ ter. Apollinis autem Smynthei, quem memorat itidem num- „ mus hujus Troadis tuus, familiaris olim in toto illo tractu cul- „ tus, neque ſolum, quod ex primo Iliados notum, apud com- „ memoratos paulo ante Tenedios a Troade iſta haud procul diſſi- „ tos. Ita Chryſas, urbs illius loci, ſacra eidem Smyntheo, a „ quo λόγοι Σμινθιακοὶ apud Euſtath. ad Iliad. A. p. 34. Mirari „ tantummodo quiſpiam poſſet, quod nullum in illo tuo nummo, „ neque enim obſervare id & monere in tuis ad me litteris ſuperſe- „ diſſes, veſtigium occurrat Dei illius ſupra murem, unde ei no- „ men inditum volunt, quemque calcat aut percutit, ſtantis: qua- „ le ſcilicet ejuſdem Smynthei ſimulacrum deſcribit commemorato „ ante loco Euſtathius, ὃν καὶ ἱδρύουσι μυὸς ἐπὶ βεβηκότα, ὡσανεὶ πα- „ τάξαντα τὸ θηρίον. Verum, ut alia jam mittam, non hanc ſolam „ a muribus denominationem *Smynthei* Apollinis arceſſit ibidem Eu- „ ſtathius, ſed opportuniorem procul dubio, ab urbe illius tractus „ Smyntheo. Hæc ſunt, quæ Vir ille Magnus, & Antiquitatum

 Inter-

Interpres feliciſſimus pro ſingulari, qua fulget & illuſtris eſt licet in ampla dignitate conſtitutus ſit, humanitate ad me miſit; quæ ſi tibi, Lector, tantum, quantum mihi arrident, placebunt certe plurimum. In agro Sylvaducenſi exiguus pagus eſt, cui nomen *Rummel*: qui ante annos aliquot nobis dedit C. JANUARINUM SEXTUM INTERPRETEM, uti docui in Inſcriptionibus Antiquis, quas una cum Apotheoſi Homeri vulgavi. In eodem loco inventus eſt & alius lapis, ingens ſatis, & candidi coloris, quem mihi dono miſit Ampliſſimus Vir, Henricus Copez, Urbis illius Senator, & antiquarum rerum ſtudioſiſſimus. Continet marmor illud Inſcriptionem tam elegantem, ut affirmare non dubitem ſimilem his in terris vix repertam eſſe:

.. ACSUSA
NO. HERCULI
SACRU. FLAVS
VIHTIRMATIS FIL
S MMUS MAGISTRA
. IVITATIS BATAVOR
V. S. L. M.

Occurrit igitur hic HERCULES MACSUSANUS, qui proculdubio non ſecus ac *Deuſonienſis*, aliique Dii topici abſque numero a loco, in quo cultus fuit, nomen habuit. In Inſcript. 4. pag. MLXX. apud Gruterum, quæ Weſtcapellæ Zelandorum reperta eſt, ſcribitur HERCULI MARCUSANO: in nummis vero Poſthumi apud Antiquarios obviis, HERC. MACUSANO: quomodo etiam in lapide laudato legi, teſtis eſt Boxhornius cap. I. Quæſt. Rom. quem tamen recte carpit Triſtanus Tom. 3. p. 146. quod inde faciat MAGNO SANCTO. Nam certe in numiſmate ſatis clare legitur MACUSANO, & in meo marmore addita littera mACSUSANO: arbitrorque apud Antiquarium non minimi nominis male ſcribi MAGUSANO, & Mezzabarbam, ſpectatæ etiam diligentiæ peritiæque virum, inde aliam epigraphen a MACUSANO facere; quia apud Triſtanum C. non autem

tem

tem G. occurrit. In qua regione vel urbs, vel locus, a quo Hercules nomen accepit, ſitus fuerit, utique incertum manet, cum apud neminem veterum, quod ſciam, memoretur vel *Macuſum*, vel *Maſcuſum*. Credibile tamen eſt, illud nomen loco alicui in Gallis verſus Rhenum inditum fuiſſe, quia & altera & hæc inſcriptio in illo tractu inventę ſunt. Sique verum eſt, quod notant celebres Antiquarii, Poſthumum ſub nomine *Herculis Macſuſani* cultum fuiſſe, id quod rejiciendum nequaquam videtur, ad ejus imperium quod incidit in annum Chriſti 250. V.C. 1012. Inſcriptio noſtra erit referenda; unde de ejus antiquitate judicium fieri poteſt Herculem certe ſæpe in nummis ejus datur conſpicere, additis Inſcriptionibus: HERC. PACIFERO: HERCULI ARGIVO: HERCULI LYBICO: HERC. DEUSONIENSI: HERCULI ERYMANTHINO; INVICTO: ROMANO: IMMORTALI & HERCULEM: & inde haud abſurde colligitur Gallos, quorum ſummus erga Poſthumum erat amor, quod ſubmotis omnibus Germanicis gentibus, Romanum in priſtinam ſecuritatem revocaſſet imperium, teſte Trebellio Pollione, eum ut Herculem monſtrorum domitorem coluiſſe. Atque hoc vel inde patet, quia certe deus Hercules iis cognominibus in Galliis cultus non fuit; ſed data illa cognomina ſunt Poſthumo, tanquam in vincendis Germanis parem Herculi laborem exantlaſſet. Et firmant hoc alii nummi, in quibus occurrit VIRTUS EQUITUM, POSTUMI AUG. & AETERNITAS AUG. cum Hercule leonem domante, ejus exuvias gerente, clavam atque arcum, & Imperatori imponente coronam: nec non unus Poſthumi filii, in cujus averſa area HERCULI DEUSONIENSI legitur, & conſpicitur caput Poſthumi patris. Is qui hoc monumentum poſuit, vocatur FLAVIUS VITHIRMATIS FILIUS; & patris nomen ſatis ſuperque docet, eum origine Gallum vel Batavum fuiſſe. Solebant autem provinciales Romana nomina adſumere; Sic frater Arminii *Flavius* cognomento fuit, teſte Tac. 2. A. 9. & *Claudius Civilis*, *Julius Paulus*, *Julius Brigantius*, *Claudius Labeo* nomina Romana habent. VITHIRMAS proculdubio eſt nomen Batavum vel Gallicum; & neſcio an alibi ſimile occurrat. Præcipue autem notandus eſt SUMMUS MAGISTRATUS CIVITATIS BATAVORUM. Quod ſi CIVITAS hic complectere-

tur omnes Batavos, qui iiſdem legibus vivebant & unum conſtituebant Reip. corpus, uti uſurpatur Cæſari lib. 1. de Bello Gall. c. 12. ubi *civitas Helvetiæ*; Tac. 2. A. 61. ubi *Æduorum*; Germ. c. 37. ubi *Cimbrorum* c. 41. ubi *Hermandurorum*; Agric. c. 17. ubi *Brigantum Civitates* occurrunt: quomodo & Vellejus 1, 3. Theſſaliam appellat *Myrmidonum civitatem*, illuſtre certe monumentum haberemus, ex quo aliquo modo colligi poſſet Batavorum quale regimen circa illa tempora fuerit. Et *Civitatem Batavorum* eo ſenſu poſuit Tacitus 4. H. 56. *pollicituſque, ſi præſidium daretur, iturum in Batavos, & potiorem* CIVITATIS *partem ad ſocietatem Romanorum retracturum.* Quod ſi autem per *civitatem* intelligere placet urbem, vel oppidum: quo ſenſu hanc vocem uſurpatam eſſe conſtat, vel ex his Verrii Flacci apud A. Gellium Lib. 18. c. 7. verbis: CIVITATEM *& pro loco, & pro oppido, & pro jure quoque omnium, & pro hominum multitudine dici*: urbem conſervat marmor, quæ per excellentiam *Batavorum civitas* vel *oppidum*, dicta fuit. Sed incertum valde eſt, ubi hanc quærere debeamus, quia plures fuere Batavorum urbes. Nam Ptolomæus lib. Geogr. 2. c. 9. memorat λουγόδεινον, & Βαταύοδουρον, & ultimam quidem *μεσόγειον.* Verum ſi aliqua ex his duabus intelligenda foret, proculdubio adjectum fuiſſet ipſum vel Lugduni vel Batavoduri nomen in marmore: unde neſcio quam valde mihi placeat illorum opinio, qui cenſent aliam urbem fuiſſe, quam peculiari ratione vel *Oppidum* vel *Civitatem Batavorum* vocarunt. Tacitus 5. Hiſtor. 19. *Civili Chaucorum auxilia venere. Non tamen auſus* OPIDUM BATAVORUM *armis tueri, raptis quæ ferri poterant; ceteris injecto igni in inſulam conceſſit.* Cluverius & alii *Batenburgum* intelligunt; ſed nequaquam veriſimile eſt Civilem acie circa Caſtra Vetera victum & agitantem animo petere Bataviam, cujus primo Moſam & Batenburgum, inde iterum Vahalim petiiſſe. Sunt qui cum antiquis codicibus reſcribant *oppida*, eamque lectionem amplectitur Lipſius, quia nullum oppidi nomen adpoſitum. Certe Batavi ripam Gallicam una cum inſula tenuere: Tac. 4. H. 12. *Batavi donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, ſeditione domeſtica pulſi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, ſimulque inſulam inter vada ſitam occupavere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Verum num plura oppida

da

da in ora Gallica habuerint incertum valde eſt. Quod ſi rationem inire volumus, & perpendere, veteres rariſſime oppida in locis paludoſis & paſcuis condidiſſe, videtur certum oppida illa non potuiſſe eſſe poſita niſi intra illud ſpatium, quod inter divortium Rheni Vahaliſque, & Noviomagum eſt; & ſi totus ille tractus examinetur diligenter, patebit vix alio loco oppidum exſtrui potuiſſe, quam ubi nunc Noviomagum ſitum eſt. Nam ex abruptis montibus & confragoſis, atque e fruticetis & ſylvis, quæ regionem eam occupant, conſtat, loca illa inculta relicta eſſe. Hincque ſimul ratio peti poterit cur Civilis non in principio Batavi agri in inſulam conceſſerit, ſylvis ſcilicet fruticetiſque illud impedientibus: ſed neceſſe habuerit uſque ad Batavorum oppidum confugere. Præterea nullibi in toto hoc tractu tot Antiquitates reperiuntur quam Noviomagi, illæque certum indicium ſunt, non a Caroli Magni temporibus, verum diu ante, & ſub primis Romanorum temporibus urbem hanc celebrem fuiſſe. Si quis igitur *Civitatem* pro oppido vel urbe accipere velit, ego crederem, non incommode *Noviomagum* poſſe intelligi; certe de illo Tacitum loqui, qui & Coloniam Agrippinenſem *Ubiorum oppidum* appellat. Neque tamen eorum ſententiam condamno, qui vel *oppida* apud Tacitum reſcribunt, & plura Batavos habuiſſe oppida in ora Gallica exiſtimant; ſed argumentum illis non ſuppeditant hæc verba, *ceteris injecto igni*: neque enim τὸ *ceteris* ad oppida reſpicit; ſed ad res, quæ in oppido Batavorum erant; quarum nonnullas vero igne conſumpſit, ne ſcilicet inde aliquid ad Romanos perveniret. Qui plura hanc in rem deſiderat, adire poteſt Joh. Smetii τοῦ μακαρίτου & Antiquitatum ſollertiſſimi enodatoris *Oppidum Batavorum*; & Iſaaci Pontani Diſceptationes Chorographicas & proculdubio Theodorus Rycquius, Hiſtoriæ apud Batavos Profeſſor eruditiſſimus, & facundiſſimus hæc pluribus in nova Taciti editione illuſtrabit; cujus viri ſententia ingens pondus vel huic vel illi explicationi certe adlatura eſt. Quod ſi per CIVITATEM omnis gens intelligenda eſt obſervandum inprimis, uſos fuiſſe *Batavos* ſuis legibus; nec paruiſſe Romanis vel proconſulibus vel proprætoribus, vel aliis qui cum imperio mittebantur. Civilis apud Tac. 4. H. 12. gloriatur, *eos tributorum expertos* eſſe, & 5. H. c. 25. ipſi Batavi *ſibi non tributa ſed virtutem & viros indici: proximum id libertati: & ſi dominorum electio ſit, honeſtius principes Romanorum, quam Germanorum*

feminas tolerari. Et ipſe Tacitus 4. H. 12. eos ſcribit nec opibus Romanis, ſocietate validiorum attritos, viros tantum armaque imperio miniſtrare, & cohortes vetere inſtituto nobiliſſimos popularium rexiſſe; & c. 29. Germ. ita de celebri hac gente loquitur. *Manet honos & antiquæ ſocietatis inſigne nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit; exempti oneribus & collationibus & tantum in uſum præliorum ſepoſiti, velut tela atque arma, bellis reſervantur.* Quæ omnia indicant Batavos reverenter habuiſſe Imperium Romanum, ſed tamen illi nequaquam plane fuiſſe ſubditos, ita ut rectores ab urbe æterna recipere cogerentur. Et inſigne huic decori gentis antiquæ præbent eorum duces Tutor Claſſicus & Civilis, dum 4. H. 78. *ſuis quiſque locis pugnam cientes Gallos pro* LIBERTATE, *Batavos pro* GLORIA, *Germanos ad* PRAEDAM *inſtigabant.* Nam Gallia jam in Provinciæ formam erat redacta, Germanis nihil cum Romanis erat, & Batavi eos quidem comiter colebant, ſed non habebant dominos, ideoque non pro libertate, ſed pro veteri gentis gloria certabant. In Inſcriptionibus, quæ Caracallę & Severi temporibus poſitæ fuerunt, legitur; GENS BATAVORUM AMICI ET FRATRES ROMANI IMPERII: CIV. BATAVI. FRATRES. ET. AMICI. P. R. Nec quicquam vetat, quo minus credamus hanc libertatem ad Poſthumi, ſequentiumque Imperatorum tempora & ad Francorum irruptionem ſervaſſe. Nam, teſte A. Marcell. l. 16. c. ult. *opitulatum conturmalibus ſuis celeri curſu Batavi venere cum Regibus*, in prælio quo Julianus Alemannos concidit. Nam inde viri eruditi exiſtimant Batavos ſuos Reges vel Principes illo etiam tempore habuiſſe; niſi tamen cum Henrico Valeſio aliquis velit exiſtimare *Reges* eſſe nomen numeri vel Legionis, qui *Regii* dicuntur in notitia imperii. Quicquid ſit, ſi CIVITAS in marmore de omni Batavorum regione explicanda eſt, magna certe dignitate ornatus fuit hic FLAVIUS, & Rempubl. Batavorum non Regis vel Principis, vel Ducis nomine, ſed SUMMI MAGISTRATUS rexit. Si vero alii contendant vocem eam denotare *oppidum*, neceſſe eſt, ut fuerit primus Duumvirorum; vel dicendum unum tantum ſummum in Batavorum oppido fuiſſe magiſtratum; quocunque demum nomine dictus proprie fuerit. Sunt enim eruditionis præſtantis Viri, qui *Conſules* colonis (quanquam adſeverare nolim

Civita-

Civitatem Batavorum Coloniam fuiſſe) imponunt; atque ita explicant Auſonium:

Diligo Burdigalam; Romam colo; civis in hac ſum
Conſul in ambabus.

Sed Velſerus & Freherus ordinem invertunt, & ſcribunt, *& conſul in hac ſum Civis in ambabus*; Reineſius arbitratur Auſonium metri cauſa *Conſulem* pro *Duumviro* poſuiſſe, qui videatur 3. Var. c. 16. Epiſt. 28. & 31. & p. 675. Ejus ſententia firmatur elegantiſſimo loco Ciceronis 2. ad Att. ep. 6. ubi *Duumvirum* pro *Conſule* ſimiliter plane uſurpat: *Ubi* (Antii) *quidem ego mallem Duumvirum, quam Romæ me fuiſſe*, n. Duumvirum vel Conſulem. Henricus Noris, vir harum rerum peritus admodum Diſſert. 1. Cenotaph. Piſanorum Duumviros *Conſules* dictos eſſe: & Jul. Cæſar Capacius *Conſules Puteolanos* memorat reprehenſus eo nomine a Reineſio. Auguſtum Conſulatum Plutię geſſiſſe ex nummo Græco evincere conatur Patinus; ſed ſcribendum in eo eſſe non ΠΛΟΥΤΙΑΕ verum Δ. ΕΞΟΥΣΙΑΣ docuit Harduinus; Munatium Panſam Biſontinos Conſulari poteſtate rexiſſe arbitratur Chifletius l. 1. c. 29. Veſont. quia in Inſcriptione veteri legitur *Martianus Sacerdos Romæ & Auguſto .... Munatio Panſa cos .... in Civitate Sequanorum*: ſed inſpicienda foret ipſa inſcriptio, antequam certi quid ſtatui poſſit. Apud D. Proſperum legimus, *Aſperum* VI. *Conſulem Carthagini conſtitutum eſſe* qui tamen ſemel in Faſtis tantum dicitur Conſul Orientalis fuiſſe: adeo ut videri poſſit Carthagine geſſiſſe Conſulatum. Quicquid ſit inferiori ſæculo *Conſules* pro quolibet Magiſtratu uſurpati, uti docet Reineſius Ep. 33. ad Daumium: & du Cange in Gloſſario Medii Ævi abſolutiſſimo: quomodo in Hiſtoria Norvagiæ ab anonymo conſcripta & ante aliquot annos edita celebrantur *Conſules Orcadum Inſularum*. & Epiſcopi Provinciæ Viennenſis ad Leonem Papam ſcribunt, *quicunque intra Gallicas oſtentare voluit inſignia dignitatis in hac urbe* (Arelate) *Conſulatum accepiſſe & dediſſe*; id eſt, Conſulatum Circenſibus celebraviſſe, quemadmodum hæc verba interpretatur Hadr. Valeſius Vir eruditiſſimus Lib. VIII. Rerum Francicarum. Atque hic locus haud obſcurum indicium eſt, Magiſtratus Provinciales vel Duumviros etiam *Conſules* dictos fuiſſe; quod nec diffitetur Reineſius, qui Scipioni Gentili facile largitur, contigiſſe ambitione

bitione municipalium & Colonicorum Magiſtratuum, & quos Duumviros ſuis locis eſſe juſſiſſet Senatus, ii Conſulum nomen vel adſciſcerent ſibi, vel ab adulantibus obnoxiiſque acciperent; ſed illud tantum domi cujuſque regnare potuiſſe, neque tantum valuiſſe, ut Romana loquendi conſuetudine *Conſules* dicerentur. Unſe ſequitur, fieri poſſe, ut in marmoribus Conſules municipiorum occurrant: atque ita etiam Duumviri ab Auctoribus vocentur*, non ſecus ac Juſtinus l. 31, c. 2. Carthaginenſium Suffetem Hannibalem *Conſulem* appellat. Et certe Eruditiſſimus du Cange in Inſ. 9. ccccxxix. 8, xc. 5. cccci. & 7. ccccxxxviii. putat ſe municipales Conſules repperiſſe. In prima celebratur *primus, ſecundus, tertius Conſulatus* L. Licinii Suræ; verum ego arbitror intelligi *Suram* illum, qui temporibus Nervæ & Trajani ter Conſulatum Romæ geſſit, uti teſtatnr Caſſiodorus in Chronicis aliique quamcunque tandem ob cauſam is in marmore Barcinonenſi memoretur: in altera quam Angliæ debemus occurrit CL. QUINTIANUS .... COS. ubi potuit excidiſſe PRO, ita ut fuerit proconſul. in tertia Hiſpana, SEXTUS ALLIUS MAMERCUS *Pontifex perpetuus Col. Aſtigitanæ, & Flamen Divorum Auguſtorum Conſul.* in ultima, qui agri Comenſis eſt, *L. Minicius Exoratus Flamen Divi Titi ... & Coſ.* Quarum priores ut parum momenti ad rem probandam adferunt, ita ultimæ affirmare videntur, vera eſſe quę modo ex Reineſio monui; & Duumviros interdum *Conſules* dictos eſſe ab adulantibus, vel etiam a ſe ipſis. Nec abhorret a loquendi Romanorum ratione *Magiſtratus ſummus*: nam & *ſummi Ædiles* occurrunt apud Juven. Sat. 3.

Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.

Qui num ita vocentur, quia ludos edebant; ut cenſent eruditi, an vero quia Duumvirorum loco erant, aliis diſpiciendum relinquo. Certe Cic. 13. Ep. 12. ad Fam. teſtatur Arpini ædiles creari ſolitos ſummo cum imperio: *is enim*, ait, *magiſtratus in noſtro municipio nec alius ullus creari ſolet.* Et talem puto fuiſſe C. Albutium Silum Novarienſem, qui *ædilitate in patria fungens jus pro tribunali dixit*, apud Sueton. in Libro de Claris Rhetoribus, & eum, qui in lapide vetuſto vocatur ÆDILIS DUUMVIRALI POTESTATE. Præterea ut in Inſ. noſtra occurrit *Summus Magiſtratus*, ita in 4. LXXIII. apud Gruterum *primus.*

FOR-

FORTVNAE
AVG. SACR. ET. GEN
IO. CANABENSIVM
L. SILIVS. MAXIMVS
VET. LEG. I. AD
P. F. MAGISTRAS
PRIMVS. IN. CAN.
D. D.

ubi *Magiſtras* mihi poſitum videtur eſſe pro *Magiſtratus* : imo & *ſummus* in 10. XXXIII.

DEO
INVICTO
MITHRAE
C. LVCRETIVS. MNESTER
M. AEMILIVS. PHILETVS
SVM. MAG. ANNI. PRIMI
M. AEMILI. CHRYSANTI
D. S. D. D.

ubi tamen forte meliori jure *ſummus Magiſter* intelligitur, qui ſacerdotibus annumerandus eſt & frequenter in Inſcriptionibus occurrit, quanquam alibi etiam celebretur *Magiſter & Decurio Caritanorum*. Sic *ſummus Imperator* apud Plautum Amph. *ſummus pontifex & ſummus hominum* apud Tacitum : SVMMVS SACERDOS AVG. in nummis Elagabali apud Illuſtrem Spanhemium & alios. Et denique *ſummus ſacerdos*, id eſt Epiſcopus apud Tertullian. cap. 17. de Baptiſmo. Atque ita Flavius noſter erit inſtar Archontis apud Athenienſes, qui, quod notandum præcipue, non aliter appellatur a Trebellio Pollione in Gallienis: *Gallienus apud Athenas* Ἄρχων *erat, id eſt*, SVMMVS MAGISTRATVS, *vanitate illa qua & civis adſcribi deſiderabat, & ſacris omnibus intereſſe*. Tandem in marmore occurrit V. S. L. M. qua ſcribendi & loquendi ratione nihil frequentius in marmoribus occurrit. Sed inter Litteras V. & S. majus ſpatium, quam inter reliquas relinquitur; & cum lapidem Ampliſſimus Voetius, qui ſingulari amore Antiquitatis ſtudium proſequitur, & ego inſpiceremus diligentius, videre nos putabamus veſtigia litteræ P. ita ut hic Flavius *Votum publicum ſolverit libens merito*. Pro Republ. igitur

tur ſua hoc momumentum erexit; & inde haud obſcure ſequitur locum in quo hoc marmor inventum eſt, niſi aliunde eo advectum ſit, celebrem fuiſſe religione & cultu vel Herculis, vel alterius numinis.

Prope Cliviam in loco, in quo Celſiſſ. Naſſaviæ Princeps Mauritius monumentum ſibi vivus fecit, ſunt variæ Inſcriptiones antiquæ apud Caſtra Vetera & in aliis agri Clivenſis locis reperta; quæ quia inedita & rara admodum ſunt, luce publica donare conſtitui.

DEAE
HLVDANIA
SACRVM
C. TVBBIVS.

Ultimæ vocis mediæ litteræ non ſatis diſtingui poterant; aliiſque videbatur ſcribi debere TULLIUS. Ex ſecunda linea periit littera E. Sed quæ ſit *Dea Hludania* juxta cum ignariſſimis ſcio; obſervandum tamen hanc vocem ita ſcribi, ut *Hludovicus*, *Hlotarius*, & ſimilia; eamque ſcribendi rationem antiquam eſſe ex hoc marmore patere (niſi illud ad eam ætatem referendum ſit) idemque nomen totidem fere litteris exſtare in Inſcriptione veteri, quæ & hodie apud Noviomagenſes ſervatur,

DIIS. MANIBVS.
C. JVLIO. CLAV
PVDENTI LVIDONIA
VET. LEG. X. G. P. F.

quanquam litteræ nonnihil intricatæ ſint. Subintelligitur autem, ut videtur *domo*, ita ut *pudens* ex loco, cui *Luidoniæ* nomen, ſit oriundus, a quo etiam *Dea Hludonia* vel *Hludania* nomen accipere potuit.

DIS MANIBVS
M. VETTI. SATVR
NINI. VET. LEG
XXII. P. P. F. CIVI
TRAIANENSI. M.
ANTONIVS. HONO
RAT.

Hodie binæ priores tantum regulæ legi poſſunt; & conſervationem

nem hujus marmoris debemus Smetio, qui ectypum ejus olim a viro antiquarum rerum ſtudioſo accepit. *Legio ſecunda & vigeſima* ad Rheni ripam vel in Germania inferiore caſtrametata eſt, uti ex aliis apud Gruterum marmoribus etiam patet; vocaturque illa *Pilipollens felix*, uti has ſiglas P. P. F. eruditi antiquarii interpretantur; & in lapide Moguntiæ reperto pag. DXLV Gruteri celebratur C. IVLIVS. CORNICVLARIVS LEG. XXII. P. P. F. niſi tamen cognominata vigeſima ſecunda legio fuerit PRIMIGENIA PIA FELIX. Sane in Inſ. 13, XXII. 3, LVIII. 5, XCIII. 8, DXIV. 3, DXIV. 4, DXLVI. quæ omnes prope Moguntiacum repertæ ſunt, ſcribitur LEGIO PR. P. F. non autem additur *Severiana*, id quod putavit auctor Indicis magni iſtius operis. In laterculis Coloniæ Agrippinæ repertis occurrit LEG. XXII. PRI. & in marmore Romæ effoſſo, LEG. XXII. PRIMIG. P. F: quæ certe indubitata indicia ſunt legionem eam non *piam*, *pollentem*, *ſed primigeniam piam felicem* dictam eſſe. Verum eligat unuſquiſque quod ſibi placet, ego monuiſſe ſatis habeo. In Inſ. 7. p. DXXV. eadem legio memoratur; ſed obſcurum valde mihi equidem eſt CIVES CIVITATE ANCHEVVSANVS DIATR, nec non, MVCAPOR MVRALIS. Ortelius putat intelligi poſſe Hollandiæ urbem, quæ *Enkhuſa* vocatur; id quod nequaquam eſt veriſimile, quia urbis illius prima mentio occurrit anno 1279. MVCAPOR, videtur eſſe nomen proprium militis, qui cum alio hoc monumentum erexit; exſtatque idem in Actis Philippi Epiſcopi, qui martyrium obiit Adrianopoli apud Mabillonium, virum certe præclariſſimum, & cui plurimum humanitatis ſtudium debet, Tom. IV. Anal. *Tunc ipſius naturæ expers, atque humanitatis ignarus Mucapor ingreditur.* Sic *Mercor* eſt *Mercurius*; unde in Notis Tyronis & Senecæ pag. 197. legitur, *Die Mercoris*, id eſt Mercurii. CIVIS autem TRAIANENSIS ex Colonia Trajana fuit oriundus proculdubio, quam ad Rheni ripam haud procul Batavia ſitam fuiſſe docuerunt ſatis multis Viri eruditi. Cæterum hæc eadem inſcriptio exſtat apud Lazium lib. 4. c. 5. Reip. R. legiturque ibi quidem commodius QVI VIXIT AN. XXXIII. ſed reliqua ſimilia ſunt.

I. O. M
T. GRANIVS
VICTORI
NVS.
OPTIO. V. S. L.
M.

Graniorum nomen cognitum eſt in hiſtoria Romana, uti ex Cicerone, Appiano, Plutarcho, Tacito aliiſque conſtat. In lapidibus etiam vetuſtis apud Gruterum & Reineſium idem occurrit frequenter, & quidem apud illum celebratur L. GRANIUS VICTOR, 3. CCCXXXIII.

HERCVLI. SAX
SANTO. SACRVM
C. SULPICIUS. MA
TVRVS. 7. LEG. XXII
PREF. ET. COMMI
LITONES. LEG. EIV
SDEM. QVI. SVB
EO SVNT
V. S. L. M.

Qui ante me hanc inſcriptionem deſcripſerunt, variant nonnihil; ut, SAXSANO. MLEG, id eſt *miles legionis*, cum nota 7. ſignificet centurionem vel centuriam in aliis lapidibus; reliqua ita formabant PR. F. F. II. COMMILITONI. S. II. C. EJVS. DEMO. VI. SVB. I. OPSVNI. Verum hæc nihili eſſe facile credet is, qui noverit, me ſumma fide marmora hæc deſcripſiſſe. Herculis autem *Saxantus*, vel *Saxſanus ſantus* ſive *ſanctus*, vel denique *Saxanus* vocatur; quod ultimum cognomen etiam occurrit in Inſ. 3. p. XLIX: quæ Tiburi in Italia reperta fuit. Pręſtantiſſimuſque Grævius putat interpretari debere SAXANO SANCTO: quia *Sanctus* eſt proprium epithetum Herculis uti vel ex Phædro patet: *Saxanum* autem eum vocari a Saxonibus, aut a loco quodam, qui appellatus fuit *Saxanum*, ut *Deuſonienſis* a Deuſone, additque mirum non eſſe ſi in provincialibus Inſcriptionibus peccaverit quadrantarius, & pro *Sancto* ſculpſerit *Santo*, cum tales errores in municipalibus & provincialibus titulis non pauci occurrant.

MAR-

MARCINVS SVR
CONIS. F. BREVCVS
MIL. EX. COH. VIII.
BREVC. ANN. XXXV
STIP. XII. H. S. F.

Infra hanc inſcriptionem cernitur crotaliſtria; quæ forte additur, ut exprimerent choreas, & oblectamenta, quibus eos, qui ad campos Elyſios deducebantur, frui perſuaſum habebant; quemadmodum mox pluribus docebo. *Cohors* autem *octava Breucorum* etiam memoratur in Inſ. 2. p. DLX. apud Gruterum: alibique *tertia*, *quarta*, *ſeptima*, & non addito numero, *Breucorum* occurrit.

I. O. M
MARTIVS
VICTOR
SIG. LEG. XXX. V. V.
SEVERIANAE
ALEXANDRI
P. F. V. S. L. M
AGRICOLA. ET. CLE
MENTIANO. COS.

Ex Conſulibus patet hanc inſcriptionem poſitam eſſe A. V. C. 983. quo conſules a Cuſpiniano & Damaſo papa ſuggeruntur, teſte Onuphrio, *Agricola & Clementinus*, vel *Clemens*, uti vocatur in Faſtis Græcis; qui proculdubio idem cum *Clementiano*, illudque nomen forte pro *Clementinus* ſubſtituendum eſt. Legio autem hæc multa cognomina habuit, & vocata fuit, *Valens*, *Victrix*, *Severiana*, *Alexandrina*, *Pia*, *Felix*. Legio trigeſima *Valens Victrix* cognominatur in Inſ. 6. p. CCCXCIX; quanquam Reverendus & Antiquitatis ſollers indagator Smetius primum V. explicet *Ulpia*, quod cognomen eidem legioni datur in Inſ. 4, & 5, CCCCLXXXII. *Severiana Alexandrina* proculdubio dicitur ab Imperatore Alexandro Severo; a quo I. & II. etiam *Severiana*, 7. CLXIX. & VII. SEVARIANA ALEXANDRINA appellata fuit. Horumque epithetorum memoriam ſervari etiam in alio

 marmo-

marmore, quod in Apotheoſi edidi, quodque eodem in loco conſervatur, & a me diligenter inſpectum, eſt, exiſtimabat idem:

I. O. M. CONSER
VATORI. TERTI
NIVS. VITALIS
MIL. LEG. XXX. V. V. SA
LIB. PRAEF. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M
VI. KAL. MAIAS
LVPO. ET. MAXIMA. COS.

Putabat enim vir eruditus τὸ SA. diſtingui debere; & faciebat inde SEVER. ALEXANDRINAE. Verum in marmore ipſo hæ litteræ abſque illa diſtinctione (niſi quod injuria temporis in medio duarum litterarum SA, & quidem earum ſumma parte puncti inſtar, fuerit natum) cernuntur; conjiciebatque doctiſſimus Fabrettus in litteris ad me Roma datis, hunc Vitalem *Salibus præfectum fuiſſe*, & eo referebat SALINATORES CIVITATIS MENAPIORVM, qui in Inſcript. 4. p. MXCXVI. occurrunt, quoſque putat miniſtros fuiſſe. Miles igitur *Salibus præfectus* is forte eſt, qui curam habuit ſalis inter milites dividendi, cujus moris memoria ſervatur in l. 17. lib. 8. tit. 4. Cod. Theodoſiani: & *Salinatores* erant miniſtri præfecturæ ſalinariæ, vel qui apud Menapios & Morinos vectigali ſalis præerant; quod quia M. Livius introduxerat *Salinator* cognominatus eſt, uti præter alios teſtatur Livius lib. 29, c. 37. ubi obiter notandum male ex Plinii lib. 31, c. 7. notari Ancum Marcium primum ſalinarum vectigal inſtituiſſe, illudque fuiſſe exploſum Regibus expulſis; nam nihil tale ibi reperitur: ſed tantum, *Ancum Marcium regem ſalis modia ſex millia in congiario dediſſe populo, & ſalinas primum inſtituiſſe.* Et quanquam tempora non obſtent, quo minus, in marmore illo nominari poſſit *Legio Severiana Alexandrina*, quia Lupus & Maximus celebrati etiam 6, VIII, Grut. Coſs. fuerunt Severo imperante A. V. C. 983, tamen altera explicatio præferenda videtur, quia τὸ LIB. commode non poteſt exponi, nec ſequitur vox alia, cui *præfectus* jungi poſſit; niſi quis facere malit, *libertinorum*, vel *libertorum*, vel *liberorum* (quos tamen non puto hic locum habere poſſe,)

ſc,) vel *librariorum præfectum.* Nam legiones librarios habuiſſe, probatum eunt viri eruditi ex Inſcript. 8, LXXX.

MINERVAE
TIB. IVLIVS
NOVIANVS
LIBR. LEG
POSVIT.

niſi forte LEG. exponi debeat *Legati*: & de ejuſmodi *librariis* videri poteſt Reineſ. Claſ. 8. Inſ. 44. in qua ejus ex ſententia celebratur *librarius manipularis.* In altera inſcriptione VITALIS nomen proprium eſt; exſtatque idem in Inſ. 18. p. DXV. quam illuſtrare paucis conabor. In opere figulino quod inſcribitur LEG. XXX. & infra VIT. ALIS. F. *legionis trigeſimæ* cognomen latere videtur arbitrari illuſtris Indicum auctor: ſed apud Hadr. Junium & Scriverium nulla cernitur diſtinctio, & proculdubio VITALIS eſt nomen artificis qui opera figulina fecit. Solitos enim fuiſſe figulos nomina ſua inſcribere vaſibus, lagenis, patellis, docet multis exemplis Reverendus Smetius in Antiquitatibus Noviomagenſibus, cui etiam VITALIS inter eos artifices recenſetur; quemque ſequenti inſcriptioni mutilę reſtituendum cenſeo, V... AL. OFF. id eſt *Vitalis officina.* Sed hac occaſione facere non poſſum, quin illuſtrem lancem vel patinam, cui nomen itidem figuli inſcriptum eſt. Luce eam publica donavit Octavius Falconerius, junxitque Romæ Antiquæ Famiani Nardini: TERT. D L. EX F. CAN OP. DOLI. I. TIT. ET. GALL. COS. Titianus & Gallicanus Coss. fuerunt A. V. C. 880. imperante Adriano: reliqua vir eruditus exponit: *Tertullus Decii libertus ex figulina Canonis operis doliaris*, vel *operum doliarium prima*, putatque, cum τ' *Canon* ſignificet certum tributum, quod quotannis Imperatori dabatur, tempore Adriani fuiſſe quendam populum vel oppidum, cujus erat munus tributi nomine illi dare ſeu pendere vaſa figulina, & quod habebat Romæ plures, quarum hæc prima fuit, officinas figulinarias majoris commodi & minoris damni cauſſa. Verum mihi hæc interpretatio longe nimis petita videtur, nec illi refellendæ immorabor. Monebo tantum in litteris CAN. latere nomen artificis, vel *Canii*, vel *Caninii*, vel *Canuleji*, vel *Canuſii*, vel *Cantilii* vel alterius: unumque artificem plures poſſediſſe

diſſe figulianas, ut *Canium*, vel quocumque nomine figulus hic vocatus fuit. Teſtatur id inſcriptio apud Gruterum, ipſi viro doctiſſimo laudata:

EX. FIG. SEX. AT. SILV. F. VI.

id eſt *Ex figulina Sexti Atilii Silvani* vel *Silvii Filii ſexta*: erantque hi homines lautioris conditionis, ut puto, nec tam opus ipſi faciebant, quam ſumptus præbebant & alios adhibebant qui operis præeſſent; qualis in Canii figulina prima proculdubio, fuit *Tertullus*, niſi alio nomine fuerit *decimi libertus*. Quin & CANONIS nomen retineri poteſt; ſed erit proprium, non ſecus ac in Inſcriptione, quam Aris ignotorum Deorum inſeruit præclarus Sponius;

HERMA DE SVO DAT
GENIO CANONIS ATTALI LIBERTI
GENIO PASICLENIS ATTALI SERVI.

Norma vel menſura hic locum habere nequeunt; & homo, quem Attalus libertate donavit *Canon* appellatus fuit.

I. O. M. JVNONI. REGINE
MINERVAE. T. QVARTINI
VS. SATVRNALIS. SIGNI
FER. LEG. XXX. V. V. PRO. SE
ET. SVIS. V. S. L. M.

IMP. D. N. GORDIANO. ET. AVIOLA
COS. KAL. JVL.

Hi Conſules fuerunt A. V. C. 992. nihilque in lapide notata occurrit dignum, niſi quod Juno appelletur *Regina*: quod cognomen aliis etiam numinibus datum eſt: FORTVNA, ISIS, JVNO LVCINA vocantur *Reginæ* in Inſ. 7, 8, LXXVII. 12. 13. LXXXIII. 8, XXV. Περσεφόνη Βασιλὶς in lapide apud Gualtherum pag. IX. atque apud Terentinos eodem nomine Venus culta fuit, teſte Heſychio in v. Βασιλίνδα, Et ut Juno *Regina* ita Jupiter etiam *Rex* Romanis & Βασιλεὺς Græcis appellatus eſt; uti conſtat ex Inſ. 3, MLXV. & Pauſaniæ lib. nono, aliiſque: neque aliter ille vocatur in carmine Empedoclis apud Porphyr. lib. 2. de Abſtinent. ubi & Venus vel Κύπρις βασίλεια celebratur. Æſculapius βασιλεὺς in lapide apud Sponium Sect. IV. Miſcellan. & Falconerium, Viros doctiſſimos occurrit:

&

Mercurio REGIS nomen aptari poſſe in Inſcriptione apud Noviomagenſes reperta memini me monuiſſe. Obſervatione etiam eſt dignum inprimis deos deasve ſæpe *Reges* vel *Reginas* nominari locorum, in quibus præcipue colebantur, & ipſa loca, eorum earumve *regna*. Venus dicitur Æliano lib. 3. c. 42. Κύπρου βασιλίς; *Regina Gnidi Paphique* Horat. 1, 30. *& Regina, quæ tenet Cyprum & Memphin*, 3, 26. idemque Fortunam *regere Antium* canit 1, 35. Pindaro Olymp. Od. XIV. Charites appellantur βασίλειαι Ὀρχομενοῦ: & Nympha, non autem Diana, REGINA VNDARVM Inſ. 8. p. XXXIX. quæ forte ita ſuppleri poteſt:

Dat tiBI MARMOREO CAESAM DE MONTE DIANam,
REGINA VNDARVM NYMPHA, DECVS NEMORVM
VoTO DAMNASTI PERFECTA QVEM PRECE BASSVS

id eſt Baſſus tibi Nympha Regina undarum, dat dedicat Dianæ, decoris nemorum, ſtatuam. *Regna Ylaricæ*, *& Regna Dianæ* leguntur apud Lucanum lib. 2. v. 424. & lib. 3. v. 87. pro Minturnenſium agro, & ſylva Aricina, in quibus Marica & Diana colebantur: & loca talia vel urbes diis *parere* dicuntur: Petronius de Priapo

—— —— inclyta paret
Cui Lesbos, viridiſque Thaſos —

Apud Apollon. præterea Rhodium, 4. Argon v. 917. Venus μεδέουσα Ἔρυκος; Jupiter μεδέων Δωδώνης, in Fragmentis Stephani & Apollo ἀνάσσων Δήλου apud Pindarum Pythiarum od. 1. occurrunt; quippe qui in locis illis magna relligione colebantur. Quinimo Homero Il. α. v. 38. Γ. v. 279. H. v. 202. Jupiter dicitur Ἄναξ Δωδωναῖε; eodemque nomine etiam honorantur alii dii, ut Æſculapius Inſ. IV. pag. MLXXIII. Mercurius Il. B. v. 102. Neptunus Κρώμνης ἄναξ Lycophroni, quia Cromnæ, urbs eſt Paphlagoniæ, colebatur Hercules, Caſtor Pollux, & Apollo, quorum hunc præcipue abſolute ita vocari docet Illuſtris Spanhemius ad Julianum; quique ἄναξ etiam appellatur apud Heraclidem Ponticum in Republ. pariorum, non addito vel *Apollinis* vel *Phœbi* nomine. Nec minus frequenter Ἄνακτες dicuntur Caſtor & Pollux, imo, ſi veteres audimus, primi illa appellatione digni viſi ſunt. Euſtath. ad Il. α. p. 21. Σημειῶσαι δὲ ὅτι ΑΝΑΚΤΑΣ ἐκάλουν τοὺς βασιλεῖς οἱ παλαιοὶ διὰ τὸ ἀνακῶς, ἤγουν ἐπιμελῶς ἔχειν τῶν ὑποτεταγ-

 μένων.

μένων. Λέγοντες ὡς καὶ Πλούταρχος, ὅτι πρῶτον οἱ Διόσκουρον οὕτως ἐπεκλήθησαν ὡς τῶν πλεόντων ἐπιμελούμενοι. δῆλον οὖν ὅτι θεῖα τις λέξις ΤΟ ΑΝΑΞ. διὸ καὶ ἐπὶ ὑπεροχῆς κεῖται. οἷον ἐπὶ βασιλέων καὶ τοῦ τὸ οἱ παλαιοὶ λέγουσι: *Obſerva veteres Reges* Ἄνακτας *vocaſſe, quia curam gerebant ipſis ſubjectorum; dicentes, id quod etiam Plutarchus facit, Caſtorem & Pollucem ita primum vocatos, quia navigantium curam habebant. Conſtat enim divinam eſſe vocem* Ἄναξ, *unde & de poteſtate uſurpatur, ut Regibus & patribusfamiliarum, quemadmodum etiam veteres teſtantur.* Qui locus vel ideo notandus eſt, quia nos docet in genere eos Ἄνακτες dictos eſſe, qui aliis erant impoſiti, eorumque curam gerebant. Et certe ita vox hæc uſurpatur Homero Odyſ. α, v. 397. δ, 87. ι. 440, & 452. Viderique poteſt Euſtathius inſuper p. 199. 345. 947, 1425. 1485. & denique Tranquillus Faber, præſtanti vir ingenio, ad Fabulas Phædri. Obſervandum autem inprimis Euſtathium uno narrare loco in Cypro inſula *Magiſtratus fuiſſe* Ἄνακτες dictos, *ad quos auſcultatores quotidie, qua audiviſſent, referebant*, cum quibus nihil commune videntur habuiſſe filii & fratres Regis, quos ita etiam nominatos eſſe prodiderunt veteres. Et tandem Dii Ἄνακτες dicuntur artium, quibus præeſſe putabantur, uti Apollo apud Ariſtidem Tom. I. pag. 482. φορμίγγων ἄναξ *rex cithararum*; & Vulcanus in nummo rariſſimo, quem illuſtravit nobiliſſimus Spanhemius, REG. ARTIS.

IN H. D. D. PRO
SALVTE. IMP. SEVERI
ALEXANDRI. AVG. DEO
APOLLINI. DYSEROLVS
OLO DE MILITES. LEG.
XXX. V. V. P. F. SUB. CURA
AGENT. T. F. APRI. COM
MODIANI. LEG. AVG. P. P. Ǝ
CANVTI. MODESTI. LEG
LEG. SEPT. MVCATRA
IMAG. ET. SEPT. GALLVS
ET. SEPT. MVCATRA. ET
SEPT. DEOSPOR. ET. SEPT.

SAMNVS

SAMNVS. Ǝ. SEPT. MVCATRA
CANDIDATI. V. S. L. ME
MAXIMO. ET. AELIANO. COS.

In linea quinta, alii legebant OIODE: & poſita eſt inſcriptio A.V.C.976. anno ſecundo principatus Severi Alexandri quo Maximus & Ælianus Conſules fuerunt. Litteræ IN. H. D. D. exponi debent *In honorem Domus Divinæ*; quæ loquendi forma integra exſtat in Inſ. I. XCII. uti notatum eſt eruditis; & per *domum divinam* nulla mihi alia, quam Imperatoris, vel ejus familia intelligenda videtur. Sed duplex D. D. facit, ut nonnulla adjicere debeam, quibus illud in aliis Inſcriptionibus obvium elucidari poſſit. *Jovem Domeſticum in lapide* apud Noviomagenſes reperto alibi explicavi, docuique majores etiam deos Larum loco habitos fuiſſe; quod argumentum perpulchre tractavit nuper ſingularis vir eruditionis; idemque arbitratur & *Jovem Domeſticum* ſeſe repperiſſe in hac inſcriptione

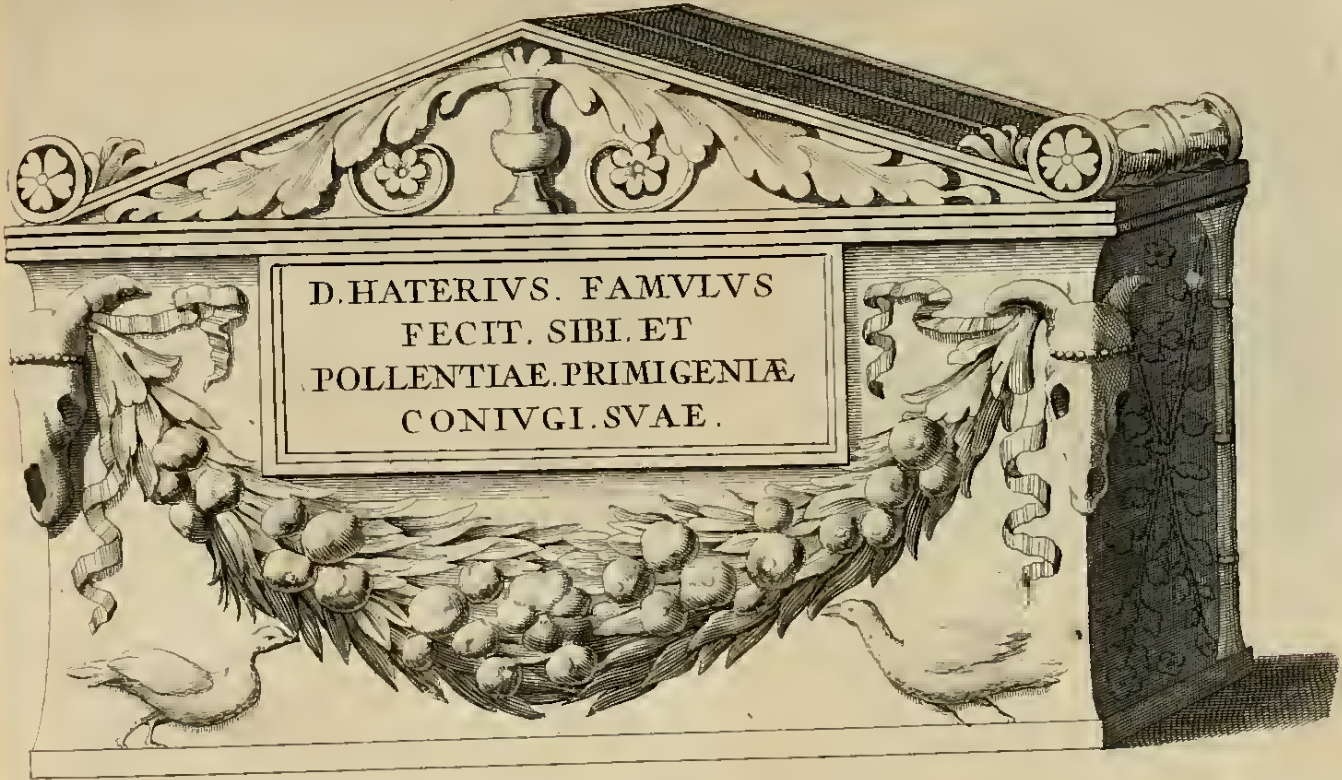
ETEITIVS
ALYPVS
IOVI. D. D.

cum tamen potius vulgato more interpretari duplex D. debere exiſtimem, id eſt DONO DEDIT. Meliori jure idem initium Inſcriptionis Severo poſitæ, I. O. M. D. explicat *Domeſtico*: & ſi hic verus ſenſus eſt, *Jovem* etiam *Domeſticum* inveniemus in 5, 7, XII. 17, XIII., & 10. XXXVIII. Certe aliorum *dedicatum* locum habere vix poteſt; & vel *Domeſticus* præferendum eſt, vel aliud quid excogitandum, quod æque bene conveniat. Poſſet certe explicari *Deo*; quomodo *Æſculapius Deus*, *Apollo Deus Sanctus pacifer*, *Hercules Deus Invictus*, *Liber Deus*, *Mercurius Deus* occurrunt; poſſet *Domino*, qui titulus Æſculapio, Marti, Solique datur: poſſet denique *Dolicheno*, vel *Depulſori*, quomodo in Inſcript. vocatur Jupiter: ſed ut nihil certi definio, multo minus viri pereruditi ſententiam improbo, ita tamen *deos domeſticos* non agnoſco in hac Inſcript.

VENERI ET
FORTVN. PRIM
SACR
L. CALVIVS. L. F. PAL
VARIVS
AR. ET. CVPIDINES. II
D. D.
L. D. D. D.

Nam priores litteræ D. D. ita mihi explicari videntur poſſe difficulter; & ſi illa mens auctoris, proculdùbio illas junxiſſet Veneri & Fortunæ primigeniæ, quarum hæc BONA DOMESTICA dicitur in Inſ. 5. p. LXXIIII; unde arbitror hæc ſignificare *Dono dedit. Locus datus decreto decurionum*; quæ loquendi formulæ in aliis lapidibus occurrunt, & vix aliter exponi poſſunt. Septimius Mucatra proculdubio fuit *Imaginifer* ejuſdem legionis; & reliqui, qui eum ſequuntur, *Candidati*, qui milites fuere, uti docuere Gutherius in libro *De officiis Domus Auguſtæ*; Bulengerus in *Imperio Romano*, & Valeſius ad Ammianum Marcellinum; quorum tamen illi non ſatis diſtincte de Candidatis agunt. Quis tandem fuerit *Aper Commodianus*, & an apud alium ejus mentio fiat auctorem, ignotum mihi equidem eſt. Animalium nomina autem hominibus data eſſe ex innumeris exemplis conſtat. Sic *Aper* vocatus fuit is, qui Numerianum Imperatorem occidit; & *Bos* eſt nomen ſervi apud Baluzium, eruditionis præſtantis virum Tom. 2. Miſcell. p. 95. Prophyrius lib. IV. de Abſtinentia, tradit dari animarum tranſmigrationem, inde in Mithræ ſacris homines animalium nominibus appellari ſolere, & μύςας vocari *leones*, *fœminas* ὑαίνας (*leænas* vertunt) & *miniſtros* corvos: & patrum memoria, id eſt antiquioribus temporibus, eundem morem obtinuiſſe, & nonnullos dictos eſſe ἀετὺς, alios ἱεϱάκες; quod ultimum proprie hujus loci eſt. Quin & hoc ad deos tranſlatum eſt, & idem Porphyrius lib. 3. ſcribit Hecatem appellatam *nominibus tauri, canis leænæ* μᾶλλον ὑπακύειν, *melius exaudire*. Ut autem hominibus animalium, ita animalibus hominum nomina data ſunt: Ælian. lib. 10. de Animal. c. 41. memoriæ mandat Eupolim poëtam Comicum ab Augeo Eleuſinio dono accepiſſe canem Moloſſum, & eum canem

Augeam

D. HATERIVS. FAMVLVS
FECIT. SIBI. ET
POLLENTIAE. PRIMIGENIÆ
CONIVGI. SVAE.

Augeam appellaſſe. Sed hæc omnia longiorem diſſertationem ſibi deſiderant ; & ſumma rerum capita hic puto ſufficere.

Apud illuſtrem Witzium exſtat ex oriente allatum monumentum ſepulchrale marmoreum, quod pancarpio, binis avibus, & capitibus bubulis, nec non inſcriptione veteri eſt ornatum; cujus ectypum, licet inſcriptio nihil ſingulare cum Antiquariæ rei ſtudioſis volui. In hoc præterea monumento recondebatur urnula lachrymalis, binæ ollæ, repletæ cineribus, quibue ſane conditæ videntur relliquiæ viri & uxoris. Adjicere etiam placet, quæ Illuſtris Witzius ad me miſit, ad marmor hoc illuſtrandum. Propter brevitatem igitur credit Inſcr. antiquam valde, & hunc D. *Haterium Famulum* libertum eſſe D. Haterii Agrippæ, qui tribunus Pl. fuit Tiberii tempore, teſte Tac. I. A. 77. Germanici propinquus, 2, A. 51. Conſul cum C. Sulpicio, 3. A. 52; filius Quinti Haterii, quia in Indice Conſulum Dionis lib. 57. vocatur Δέκιμος Ἀτέριος Κ. ὑιὸς Ἀγρίππας; Quintum Haterium fuiſſe conſularem, teſte Tac. 2, A. 33. familia Senatoria, eloquentiæ quoad vixit celebratæ, 4. A. 61. indeque patere hunc illum oratorem vel Rhetorem eſſe, quem Euſebius Num. 2040. appellat Q. Haterium, promptum & popularem Oratorem, qui uſque ad nonageſimum prope annum in ſummo honore conſenuit, & cui, narrante Seneca præfat. lib. 4. Controv. tanta erat velocitas orationis, ut vitium fieret; Itaque Divus Auguſtus optime dixit: Haterius noſter ſufflaminandus eſt: nepotem hujus Haterii, filium Decimi Haterii exiſtimari Quintum Haterium Antoninum Cos A. V. 806, teſtibus Tac. 13. A. 14. & Onuphrio: memorari etiam 9. A. 12. Titum Haterium equitem Tomanum; & Haterium Rufum Val. Max. 9, 12. Sæpe adhæc aſpirationem omitti, & apud Plin. 35, 4: occurrere *Aterium Julium*: Appianum inter proſcriptos recenſere *Aterium* quendam; eodemque nomine pleroſque appellare collegam Sp. Tarpeji apud Liv. lib. 3, c. 3. quanquam Sigonius *Alterius* præferat, Pighius in Annalibus *Æternius*, & apud Dionyſ. Hal. l. 10, c. 2. ſcribatur τερμένιος: ſe ſuſpicari variare ita codices, quia nomen hoc non ubique obvium, & inde ſuſpicari veram lecturam eſſe *Aternius*, quam Chifletianus codex præfert; deduci nomen illud debere ab *Aterno* Italiæ oppido; cujus Liv. l. 24, c. 47. meminit, & ſimiliter *Gabinium* a Gabiis, *Tarquinium* a Tar-

 quiniis

quiniis, & *Pompejum* a Pompejis derivari. Noſtrum hominem illuſtris familiæ libertum eſſe, & quidem Decimi Haterii Agrippæ, quia liberti prænomen & nomen patronorum aſſumebant, illiſque poſtponebant, nomen proprium, quod fuit *Famulus*, quodque ſimul indicabat priſtinam conditionem: ita *Janitorem* cognomen eſſe apud Ciceron. Act. 1. in verr. c. 15. & *Heredem* (hoc minus quadrare videtur) apud eundem lib. 9. Fam. c. 13. Famuli tandem uxorem abſque dubio eſſe vilioris proſapiæ Italiæ, in qua multa ejuſdem generis gentilitia erant nomina, ut *Florentius*, *Volventius*, *Venantius*, *Superantius*, & alia. Hucuſque ille. *Hateriæ*, & *Haterii*, vel *Aterii* atque *Ateriæ* varii occurrunt in Inſcription. apud Gruterum & Reineſium; qui poſſunt conſuli. Ornatur autem ſepulchrum *encarpo*, uti vocat Vitruvius lib. 4, „ c. 1. quam vocem ita declarat Philander: Encarpus Græcis fru„ ctuoſum ſignificat, hoc loco ornamentum eſt, hoc eſt florum „ frondumque & pomorum implexus atque contextus, coronario „ luxu, foliis flores & fructus intercurſantibus, cujuſmodi ſunt „ quæ ſerta & corollas triumphales noſtri vocant: Itali Ghirlan„ dos, & feſtones a feſtivitate appellant. Et hujuſmodi *encarpos*, quos in columnis antiquis & operibus ad ornamentum ſculpere ſolebant etiam παγκάρπους vocabant, docente Salmaſio ad Hiſtor. Auguſtam. Feſtus, *Pancarpiæ dicuntur coronæ ex vario genere florum factæ.* Epicharmo apud Fulgentium lib. 3. Mythol. παγγάρπιος ςέφανος ſi modo ita ſcribendum, vocatur, poma autem vel fructus petunt binæ aves, quas neſcio an *Cornices* facere audeam. Certe *Cornices* deſignant amorem conjugalem; & videri poſſent monumento inſculptę eſſe, ut hoc ſymbolo concordiam mutuam teſtarentur Haterius & Pollentia: Horus Apollo cap. 8. lib. 1. *Aliter quoque Martem & Venerem pingentes duas pingunt Cornices* (Latina tantum appono) *quoniam animal hoc gemina ſolet ova parere, ex quibus mas & fœmina gignantur. Ubi vero, quod raro tamen accidit, vel duo maſcula vel duo fœminea ova peperit, mares fœminis connubio juncti nunquam ad alteram divertunt cornicem, ac ne ipſa quidem fœmina, quoad vivit, ad alterum marem: ſed disjuncti ſoli deinceps ſemper degunt. Unde & cum uni cornici occurrerent homines, augurantur præſagium ſibi hoc eſſe viduæ vitæ, quod ſcilicet animali viduam agenti vitam obvii facti fuerint. Proinde in hunc uſque diem, Græci ob tantam harum avium concordiam, in nuptiis ignorantes verbum*

bum illud uſurpare ſolent εκκορὶ, *nimirum* κορὶ *cornicem appellantes.* Et mox addit duas etiam cornices pictas eſſe, quando Γάμον *nuptias* ſignificare volebant. Similia tradit Ælianus lib. 3, c. 9. de Animal. uti obſervat Hæſchelius; memoriæque mandat Cornices ἀλλήλαις eſſe πιςοτάτας, ſi altera moriatur, alteram viduam permanere, & in nuptiis olim veteres poſt hymenæum τὴν κορώνην vocaſſe, concordiæ ſignum iis dantes, qui liberorum quærendorum gratia conveniſſent: quo pertinent etiam, quæ Harapollo lib. 2. c. 40. narrat, quæ ab ipſo peti poſſunt.

In pago Inferioris Bataviæ, vulgo Nederbetuwe, cui nomen Doyeweert viſitur inſcriptio vetus & elegans, ſummæ turri inſerta; quæ licet temporis injuria detrimentum aliquod paſſa ſit, tamen ab iis, qui ſcalis eo aſcenderunt, legi fere potuit. Jacet vir juſtæ ſtaturæ in lecto tricliniari, ſtragulis uſque ad umbilicum tectus, brachium ſiniſtrum columnæ, & manus dextra genu dextro incumbit; ad pedes ſtat homo vel pallio vel alia veſte indutus, manibus ſibi invicem impoſitis; adpoſita eſt, ut videtur, tabula, linteis dependentibus, reliqua autem non ſatis cognoſci potuerant: ſupra virum jacentem bini leones, inque eorum medio Triton cernitur: & talis tandem additur inſcriptio:

M. TRAIAN. IV
GVM. ATTIVS. GAI
SIONIS. F. VET. ALAE
AFROR. T. P. I.

Quid ſibi velit IVGVM. ATTIVS, & num ita clare in marmore ſculptum ſit, juxta cum ignariſſimis ſcio: ſuſpicabar nonnunquam IVGVMATTIVS jungi debere, & deſignari ea voce locum, Africę forſan, unde *Marcus Trajanus*, vel *Trajanus*, *Gaiſionis filius veteranus alæ Afrorum*, qui hoc monumentum ſibi *teſtamento poni juſſit*, erat oriundus.

Et ut hic *Afrorum*, ita in Inſ. 7. CCCCLXXVIII. *Getulorum ala* occurrit; & 9, CCCCLIX, *cohors prima Afrorum Civium Romanorum Equitata*, uti ſiglas exponendas cenſeo ex 5, MCVIII. Ex iis ut & alii marmoribus patet gentem illam extra natale ſolum in Romanorum caſtris militaſſe, & proinde mirum nequaquam eſſe hominis in Africa geniti monumentum apud Batavos exſtare. VETERANI ALAE laudantur in 9, XXXVI. 2, DXXVII, 8,

DXLI.

DXLI. TRAIANIVS NVNDINIVS, 13, XXIX; quanquam nihil repugnem, ſi quis TRAIANVS facere velit. Neque tamen putandum eſt Imperatorem in lecto triclinari jacere; quia proculdubio voluerunt Marcum Garſionis filium repreſentare, quem luget figura adſtans, & qui more uſitato ſculptus eſt genialiter vel genio indulgens, & in lecto tricliniari accumbens. Perſuaſum enim habebant defunctorum animas in campis Elyſiis choreas atque epulas agitare. Virgilius lib. 6. Æn. hæc omnia eleganter deſcribit, & inter cætera canit;

Pars in gramineis exercent membra palæſtris
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Et mox

Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Veſcentes, lætumque choro pœana canentes,
Inter odoratum lauri nemus: unde ſuperne
Plurimus Eridani per ſylvam volvitur amnis.

Lucianus multus eſt lib. 2. *Ver. Hiſtoriarum* in deſcribenda hac ſuperſtitione; fingitque in beatorum inſula eſſe civitatem auream, murum e ſmaragdo habentem, portas ſeptem eſſe ex cynamomo μονοξύλους, pavimentum ex ebore; balnea ex vitro: adhæc ſemper ibi ver eſſe, loca floribus omnia & manſuetis plantis plena, vineas ſingulis menſibus uvas ferre, fontes cerni aquæ, mellis, lactis, vini, conviviumque celebrari extra civitatem in τῷ Ηλυσίῳ καλουμένῳ πεδίῳ; pratum hoc pulcherrimum eſſe, & nemore umbram faciente cingi, ventos cuncta afferre præter vinum, quo pocula in menſa poſita ſtatim replentur; nubes ſpargere unguentum, & denique muſicæ eos operam dare, aliaque ſimilia figmenta, quæ ab eo peti poſſunt. Valerius quoque Flaccus lib. 1. extremo canit in campis Elyſiis eſſe *thiaſoſque choroſque virorum.* Hanc beatorum conditionem ut exprimerent, vel ut teſtarentur credere ſeſe mortuum in campis Elyſiis agere, eos accumbentes ſculpſerunt in marmoribus vel monumentis quæ ipſorum memoriæ ponebantur; uti ex lapide noſtro patet, nec non 3. & 4. pag. DCCCXLIII. apud Gruterum aliiſque apud Jacobum Sponium. Nec aliam ob cauſam forte crotaliſtria cernitur in lapide Clivenſi quem ſupra laudavi. Figura adſtans luget Marcum defunctum, & eam ob

cauſam

cauſam manum unam alteri impoſitam habet: quod mæſtitiæ ſignum eſſe patet ex captivis barbarorum ſtatuis, in monumentis, quæ Romæ exſtant, obviis. Num autem *leones* & *triton* additi ſint ornatus ſolius cauſa an vero aliquid ſignificent, mihi equidem latet. Leonibus certe Africa abundat, & indicant forte hominem hunc ex Africa oriundum eſſe: ſed num eo referri *Triton* poſſit, valde dubito: Monſtrum hoc (quod elegantiſſime Tzetzes ad Lycophronem vocat ἰχθυοκένταυρον) etiam cernitur in Syracuſanorum nummis apud Goltzium; quia ſcilicet Sicilia mari circumflua, & Syracuſæ illi adjacebant. Nihil huc pertinere arbitror *Tritonem* fluvium, & *Tritonida paludem* Africæ, a quo Pallas *Tritonia* eſt nominata: ſed tamen hoc ſingulari obſervatione dignum, *Tritonem* a Carthaginienſibus ut Deum fuiſſe cultum. Nam fœdus, quod fecerunt Hannibal & Xenephon legatus Philippi Regis Macedoniæ apud Polyb. lib. 7. *ictum eſt* ἐναντίον Διὸς, .. *coram Jove & Junone atque Apolline*: ἐναντίον δαίμονος Καρχηδονίων, *& Hercule & Jolao*; ἐναντίον Ἄρεως Τρίτωνος, *coram Marte, Tritone, Neptuno: coram diis expeditionis comitibus, Sole etiam Luna ac Tellure: coram fluviis, pratis, Aquis: coram omnibus diis, qui Carthaginem imperio tenent.* Et obſervandum obiter Lycophronem Neptunum etiam & Nilum τρίτωνα, atque cetum τρίτωνος κύνα, id eſt *Neptuni canem*, vocare: ad quem videantur Scholia.

In Noviomagenſium curia variæ exſtant Inſcriptiones, quæ partim a Grutero, partim a Joh. Smetio editæ ſunt: Sequentes tamen luce necdum donatæ ſunt publica.

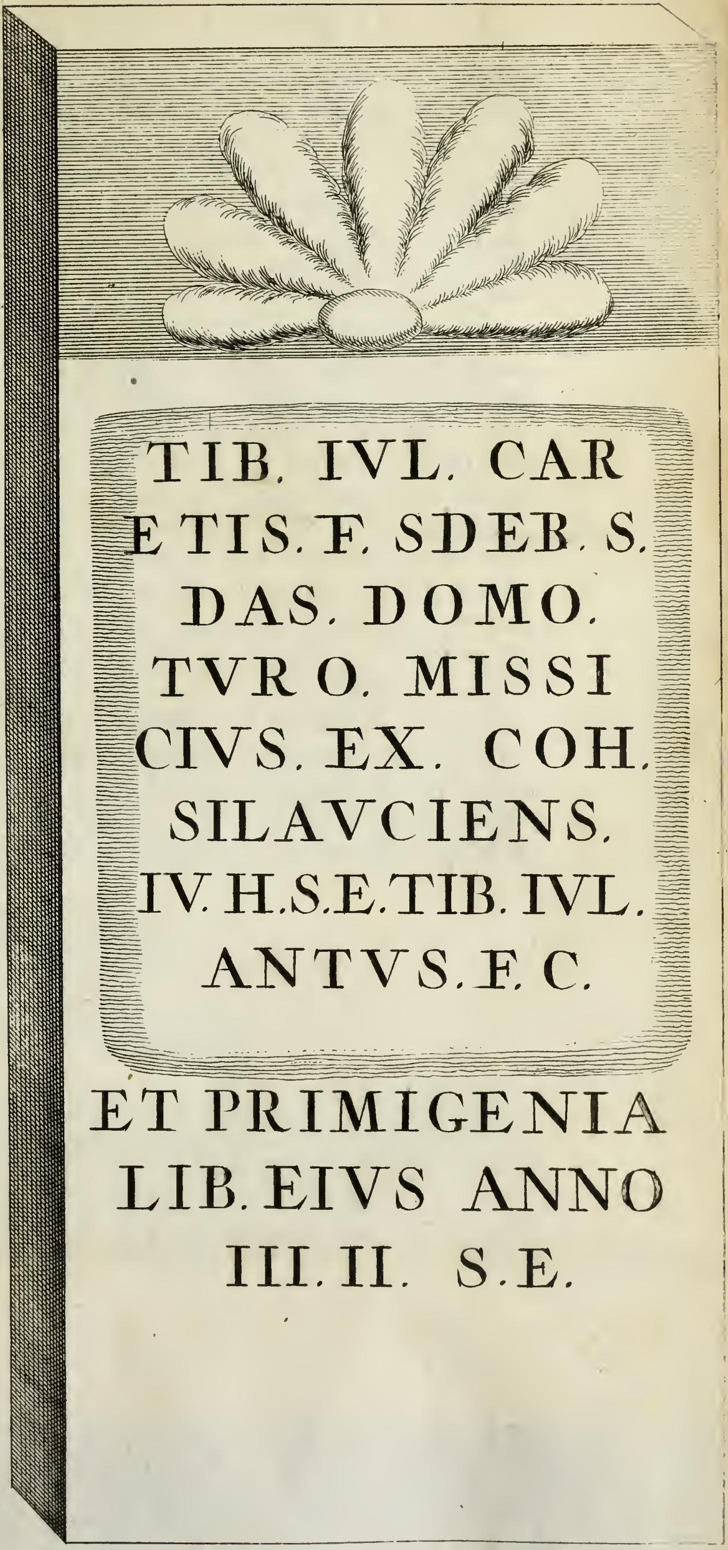
I. O. M.
ET. GENIO
LOCI
C. CANDIDINIVS
SANCTVS. SIGN
LEG. XXX. V. V.
PRO. SE. ET. SVIS
L. M.
MATERNO ET. ATTICO COS.

I. O. M.
M. SABINIVS
CANDIDVS
V. S. L. M.

Ab altera vero ejuſdem lapidis parte

I. O. M.
M. V. H.
V. S. LL. M.

Effoſſus eſt prior lapis A. Chriſti, MDCLV. alter vero a. MDCLXIX. nihilque iis notatu dignum continetur, præter *Maternum & Atticum Conſules*. A. V. C. 938. Coss. fuerunt *Maternus & Bradua*, qui etiam memorantur in Inſ. 13. p. CXCII. apud Gruterum: videturque *Atticus* unus ex XXV. Conſulibus ſuffectis fuiſſe, quos Cleandrum hoc anno feciſſe ex Dione obſervavit Onuphrius. GENIVS autem LOCI eſt deus localis, topicus, ἐγχώειος, præſes loci, vel quo alio nomine illi fuere dicti. Nam omnibus rebus gentiles deos peculiares imponebant, uti vel conſtat ex Prudentio; & ex his Servii verbis ad 1. G. 302. *Genium autem dicebant antiqui, naturalem deum uniuscujuſque loci, vel rei, vel hominis.* Multa monuere hanc in rem eruditione præſtantes viri, ſed tamen videntur ſpicilegium reliquiſſe. Julianus Imper. apud A. Marcell. l. 25, 2. vidit per quietem *ſpeciem Genii publici, quam cum ad Auguſtum ſurgeret culmen conſpexit in Galliis, velata cum capite cornucopia per aulæa triſtius diſcedentem*. In urbibus *Geniis* templa erigebantur; ut Romæ, Antiochiæ & Alexandriæ, teſtibus Dione lib. L. Amm. Marc. 23, 1. & 22, 11. Eſtque elegans Gallieni nummus apud Triſt. T. 3. in quo ſcribitur, GENIVS POPVLI ROMANI INT. VRB. quod non incommode explicatur, *intrans* vel *intravit urbem*, ita ut percuſſus ſit cum Gallienus urbem intraret Byzantio redux, convocatiſque patribus decennia celebraret novo genere ludorum, nova ſpecie pomparum, exquiſito genere voluptatum, uti apud Trebell. Pollionem legere licet. *Genios civitatum* memorat Arnob. lib. 1. GENIVS LVGDVNI occurrit in Albini, GENIVS SENATVS in Albini apud Vaillantium, & BONVS GENIVS PII IMPERATORIS in Maximini nummis apud Morellium, antiquaria in re ambo verſatiſſimos viros. Quin & ipſis diis GENII adſignati

TIB. IVL. CAR
ETIS. F. SDEB. S.
DAS. DOMO.
TVRO. MISSI
CIVS. EX. COH.
SILAVCIENS.
IV. H.S.E. TIB. IVL.
ANTVS. F. C.
ET PRIMIGENIA
LIB. EIVS ANNO
III. II. S.E.

ſignati fuerunt. Nam Plutarchus *in De Orac. Defectu*, narrat *genios vim honoremque & nomen habere a deo cui* ἕκαςος συντέτακται *ſinguli adjuncti ſunt* : & Martianus Capella lib. 2. unicuique ſuperiorum deorum ſingulos quoſque genios deſervire; & ex illorum arbitrio comitatuque generalem omnium præſulem, & ſpecialem ſinguli mortalibus genium admoveri. Inde in Inſcriptionibus celebratur GENIVS PLVTONIS; LARVM, NVMINIS FONTIS, SOMNI, & MARTIS apud Gruterum & Reineſium : Martianus Capella lib. 1. conſervavit nobis *Genium Junonis Hoſpitæ*, vel ut Grotius ſcribendum cenſet, *Soſpitæ*; & *Genium Jovialem* Arnobius lib. 3. adv. Gentes. Aſciburgii, quod in ripa Rheni ſitum fuit, teſte Tacito in Germania, quodque hodie idem nomen obtinet, inventa eſt inſcriptio ſequens, quam mecum communicavit Illuſtriſſ. Baro de Kinsky, comitatus Meurſenſis præfectus; Quid ſibi velint litteræ S D E B. S. DAS, quæ nomen Tiberii Julii Caretis filii ſequuntur, obſcurum certe admodum eſt : maloque fateri me hæc ignorare, quam incertis conjecturis abuti. Faciebat inde aliquis *Sideribus*; ſed num hoc explicari commode poſſit, aliis judicandum relinquo. Hic autem homo fuit *domo Turonius* vel *Turonenſis*, & *Miſſicius ex cohorte Silaucienſi quarta.* Miſſicium militem eſſe veteranum, vel eum, qui honeſta miſſione miſſus, accipiebat veteranorum privilegia, docet apud eruditiſſimum Sponium in Miſcellaneis Franc. Graverolius vir doctrinæ haud vulgaris. Et licet ſuſpicari poſſit aliquis huc non pertinere *miſſicium ex teſtamento*, cujus exſtat mentio in hoc lapide:

C. IVLIO
APOLLONI
F. APAE
MISSICIO. EX
TESTAMENTO

ſed potius ad ſervum quem aliquis teſtamento liberum fecit ego tamen exiſtimo hoc monumentum erectum eſſe C. Julio *Miſſicio*, vel honeſta miſſione miſſo, idque *Silaucienſem quartam* ignoro plane. H. S. E. exponi debet, *Hoc ſibi erexit* vel *Hoc ſepulchrum erexit* : *Tiberius* autem *Julius Antus faciendum curavit.* Quæ ſup-

ponitur inſcriptio poſtea addita videtur, & quidem anno tertio poſt poſitum hoc monumentum; nam videtur *primigenia liberta ejus* teſtari ſeſe *anno tertio* poſt obitum n. Tiberii Julii *Hoc* (alii enim deſcripſerunt H. non autem II) *Sibi Erexiſſe*: quæ omnia ſpero alios felicius enodaturos. Inventa prope eundem lapidem eſt gemma, in qua eques cernitur, cujus galea, vel tegmen capitis notabile admodum eſt, uti ex ectypo patebit:

His tandem Ανεκδότοις adjungere placet nonnullas inſcriptiones, quæ editæ quidem ſunt, ſed de quarum antiquitate dubito;

D. N. IVSTINVS. P. SAL. PIVS
FELIX. VICTOR. AC. TRIVMPHATOR
SEMPER. AVG. PONT. MAX. FRANC
MAX. GOTTH. MAX. VANDALIC. MAX
COS. III. TRIB. VIII. IMP. V.
CONSPICVAM. HANC. AEGIDIS. INSVLAM
INTIMA. ADRIATICI. MARIS
COMMODIS. INTERIECTAM. VENERAN
DAE. PALLADIS. SACRARIVM. QVONDAM
ET. COLCHIDVM. ARGONAVTARVM.
PERSECVTORVM. QVIETEM. OB
GLORIAM. PROPAGANDAM. IMP
S. C. IN. VRBEM. SVI. NOMINIS. EXCEL
LENTISS. NVNCVPANDAM. HONESTISS
P. P. P. DESIGNAVIT. FVNDAVIT
C. R. P. Q. ET. GENTE. HONES
TISS. REFER.

Hanc ut genuinam laudant præter Gruterum, Goltzius in Theſauro Rei Antiquariæ, Ortelius in Theſauro Geographico, Clu-

verius

verius in Italia Antiqua, & alii eorum veſtigia ſequuti. Sed quo minus tam magnis viris adſentiri poſſim obſtant multæ rationes. Nam primo, P. SAC. nihil ſignificant, nec unquam ejuſmodi ſiglæ Imperatorum nominibus adjiciuntur; imo & P. non poteſt exponi PIVS, quia ea vix ſequitur. 2. PONT. MAX. exponitur *Pontifex Maximus*: arbitranturque eruditi Juſtinum illius dignitatis titulum geſſiſſe: quæ tamen explicatio non occurrit Baronio, non Jacobo Gothofredo, non Joh. Andreæ Boſio, qui diſputant num Chriſtiani Impp. Pontificatum Maximum aliquando geſſerint; cum certe magnopere firmaret ſententiam eorum, qui hoc affirmant. Quin & olim Chriſtoph. Adamus Rupertus Epiſt. 48. apud Reineſium hanc inſcriptionem ſuſpectam habuit ob ſolum *Pontificis Maximi* titulum. Sed ſi bene rem examinamus, nullus erit hic Pontificatus Maximus; & voces illæ non obſtabunt, quo minus genuina ſit inſcriptio, ſi modo aliæ *νοθείας* notæ non apparerent. Nam cum mox ſequatur FRANCicus MAXimus, &c. nihil aliud PONT. MAX. ſignificare poteſt, quam *Ponticum Maximum*, a devictis nempe gentibus, quæ Pontum incolebant: & hunc titulum aſſumpſiſſe ſibi Imperatores docet il„luſtris Spanhemius: Cæterum, ait Diſſert. VIII, exceperunt „eoſdem titulos ſequiori ævo cognomina ALEMANNICI, „FRANCICI, GOTTHICI, PONTICI; quæ in Valentinia„ni Juſtini, aliorumque iſtius ætatis Auguſtorum Inſcriptionibus „& monumentis paſſim leguntur. 3. CONSVL III. occurrit: atqui Juſtinus ſenior, cui inſcriptionem tribuit Goltzius, bis tantum Conſulatum geſſit: Juſtinus vero Junior ſemel; deinde ſemper ſcriptum fuit, I, II, III, IV, V. VI. &c. *Poſt conſulatum Juſtini Junioris*. 4. Juſtinus dicitur fuiſſe TRIB. VIII. Sed non admodum in antiquitate verſatus fuit hic homo, quia Imperatores nunquam, niſi cum eſſent privati, Tribuni fuerunt; ſemperque geſſerunt *Tribunitiam poteſtatem*, quæ hic quidem ignorantia vetuſti moris omittitur, ſed in innumeris lapidibus & nummis obvia eſt. Nec quenquam juvare poterit, ſi cenſeat litteram P. omiſſam eſſe. Nam dignitatem eam nominibus ſuis Impp. non amplius adſcribebant; adeo ut etiam ex ea Gothofredus V. Cl. non abſque injuria exiſtimet aliam Marciano Imp. qui diu ante Juſtinum Romani Imperii ad gubernacula ſedit, poſitam inſcriptionem,

 malæ

malæ notæ eſſe. V. Rariſſime tunc temporis nomen IMPERATORIS, & quidem addito numero, quoties illud meritus fuerit, reliquis nominibus & titulis Auguſtorum poſtponebatur, uti vel patet ex principio Inſtitutionum. 6. AEGIDIS INSVLA non memoratur, quantum equidem ſcio, veteribus, ſed quidem *Ægida* urbs Iſtriæ: Plin. lib. 3. c. 19. *Oppida Iſtriæ civium Romanorum* AEGIDA, *Parentium: Colonia Pola, quæ nunc Pietas Julia quondam a Colchis condita, abeſt a Tergeſte C. M. P. Mox oppidum Neſactium, & nunc finis Italiæ fluvius Arſia.* 7. Ut nihil dicam de *conſpicua inſula*, latina non videntur eſſe: INTIMA ADRIATICI MARIS COMMODISSime INTERIECTAM: quibus ſi ſignificare auctor voluit, inſulam hanc ſitam eſſe in intimo receſſu, qui eſt Tergeſtinus ſinus Adriatici maris, cui adjacet *Aegida*, certe tenebras captare voluit. 8. Si *Ægidis inſula* eadem quæ *Ægida* Plinii, non fuit in ea ſacrarium Palladis, nec Colchi ibi quieverunt. Nam licet, teſte Plinio lib. 3. c. 18. *Argo navis flumine in mare Adriaticum deſcenderit, non procul Tergeſte*, idemque iter Colchi potuerint ſequi; non tamen ibi conſederunt, ſed in inſula prope Polam, ab ipſis in continente conditam; quam inſulam Minervæ ſacram fuiſſe tradit Hyginus Fab. XXIII. *Nihilominus cum profecti eſſent, Abſyrſtus timens patris præcepta, perſecutus eſt eos in inſulam Minervæ. Ibi cum ſacrificaret Minervæ Jaſon, & Abſyrſtus interveniſſet, ab Jaſone eſt interfectus.* Apoll. Rhodius duas inſulas Dianæ ſacras, inque earum altera templum illius Deæ fuiſſe canit:

Οἱ δ᾽ ὄπιθεν ποταμοῖο κατήλυθον, ἐκ δ᾽ ἐπερήσαν
Δοιὰς Ἀρτέμιδος βρυτήϊδας ἀγχόθι νήσους
Τῶν δ᾽ ἤτοι ἑτέρῃ μὲν ἱερὸν ἔσκεν ἔδεθλον

Ubi parum abeſt, quin ſcribam Βρυγήϊδος, ut ſit cognomen Dianæ, a Brygis, qui uti patet ex v. 470. templum illud exſtruxerant, deſumptæ, more gentilibus uſitatiſſimo. Has inſulas igitur occuparunt Colchi, inque iis, & vicino continente ſedes ſuas fixerunt, uti ſatis ſuperque ex auctoribus conſtat; quorum nemo memoriæ mandat eos ad Tergeſtini ſinus intimum receſſum, ubi Plinii *Ægida*, quique centum millibus paſſuum a Pola abeſt, habitaſſe: 9. Quis inſulam vocaret *Venerandæ Palladis Sacrarium*? 10. Qui erunt COLCHIDES ARGONAVTAE? Veteribus frequenter

ter *Colchis* pro Medea, & proinde pro muliere ex illa regione oriunda uſurpatur: ſed Argonautarum perſecutores non fuerunt fœminæ, nec *Colchides*, ſed *Colchi* appellari debuerant; quod regionis illius gentile occurrit apud Herodotum, Ammianum, Diodorum alioſque. 11. Inſulſum & GLORIAM PROPAGANDI IMPERII ob urbem Italiæ vicinam Imperatoris nomine nuncupandam, Imperatori adſcribere: 12. S. C. vel *Senatus-Conſultum* jam diu omiſſum fuit in iſtiuſmodi inſcriptionibus, nec certe hic ullum locum habet. 13. EXCELLENTISSIMVS nunquam Imperator Romanus vocatus fuit. 14. Non video, quid ſibi velit & HONESTISS. 15. Siglæ P. P. P. nullum ſenſum recipiunt commodum; niſi ex iis facere velis: *publica pecunia ponendam*; vel cum Goltzio, *pater patriæ providentiſſimus*; quod tamen nequaquam quadrat. 16. C. R. P. Q. obſcura plane ſunt; niſi ſignificent, *civibus Romanis populoque & gente honeſtiſſima urbem hanc refertam fuiſſe*; quod quam male moribus illius temporis, quo omnes, qui Imperio Romano ſubjiciebantur, cives Romani erant, conveniat, alii proculdubio mecum perſpicient. Hæc & alia argumenta, ſi quis examinare voluerit, vix dubito, quin mecum cenſeat, errare præſtanti eruditione viros, qui *Ægidam* Plinii ſcribunt vocatam eſſe *Ægidis inſulam*; hancque ab Imp. Juſtino *Juſtinopolim*. Nam licet Iſtriæ quædam urbs *Juſtinopolis* dicta fuerit, parueritque patriarchæ Aquilejenſi, nullo tamen pacto ex hac ſuppoſititia inſcriptione evinci poteſt, illam appellatam fuiſſe *Ægidis inſulam*, vel *Ægidam* Plinii eſſe; licet nunc exiſtiment Juſtinopolim ibi ſitam fuiſſe, ubi hodie eſt Capo d'Iſtria; a quo certe promontorio haud procul *Ægida* abfuit; uti ſatis ſuperque patebit; ſi verba Plinii diligenter examinare aliquis velit.

Apud Jacobum Sponium, antiquarum rerum optimum promum condum, & erudititiſſimum illarum collectorem, pag. 264. Miſcellaneorum Eruditæ Antiquitatis, hæc exſtat Inſcriptio:

C. IVL. CAES. C. F. DE. GALLIS. ET
ALLOBROGIBVS. TRIVMPHATORI
ASTENS. BENEFACTORI. PIO. IN
VICTO. DIVO
LAETITIAE. ET. GRATI. ANIMI. ERGO.
P. P. L. D. D.

Multa

Multa ſunt, quæ evincere mihi videntur, hanc inſcriptionem ſuppoſititiam, nec ſculptam eſſe circa Julii Cæſaris tempora; non ſecus ac alteram, quæ eodem loco recenſetur,

C. IVL. CAES. DOMITORI. GALLIARVM
DICTATORI. PERPETVO
TRIVMPHATORI. S. P. Q. AST.
LAETITIAE. ERGO. ET. HONORIS. P. P.
L. D. D. D.

& denique tertiam, quæ exſtat p. 168.

AVGVSTO. LIBERATORI NATIONM
ORBIS. ROMANI
INSTITVTORI. LIBERTATIS. HETRVSCAE. REIP
CONSERVATORI. MILITVM. TVTORI. LEGVM
ET. BONO. REIP. NATO
COLONIA. LVCENSIVM
DIVO. TIBERIO. CLAVDIO. QVARTO. EIVS. AN.
NERONI. INVICTO. PATRI. PATRIAE. ROMANORVM
SEMPER. AVGVSTO

Nam & TRIVMPHATOR nondum illo tempore Imperator dicebatur, nec PIVS, nec INVICTVS, nec DOMITOR; nec & DIVVS unquam ſolet tam longe rejici vel poſtponi. Conſtantinus & Conſtans vocantur in nummis TRIVMPHATORES GENTIVM BARBARARVM, Conſtans DOMITOR, Conſtantius VICTOR OMNIVM GENTIVM: & Julianus apud Amm. Marcell. lib. 21. c. 5. *Domator gentium & Regum*. Quales titulos illius temporis Imperatores, non autem primos Cæſares, ſibi ſumpſiſſe ſatis etiam ex Inſcriptionibus vetuſtis patet, ex quibus exempla coacervare nihil eſt neceſſe. Tiberio quidem oblatus eſt PII titulus, ſed ille non recepit, & Cajus plurima cognomina aſſumpſit, & PIVS *& Caſtrorum filius & pater exercituum & Opt. Max. Cæſar vocatus* fuit, teſte Suetonio: qui tamen

tamen in nummis vel inſcriptionibus ipſi poſitis nullibi apparet. INVICTI etiam Cæſares poſteriores dicti ſunt, & Severus, Geta; & licet Auguſtus a Manilio vocetur *pater invictus patriæ*, non tamen hic titulus ab illo, vel Impp. qui proxime eum ſequuti ſunt, aſſumptus eſt unquam. Sic nec Auguſtus vocatus fuit unquam *Liberator nationum orbis Romani*; & frigide ſatis atque jejune appellatur *Inſtitutor libertatis Hetruſcæ Reip.* imò & *Conſervator militum*, & *Tutor legum*: quæ ſi quis Auguſtæi ævi eſſe putat, næ ille parum in antiquitate verſatus eſt! Ipſum illud BONO REIP. NATO. ſequioris ævi eſt; nec ita ornantur Auguſti, Tiberii, Caji vel Claudii &c. verum Conſtantini, Juliani, Theodoſii, Arcadii, Honorii, & Theodorici, uti conſtat ex lapidibus antiquis. Et fraudem arguit DIVVS TIBERIVS CLAVDIVS NERO; tum quod quartus ejus annus neſcio quam ob cauſam adjicitur, tum quod vocetur INVICTVS, & ROMANORVM SEMPER AVGVSTVS. Nam nemini ignotum eſſe arbitror, hanc loquendi formam poſterioribus temporibus originem duxiſſe; & licet apud Dionem occurrat ὁ ἀεὶ ὕπατος, teſte Caſaubono ad Strabonem, tamen nihil hoc commune habet cum latina loquendi ratione; reſque certiſſima eſt ſimiles dicendi laudandique Impp. formas tarde enatas eſſe. Probus in nummis vocatur VICTORIOSVS SEMPER: Conſtantius SEMPER VICTOR. Maxentius, PERPETVVS SEMPER AVGVSTVS in inſcriptione apud Gualterum: Maximianus & Conſtantius *Semper Herculei Imperatores* in Panegyrico; & denique Juſtinianus in Procœmio Codicis ὁ ἀεὶ Σέβαστος. Quo pertinet Conſtantinum vocari PERPETVVM PRINCIPEM, Phocam & Heraclium PERPETVOS AVGVSTOS in monumentis veterum, (uti Domitianum CENSOREM PERPETVVM in nummis, & Vitellium CONSVLEM PERPETVVM in Inſcriptione veteri appellari obſervare licet) & *Perennem Auguſtum* occurrere apud Sidonium lib. I. Ep. 5. Nec dubium, quin ita loqui primum ceperint circa tempora Diocletiani & Maximiani, de quibus talis exſtat inſcriptio apud Grut. p. CCLXXIX. IMPP. CAESS. VALERIO. DIOCLETIANO. ET. AVRELIO. VALERIO. MAXIMIANO. PIISS. FELIC. SEMPER

 AVGG.

AVGG. adeo ut adſentiri nequaquam poſſim Conſtantino Landio qui nummum, cui hæc inditur inſcriptio. CAESAR. IMP. PON. TR. P. P. P. ET. SEMPER. AVGVSTVS. VIR. ad Auguſtum refert. Et extremis temporibus magna inter *Semper Auguſtum* & *Auguſtum* erat differentia : ita enim vocabatur Imperator, alterum vero epithetum dabatur Romanorum Regi. Liber de pace Conſtantiæ compoſita, inter Fridericum Imp. & filium ejus Henricum &c. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Fridericus Divina favente clementia Romanorum Imp.* SEMPER AVGVSTVS, *& filius ejus Henricus, ſextus Rom. Rex,* AVGVSTVS. Et Grævius, doctus ille Muſarum ſacerdos, veriſſime me cenſere miſit inſcriptiones has eſſe ſuppoſititias; ſed hoc unum poſſe forte reponi, illas ab Aſtenſibus poſitas fuiſſe non ſeculo Auguſti & primorum, qui ibi memorantur, Imperatorum, ſed longe poſt in memoriam beneficiorum, quibus illi Imperatores hanc civitatem affecerunt, cum tam facile non potuerint imponere Sponio, ſi ἀυτόπτης fuit, noſtri ſuperiorisve ſeculi, ſi illo fictæ ſunt, ſculptores. Finem facerem, niſi me CAESARIS nomen in ſuppoſititiis Inſcriptionibus memoratum juberet, ut gradum ſiſterem, explicaremque Plinii locum lib. 7. c. 9. Hiſt. Natur. *Auſpicatius enecta parente gignuntur; ſicut Scipio Africanus prior natus, primuſque Cæſarum a cæſo matris utero dictus : qua de cauſa & Cæſones appellati. Simili modo natus eſt Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intravit.* Solinus hæc verba Plinii ita interpretatur & intellexit, tanquam primus omnium Romanorum Scipio *Cæſar* dictus ſit : *Rurſum necatis matribus natus eſt auſpicatior, ſicut Scipio Africanus prior, qui defuncta parente, quod exciſus utero in diem venerat, primus Romanorum Cæſar dictus eſt.* Solinum ſequuntur Volaterranus, Calepinus, Æneas Vicus, cenſentque illi Africanum primum omnium *Cæſarem* eſſe vocatum. Quin & eadem magni Salmaſii ſententia, nec non Ruperti in epiſtolâ ad Reineſium : quorum ille commentatur recte Plinium cepiſſe Solinum, illudque hoc dicere, Scipionem Africanum priorem, natum eſſe e necata parente, primumque Cæſarum ita vocatum, quod exciſus utero matris fuerit; quod tamen non ita ſeſe habet, cum ante bellum Samniticum

Claudius

Claudius quidam *Cæſar* exſtiterit : hic vero Ep. 44. Plinium ſcriptum reliquiſſe, & ex eo Solinum, *Scipionem Africanum primum Romanorum Cæſarem dictum* : & inde *Claudium* illum *Cæſarem*, quem Salmaſius ante bellum Samniticum vixiſſe ſcribit, refellit oſtenditque in marmore legi non CAESAR CLAVDIVS. C. F. ſed CENS. AP. CLAVDIVS; ut quod Æneas Vicus etiam ex Sigonio & Onuphrio obſervaverat : adeo ut mirum ſit Harduinum ſingulari audacia hanc emendationem ſibi quaſi vindicare; qui etiam de nomine *Cæſar* obſcure agit, nec clare ſatis explicat, qualis ſit genuinus Plinii ſenſus. Et quanquam maximę apud me auctoritatis ſint tanta nomina; nunquam tamen animum inducam credere Scipionem *Cæſarem* fuiſſe cognominatum; & arbitror Plinium dicere; felices eos eſſe, qui nati ſunt necatá, dum naſcuntur, matre, ut Africanum majorem, & *primum Cæſarum*, id eſt, primum eorum, qui ex Gente Julia *Cæſaris* cognomen tulit, & tertio *Manlium*, vel *Mancinum*, uti reſcribit Freinshemius ad Florum. Atque ita verba Plinii olim interpretatum eſſe Bartholomæum Fontium, Perſii interpretem, teſtatur Æneas Vicus; qui tamen ejus ſententiam amplecti non poteſt. Nam, uti notum eſt, exiſtimabant veteres primum *Juliorum Cæſarum* cognomen illud accepiſſe, quia cæſus erat ex matris utero : Spartian. in Ælio Vero : *Et quoniam de Cæſarum nomine in hujus præcipue vita eſt aliquid diſputandum, qui hoc ſolum nomen adeptus eſt*; CAESAREM *vel ab elephanto, qui lingua Maurorum Cæſar dicitur, in prælio cæſo, eum qui primus ſic appellatus eſt, doctiſſimi viri putant dictum; vel quia mortua matre, ventre cæſo ſit natus, vel quod cum magnis crinibus ſit utero parentis effuſus; vel quod oculis cæſiis & ultra humanum morem viguerit.* Ut Plinius dixit *primum Cæſarum*, ita Spartianus, *Cæſarem eum, qui primus ſic appellatus eſt*; non definientes, quis demum ille ex familia Julia fuerit. Poſteriores tamen decepti voce *Cæſaris*, quæ jam dignitatem notabat, ita C. Julium Cæſarem natum eſſe fabulantur; ut Servius ad lib. I. Æn. v. 291. Cedrenus, Suidas, Glycas, Auctor Chronici Alexandrini & Etymologici Magni; quos omnes ipſa Julii mater Aurelia refellit; quippe quæ enecta nato Cæſare non fuit, ſed tincta litteris & in loquendo elegans in excolen-

 do

do filio advigilavit, teſte Cicerone & Plutarcho in vita Julii; quæque apud judices omnia ex fide retulit, quæ acta erant inter Clodium & Pompejam Cæſaris conjugem, uti Suetonius c. 74. commemorat. Sed omnium graviſſime impegit Conſtant. Porphyrogen. lib. 1. Th. 11. ubi ſcribit, Sebaſtiam Armeniæ urbem nomen habere a Sebaſto vel Auguſto Cæſare Julio, qui primus imperium obtinuit, & *Cæſar* dictus eſt, quia cæſo matris utero erupit fremens inſtar catuli leonis. Quibus refellendis non immorabor, ne videar tanti Principis & majoribus rebus occupati atque diſtricti memoriæ petulanter illudere.

F I N I S.

STEPHANI LE MOINE

AD

GISB. CUPERUM

DE

MELANOPHORIS

EPISTOLA.

STEPHANI LE MOINE
AD
GISB. CUPERUM
DE MELANOPHORIS
EPISTOLA.

PUtabam, Vir Ampliſſime, eorum quæ apud te de Μελανοφόροις leviter tetigeram, te non amplius recordari. Illa, ipſe, verba & voces exiſtimabam, prætereaque nihil. Sed ecce memor urges, imo inſtas vehementer, & fidem & verba poſtulas liberari. Bene, fiat bonis avibus. Sed ſi dicenda non reſpondeant expectationi, hoc non tribuas intemperanti meæ ſcribendi libidini, quippe qui quantum potui ſcribere declinavi, ſed tuis geminatis efflagitationibus, & forſan rei dubiæ, & omnium oculis non ita patenti & obviæ. Μελανηφόροι ergo vox eſt quæ occurrit variis in locis. Non illam tamen quærerem in inſcriptione quæ exſtat Romæ, quam puto deſcripſerat Rigaltius, & poſtea cum Salmaſio quondam communicaverat. Legitur in poſterioris Commentariis ad Hiſtoriam Auguſtam, p. 180. Inſcriptionis initium tale eſt.

Ἐκ δέκα πέντ᾽ ἀνδρῶν Φοίβου τε φανηφόρος ἱρεὺς Κρήσκηνς.

Creſcens unus ex quindecim viris, & Phœbi ſacerdos φανηφόρος. Hic vir Eruditus pro τε φανηφόρος, μελανηφόρος legendum ſuſpicabatur: ſed gratiam illi facimus talis conjecturæ. Melius στεφανηφόρος legitur. Sacerdotes Phœbi non erant μελανηφόροι, ſed στεφανηφόροι, inſtar ſacerdotum Judaicorum qui Tiara & Corona ornari conſueverant. De στεφανηφόροις multa habet Seldenus ad marmora Arundelliana, quæ nec tempus, nec tua ſingularis eruditio patiuntur hic fruſtra tibi repræſentari. Exſtat vero vox μελανηφόροι in Inſcriptione Veneta, quam legere eſt 2. volumine de ſynedriis. Ea vero ſic ſe habet. ΓΑΙΟC &c. ΚΑΙ ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟΙ &c. ΙΣΙΔΙ-ΔΙΚΑΙΟΣ ΥΝΗΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Gajus* &c. & *Melanephori*, &c. *Iſidi juſtitiæ erexere*: ſic Seldenus, qui exiſtimat penultimæ vocis ſyllabas, male a ſe invicem ſeparatas, & legendum ΙΣΙΔΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ. *Iſidi juſtitiæ*: ſed non memini me legiſſe Iſida vocatam Δικαιοσύνην. Hoc gratis aſſerit Seldenus, & ſyllabis, & literis in Inſcriptione apparentibus deceptus. Sed laboranti iſti Inſcriptioni aliter ſuccurrendum exiſtimarem, & legendum ΙΣΙΔΙ ΚΑΙ ΟΣ. ΣΥΝΙΔΡΥΣΑΝΤΟ. *Iſidi, & Oſiridi ſimul ædificaverunt.* Nam Iſis & Oſiris in cultu fere ſemper ſociabantur. Erant σύμβωμοι, & eadem Collegia iis fere ſemper eadem ſacra faciebant. Eſt & alia Inſcriptio ubi etiam occurrit vox ΜΕΛΑΝΗΦΌΡΟC. Legitur apud viros eruditiſſimos, & Seldenus, loco laudato, eam non prætermiſit. Integram non repræſentabimus, ſed illius tantum verba, quæ ad inſtitutum noſtrum faciunt, vel quæ qualemcunque merentur emendationem. Ea vero talia ſunt. ΘΕΟΦΙΛΟΣ &c. ΜΕΛΑΝΗΦΟΡΟC ΤΗΝ ΚΟΝΙΑCΙΝ ΤΟΥ ΠΑCΤΟΦΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΓΡΑΦΗΝ ΤΩΝ ΤΕ ΤΟΙΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗC ΟΡΟΦΗC ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΛΥCΙΝ ΤΩΝ ΘΥΡΩΝ ΑΝΕΘΗΚΕΝ ΣΑΡΑΠΙΔΙ ΙΣΙΔΙ ΑΝΟΥΒΙΔΙ ΑΡΠΟΚΡΑΤΕΙ &c. *Theophilus* &c. *Melanephorus ſacelli hujus Tectorium, & parietum tectique picturam & portarum valvas dicavit Sarapidi, Iſidi, Anoubidi, & Harpocrati.* Quidam legunt ἔκλυσιν τῶν θυρῶν, alii λάυσιν, alii κάυσιν, vel ἔλαυσιν, vel ἔκαυσιν. Sed legendum ἔγκαυσιν τῶν θυρῶν, quia valvæ ornatæ erant pictura quæ vocabatur ἐγκαυστική. Non quidem ceſtro & veruculo, in ebore & cornu parata, quæ talis

picturæ

picturæ genera vocabantur etiam κεϛρωτὰ. Sed alia ἐγκαυϛικὴ, quæ ſiebat cera igne delibuta, & in qua variæ figuræ delineari ſolebant. Tali ἐγκαυϛικῇ fores ornabantur, & aliæ figuræ repræſentabantur. Tales variæ imagines Arte ἐγκαυϛικῇ paratæ, de quibus in Concilio Nicæno ſecundo mentio frequentiſſima. Tales & imagines Chriſti & Virginis memorantur ab Euangeliſta Luca, ſcilicet, effigiatæ apud Simeonem Metaphraſtem. Quod certe a veritate tam eſt alienum, quam certiſſimum ædium valvas talibus cereis imaginibus ἐγκαυϛοῖς, olim ornatas & decoratas fuiſſe. Auſon. Epigr. 25.

Ceris inurens januarum limina
Et atriorum pegmata.

Dicæarchus, τοῖς τῶν οἰκιῶν προθύροις, καὶ ἐγκαύσμασι κάλλιϛα κατεσκευασμένη. *Foribus & encauſtis operibus egregie ornata.* Unde corrigendus Vitruvius, apud quem legitur, *ipſaque forium ornamenta non fiant Ceroſtrota.* Legendum *Ceſtrota*, ceſtro inuſta. Nam fores ſolebant etiam imaginibus cera inuſta paratis ornari, ἐγκαυϛικοῖς. Unde operarii dicebantur *Encauſtæ.* Et opera ἐγκαυϛὰ. Hinc Phaëton Encauſtus apud Martialem.

Encauſtus Phaëton tabula depictus in hac eſt.
Quid tibi vis, Dipyron, qui Phaëtonta facis?

Ergo legendum in inſcriptione ſuperiori τῶν θυρῶν ἔγκαυσιν, non καῦσιν, λαῦσιν, aut ἔκλυσιν. Ibidem memoratur κονίασις τοῦ παϛοφορείου. Quid eſſet paſtophorium, ſciſcitari videbaris, cum tibi Muſiſque tuis adeſſem in Locupletiſſima Bibliotheca tua : occurrit vox iſta, ſed corrupta, ter in Gloſſis Iſidori. *Sabarium Atrium Templi.* Et, *ſafarium Atrium Templi.* Et, *Paſtorium Atrium Templi.* Proculdubio in ultimo hoc loco legendum *Paſtophorium.* Sic etiam lego in aliis duobus locis. Scio quoſdam legere *ſacrarium.* Alios ſabarium, a zaba, unde Σαβαρεῖον apud Græcos recentiores, quaſi armarium, & locus armis ſervandis deſtinatus. Vel a ציבור vel צבר, congregatio, & congregare, quod in iſtis locis conventus populi & congregationes haberentur. Si vox *ſafarium* ſervanda foret, mallem illam derivare a ספר, quod notat librum, adeo ut *ſafarium* notet *locus in quo libri ſacri olim reconderentur.* Sed in iſta voce videor mihi animadvertere veſtigia vocis paſtophorii, quæ cum per compendium ſcripta fuiſſet, pſaphorium, facillime potuit in *ſapharium* deflectere. Nam revera apud Iſidorum

rum idem notat & *paſtophorium*, & *ſapharium*, nimirum Atrium Templi. Nam non notat Chorum, ut voluit non nemo; imo Atrium Templi, Appendices quaſdam Templi, cellas, Exedras, conclavia, quæ nullus bonæ mentis pro Choro Eccleſiæ accipiat. *Paſtophorium* vero fit a παστὰς, vel παστός, quæ voces notant vel Thalamum, vel velum. Hinc Venus παστοφόρος, quod Thalamis præeſſet. *Paſtophori* vero, qui Thalamis Deorum præerant, vel qui in Thalamis ædium ſacrarum, Feſtis Numinibus dicatis, ſolebant commorari, vel ſaltem aliquando ſomnos & cibos carpere. Dicebantur & *Calybitæ*. *Huc, Calybita, veni,* in Carmine Copæ Syriſcæ. A *calyba*, quod idem eſt ac παστὰς, Tentorium. *Sunt Topia & Calybæ*, in eodem carmine, id eſt Thalami, Tentoria, unde Καλύβη φοίβου, Tentorium, & ſella Apollinis, quod idem eſt ac Paſtophorium. A Thalamis ergo ſacris, vel velis variegatis, & diverſis coloribus diſtinctis & vermiculatis, dicebantur Paſtophori, & loca, ubi habitabant, Paſtophoria, quaſi loca Paſtophoris deſtinata, & variis velis obducta & ornata. Paſtophoriorum mentio frequentiſſima apud LXX interpretes, & ſumitur pro לשכה Conclavi, quæ vox Hebraica etiam Græca evaſit: nam dicitur etiam Leſca vel Leſche. Λέσχη apud Heſiodum, ἐπαλέα λέσχην; occurrit & apud Herodotum, & Ælianum. Magnum Etymolog. λέσχαι παρὰ Βοιωτοῖς, τὰ κοινὰ δειπνητήρια. *Leſchæ apud Boëotos loca ubi convivabantur*. Imo, ubi ad confabulandum conveniebant, & ad opera ſua legenda, recitanda, & cum aliis communicanda. Ideo vocabantur etiam Ωδεῖα. Et hinc etiam λεσχηνεύεσθαι, *Confabulari*: & λεσχηνεώτης apud Laërtium de Thalete. Latine, cella, conclave, Taberna, Græce παστοφόρειον. Quod notat Collegium paſtophororum, & locum etiam ubi conveniebant. Vox uſitata apud Ægyptios & quæ a LXX interpretibus ſæpe etiam uſurpatur. A, παστὰς, vel παστὸς, factum παστοφόρειον, nimirum a cella & velo ante cellam oppanſo. Hinc tamen non factum Paſtor, quod voluit vir eruditus, qui exiſtimat, vel ſaltem ſuſpicatur tertium Librum Maccabæorum vocari Paſtora vel Paſtorem, quia ſummus ſacerdos ibi repræſentatur intercedens & orans in Paſtophorio, & cella quadam ſacra, Templique quodam conclavi. Unde, inquit, a Paſtophorio vel a παστὰς, potuit denominari liber iſte, Paſtor, quem memorat Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Sed fallitur vehe-

vehementer; non ibi loquitur Hieronymus de 3. libro Maccabæorum, ſed de Libro Hermæ, qui Paſtor vocabatur, quia in illo continentur variæ revelationes, quas Auctor dicit ſibi declaratas ab Angelo qui ſpeciem paſtoris referebat. A ſpecie revelantis facta Libro denominatio, & intelligendus eſt Liber Hermæ, in veteri Eccleſia notiſſimus, non vero tertius Liber Maccabæorum, qui ἀπὸ τῆς παστάδος, vel παστοφορίου nomen adeptus fuerit. In eo tamen probandus Junius, quod παστοφόριον pro æde ſacra acceperit, & Conclavi, ſeu cella Templo contigua. Nam vani ſunt tam quam qui maxime, qui exiſtimant παστοφόριον notare arculam in qua ſacra Euchariſtia recondebatur, & pro ægrotis & abſentibus aſſervabatur. Hoc putant ſe colligere ex Conſtitut. Apoſtol. Clementis, l. 8. c. 13. ὅταν πάντες καὶ πᾶσαι μεταλάβωσι, οἱ Διάκονοι λαβόντες τὰ περισσεύματα εἰς παστοφόρια εἰσφερέτωσαν. *Cum omnes communicaverint, Diaconi reliquias transferant in Paſtophoria.* Sed quid hæc ad Tabernacula & Ciboria in quibus hodie Euchariſtia apud Latinos aſſervatur? An hoc moris erat temporibus Apoſtolicis? An vox παστοφορίου alicubi iſto ſenſu uſurpatur? Imo vero, apud ipſum Auctorem Conſtitut. Apoſtol. l. 2. c. 58. παστοφόρια ſumuntur pro Cellis & conclavibus quæ ad latera Templi debebant ædificari. Adeo ut nunquam Auctori in mentem venerit repoſitorium ſacræ Euchariſtiæ hoc in loco notare. Eodem ſenſu accipit quo fecerunt LXX interpretes, Theodotion, & alii, & apud illos nihil aliud notat quam Exedram & cellam ſacram. Uſu tamen obtinuit ut ſumeretur etiam pro ædificio quodam, ſive ſacro, ſive communi. Quod patet in loco Chronici Moſomenſis. *Locus enim non tam naturali munitione firmus, quam humano labore, & opere manuali factus, modo aggere, modo paſtophorio.* Neque enim vocem, *paſtophorio,* ſollicitandam exiſtimo, quæ mihi bene ſe habere videtur; cum ibi notet ædem, Tentorium, Turrim, Arcis quoddam diminutivum, quo locus iſte munitus tueri facile ſe poterat. Sed tamen proprie dicitur de cellis & conclavibus ſacris, quæ quia manſionibus ſacerdotum erant deſtinata, vel aulæis & velis obducta, dicebantur ἀπὸ τῆς παστάδος, vel ἀπὸ τοῦ παστοῦ, paſtophoria. Imo facile crediderim iſtas ædiculas & cellas primo fuiſſe portatiles, & ambulatorias, ut ita dicam, quæ modo figebantur & explicabantur, & modo complicabantur, inſtar Tabernaculi Judæorum, quod cum a Levitis ferri & bajulari ſoleret, ſic & Tabernacula Deorum Gen-

 tium,

tium, a ſuis myſtis & ſacerdotibus bajulari conſueverant. Unde forſan Paſtophori, & Auleorum ſacrorum & velorum portatores, ab aliis vocabantur. Niſi forſan hanc ſortiti fuerint denominationem a velis Numinibus ſuis conſecratis, & in quibus tanquam in Tabulis pictæ erant Deorum effigies. Nam talia erant olim vela falſis Numinibus dicata, præcipue in Ægypto. Hinc πέπλον Iſidis, adeo decantatum, & nulli fere non dictum, & de quo forſan locus iſte Claudiani πολυθρύλλητος.

——— *Et quicquid inane*
Nutrit in Iſiacis quæ pingitur India velis.

Alii legunt *Judaicis*, Alii *Attalicis*, Alii *Idæis* Alii *Niliacis*. Sed ferri poteſt noſtra lectio. Iſis erat Terra. In illius velis Terra repræſentabatur, & quælibet Regio ornata ibi videbatur rebus quibus natura loci uberior credebatur. Cum vero India monſtrorum haberetur feraciſſima, ideo varia incredibilia, prodigioſa, & inania alere fingebatur. Inter iſta vero Iſidis vela, unum ſacrum habebatur, & præcipuum, quod diebus quibuſdam feſtis, & ſolennioribus κομασίαις, ut loquitur Clemens Alexandrinus, ab Hierophantis portabatur. Unde forſan nomen adepti ſunt & παςοφόροι dicti, de quibus Diodorus Siculus, Apulejus, & alii. Ab illis dictum paſtophorium. Heſychius παςοφόειον, τὸ τῶν παςὸν φερόντων. *Paſtophorium locus eorum qui velum portant.* Velum Minervæ, vel Iſidis, vel alterius cujuſdam numinis. Cum vero velum Iſidis Terram repræſentaret, & fundus, ut ita dicam, inſtar Terræ, eſſet nigri & obſcuri coloris, ideo forſan illius παςοφόροι, dicti ſunt μελανηφόροι: nam revera μελανηφόροι Iſidis cultui præcipue addicti erant, ut ex ſupra memoratis inſcriptionibus cuivis conſtare poteſt. Iſidis peplum & velum maxima parte nigrum erat, & ipſa Iſis etiam nigra repræſentabatur. Nam Terra Iſidis nomine deſignabatur, & præcipue Ægyptus, quæ dicebatur Ægyptus, & Ηερία, & Αερία a nigredine, & fuſco & luteo colore. Et Ceres quæ eadem erat cum Iſide, & quæ pro Terra ab Ethnicis colebatur, dicebatur etiam nigra, & veſte nigra induebatur. Pauſanias in Arcadio p. 240. Ἐπὶ Σίμου τοῦ Φιγάλου βασιλεύοντος, ἠφανίσθη Φιγαλεῦσιν ὑπὸ πυρὸς τῆς μελαίνης Δήμητρος τὸ ἀρχαῖον ξόανον. *Regnante Simo Phigali filio conſumptum eſt igne apud Phigalenos vetuſtiſſimum nigræ Cereris ſimulachrum.* Et ibid. infer. p. 271.

Δήμητρος

Δήμητρος δὲ ἄντρον αὐτόθι ἱερὸν ἐπίκλησιν μελαίνης. *Ibi eſt antrum Cereris, cognomento nigræ.* τὸ δὲ ἀπὸ τούτου λέγουσι, θυμῷ τι ἅμα εἰς τὸν ποσειδῶνα, αὐτὴν γὰρ ἐπὶ τῆς περσεφόνης τῇ ἁρπαγῇ πένθει χρωμένην, μέλαιναν ἐσθῆτα ἐνδῦναι, καὶ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο ἐλθοῦσαν, ἐπὶ χρόνον ἀπεῖναι πολύν. *Quod ideo factum dicunt, quod Ceres ira percita contra Neptunum, & dolore, & luctu ob raptum Proſerpinæ, veſtem nigram induerit, & in antrum iſtud ſe abdiderit, & per longum temporis ſpatium latuerit.* Μέλαιναν δὲ ἐπονομάζεσθαι φασὶν αὐτὴν, ὅτι καὶ ἡ θεὸς μέλαιναν τὴν ἐσθῆτα εἶχε. *Cererem vero nigram dici ferunt, quod veſtem nigram induerat.* Terra ergo, ſive Ceres, ſive Iſis, nigra cum diceretur, ii qui illius ξόανον bajulabant, vel illius veſtem, aut peplum, aut velum, portabant, jure dicebantur μελανηφόροι, & a Deæ quam colebant nomine denominationem ſuam accerſebant. Sicut vero Iſis nigra vocabatur, Oſiris etiam ſeu Nilus niger dicebatur: & forſan ab Iſide, & Oſiride, Melanophori prima origine nomen ſuum derivarunt. Nam Oſiris etiam ſtatua nigra colebatur, ut videre eſt apud Plutarchum. Et revera, Oſiris nigrum notare videtur. Fluxit enim a voce שׁיור, *Sior*, quo nomine deſignatur Nilus in ſacra ſcriptura. שׁיחור vero notat nigrum.

Nam viridem Ægyptum nigra fœcundat arena,

apud Poetam. Unde dicebatur μέλας Græcis, & Melo Latinis. Feſtus, *Melo alio nomine Nilus vocatur.* Servius ad 4. Georg. *Antea Nilus Latine Melo dicebatur.* ad Æneid. 1. *Ennius dicit Nilum, Melonem vocari.* ad 4. Æneid. *Atlas Telemon dicitur ſicut Nilus Melo.* Quę vox reddenda Symmacho l. 1. Epiſt. 8. ubi legitur, *Moſella*, nimirum ab Auſonio celebrata & decantata, *eſt Ægyptio Nilo Major.* Sed in variis codicibus legitur, *Ægyptio Melone major.* Quam vocem cum Librarii quidam ignorarent, & Ægypti celeberrimum fluvium nomine Nili tantum noſſent, Melonem in Nilum facile commutarunt, optime tamen ſcriptum erat Melo. Nam ſic Nilus Græcis dicebatur, ſeu Melas. Scilicet a nigredine, qua illius aquæ Limoſæ & Lutoſæ colorabantur; unde & Oſiris, ſeu Syris, ſeu Sior dicebatur: & ideo Nilo ſtatua nigra dicabatur, & ab Ægyptiis colebatur. Pauſanias in Arcad. Ποιεῖται δὲ πλὴν τοῦ Αἰγυπτίου Νείλου, ποταμοῖς τοῖς ἄλλοις, λευκοῦ λίθου τὰ ἀγάλματα. τῷ Νείλῳ δὲ, ἅτε διὰ τῆς Αἰθιόπων κατιόντι εἰς θάλασσαν, μελάνου λίθου τὰ ἀγάλματα ἐργά-

 ζεσθαι

ζέϑαι νομίζουσιν. *Aliis Fluminibus, præterquam Nilo, ſigna & ſimulacra lapidea alba dicari conſueverunt. Sed Nilo ex Æthiopia ruenti, ſigna & ſtatuæ conſecrari ſolent lapidis nigri.* Unde ſacerdotes Cereris, Iſidis, Oſiridis, Nili, Melanophori dici potuerunt. Forſan etiam quia nigris veſtibus erant induti, ut modo ingerebam, cum apud te primo de Melanophoris ſermo inſtitueretur. Nam in quibuſdam ſacris & feſtis luctuoſis, ſacerdotes nigris veſtibus erant induti. In omnibus fere ſacris Albus color uſurpabatur; apud Hebræos, Ægyptios, alios, nihil frequentius. Hinc Alba & Candida turba, linigeri, &c. pro ſacerdotibus. Exemplorum tanta meſſis, ut intempeſtive tibi diligens viderer, ſi tibi harum rerum ita conſcio, illa nunc obtruderem. Videantur Rabbini ad Codicem Joma, Hieronymus, Plinius, Apulejus, Ovidius, Artemidorus, & alii. *Albus color*, inquit Cicero, DIS *decorus eſt.* Sic & illorum cultoribus. Horat. l. 2. Serm. Saty. 2.

Ille Repotia, Natales, alioſque dierum
Feſtos albatus celebret.

Perſ. Satyr. 2.

——— *Negato,*
Juppiter, hoc illi, quamvis te albata rogarit.

Decorus erat etiam ſacerdotibus, qui, in ſacris, fere ſemper albis veſtibus uti ſolebant. Aliquando tamen & nigris. Seneca in Oedip.

Vates amictu corpus & frontem quatit,
Lugubris imos palla perfundit pedes.

Sic etiam Bellonarii, ſeu Bellonæ ſacerdotes, apud Tertullianum de pallio, *cum ob diverſam affectionem*, id eſt (diverſam ſuffectionem, confectionem, infectionem, diverſum colorem quo veſtes infectæ & ſaturatæ erant,) *tenebricæ veſtis, & tenebrici ſuper caput velleris, in Bellonæ montes fugantur.* Sic legendum locum exiſtimarem, non vero *mentis fugantur*, ut voluit vir maximus; nam revera Bellonarii efferati, & fanatici, in fanis furore correpti, per montes, valles, ſilvas, bacchantes graſſabantur. Erant vero tecti tetricis velleribus, & induti veſtibus Tenebricis, id eſt nigris quæ furentibus iſtis moribus erant omnino congruæ. Talis erat, *Atratus ille ſenex*, de quo Suetonius in Galba c. 18. Iiſdem etiam veſtibus utebantur iſti Camarim de quibus ſtatim verba faciebam, cum de Melanophoris primus quæſtionem moveres.

Cama-

Camarim erant ſacerdotes de quibus in S. Scriptura mentio non uno loco. Videatur 2. Reg. 23. 5. Oſe x. 5. Sophon. 1. 4. ubi vox iſta redditur vel per Æditnos, vel per ſacerdotes & Deorum miniſtros. Poſſet addi locus Jobi 3. 5. ubi Jobi patientia victa, de die ſuo natali in has prorumpit voces, *Terreant illam*, כמרירים יום. Reddunt multi interpretes, *amaritudines*, adeo ut amariſſimam iſtam diem denotet Jobus impatiens, & illius memoriam ſemper acerbiſſimam apud poſteros exoptet. Sed iſti ſententiæ non poſſum fidem alligare meam, & mallem reddere כמרירים, quaſi Camarim, Pontifices, Sacerdotes, Auſpices, ut quidam reddiderunt iſtam vocem, qui præfecti dierum erant, fauſtos & infauſtos dies indicabant, & infelices, ἀπρέκτους, ἀπαισίους, ἀποφράδας, rogantibus declarabant. In Ephemeridibus notabantur dies iſti apti & inepti ad res agendas & auſpicandas. Talis erat Tabula in ædibus Trimalcionis apud Petronium. Ephemeris dicitur

——— ——— *Tritas*

Cernis Ephemeridas.

Notabantur in Kalendariis dies iſti κακοὶ & πονηροὶ, inepti ad ἐργασίαν & πραγματείαν. Dicebantur & Ægyptiaci, de quibus Auguſtinus in Epiſtolam ad Galatas, & eo nomine etiam veniunt memorati in Kalendar. veteribus Romanorum. Male in vetuſtioribus ſcribitur, DIES ÆGEP. Legendum DIES ÆGIP. Dies Ægyptiaci, ut bene & integre ſcribitur in Kalendario tempore Conſtantini, vel Conſtantini filiorum, ſcripto, & ab Herwarto, Bucherio, Petavio, Lambecio jam dudum publicato. Dies Ægyptiaci ſunt dies infauſti & infelices, inter quos Jobus natalem ſuum diem optat impoſterum recenſeri, ab iis qui iſtis diebus annotandis vacabant & præficiebantur. Vocat vero illos Jobus כמרירי, ab eadem voce כמר quæ ſacerdotes & Auſpices deſignabat, a כמר quod *Atrum* eſſe, & *nigrum* ſignificat, quia iſti Pontifices, & Sacerdotes atris, & nigris veſtibus ſolebant incedere, & in ſacris ritibuſque ſuis magicis, ſe conſpiciendos præbere. Ab eadem voce כמר fluxit denominatio *Cimmeriorum*, non tantum Septentrionalium, apud Scythas, & ad Boſphorum, ſed Cimmeriorum Campanorum, juxta Cumas & Baias ad Avernum lacum, ſitorum, qui lucem fugere credebantur, & antra ſpeluncaſque ſubire, ibique vivere, inſtar Troglodytarum. De his Homerus in Odyſſ.

Lycophron, Euſtathius, Strabo ex Ephoro, Plinius, & alii. Sed ſi Cimmerios a כמר derivari conceſſerim, non eadem facilitate concedam vocem Camillus fluxiſſe a voce כמר. Sic volunt quamplurimi viri graves & eruditi. Nam ſicut כמר notat ſacerdotem, ſic Camillus notat ſacerdotem & Deorum miniſtrum. Eſt vox quæ frequenter occurrit. Non tamen quærenda apud Auctorem Originum Conſtantinopolitanarum loco quem Lambecius & Combefiſius non intellexerunt. Neſcio an laboranti loco ſanando operam male collocaverim, penes te & tui ſimiles erit arbitrium & judicium. Sic vero ſe habet afflictiſſimus iſte meo judicio locus, Συλβάνος ὁρῶν τὴν μεσημβρείαν ζώδιον, εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ κάμου δίκην κεκμηκότος, ἔφη, καλὸς ὁ στοιχειωσάμενος, καιροὶ γὰρ ἐπὶ τούτου ἀγόνατοι ἔσονται. Lambecius iſta verba ſic corrigit & reddit. *Silvanus videns ad meridiem ſignum in ſublime tollens genu curvum inſtar feſſi*, *loco* κάμου legit καμπτὸν. Combefiſius vero ea ſic reddenda exiſtimat. *Silvanus ad meridiem ſignum poſitum videns, ſublato in altum genu, ut pœne feſſis pueris mos eſt, præclarus es, cujus hoc ſignum ac figura eſt, ſub quo nimirum & tempora ingeniculata ſint futura.* Loco κάμου legit καμίλλου. Exagitans vero emendationem Lambecii ſic ſuam aſſerit & vindicat. *Ineptus eſt auctor ac ſuperfluus ſi* καμπτὸν *ſcripſit. Malo ergo* κάμου, *poſitumque exiſtimo* ἀντὶ τοῦ Καμίλλου, *ut ſolent Græci vel augere ſyllabas vel elidere.* Κάμιλλος *autem quid Græcis & Latinis, exploratum eſt. Nempe* παῖς ἀμφιθαλής. *Quem patrimum matrimumque & puberem interpretantur. Sic præcipue dicti ſacrorum miniſtri ac ſacrificulis adſtantes pueri. Ipſe Hetruſcis Mercurius, quod Deorum miniſter. Sic pueri magnatum miniſtri, quos ſic incompoſite genu paſſim levare ac flectere, velut tædio laſſitudiniſque impatientia, quiſque videat.* Hæc Lambecianis non ſunt meliora, & amborum nullus loci lectionem & ſenſum mihi videtur aſſecutus. Quem ſic legendum potius exiſtimarem, Συλβάνος ὁρῶν ζώδιον εἰς τὸ ἄνω τὸ γόνυ Ἑρμοῦ δίκην τετμηκὸς vel τετμηκότος. *Videns ſignum & ſtatuam ſupra genu ſciſſam & truncatam inſtar ſignorum & ſimulachrorum Mercurii*, quæ erant ἄνω τὸ γόνυ τετμηκότα. Nam Mercurii, & ἑρμαῖοι λόφοι, tantum ſuperiorem hominis partem referebant, minime vero inferiorem, & erant prorſus ἀγόνατοι. Sic etiam ſimulachrum iſtud in quod Sylvanus oculos converterat εἰς τὸ ἄνω γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, nam laſſi &

feſſi

ſeſſi non ſunt ita genu levato, & in altum ſublato. Deinde tales ſeſſi & ſitu incompoſiti non dicerentur ἀγόνατοι, ſine genibus, nec poſſent eſſe figura temporum ἀγονάτων, & ſeculi duri & ferrei. Et tamen ſimulachrum iſtud repræſentabat καίρους ἀγονάτους, quod liquido comprobat revera ſignum fuiſſe ἀγόνατον. Nimirum Ἑρμοῦ δίκην, *inſtar Mercurii*, qui ſine cruribus, tibiis, pedibus, ſolebat repræſentari. Unde jure dici poterat ἀγόνατος, & aptus erat ætati duriori figurandæ & indicandæ. καιρὸς ἀγόνατος, *ſeculum rigidum, inflexibile*, in quo affectus adeo ſævi, ut nullo modo moveri, curvari, cicurari poſſint. Sic πύλαι ᾅδου dicuntur ἀγόνατοι, quia curvari & flecti non poſſunt, nec habent genua tangenda, more ſupplicantium opem, favorem, miſericordiam implorantium. Ideo illis *fabæ* comparantur in ſymbolo Pythagoræ, ubi ſuos a fabis abſtinendum eſſe docet. Φησὶ γὰρ Ἀριστοτέλης, apud Diogenem Laërtium in vita Pythagoræ, αὐτὸν, Pythagoram, παραγγέλλειν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ὅτι ὅμοιοι ᾅδου πύλαις, ἀγόνατον γὰρ μόνον. *Ariſtoteles dicit Pythagoram a fabis abſtinendum monuiſſe, quia ſunt ſimiles inferni januis, ſunt enim ſolæ infœcundæ.* Sic vulgo interpretes. Sed hic infœcunditatem fabarum notari non exiſtimo, & inferni januarum. Sed potius quod ſint *ſine genu, ſine miſericordia*, & ad illas flectendas lachrymæ volvantur inanes. Sunt ἀγόνατοι, *ſine genibus*. Hoc ex parte vidit Porphyrius de Antro Nympha. Κυάμοις οὐκ ἐφιζάνουσιν, οὓς ἐλάμβανον εἰς σύμβολον τῆς κατ' εὐθεῖαν γενέσεως καὶ ἀκαμποῦς. διὰ τὸ μόνον σχεδὸν τῶν σπερματικῶν δι' ὅλου τετρῆσθαι, μὴ ἐγκοπτόμενον ταῖς μεταξὺ τῶν γονάτων ἐμφράξεσι. *Non fabis inſident, quas generationis continuæ, rectaque ſerie progredientis, ſymbolum ſtatuebant. Quia fabæ ferme ſolæ inter omnia quæ ſeruntur, ſcapo pertuſo & perforato ſunt, nullis internodiorum obturationibus inciſæ & interceptæ.* Hic, ſecundum Porphyrium, fabæ dicuntur ἀγόνατοι, quod non haberent internodia, articulos, genua, quod inclementiam & inexorabilitatem videtur innuere. Sic ſignum iſtud de quo ſupra, erat ſine genibus, ad καίρον ἀγόνατον deſignandum, erat ipſum ἀγόνατον, non vero ἄνω καμπτὸν γόνυ, & erat ἄνω τὸ γόνυ τετμηκὸς, non κεκμηκὸς, denique erat Ἑρμοῦ δίκην, non vero Καμοῦ vel Καμίλλου. Sed ſi Camillus in iſto loco non inveniatur, millies tamen alibi occurrit. Dionyſii Halicarn. A. R. L. II. ταῦτα καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπηρετοῦν ταῖς ἱερεῦσι οἱ λεγόμενοι παρὰ Ρωμαίων Κάμιλλοι. *Hæc mini-*

 ſteria

ſteria eodem modo ſacerdotibus præſtabant, qui a Romanis dicuntur Camilli. Plutarch. in Numa. Καὶ τὸν ὑπηρετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον. *Florentem puerum, patrimum & matrimum, Jovis ſacerdoti miniſtrantem, Camillum dici.* Statius Tullianus de vocabulis Rerum apud Macrob. ait, *Tuſcos; Camillum vocare Mercurium, quo vocabulo ſignificant præminiſtrum Deorum.* Feſtus, *Antiqui, miniſtros, Camillos dicebant.* Quod etiam apud Servium invenitur ad XI. Æneid. ſic in Gloſſis Philoxeni. ἱέρεια *Camilla.* Nimirum ſacerdos, ſacrificula, quæ ſacris miniſtrabat; ut *Camilli* erant ſacerdotes, non a Camarim, כמרי, ut volunt viri eruditi, ſed a voce Arabica quæ miniſterium, & miniſterium ſacrum notat. Nam خدم *Cadam* notat ſervire, & خدمالله *Cadmala* eſt *ſervus Dei.* Jdeo Mercurius dicebatur etiam Cadmillus. Lycophron in Caſſandra

> Βουλαῖς ἀνάγνοις, ἃς ὁ Καδμίλου γόνος
> Ἤρτυσε.

Conſiliis impiis & ſceleſtis quæ filius Cadmili paraverat. Non eſt ſollicitanda vox Καδμίλου ut voluit Murſius, qui pro Καδμίλου, Κασμίλου legendum exiſtimavit. Recte legitur *Cadmilos.* Phavorinus, Κάδμος οὐκ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ ἐπίθετον, οὗ παράγωγον Κάδμιλος παρὰ Λυκόφρονι. *Cadmus, non tantum eſt proprium nomen, ſed eſt & Mercurii epithetum, a quo deducitur Cadmilus apud Lycophronem.* Bene eſt quod *Cadmilum* legat, quod Murſii emendationem temerariam prodit. Sed male quod a Cadmo, Cadmilum derivatum afferat tanquam diminutivum. Non eſt a Cadmo, non eſt a כמר ſed a خدمالله *Cadmala* quod notat ſervum Dei, ſicut Θεόδουλος apud Græcos, *Gotſchalcus* apud Germanos, *Abdala,* ſeu עבד אלה apud Hebræos. Sic etiam خدمالله *Cadmala*, unde *Cadmilus*, quod deinde in *Caſmilus*, & *Camillus* deflexit. Quod confirmatur egregio loco Gloſſarii Syro Arabici ܟܘܡܪܐ inquit, eſt الحبر خادم الله *ſacerdos, ſervus Domus Dei, vel* خادم الله *ſervus Dei, Cadmala.* Camar vero notat revera ſacerdotem & ſacrificulum, ſed alia eſt iſtius nominis ratio. Nam notat proprie *nigreſcere & atrari*, unde ſacerdotes iſti vocabantur *Camarim*, quaſi nigri & atrati, & induti veſtibus tenebricis, ut loquitur Tertullianus. Kimchius in 2. Reg. 23. הכמרים והכהנים שניהם עובדים עז אלא שמשתווין בלבושם כי הכמרים לובשים שחורי׳ לפי נקראו כמרים.

כמרים. *Camarim & Cohanim utrique ſerviebant idololatriæ & cultui peregrino, & veſtimentis ſuis tantum erant diſtincti. Nam Camarim veſtibus nigris erant induti, & ideo dicuntur Camarim.* Kimkius ad Sophon. C. I. הכמרים הם לובשים שחורי״ *Camarim erant induti veſtibus nigris.* Quod erat indicium falſorum ſacerdotum, qui idolorum cultum curabant & promovebant. Sacerdotes veri numinis *Albis* induebantur, præcipue ii quibus de Genealogia ſua ſacerdotali controverſia non poterat moveri. Qui vero inter ſacerdotes veros volebant irrepere, & temere recenſeri, & originem ſuam ex tribu Sacerdotali & Levitica non poterant vindicare & aſſerere, illi a ſacerdotio removebantur, & tanquam pſeudo-ſacerdotes, nigris induebantur, ut ab aliis, quos albus color ornabat, facile diſtingui poſſent. Talmudici in Tractat. Middot. וכהן שנמצא בו פסול לובש שחורים דמתעטפ שחורים ויוצא והולך לו שלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומתעטפ לבנים נכנם ומשמש עם אחין הכהנים. Hæc Latine ſic ſonant apud Conſtantinum l'Empereur, Tractat. Talmud. Middot. p. 177. *Sacerdos in quo inveniebatur vitium*, ſive in corpore, ſive in natalibus, *induebat ſibi atras veſtes, ac atris involvebat ſe, itaque egreſſus abibat. Cui vero non erat vitium, induebat ſibi veſtes albas, ac ſe albis involvebat, & ingreſſus miniſtrabat cum ſacerdotibus fratribus ſuis.* His gemina leguntur apud Maimonidem in Bait Hammikdaſch c. 6. בית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגוית ודנין את הכהונה ובודקין את הכהונה ביוחסון ובמומין כל כהן שנמצא פסול ביוהסי לובש שחורים ומתעטפ שחארים ויוצ מן העזרה וכל שנם צא שלם וכשר לובש בלבנים ומשמש עם אחיו הכהוים *Conſeſſus magnus ſedes habet in conclavi lapideo, judicant de genere ſacerdotali, & inquirunt de natalibus ſacerdotum, & de vitiis eorum: ſacerdos quicunque reperitur natalibus inquinatus, induit veſtes nigras, quibus amictus egreditur ex Atrio. Quicunque vero reperitur perfectus, & legitimus, induit veſtes albas, quibus itidem amictus ingreditur, & ſacro miniſterio fungitur cum fratribus ſuis ſacerdotibus.* Ad quam conſuetudinem, inter Judæos uſurpatam, forſan alluditur Apocal. c. 3. verſ. 5. Ὁ νικῶν, οὗτος περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς. *Qui vicerit ille veſtietur albis*, & verſu ſuperiori, περιπατήσουσι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς, ὅτι ἄξιοί εἰσι. *Incedent mecum in albis, quia digni ſunt.* In Templo meo ſe ſiſtent, & Altaria mea

 circun-

circundabunt, albis amicti veſtibus, quia digni inventi ſunt iſto habitu & decore. Nam in illis nulla vitia reperta ſunt, & illos Dei eſſe ſobolem, & ex cœlo originem ſuam derivare, & arceſſere, accuratioribus exploratoribus evidenter conſtabat. Ac proinde digni ſunt qui inter veros ſacerdotes recenſeantur, & albis amiciantur, ut ſacerdotes veri Dei. Nam revera Sacerdotes Hebræi albis induebantur. Hinc eſt quod multi aſſerant Apoſtolos, qui locum ſacerdotum ſub lege nova impleverunt, dictos vulgo *Albos* apud Arabes. Et revera frequentiſſime vocantur حواريين *Auariin*, quod *albos* notare cenſuerunt viri doctrina & eruditione conſpicui. Videantur Acta Apoſtolorum, Alcoranus, Avicenna, Auctor Arabs vitarum Apoſtolorum, & alii, ubi Apoſtoli frequenter vocantur الحواريين, id eſt *albi*. De nominis ratione ſic olim pronuntiarunt viri magni hujus Athenæi φωςῆρες ſplendidiſſimi, quondam præceptores mei, l'Empereur, & Golius. l'Empereur rogatus de voce حواريين ſic reſpondebat. *Vertere licet puri, electi, magnates, denique Apoſtoli. Etenim eſt a* חור, *quod primo in variis linguis album ſignificat. Albedine autem puritas & ſanctitas indigetatur. Quia vero albæ veſtes erant magnatum, ideo Heroës, & primarii, iſto nomine veniunt, quaſi illuſtres dicas, valde enim albicantia lucida eſſe ſolent. Qualia cum optime videri queant, ipſum verbum & intueri & proſpicere ſignificat. Hinc eligendi notio. Itaque Apoſtoli merito iſto veniunt nomine, quia primi puritate, 2. præcellunt reliquis, 3. atque a Chriſto electi, 4. ut proſpiciant aliis.* Hæc vir ille doctiſſimus, quibus doctrina non cedunt ea quæ ad Suratam 61. Alcorani quondam commentabatur præſtantiſſimus Golius. Sic enim ille. *Dicuntur Havariin, a voce Havar quæ candorem notat. Id eſt albati, & candidi. Sunt illi qui in Jeſum primo crediderunt numero* XII. *Traditur vero a quibuſdam eos candidandis veſtibus operam dediſſe, fullonum inſtar; ſic Gelaldinus. Hoc nugatorium eſt, inde natum quod eadem dictio Havariion, vulgato uſu fullonem notat. Attamen ipſo nomine dicti videntur Apoſtoli, ceu Chaldaice* חִוָּרִין *candidi, vel quod ſinceri amici & miniſtri Chriſti, vel quod albas induti ſtolas pingerentur in Oriente. vel quaſi* φωτίζοντες, *vel* φωτιζόμενοι, *id eſt prælucentes aliis, aut illuminati, vel pro* חורין *principes, Jerem.* 29. 6. Eadem etiam fere habet eruditus Anglus Thomas Gravius Notis ad Verſionem Perſicam Euangeliorum

rum. In ea quippe Matth. 8. 21. occurrit etiam vox *Havarion*. Ad quam vocem ſic Gravius. حواري, *Havaria Fullonem ſignificat, & credunt Muhammedani Apoſtolos, non piſcatores, ſed Fullones fuiſſe. Sic Gilaldinus celebris apud illos ſcholiaſtes, cujus verba hic apponam, ad Surat. 3. Alcorani* وقيل قصارين يحورون الثياب يبيضونها *Traditur eos Fullones fuiſſe, & in veſtibus candidandis, & dealbandis operam ſuam collocaſſe. Eadem habet ad Surat. 61. & ſimilia alius Scriptor dictus* جمع اللغة, *& niſi brevitati ſtuderem, plura hac de re ex eorum ſcriptis proferri poſſent. At longe rectius a mentis candore & innocentia, ob vitæ & doctrinæ puritatem, nomen hoc merentur. Illud præterea notandum, non tantum Chriſti Apoſtolos, ſed etiam ipſius Mahammedis ſocios, adjutores, & fideliſſimos ſectatores* حواريون *id eſt Havarioun & eodem nomine inſigniri.* Ubi Apoſtoli vocantur *Havarion* vel *Hauariin*, *Albi*, quocunque genere candoris & albedinis intelligatur. Male Poſtellus legit *Gevarioune*. Pejus etiam vir magnus olim aſſerebat Apoſtolum Thomam à Chriſtianis Orientalibus vocatum *Anania*. Falſum eſt, vocabatur *Avaria*, id eſt Apoſtolus, ab eadem voce Arabica *Avarioun* vel *Avariin*, Apoſtoli. Hinc apud Avicennam مرهم الحواريين *unguentum Apoſtolorum*. مرهن vel مرهم eſt *μύρον* apud Græcos, حواريين eſt *Hauariin* ſeu *Apoſtolorum*. Ibidem vocatur مرهن مندي & مرهن زهرت. Quod cum non intelligeret interpres Gerardus Cremonenſis, illud partim prætermiſit, & partim reddidit, verbis quæ ſenſum verborum Arabicorum non repræſentant. Nam prætermiſit مرهن مندي, quod notat meo judicio *unguentum præconum* ſeu *Apoſtolorum*, & reddidit مرهن زهرت *unguentum Veneris*, cum reddendum mihi videatur *unguentum ſplendoris, candoris, albedinis*, id eſt unguentum Apoſtolorum, qui Albi dicebantur, vel a candore doctrinæ, vel a puritate morum, vel ab albedine veſtium quibus induebantur. Poſſit quidem, nec ſine quadam veriſimilitudine, vox *Hauarion* deduci ab *Auaria*, quod Æthiopice notat mittere, & legatum notat, ita ut Apoſtoli, miſſi & Angeli dicerentur, & vocarentur ሐዋርያ id eſt *euntes, incedentes, miſſi, legati, nuncii* &c. ſed cum vox *Avarion* ſit frequentior apud Chriſtianos Orientales, imo & familiariſſima Muhammedanis, poteſt jure derivari a voce Arabica, ut & Hebraica, quæ *candorem* & *albedinem* notat. Quod nimirum forſan crediderint Apoſtolos inſtar Sacerdotum Leviticorum albis indutos fuiſſe, cum

 ſacris

ſacris vacare ſolerent. Quod tamen omnino falſum eſt: & licet hoc aſſerant inter Pontificios non obſcuri nominis viri, alii tamen contra ſentiunt, ut Nicolaus Alemannus in Parietin. Lateranenſibus, & alii, qui Apoſtolos in iiſdem decubuiſſe veſtibus profitentur in quibus ſacrificarent, ut loquitur Auctor ſatis antiquus. Et fruſtra hic trahitur *penula* Apoſtoli Pauli, de qua 2. Timoth. 4. Syrus reddit ܒܝܬ ܟܬܒܐ *Thecam librorum*. Sic Arabs Erpenianus, apud quem legitur وعا الكتب *vas librorum*, licet in editione Londinenſium Polyglottων legatur فيلونيه *Philonium*, ſeu *penula*. Quod reddiderunt per *domum librorum* ſeu *Thecam librariam*, ſed mallem per *Thecam Calamariam* verba interpretis Syri reddere. Cum poſtea fiat mentio librorum & membranarum. Quicquid ſit de Syra verſione, Apoſtolus nullo modo cogitavit de ſacris & Albis veſtibus. Cum penula eſſet nigra, & veſtis viatoria, & amictus a peregrinantibus ſolitus uſurpari. Quod profitetur vir doctus media in Roma, qui cum de utraque penula apud florentiſſimam concionem diſſereret, ex illius ore facundo vis veritatis erupit. Sic enim ille, *quod ſi per pænulam intelligunt veſtimenti genus Rei ſacræ proprium, & ab aliis diverſum, primum haud credibile eſt, in iis anguſtiis ac preſſuris, vacaſſe primis Chriſtianis, peculiarem habitum, ad rem divinam excogitare: deinde cum antiquior ſacerdotum pænula ad amuſſim fere congruat cum ea quam gentilium ætate in foro uſurpabant, jam clarum manet, ſacram veſtem eo modo accipi non poſſe. Et revera Joann. Chryſoſtomus, Theophylactus, Hieronymus, intellexerunt vulgarem & communem eam pænulam quam adverſus pluviam & frigus olim geſtabant. Quæ ſententia reliquis proculdubio præferenda eſt.* Quam ſententiam variis argumentis olim aſſeruiſſe Sirmundum me quondam monuit vir eruditiſſimus. Sed periit iſtud Sirmundi opuſculum, cum variis ad Concilium Arelatenſe Annotatis, quæ non ſapiebant palato pontificio, & ideo ſuppreſſa, nam imperio ſocietatis ſub dominantis erat. Vir tamen ejuſdem ordinis, nec minoris ac Sirmundus nominis, ſic etiam loqui τολμᾷ. L. de prima miſſa. *Tametſi admitto D. Paulum habuiſſe ſacras veſtes, ad uſum ſacrificii, tamen eam pænulam de qua Paulus ad Timotheum ſcribebat, fuiſſe veſtem communem habeo perſuaſiſſimum. Nam diſerte Tertullianus c. 6. Apolog. penulàm ſumit pro lacerna itineraria, imbri ac frigori arcendo accommodata.*

Potuit

Potuit ergo talis aliqua veſtis ab Apoſtolo ſignificari, cum penulam Troade relictam popoſcit; nec eſt quod ſuadeat ſignificatam eo nomine veſtem ſacram ad uſum ſolius ſacrificii, quamvis non dubitem, quin D. Paulus veſtes a profana & communi diſtinctas ad uſum ſacrificii adhibuerit. Itaque diſſentio a Cornelio a Lapide, Baronio, Ferrario &c. Partim vera, partim falſa, illi excidunt. Falſum Apoſtolos veſtibus peculiaribus in ſacris uſos fuiſſe. Hoc perridiculum aſſeruerat Alemannus ipſe. Sed verum eſt penulam fuiſſe veſtem ad uſum communem, a Gentibus ipſis uſurpatam, & quæ ad ſacra & Religionem nullo modo ſpectabat. Primo Chriſtiani erant Palliati, & Tribone induti. Poſtea relictis penes Monachos, & Aſcetas palliis, presbyteri inceperunt comptiores incedere, & birris & penulis tandem aſſueverunt. Penula vero, quod ex variis antiquis ſtatuis colligere eſt, erat veſtis viatoria & vulgaris, communis omnibus veſtis, pulla, fuſca, rufa, raro alba. Unde male *pænula Pauli* ſumitur pro veſte ſacra, quaſi ſacrificio Euchariſtico peragendo deſtinata, & veluti Paulus fuiſſet λευκοφόρος & alba veſte indutus. Iiſdem, cum aliis, veſtibus utebantur Apoſtoli. Jacobus Epiſcopus Hieroſolymitanus, nec fuit byſſo linove veſtitus, nec ingrediebatur Sanctuarium Hieroſolymitanum. De illo quidem ſic Euſebius ex Hegeſippo, l. 2. c. 23. *τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι, οὐδὲ γὰρ ἐρεοῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σινδόνα, καὶ μόνος εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν. Unus ex omnibus, in intimum Templi ſanctuarium ingrediendi jus facultatemque habebat, neque enim lanicio, ſed linea tantum veſte utebatur, & ſolus Templum intrabat*, ut inſtar ſacerdotum Leviticorum, lineis veſtibus amictus preces ſuas funderet. Sed Hegeſippum hic fabulam narrare, diu eſt quod Scaliger palam fecit, in ſuis ad Euſebium Animadverſionibus. Sicut & nos laminam auream Joannis Apoſtoli & illius ſacerdotium, ac proinde illius veſtes albas & ſacerdotales, de quibus idem Euſebius, L. V. c. 24. longe removenda oſtendimus in Variis noſtris Sacris. Veſtes tamen Apoſtolorum Joannis & Philippi ſacerdotales & Albas fuiſſe, ineptiori certe, & magis ridiculo argumento contendit Baronius. Nam ad ann. 394. ubi de Theodoſio ſeniore agit, num. x. exhibet nummum ubi expreſſa eſt effigies Theodoſii, cum hac inſcriptione DN. THEODOSIVS P. F. AVG. in adverſa vero parte, duæ figuræ ſedentes repræſentantur capitibus radiis ornatis

natis

natis, cum hac altera inſcriptione, VOT. XXX. MVLT. XXXX. Ad quæ verba Baronius, cujus radiata iſta capita oculos perſtrinxerant, ſic exultabundus diſſerit. *Vides Theodoſii ſenioris veram certamque vultus effigiem. Ex adverſa vero numiſmatis facie, intueris expreſſe, ſacerdotali decoros habitu, geminos illos, quos in viſu vidit Apoſtolos, Joannem atque Philippum expreſſos reddi. Habes etiam ex his Lector, inter alia, unde antiquum ſacerdotalem habitum diſcas, ſimulque tonſuram intelligas, atque palliola humeros ac pectus decore ambientia.* Vide quantum erroribus ſint obnoxii, & quam ſæpe turpiter impingant viri cætera inſignes. Nam hic nec apparet Theodoſius ſenior, nec Apoſtoli Joannes & Philippus, nec veſtes ſacerdotales. Sunt veſtes conſulares, ſunt imperatores duo Theodoſius & Valentinianus, nec eſt Theodoſius ſenior, ſed junior Theodoſius. Hoc potuiſſet animadvertere Baronius ex inſcriptione numi. Nam ibi nuncupantur, ſoluuntur, multiplicantur vota, nimirum Tricennalia & Quadrageſimalia, ut ita dicam. Hoc volunt iſtæ notæ. VOT. XXX. MVLT. XXXX. Quod certe non cadit nec cadere poteſt in Theodoſium ſeniorem. Imperavit enim Theodoſius hic magnus annos tantum ſexdecim. Quomodo ergo potuiſſet nuncupare ſolvere, multiplicare vota tricennalia, & quadragenaria? Junior vero Theodoſius imperavit octo ſupra quadraginta annos, adeo ut minime ſit dubitandum quin numus iſte juniori Theodoſio ſit tribuendus, qui hic cum Valentiniano admodum juuene, ut pote qui annum tantum ageret undecimum, ſociatus repræſentatur, cum veſtibus conſularibus. Fucum fecit Baronio, & illi fraudi fuit, ſplendor radiorum quibus capita Imperatorum Conſulum decorantur, & ornantur. Nam cum Beati & Sancti tali ornamento ſoleant delineari, ſtatim Sanctos & Apoſtolos cogitavit, cum capita Imperatorum ipſorum, qui ut Numina ſæpe coli ſolebant, & ſupra ſortem humanam evehi, tali radiorum apparatu ornata conſpiciantur. Sic, apud Poëtam, Latinus

Cui tempora circum
Aurati bis ſex radii fulgentia cingunt.

Sic Plinius in Panegyrico Trajani *radiatum Domitiani caput* ridet, & exſibilat. Sic Auctor Panegyrici Maximiano dicti, *Trabeæ veſtræ triumphales, faſces Conſulares, ſellæ curules, & hæc obſequiorum ſtipatio & fulgur, & ille tam divinum verticem claro orbe complectens*, &c.

Poſſet

Poſſet hoc variis exemplis comprobari, ſed nec res, nec locus, nec tempus id agere patiuntur, & notius eſt quam ut multiplici & operoſa teſtium fide adſtrui neceſſe ſit. Sufficit oſtendiſſe Baronium hallucinatum fuiſſe, & fruſtra res ſacras quæſiviſſe, ubi tantum civiles & politicæ occurrebant. Sic præcipiti Religionis ſtudio quidam quærunt, I X Θ, Jeſum, Chriſtum, Deum, in numo T K Θ *Titi*, *Quintii*, *Dei*. Sic alii in Numo Apamenſium, in honorem imperatoris Philippi Arabis cuſo, quærunt Noachum & monumentum Diluvii, quod fuſe a nobis alibi reprobatum eſt. Sic in Numo Domitiani nuper edito, quærunt etiam Religionem Chriſtianam, propter crucem, quæ ibi conſpicitur, cum ſit monumentum Iſiacorum ſacrorum, & Ægyptiorum, in quibus frequentes cruces ſolent etiam occurrere. Sic in Numo Theodoſii, Apoſtoli & veſtes ſacerdotales quæruntur, cum ſint tantum imperatoris veſtes Conſulares, a veſtibus Apoſtolorum alienæ, cum Apoſtoli, & Apoſtolorum Diſcipuli, veſtes alias quam communes non ſolerent induere. Prioribus Eccleſiæ ſeculis Chriſtiani pro arbitrio veſtibus utebantur, iis potiſſimum quas apud populares ſuos conſuetudo invexerat. Seculo exeunte quarto, vel ineunte quinto, Siſinnius Epiſcopus Albis uti voluit. Unde ab aliis carpitur, & arguitur. Sic enim de illo Socrates Hiſt. Eccleſ. l. 6. c. 22. Ἄλλοτε Ἀρσάκιον τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τιμὴν ὁρῶν, ἠρωτήθη ὑπό τινος τῶν περὶ Ἀρσάκιον, διὰ τὶ ἀνοίκειον ἐπισκόπῳ ἐσθῆτα φορόιη, καὶ ποῦ γέγραπται λευκὰ τὸν ἱερωμένον ἀμφιεννυσθαι. ὁ δὲ, σὺ πρότερον, ἔφη, εἰπὲ ποῦ γέγραπται, μέλαιναν ἐσθῆτα φορεῖν τὸν ἐπίσκοπον. τοῦ δὲ ἐρωτήσαντος ἐν ἀπόρῳ γενομένου πρὸς τὴν ἀντερώτησιν, ἐπήγαγεν ὁ Σισίννιος, ἀλλὰ σὺ μὲν οὐκ ἂν, ἔφη, δεῖξαι δυνήσῃ ὡς δεῖ τὸν ἱερωμένον μέλανα ἀμφιέννυσθαι. ἐμοὶ δὲ καὶ ὁ Σαλομὼν παρῄνεσε λέγων, ἔστωσάν σοι ἱμάτια λευκὰ, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, λευκῇ φαίνεται ἐσθῆτι χρησάμενος. οὐ μὴν, ἀλλὰ καὶ Μουσῆν καὶ Ἡλίαν λευκοφοροῦντας τοῖς Ἀποστόλοις ἔδειξεν. *Alio quodam die cum Arſacium honoris cauſa inviſeret Siſinnius, a quibuſdam Arſacii familiaribus interrogatus, cur veſtes Epiſcopo minime convenientes geſtaret, & ubinam ſcriptum eſſet ſacerdotem alba veſte indui debere, reſpondiſſe fertur. Tu prior mihi dicas velim, quo in loco ſcriptum ſit, Epiſcopum atra veſte uti debere. Cumque is qui interrogaverat, ad hanc contrariam interrogationem hæreret, ſubjicit Siſinnius, tu quidem oſtendere nunquam poteris, ſacerdotem debere atris veſtibus indui. Me vero Salomon adhor-*

tatus eſt dicens, ſint tibi veſtimenta alba. Et Servator noſter in Euangeliis alba veſte uſus eſſe deprehenditur. Moyſen etiam atque Eliam, albis indumentis veſtitos ſuis Apoſtolis oſtendit. Hic media in Conſtantinopoli, præſente Patriarcha ſeu Archiepiſcopo, inter Epiſcopos, movetur lis & controverſia de veſtibus clericorum, an atri, albi, vel alterius cujuſdam coloris eſſe deberent. Si albus color prævaluiſſet, & ab omnibus clericis fuiſſet uſurpatus, an vel minimum hic occurriſſet argumentum Siſinnium carpendi, illumque inſimulandi novitatis & varietatis? An ſi in ſacris, vel extra ſacra, ſi in Eccleſia, vel in foro, vulgares veſtes albæ, & clericis peculiares fuiſſent, an Siſinnius provocaſſet ad exemplum Chriſti, Moſis, & Eliæ, & ad mandatum Salomonis? An Salvatorem memoraſſet Apoſtolis oſtendentem Moſem & Eliam λευκοφοροῦντας, præterito ipſorum Apoſtolorum exemplo, ſi verum fuiſſet ipſos Apoſtolos & Apoſtolicos viros Albis indumentis amictos fuiſſe? Certe nullus dubito quin forma, figura, color, materia veſtium, inter ἀδιάφορα tunc temporis recenſerentur, & ab arbitrio Eccleſiaſticorum & Eccleſiarum pependiſſe hanc vel illam veſtium figuram, hunc vel illum colorem uſurpare & adoptare. Verum quidem eſt candidum Eccleſiaſticis magis placuiſſe in ſacris, & ſolennibus, & tandem obtinuiſſe. Ad Siſinnium tamen uſque & Conſtantinopoli nigræ veſtes præferebantur. Sic poſtea exiſtimaverim hoc in deſuetudinem abiiſſe. Nam annis poſt Siſinnium ſeptuaginta, in ipſa Conſtantinopoli, Atræ veſtes erant indicium mœſtitiæ & doloris, & in Eccleſia, & extra Eccleſiam. Hoc colligitur ex Theodoro Lectore H. E. l. 1. qui narrat Acacium Patriarcham Conſtantinopolitanum, ut dolorem & animi ægritudinem ſignificaret, ob Decretum Baſiliſci Imperatoris, contra Concilium Chalcedonenſe, nigras veſtes ſibi induiſſe, vera ingentis τεκμήρια luctus. τύπῳ γενικῷ Βασιλίσκος τὴν σύνοδον ἐκβληθῆναι προσέταξεν. ἐπέκειτο δὲ τοῦτο καὶ Ακάκιον ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἴσχυσε, πάσης ὁμοῦ τῆς πόλεως, ἀνδράσιν ἅμα καὶ γυναιξὶν, ἐν τῇ Εκκλησίᾳ κατὰ Βασιλίσκου συναθροιθείσης. Ακάκιος δὲ καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸν θρόνον, καὶ τὸ θυσιαστήριον, μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίεσε. *Baſiliſcus generali ſanctione Synodum Chalcedonenſem rejici juſſit. Operam autem dabat, ut idem quoque faceret Acacius; verum id perficere nullo modo potuit; cum univerſa civitas, tam homines quam fœminæ, in Eccleſiam conveniens Baſiliſco obſtitiſſet.*

obſtitiſſet. Quin etiam Acacius ſemet ipſum, & Cathedram, atque Altare, nigris veſtibus obtexit. Indicio certiſſimo album, vel alium a nigro, colorem tum temporis obtinuiſſe, cum paulo ante in ipſa Conſtantinopoli, albus color Eccleſiaſticis viris non bene convenire & congruere cenſeretur. Unde facile credi poteſt, veſtium modum arbitrarium, &, ſicut & nunc, mutationibus obnoxium fuiſſe. Nullasque ea de re, primis Temporibus in Eccleſia fixas fuiſſe leges, & fortuito totum iſtud veſtium ſacrarum Choragium ex variis hominum ordinibus in Eccleſiam irrepſiſſe; qui cum variis indumentis uterentur, etiam Chriſtiani facti illa non abjiciebant, nec ſe contra Eccleſiæ leges peccare exiſtimabant, ſi ſemper iiſdem veſtibus eſſent amicti, quibuſcum, antequam ritibus Chriſtianis initiarentur, ſolebant incedere. Plebs ut plurimum albis utebatur. Rhetores palliis purpureis, vel croceis, vel albis. Philoſophi fuſcis & nigris. Quod patet ex Cyrilli Lexico, Baſilio Presbytero ad Gregor. Nazianz. Orat. & Theophylacto Simocatta l.8. Hiſt. c. 12. Cyrillus, Τείβωνες, περιβλήματά τινα, τῶν μὲν Ῥητόρων ἐρυθροὶ καὶ φοινικοὶ, φαιοὶ δὲ τῶν φιλοσόφων. *Pallia, ſunt indumenta quædam Rhetorum & Philoſophorum; Rhetorum ſunt rubra & purpurea, Philoſophorum vero fuſca.* Simocatta vero Theophylactus, Athenienſibus Rhetoribus tribuit λευκὸν τειβώνιον, *Pallium album.* Cum vero & plebs, & Sophiſtæ, & Rhetores, & Philoſophi ad Eccleſiam confluerent, & ejuratis erroribus, Chriſtianiſmum amplecterentur, non mores, nec veſtium rationem immutabant, ſinguli ordinum ſuorum ſæpe ſervabant habitum, unde diverſi in Eccleſia colores, ab Eccleſiaſticis & clericis, lapſu temporis fuerunt uſurpati. Nam ſæpe, iiſdem quibus ante Chriſtianiſmum utebantur veſtibus, poſt etiam utebantur. Hieronymus de Ariſtide, in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſt. *Ariſtides Philoſophus Athenienſis, & ſub priſtino habitu diſcipulus Chriſti.* Origenes apud Euſebium l. VI. c. 20, de Heracla Presbytero. πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρώμενος, ἀποδυσάμενος, καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τοῦ δεῦρο τηρεῖ. *Primum uſus communi veſte, quam poſtea abjiciens, philoſophicum habitum induit, & huc uſque ſervavit.* Idem Euſeb. l. IV. c. XI. de Juſtino Martyre. Μάλιστα δὲ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰουστῖνος, ἐν φιλοσόφου σχήματι πρεσβεύων τὸν θεῖον λόγον. *Iſta tempeſtate floruit præ omnibus Juſtinus, ſub habitu Philoſophi verbum Dei prædicans.* Hinc habi-

tus & pallium nigrum Philoſophorum ad Epiſcopos, Presbyteros, Aſcetas, & Monachos tranſiit, qui ſæpiſſime nigris veſtibus induebantur. Quo non referendus locus Ammiani Marcellini l. 22. circa finem, ubi cum de Alexandria, florentiſſima urbe, varia commemoraſſet, quæ illam commendarent, inter alia addit. *Ne nunc quidem in eadem urbe Doctrinæ variæ ſilent. Non apud eos exaruit Muſica, nec Harmonia conticuit, & recalet apud quoſdam adhuc, licet atros, conſideratio mundani motus & ſyderum, doctique ſunt haud numero pauci.* Hæc lectio occupat omnes Ammiani editiones, & nulla codicum varietate reddita ſuſpecta. Suſpicionem tamen ſenſus non bene congruus ingenerat. Unde verba iſta, *licet Atros*, ſollicitantur. Lindenbrogius ea vexanda non exiſtimat. Et per, *Atros*, Monachos atris & pullis veſtibus indutos intelligendos cenſet. Sed Valeſius legit, *licet raros.* Petavius vero improbatis duabus iſtis lectionibus, *literatos*, legendum exiſtimavit. *Hæ duæ voculæ*, inquit, *ſunt depravatæ; nec recte conjiciunt, Chriſtianos, maxime Monachos, intelligi, quos pullatos fuiſſe conſtat, neque enim Monachi ſeſe mathematicis præſertim artibus addixerunt. Quare minima mutatione lego, literatos, pro licet atros.* Ego legebam *Hieres & jatros* ſacerdotes & medicos. Sed nihil determino, & ſuum judicium cuique permitto. Sufficit conſtare Monachos pullatos & atros fuiſſe, & veluti μελανηφόρους, quod illorum ordo eſſet dolentis, lugentis, mœrentis, & auſteriorem & ſeveriorem vitam aperte profitentis. Hinc eſt quod & apud Ethnicos in ſacris lugubribus nigras etiam induerent veſtes, ut ſupra obſervatum, ſicut & cum numinibus durioribus & καταχθονίοις facerent. Quo refertur locus Servii, qui ſi recte legeretur pro ut nunc ſe habet in hodiernis exemplaribus, favere videretur. Sic Servius ad XII. Æneid. *impolluta & pura dicitur veſtis, qua feſtis diebus uti conſueverant ſacra celebraturi, ut neque funeſta ſit, neque fulgorata, neque maculam habeat* ΘΚ *homine mortuo.* Ad quæ verba vir doctus olim dubius & anxius hæc ſcripto conſignabat. *In hac veſte ſinus eſt, qui mihi rugam in fronte excitat. Quæ enim macula eſt illa,* Θ. Κ. *homine mortuo. Utrumque* Θ. Κ. θεοὺς καταχθονίους *deſignare ſolet in inſcriptionibus Græcis paſſim. Unde veſtis* Θ. Κ. *habet homine mortuo, ea forte fuit qua ſacerdos uſus eſt, dum ſubterraneis DIS ſacra mortuorum celebraret. An veſtis hæc ſacerdotalis habuerit literas* Θ. Κ. *illiſque fuerit diſtincta & præfixa,*

ſixa, non memini me alibi legere. Quare non ex Tripode oracula fundo, ſed conjecturas & nugas meas, in re obſcura ita propono, ut non reſpuam alienas. Alius vir doctus recentioris quidem ætatis, ſed famæ & doctrinæ non minoris, tangit etiam locum iſtum Servii, Notis ad l. 2. Conſtit. Apoſtol. *Hinc etiam Magiſtratuum perverſa veſtis, funeſta, & impura, maculam habens* Θ. K. *θανάτȣ & κατακρίσεως, nota ex Seneca* l. 1. de Ira. c. 16. Valerio Maxim. l. 9. l. 12. *& Servio l. 12. Æneid. verſ.* 169. Hæc ille more ſuo docte & acute. Sed certe illi & aliis gratiam poſſumus facere conjecturarum ſuarum, alibi meo judicio felicius uſurpandarum. Nam vel fallor, vel locus Servii in mendo cubat, quod facile ſanari poteſt. Nam ibi non legendum Θ. K. ſed, *ex*: non ſunt Literæ Græcæ, ſed Latinæ, & fit mentio *veſtis maculatæ ex homine mortuo.* Non vero *habentis maculam* Θ. K. *homine mortuo.* Nam quæ connexio verborum iſtorum? certe barbara foret, & Servio Grammatico indigna. Scribendum & legendum, *ex*, non Θ. K. non opus eſt hic magno acumine, & maximo molimine maximas nugas agere. Levi brachio conficitur iſtud negotium & exigua mutatione ſanatur iſte locus Servii. Hoc revocat mihi in mentem alium locum ejusdem Servii, qui certe olim maximas excitavit turbas, & eruditas rixas. Rem facetam certe & jocoſam narrabo. Neque enim prohibiti iſti excurſus, & licet ſcribendo jocari, ſicut ſi coram mutuo ſermones miſceremus. Lutetiæ Pariſiorum lis mota eſt inter eruditos de loco Servii ad Ecclog. v. Virgilii; locus ſic ſe habet, *Tria circa Apollinis ſimulachrum videmus. Lyram quæ nobis cæleſtis imaginem Harmoniæ refert; gryphenæum, quod & terrenum numen oſtendit, ſagittas quibus infernus Deus & noxius indicatur.* Omnia hic fere clara & perſpicua. Unicum verbum, nimirum *Gryphenæum*, negotium faceſſebat doctis, & illis crucem figebat. Cum illis omnibus aqua hæreret, oracula peregrina conſulenda cenſuerunt. Scribitur Cadomum, literarum florentiſſimum Emporium. Bochartus, Brioſius, Palmerius, Halleus, alii, alacres eriguntur, & vexatum locum in omnes partes vertunt. Fervet negotium, fervent animi & calami, quilibet Oedipum ſe præſtare contendit, & ad ſcopum felicius aliis ſatagit collineare. Ipſe ego vix ephebos egreſſus, & qui Muſarum liminibus oſcula prima fixeram, nolui eſſe *ἀσύμβολος*, & quid valerent tunc naſcentes vires vole-

 bam

bam experiri. Sed poſt varias contentiones, & varia ſententiarum divortia, levi molimine tota lis fuit compoſita. Nam cum aperto veteri ſatis codice MSS. Servii, occurrat *Gryphem æneum*, unde ex mala diſpunctione literarum, *Grypheneum* conflatum fuerat, ſtatim controverſia dirimebatur, deferuebat acrimonia iſta literaria, quilibet mirabatur ἀστοχίαν ſuam, & ſinguli ſarcinulas ſuas & quiſquilias, doctas, Juppiter! & laborioſas, colligebant, & ſibi ſervabant. Sic alter locus Servii torſit & fatigavit eruditos, cum omnia ſint ibi plana, ut vix hærendi ſit locus, nec vel minima aſperitas quæ greſſum morari & retardare poſſit. Nulla veſtis ibi maculata Θ. Κ. ſed ex mortuo, quod patet ex ipſo Servio ad Æn. 4. p. 371. Sed tamen ibi mentio veſtis funeſtæ, nigræ meo judicio & atræ, & ad funus proſequendum aptæ, vel ad Deos inferos colendos. Nam variis victimis utebantur Ethnici, modo albis, modo nigris. Variis etiam Aris, modo Altaribus, modo Focis, modo Mundis, in ſcrobe nimirum & foſſa, & loco obſcuro & ſubterraneo, cum inferis ſacra faciebant. Sic etiam veſtibus nigris ſacra peragebant inferis, & erant Melanophori. Albis vero erant amicti in cultu quo ſuperos proſequebantur, aptis ad gaudium, lætitiam, Deorum munificentiam & benevolentiam, declarandam & ſignificandam. Hinc eſt quod beati qui perfecte Deum colunt, in albis repræſentantur, ut ſuperius obſervabam. Et ideo color Albus & Byſſus vocantur δικαιώματα τῶν ἁγίων, Apoc. 19. 8. Vulgo reddunt interpretes, *juſtificationes ſanctorum*. Quaſi Fideles Sancti hic intelligerentur, qui ſunt induti byſſo & candore juſtitiæ Chriſti, quo juſti & credentes in Chriſtum ſolent juſtificari. Sed ibi ἁγίων non eſt maſculini generis, ſed neutrius, eſt genitivus pluralis nominativi ἅγια, id eſt *ſancta*, *locus ſanctiſſimus*. δικτιώματα vero non notat ſemper *juſtitias & juſtificationes*, ſed *ſtatuta*, *Decreta*, *ceremonias*, *ritus*. δικαιώματα τῶν ἁγίων, ſunt *ritus & Ceremoniæ conſtitutæ*, ut in Sancto Sanctorum ſemper obſervarentur. Byſſus ergo & veſtes lineæ & albæ erant inſtitutæ ad uſum Sanctuarii & præcipue cæleſtis, in quo Sancti & beati albis ſtolis & veſtibus amicti conſpiciuntur. Vel quia ſacerdotes ut ſuperius obſervatum. Vel quia Virgines. Virgines vero in Feſtis ſolennioribus veſtibus albis induebantur. In Talmud. Babylon. Tract. Bava Batra. לא היו ,ימים טובים בישראל כחמשוי עשר וכיום הכפרי״ כבהן בנות הירושלים יוצאות בכלי לבן *Nulli Dies magis feſti ſunt Iſraelitis quam decimus quintus menſis Ab, qui* Julio

Julio noſtro reſpondet, *& dies Expiationum*, *quippe quibus filiæ Hieroſolymitanæ egrediebantur veſtibus albis.* Vel quia Beati ſunt Reges & victores. Albus vero Color ſymbolum victoriæ & Regiæ dignitatis. Vel quia Candidati Reſurrectionis glorioſæ. Nam ſecundum Judæos, Sancti cum veſtibus albis, impii vero nigris, amicti ultimo die reſurgent. Hinc R. Jochanan in Bereshit Rabbath dicit. קברו אותי בכלים צבועים בדרוקא לא לבנים ולא שחורי״ שאם עמדתי בין הצדיקים לא נבוש ואם עמדתי עם רשעים לא נכלם. Hæc ſic reddidit Manaſſe Ben Iſraël, ſed illa non intellexit, & in illius verbis nullus congruus fluit ſenſus. *Sepelite me veſtibus tinctis colore Deroca, id eſt candidis, neque nigris. Ne, quando reſurgam inter probos & juſtos, pudeat mei ob nigras meas veſtes. Vel ſi inter malos & impios reſurgam, ne me pudeat mei ob veſtes candidas.* Hæc certe non ſunt ad mentem & conſilium R. Jochanan. Nam ſi vult veſtiri veſte coloris *Deroce*, id eſt candidi, quo modo non pudebit inter improbos, cum veſte ſua candida? Manaſſe proculdubio neſcivit quid eſſet *Deraca*, & exiſtimavit eſſe colorem album. Sed fallitur. *Deraca* videtur decurtatum ex *ſandaraca*, quæ ex Verrio apud Feſtum, eſt genus *coloris coccinei vel cærulei*. Ex *ſandaraca* vel *ſandoracha*, factum eſt *Daracha*. Veſtibus Daracha vel ſandaracha tinctis & imbutis vult ſepeliri R. Jochanan, non nigris, ut impii, non albis, ut juſti, ut die Reſurrectionis in quo improbi veſtibus nigris, & juſti veſtibus Albis amicti reſurgent & ex mortuis excitabuntur, illum pudor non corriperet, ſi inter nigros alba, inter albos nigra veſte indutus conſpiceretur. Hæc verba aliter redduntur in Tractatibus Talmudicis Nidda, & Sabbath. Nam ibi legitur, *ſepelite me*, non, *in veſtibus*, דרקא, *ſubrufis & candidis* ſed בכלי״ האולירים. *In veſtibus Vlriarimis.* Sic reddit vir maximus & qui familiam ducit inter φιλανατόλυς. Sed vox iſta eſt vox nihili. Et credo האולירים Haoulirim corruptum, & legendum Haourilim, cæruleis, nimirum veſtibus, quibus ſepeliri volebat, non nigris, inſtar impiorum, non albis, inſtar juſtorum qui in albis debebant reſurgere. Beati ergo, quaſi jam reſurrexiſſent, ornati ſunt indumentis Albis, & veſtibus non nigris, non tinctis ſandaracha, ſed in ſanguine Agni Apocal. c. 7. habent λευκὰς ςολὰς ἃς ἐλεύκαναν ἐν τῷ αἵματι ἀρνίου, non quæ purpureum colorem ſibi conciliarint ex ſanguine agni,

ut

ut vult vir quidam eruditus, vel quæ mundiores ſint redditæ & ornatiores, ut volunt viri magni, quaſi dealbare & λευκαίνειν, iſta omnia ſignificaret. Certe ſtolæ proprie albæ hic ſunt intelligendæ, non quidem in ipſo ſanguine tinctæ, & ſanguineo colore infectæ & ſaturatæ, ut Tyrio ſanguine, ſed dealbatæ per meritum ſanguinis Agni, quo omnes veſtium beatorum ſordes delentur & amoventur. Adeo ut Sanctorum veſtes ſanguine Chriſti purgatæ, & ab omnibus aliis coloribus & maculis liberatæ, nive & ipſa luce evadant candidiores. Qua loquendi ratione forſan alludit Spiritus Sanctus ad ſententiam Judæorum, qui Die expiationis cum Deus placaretur & propitius factus fuiſſet ſacrificio Hirci immolati, & alterius hirci emiſſarii & ἀποπομπαίου, faſciam Coccineam cornibus hirci, vel Altaris alligatam, ſtatim apparuiſſe candidam, colore purpureo illico in candidum immutato, fingunt, ut peccata rubicundiora & oculos magis ferientia omnino deleta, expuncta, dealbata ſignificarentur. Quo referunt Judæi verba Eſaiæ Proph. c. 1. 18. *ſi fuerint peccata veſtra ut Coccinum, quaſi nix dealbabuntur, ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* Inſtar linguæ Coccineæ, quæ, DIE expiationum, ſubito dealbabatur, cum ſanguine, & cæſo hirco, & emiſſario altero, placatus erat Deus. Nam talem faſciam coccineam alligabant, vel capiti & cervici duorum Hircorum, vel ad veſtibulum exterius Templi, vel ad interius veſtibulum, vel mediam partem ad rupem deſerti ad quod Hircus deducebatur, & alteram mediam partem ad cervicem Hirci emiſſarii. Rabbini in Gemara ad Codicem Joma. תנו רבנן בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על הואלם מבחוץ הלבין היו שמחים לא הלבין היו עצבין ומתביישין. וגו׳ *Tradunt Rabbini quod in principio alligabant linguam Coccineam ad oſtium veſtibuli exterioris : ſi albeſcebat, lætabantur, ſi non albeſcebat, dolebant & confundebantur* &c. Dealbabatur ergo faſciâ coccinea, ſanguine Hircorum die expiationis. Sed ſtolæ integræ beatorum dicuntur dealbatæ ſanguine agni, quo placatus eſt Deus, & omnis nigredo peccati expuncta & deleta. Hinc ſtolæ ſanctificatorum albæ, ſanctitati beatorum, illorum victoriæ, & gloriæ admodum congruentes. Nigræ veſtes indicium luctus & miſeriæ; albedo & candor, ſymbolum lætitiæ, & gaudii. Hinc etiam locus Pſal. 68. ubi Deus ſpem proſtratam Eccleſiæ ſuæ excitat & erigit. *Quando*

ſederis

ſederis inter lapides focarios, tandem aliquando evades liber, & inſtar columbæ radiabis, & candido jubare coruſcabis. Solatur Eccleſiam in Captivitate Babylonica languentem & jacentem, & dicit, Etiamſi nigrorem contraxeris lebetibus focariis & ollis atriorem, tamen evaneſcet externa iſta luctus & captivitatis facies, & candore & albedine propter libertatem tuam hoſtes tuos Babylonios & Aſſyrios ſuperabis, qui columbas colunt, & ſolent adorare; columbas nimirum albas.

Alba Palæſtino culta columba Syro.

Sic *gladius columbæ* apud Jeremiam 25. 38. 46. 16. 50. 16. Soph. 3. 1. eſt gladius Syrorum & Babyloniorum. Ergo Eccleſia in captivitate nigris veſtibus operitur: ſed liberata, hoſtes lætantes & inſultantes, imo ipſorum Numina, albedine, cultu, & elegantia, longe vincit & ſuperat. Nimirum illorum columbas, & ſydera quæ Babylonii colebant, imo & eorum ſacerdotes, qui albis induebantur. Unde vocabantur בדים. *Lino & Byſſo induti.* Eſ. 44. 25. Jerem. 50. 36. non a בדא mentiri, ex quo facta vox qua deſignantur iſti Theatrales circulatores, qui ſimplicioribus imponunt & illudunt, qui dicuntur *des Badins*, quaſi mendaces, ſed a בד linum, quia ſacerdotes iſti lino & byſſo indui ſolebant. Contra vero Melanophori nigris amiciebantur, unde derivata eſt illorum denominatio. Et forſan eadem vox reſtituenda eſt Pomponio Melæ loco a viris doctis ſollicitato, & vexato. Sic enim ille l. 2. c. 1. circa finem, *Melanchlænis, atra veſtis, & ex ea nomen.* Nam non legendum *Melanchimos*, nec *Melanchitona*, nec *Melanchinus*, ſed *Melanophoros.* Nam quidam codices habent *Melanoſtharos*, &, ut credo, pro *Melanophoros.* Unde fluxit vox qua iſti populi adhuc hodie nominantur, nimirum *Mourophori*, quaſi Melanophori.

Hæc de Melanophoris ſatis, vir Ampliſſime, & proculdubio plus ſatis, quæ vereor ne animi ægritudinem, imo pallorem tædioſa lectione concilient, imo & luctum acerbiſſimum, quem poſſes atra veſte, & Melanophorus, omnibus ſignificare. Nec facias tamen rogo, atque iterum rogo, & aliquid condones voluntati & ſtudio tibi nimis complacendi. Si omnia diſplicuerint, & vanus fuerit conatus noſter, una litura omnia deleas, & nigro notes lapillo.

Interea, vir Ampliſſime, patiaris me te proſequi verbis & voto Regum ſapientiſſimi, בכל עת יהיו בגדיך לבנים. *In omni tempore ſint veſtimenta tua candida.*

Feſta fluat tibi quæque Dies, & ſtamina Parcæ
Ducant purpurea candidiora nive.

Tuus omni cultu & obſervantia

Kal. Maj.
CIƆ IƆ C LXXXVI.

LE MOYNE

ADDENDA.

DUm Harpocrates præla exercet, nonnulla mihi, ut fieri amat, inter legendum notata ſunt, quæ nequaquam omittenda eſſe duxi. Ecce igitur tibi, L. B. *Addenda*, rogoque ſerium in modum ea æqui bonique conſulas.

pag. 37. lin. 17. poſt, *deorum*; adde: Nec aliam ob cauſam Manilius lib. 1. deſcribit,

Phætontem patrio curru per ſigna VOLANTEM,

nec Prudentius lib. 1. contra Symmachum,

—— *Solem; cui tramite certo*
Conditio impoſita eſt, vigilem tolerare laborem,
Viſibus objectum mortalibus, orbe rotundo
Præcipitem, teretique globo per inane VOLANTEM:

eodemque reſpiciens Statius 1. Sylv. carm. 1. *volucrem rotam* Phœbo tribuit.

pag. 53, lin. 31. poſt, *Mithriaca*, adde: Num autem hoc monumen-

numentum Mithræ poſitum ſit ob reſtitutam mulieri, cujus caput cernitur, ſanitatem; an vero Luna repreſentetur; numque Galli Mithram fœminei ſexus coluerint, uti arbitratur vir eruditus, id fateor me affirmare vix poſſe. Certe Ambroſius libello 2. contra Symmachum *Mithram* fœminam facere videtur : *Unde Phrygii vates, & ſemper inviſa Romanis non æquæ Carthaginis numina? Quum Cæleſtem Afri, Mithram Perſæ, plerique Venerem colunt pro diverſitate nominis, non pro numinis varietate* : & Herod. lib. I. c. 131. narrat Aſſyrios Venerem appellaſſe Μύλιττα, Arabes Ἀλίττα, & perſas Μίτραν. Petrus Faber, vir doctiſſimus, lib. 3, c. 2. Semeſtr. exiſtimat apud Ambroſium ſcribi debere *Mitram* ſine adſpiratione; & per *Mitram* intelligit Lunam, quæ eadem cum Venere & Cæleſti; per *Mithram* vero Solem. Sed hoc ſi verum, adſpiratio non addi debebat in marmore, vel apud Stat. lib. 1. Theb., ubi proculdubio Solem deſignat, ſcribi *Mitram*; niſi illud vitium ſtatuario, hoc vero librariis adſcribere velimus. Quicquid ſit, res eſt examine digna; num *Mitram* Perſæ a *Mithra* diſtinxerint, cum Herodotus teſtetur clare Venerem *Mitram* dictam eſſe; numque Orientis populi Solem modo fœminei, modo maſculi ſexus fecerint, uti certe coluerunt *Lunum* & *Lunam*; quæ in ſacris Mithriacis per bovem repræſentatur.

pag. 60. l. 23. poſt, *Triſtanum*, adde : & mulier lyram percutiens, ſaltanſque in honorem Bacchi, ut videtur, in *Admirandis Romanarum Antiquitatum Veſtigiis*.

lin. 28. poſt, *Proſerpinam*, adde; quem locum jam ita emendaſſe deprehendi Aleandrum in Explicatione Tabulæ Heliacæ.

pag. 69. lin. 10. poſt; *Uraniam*, adde : (Græca ſunt, καὶ Ἀφροδίτη καὶ οὐρανία ἄρτεμις;) videturque ultimum καὶ collocari debere poſt οὐρανία, ita ut celebret *Venerem Cæleſtem*.

pag. 72. lin. 29. poſt verſum Virgilii, adde : eodemque plane modo Ælianus lib. 1. de Anim. 44. loquitur : τῶν γεράνων αἱ κλαγγαὶ καλοῦσι ὄμβρους.

pag. 73. lin. 18. poſt *offenditur*, adde : & lib. 7. cap. 9. ſacros accipitres Apollini, & ſacerdotes, qui eos alebant, ἱερακοβόσκους fuiſſe dictos.

pag. 75. lin. penult. poſt, *vacat*, adde: Prudentius lib. 1. contra Symm. v. 365. Proſerpinam vel Dianam deſcribens:

Nunc bigas frenare boves, nunc ſæva ſororum
Agmina vipereo ſuperis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga ſagittas
Spargere, terque ſuas eadem variare figuras.
Denique cum Luna eſt, SVBLVSTRI *ſplendet* AMICTV:
Cum ſuccincta jacit calamos, Latonia virgo eſt.

pag. 75, lin. 32. poſt, *perſecutorum*, adde: Adoni in Martyrol. pag. 136.

pag. 81. lin. 14. poſt, *conſtat*, adde: & tandem *Cynoſuridos*, uti hunc montem vocat Clemens Alex. οὗτος μὲν οὖν κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνωσουρίδος ὁρίοις.

pag. 104. l. 19, poſt, *Pædagog.* adde: PLVTO non alius quam Sol eſt, quando nempe hybernis menſibus inferius hemiſphærium illuſtrat: uti multis docet Porphyrius, apud Euſeb. lib. 3. præpar. c. XI. ubi poſtquam & inde Proſerpinæ raptum explicaſſet, addit tandem: τῆς μὲν Κόρης ὑπὸ Πλούτωνος τοῦ ὑπὸ γῆν ἰόντος Ἡλίου ἁρπαζομένης κατὰ τὸν σπόρον: *Proſerpina igitur ſementis tempore a Plutone, ſole ſub terras commeante, rapitur*; clareque ipſi πλούτων appellatur, ὁ ὑπὸ γῆν ἰὼν Ἥλιος. Et cum hæc gentilium placita nugæ germanæ ſint, recte Euſebius c. 16. eos interrogat: πῶς δὲ ὁ Πλούτων καὶ ὁ Σάραπις εἰς τὸν Ἥλιον δυνατοὶ ἂν εἶεν φυσιολογεῖσθαι: *Pluto autem & Sarapis, qua tandem Phyſiologia ad Solem revocari queant?* Et huc proculdubio reſpiciunt: Macrob. I. Saturnal. verba: *Inferi nomen Soli datur quum inferiori hemiſphærio, id eſt, hyemalibus ſignis curſum ſuum peragit. Superi quum partem Zodiaci ambit æſtivam*: quam in rem plura moneri poſſent; ſed digitum intendiſſe ſatis habeo.

pag. 117. lin. ult. poſt, *notavi*, adde: & in opere laudato Jovem alioſque deos laribus adſcriptos, atque a veſanæ ſuperſtitionis hominibus in peculiares defenſores & patronos adoptatos fuiſſe. Sic in Paſſione S. Savini apud Baluz. Tom. 2. Miſcell. *Venuſtianus deum ſuum, quem habebat in cubiculum ſuum, ubicunque manſiſſet, juſſit adduci in medio, quia erat miræ facturæ ex lapide coralite Jovis, & veſtimenta ejus deaurata erant*: id quod etiam tradit Ado pag. 47. Martyrologii; cum quo ejuſmodi parvam ſtatuam vocare poſſis *ſtatunculam* vel *ſtatunculum* (utroque enim modo ſcribitur) *Jovis*. Non

pag. 125.

pag. 125. lin. penult. poſt, *gentiles*, adde: (uti certe ex ſententia Petri Bellorii cernitur facem gerens in marmore, quod Romæ exſtat, cujuſque ſculptura Orientem repreſentat)

pag. 127. lin. 21. poſt, *peti poſſunt*, adde: Et iis quæ ipſi notarunt, adjice, *Lycios* magis honoraſſe mulieres, quam viros, & μητρόθεν fuiſſe appellatos, teſte Nicolao Damaſceno: cujus tamen ſenſum interpres non aſſequitur, Græca hoc modo vertens, *nominaque iis a matribus induntur*: nam aliud longe hæc loquendi ratio ſignificat; & ut Græcus dicebatur v. gr. *Ajacis filius*; ita Lycius, *filius Andromachæ*.

pag. 128. lin. 13. poſt, *fuerunt*, adde: Exſtat apud me nummus æreus mediæ magnitudinis, necdum, quod ſciam, luce donatus publica. Ab una parte cernitur Hoſtilianus, addita Inſ. Γ. ΟΥΑΛ. ΟCΤΙΛΙΑΝ. ΜΕ. ΚΥΙΝΤΟC. ΚΕCΑΡ: ab altera templum, cujus faſtigio inſidet aquila alis expanſis; templi frontiſpicium ornatur columnis quatuor, & in medio figura ſedet, addita inſcr. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ ΜΗΤΡΟΚΟΛΩΝ. Δ. Ε. S. C. qualis fere in Q. Herennii Etruſci honorem percuſſus cernitur apud Patinum. Hunc autem nummum cum alio, qui erat, ut nobis videbatur, Gordiani Pii, & cujus in area averſa occurrebat COL. PTOL. vexillum, homo arans, & ſupra boum capita puerulus alatus, ad indicandum coloniam deductam eſſe, dono dedi Jacobo Tollio, Viro Clariſſimo.

pag. 129, 6, poſt, *Heſychio*, adde: Quin & *Maſtigophori* dicti ſunt homines, qui flagella in manibus habebant: Prudent. 2. contra Symm. v. 516.

> *Nunc* MASTIGOPHORIS, *oleoque & gymnadis arte*
> *Unctis pugilibus, miles pugnabat Etruſcus.*

Iſo Magiſter in Gloſſis ſcribit, *Marrucophoris*, interpretaturque *populos Aſiæ*: Heinſius de Laconibus ſermonem eſſe putat, quia μάςιγες λακωνικαὶ, teſte Euſtathio, erant in pretio. Mihi in genere videntur intelligi debere Græci, qui aſſiduam operam dabant ludis, atque in iis aurigabant; unde & mox pugiles, athletaſque, tanquam ejuſdem farinæ homines, memorat. In aliis codd. ſcribitur; *Maſtrucophoris*, & vir doctiſſimus per *maſtrucas* arbitratur deſignari *cæſtus*, noſque ad Turnebi Adverſaria remittit; & ea voce Prudentium infra diverſa ſignificatione uti ſcribit. *Maſtru-*

cis

cis proceres veſtire togatos. Sed nondum inveni apud Turnebum, *maſtrucas* pro cæſtibus ſumi: & deinde nullus dubito, quin ob rationem allatam *Maſtigophoris* genuinum ſit. LVCOPHORI etiam memorantur in Inſ. I. pag. CCCXXIII. apud Gruter. qui proculdubio fuere ſacerdotes a portatis lucis, ſeu arboribus, ita appellati, non ſecus ac *Dendrophori.*

pag. 130, 20. poſt, *ſervaſſe*, adde: Porphyrius quoque lib. IV. de Abſtin. poſtquam memoraſſet *προφήτας, ἱεροστολιστὰς, ἱερογραμματέας, ὡρολόγους*, recenſet, *τὸ λοιπὸν τῶν ἱερέων τε καὶ παστοφόρων καὶ νεωκόρων πλῆθος καὶ ὑπουργῶν τοῖς θεοῖς*: atque, uti apparet, *Paſtophoros* & *Neocoros* vel *æditnos* conjungit; unde haud abſurde aliquis ſuſpicari poſſit, templa ab illis non ſecus ac his ſervata fuiſſe.

131, 12. poſt, *reddenda ſunt*, adde: Et Porphyrius lib. 4. de Abſtin. idem de Ægyptiis ſacerdotibus teſtatur: Ἐφαίνοντο δὲ ἀεὶ *θεῶν ἢ ἀγαλμάτων ἐγγὺς, ἤτοι φέροντες, ἢ προηγούμενοι καὶ τάσσοντες μετὰ κόσμου τε καὶ σεμνότητος*: *Semper autem conſpiciebantur inter deorum ſimulacra verſantes, vel ea geſtantes, vel iis præcedentes, eaque ordine decore & cum gravitate diſponentes.*

132, 33. poſt, *ignoro*, adde: Invenio tamen Nicol. Cauſſinum originem erroris repetere ex male intellectis Pollucis verbis. Nam cum illi *παστὸς* dicatur *παρὰ τῇ εὐνῇ παραπέτασμα*, *velum quod thalamo obtenditur*, cumque nonnulli id, *pallium*, reddiderint, arbitratur ad eundem impegiſſe lapidem interpretem Horapollinis. Quod ut verum eſſe poteſt; ita nequaquam adſentior Cauſſino, neganti, *Paſtophoros* deorum thalamos vel ædes portaſſe, & reſcribenti apud Cl. Alexandr. *παστόφρουρος*, id eſt, *templi cuſtos*, quia ea cuſtodiebat; quo nihil aptius ad illius & Hori mentem videt. Sed ut ex iis, quæ monui, patet, vox ea nequaquam mutanda eſt; & vetant id tot veterum loca, tot inſcriptiones, ut mirer viro erudito illud in mentem venire potuiſſe.

138, 12, poſt, *Meurſii*, adde: Et exſtat hæc dignitas in inſcriptione pereleganti, quæ ad me cum aliis ineditis Smyrna miſſa eſt:

Η. ΙΕΡΑ. ΣΥΝΟΔΟΣ. ΤΩΝ. ΠΕ
ΡΙ. ΤΟΝ. ΒΡΕΙΣΕΑ. ΔΙΟΝΥΣΟΝ

ΤΕΧΝΕΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΥΣΤΩΝ
ΜΑΡΚΟΝ. ΑΥΛΗΛΙΟΝ. ΧΑΡΙΔΗΜΟΥ
ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ. ΤΟΝ. ΔΙΣ. ΑΣΙΑΡΧΗΝ
ΚΑΙ. ΣΤΕΦΑΝΗΦΟΡΟΝ. ΚΑΙ, ΝΕΩΚΟ
ΡΟΝ. ΤΩΝ. ΣΕΒΑΣΤΩΝ. ΚΑΙ. ΒΑΚΧΟΝ
ΤΟΥ. ΘΕΟΥ. ΔΙΑ. ΤΕ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΟΝ. ΘΕ
ΟΕ. ΕΥΣΕΒΕΙΑΝ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΤΗΝ
ΠΑΤΡΙΔΑ. ΕΝ. ΠΑΣΙΝ. ΕΥΝΟΙΑΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ
ΤΟ. ΜΕΓΕΘΟΣ. ΩΝ. ΑΥΤΗ. ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ
ΖΕΙ. ΕΡΓΩΝ. ΚΑΙ. ΔΙΑ. ΤΗΝ. ΠΡΟΣ. ΑΥΤΟΥΣ
ΔΙΑΘΕΣΙΝ
ΤΑΜΙΕΥΟΝΤΟΣ. ΜΗΝΟΦΙΛΟΥ. ΜΗΤΡΟ
ΦΑΝΟΥΣ. ΑΜΕΡΙΜΝΟΥ. ΕΡΓΕΠΙΣΤΑΤΗ
ΣΑΝΤΟΣ. ΑΦΡΟΔΕΙΣΙΟΥ. ΦΟΙΒΙΩΝΟΣ
ΠΑΥΛΟΥ

id eſt, *Sacra Synodus Artificum qui circa Bacchum Briſea ſunt, ſive Dionyſiacorum & Myſtarum, Marcum Aurelium Charidemi filium Julianum, bis Aſiarcham & Stephanophorum & Neocorum Auguſtorum & Bacchum Dei tam propter pietatem erga Deum quam benevolentiam in omnibus rebus erga patriam, & propter magnitudinem operum quæ ipſi vel ejus in honorem erexit; & propter affectum erga illos. Quæſtore Menophilo Metrophanis filio Amerimno: operi præfecto Aphrodiſio Phœbionis fil. Paulo.* Magnus certe hic aperitur diſſerendi campus, ſed nolo eum ingredi; ſperoque me alio tempore & hanc & alias inſcriptiones ineditas illuſtraturum pluribus.

p.138. l. 18. poſt *legitur*; adde: Atque ita Prudentius hunc morem nobis conſervavit 2. contr. Symm. 56.

Cur etiam templo Triviæ luciſque ſacratis
Cornipedes arcentur equi, cum Muſa pudicum
Raptarit juvenem volucri per littora curru,
Idque etiam paries tibi verſicolorus adumbret?

l. 22. poſt Μασσαλιὰς, adde: quanquam revera neſcire me fatear quid ultima ſibi vox velit; niſi fuerit ſacerdos in urbe Maſſilia, quod judicent peritiores: quomodo *Sacerdos Tuſculanus*, & *Provinciæ Hiſpaniæ* occurrunt in Inſcriptionibus.

147, 2. poſt, *erat*, adde: quomodo idem ſidus per hominem in

in navi, crocodili tergo impoſita, locatum, deſignatum fuiſſe, pag. 14. docui.

151, 14. poſt, *latuerit*, adde: Et quidem illius Principis tempore, Aſprenate & Clemente Coſs. teſte Caſſiodoro: *Multa mœnia, & celeberrima Romæ facta ſunt, id eſt, Capitolium, Forum Tranſitorium, Divorum porticus, Iſeum, Serapium, Horrea Piperata, Veſpaſiani templum, Minervæ Chalcidicæ Odæum.*

lin. ult. poſt, ΘΕΙΔΟΤΟΥ, adde: Præterea ſic eleganter Syneſius Ep. 1. *τὴν ποιητικὴν* vocat, *σύνναον τῆς σεμνοτάτης φιλοσοφίας*; quia ſcilicet, ut alibi doceo, Poëticen veteres exiſtimarunt Philoſophiam eſſe, & Poëtas Philoſophos.

165. Monendus es, lector, ſigilla, quæ a mulieribus geruntur, vitio artificis magis referre cercopithecas, quam humanos vultus, qui tamen apud Sponium clare conſpiciuntur.

175. lin. penult. poſt, *ut vocant*, adde: qui tamen caſus in nummis Conſularibus ſæpiſſime obvius eſt, cum vultu vel Dei, vel Deæ: quod cum non animadverteret Conſtant. Landus, arbitratus eſt Cn. Plancii imaginem in nummo, quem edidit Urſinus, cerni, ut pulchri juvenis, capillis longum collum ambientibus uſque ad humeros, quodam veluti pileo caput obnubente; cum proculdubio fæmina ſit & dea. Hunc ille errorem errat in explicatione nummi, cui inſcribitur POSTVMA; in quo, ut hoc obiter moneam, male etiam exiſtimat ſeſe repperiſſe *Poſtumam* Conſtantii & Fauſtinæ filiam Gratiano nuptam Imperatori: cum nummus ille referri debeat ad Gentem Poſthumiam, inque eo ſcribatur C. POSTVMI. & nota TA, ut ex Urſino patet; & filia Conſtantii dicta fuerit *Flavia Maxima Conſtantia*; non autem *Poſtuma*, licet mortuo patre nata ſit; ac denique in nummo Diana repreſentetur armata arcu & pharetra.

177, 19. poſt, *patet*, adde: quomodo & Ado in Martyrologio pag. 147, & 176. memorat: *Viatorem martyrem, S. Viatorem Lectorem, & Viatorem præſidem.*

187, 12. poſt, Ἥρως, adde: qua de re etiam videndus eſt Euſtathius ad Il. B. p. 168. Neque tamen ita cum Meurſio V. Cl. explicandus Heſychii locus, quo memorat Metrodorum Agamemnonem dixiſſe allegorice eſſe ætherem; ſed is inde lucem fœneratur, quia Metrodorus non modo Agamemnonem, verum etiam

Jovem,

Jovem, Junonem, Hectorem, Achillem, alioſque Græcos & Trojanos Heroas ad allegorias revocabat, uti alibi doceo. Inde ſcribe, *Cæterum*, & dele *quod*.

190, 15; poſt, *nomina*, adde: quæ certe prohibuerunt Patres Deo vero dari; quemadmodum patet ex Origine in libris contra Celſum; ubi inter cętera affirmat Chriſtianos *non paſſos fuiſſe Deum Maximum vocari Jovis nomine, nec Solem Apollinis, nec Lunam Dianæ.*

lin. 19. poſt, *Bonifacio*, adde: *Bacchus Secundicerius ſcholæ Gentilium* & Martyr apud Adonem in Martyrol. nec non *S. Mercurius Martyr* in Appendice.

191, 1. poſt, *derivata*, adde: Et exſtat hanc in rem locus elegans apud Chryſoſt. in cap. 4. Danielis: ubi Nebuchodonoſor dicit Danieli eſſe ὄνομα Βαλτάσαρ κατὰ τὸ ὄνομα dei ſui, qui ſcilicet *Bel* vel *Bal* nominabatur: Καὶ γὰρ ait Chryſoſt., ἔθος αὐτοῖς ἐπ' ὀνόματι τῶν θεῶν τοὺς παῖδας ὀνομάζειν. ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἐποίουν θεούς. οὕτως ὁ Βῆλος, οὕτω καὶ ὁ Βήλαιος ἐκλήθη τὶς παρ' ἡμῖν: *Mos enim erat illis deorum nomine pueros ſuos nominare: quandoquidem & ex hominibus Deos faciebant. Sic Belus, ſic & Belius quidam apud nos appellatus eſt.* Sed vir eruditus Græcarum vocum vim non videtur percepiſſe: neque enim ſcribit Chryſoſt. gentiles ſolida deorum nomina liberis ſuis indidiſſe, ita ut ex. gr. dicerentur *Bel*, *Aſtaroth*, *Mars*; nec hoc locum habere poteſt in mutato Danielis nomine; quod non eſt ſolidum dei nomen, ſed vel inde deductum, vel compoſitum; & ἐπ' ὀνόματι ὀνομάζειν ſignificat *in honorem deorum nomina dare* liberis ſuis, quod utique fiebat, ſi alicui dabatur nomen a dei cujuſpiam nomine deductum. Sic apud Lucian. alicubi, ἐπὶ τῷ σῷ ὀνόματι, eſt, *in honorem nominis tui.* Quin & illud ipſum, quod Chryſoſt. adducit, exemplum hoc firmat: ut enim a *Bel* vel *Bal* derivatur *Baltaſar*; ita a *Belo*, Βήλαιος, vel Βελίας, uti Cotelerius, vir Clariſſ. ſcribendum judicat; quem arbitror mecum judicaturum, nullum alium ſenſum Chryſoſtomi verbis dari poſſe.

209, 10. poſt, *tom.* 2. adde; & Euſtath. ad Hom. pag. 1503. ὅρα δὲ καινοτροπίας μυθικὰς δι' ὧν οὐ μόνον κεφαλαῖς καὶ ὄμμασι καὶ χερσὶ πληθύνονται Τυφῶνες, καὶ ὕδραι, καὶ Ἄργοι, καὶ Ἑκατόγχειρες, ἤδη δέ που καὶ αὐτὸς Ἑρμῆς, ἀλλὰ καί. *Conſidera autem novitates fabulares,*

vel novas fabulas, quibus non modo plura capita & oculi, & manus dantur Typhoni, & hydræ, & Argo, & giganti, atque adeo ipſi Mercurio; verum etiam, &c.

213, 17, poſt, *memorat*, adde: niſi ἐπὶ μυωπίας, vertere malimus, *ſuper cubilia* vel *cavernas murium*; quia mures ſub ejus ara domos ſuos habebant.

218, 4. poſt, *plurimum*, adde: Nec te pæniteat adire Raphaëlis Fabretti, Viri doctiſſimi, Explicationem Tabellæ Ilii excidium continentis: quippe qui erudite de Smynthei Apollinis templo agit; occupavitque *Smynthei nemoris*, apud Stephanum memorati, expoſitionem.

225, 25; poſt, *alios*, adde: Petrus apud Prudent. in præfat. lib. 2. contra Symm. vocatur *ſummus diſcipulus*, eidemque Vulcanus 1, 308, dicitur *ſummus faber Æoliæ vel Ætnæ*; & in Inſ. 5. pag. CLX. Grut. occurrit SVMMVS SENATOR ALMAE VRBIS.

lin. 31. poſt, *intereſſe*, adde. Sic Auſonius Id. 10, v. 40. *Duumviros* appellare *ſummos proceres* non dubitat, quia ſcilicet primi erant in coloniis,

—— Quos curia ſummos
Municipum vidit proceres, propriumque Senatum.

Arbitror igitur Vithirmatem fuiſſe ſummum magiſtratum vel annuum, vel ad longius tempus in Batavis, Romanoſque nomen, quod illi poteſtati proprium erat, quodque forte barbarum quid illorum auribus ſonabat, per hæc verba expreſſiſſe. Quod Conſul Romæ, id erat *Medixtuticus*, niſi quod unus eſſet, uti patet ex Liv. 24, 19, & 26, 6. qui non aliter eam vocem interpretatur: *Medixtuticus, qui* SVMMVS MAGISTRATVS *apud Campanos eſt, eo anno Seppius Leſius erat*: & mox; *Leſius querendo, deſertam ac proditam a primoribus Capuam*, SVMMVM MAGISTRATVM *ultimus omnium Campanorum cepit.* Atque ad vim & auctoritatem *Suffetis* exprimendam non alia explicatione utitur idem 28, 37: *Ad colloquium Suffetes eorum, qui* SVMMVS *pœnis eſt* MAGISTRATVS, *cum quæſtore elicuit.* Quin imo in Gallis, Batavorum vicinis, ſimilia exempla habemus; Æduorumque *Vergobretum* iiſdem verbis nobis interpretatur Julius Cæſar, 1, 16. Belli Gall. *Convocatis eorum Principibus, quorum magnam copiam in caſtris habebat,*

bebat, in his Divitiaco & Liſco, qui SVMMO MAGISTRATV *præerat (quem* VERGOBRETVM *appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ neciſque in ſuos habet poteſtatem) graviter eos incuſat*: & lib. 7. c. 32. ſcribit apud Æduos, *ſingulos Magiſtratus* (ἕνα ἄρχοντα recte vertit Interpres Græcus) antiquitus creari atque regiam poteſtatem per annum obtinere conſueſſe; tunc vero duo Magiſtratum gerere, & ſe utrumque eorum legibus creatum eſſe dicere. Et hic finibus excedere non audebat; cap. 33. *Quod legibus Æduorum iis, qui ſummum Magiſtratum obtinerent, excedere finibus non liceret; ne quid de jure, aut legibus, eorum deminuiſſe videretur, ipſe in Æduos proficiſci ſtatuit; Senatumque omnem & quos inter controverſia eſſet, Decetiam ad ſe evocavit. Quum prope omnis* CIVITAS *eo conveniſſet, doceretúrque, paucis clam vocatis, alio loco, alio tempore, atque oportuerit, fratrem a fratre renuntiatum: quum leges duos ex una familia, vivo utroque, non ſolum magiſtratus creari vetarent, ſed etiam in ſenatu eſſe prohiberent; Cotum* MAGISTRATVM *deponere coëgit; Convictolitanem, qui per ſacerdotes, more civitatis, intermiſſis magiſtratibus, eſſet creatus*, POTESTATEM *obtinere juſſit.* Quem locum integrum appoſui, quia & alia de ſummo Æduorum Magiſtratu nos docet, & quia eundem abſolute Cæſar *Magiſtratum* vocat; id quod etiam facit, c. 37. & lib. 6, c. 20. Quin & virum ejuſmodi dignitate præditum poſſis appellare *communem magiſtratum* cum eodem Cæſare cap. 23. libri 6, de Germanis verba faciente: *Quum bellum civitas aut illatum defendit, aut infert, magiſtratus, qui ei bello præſint, ut vitæ neciſque habeant poteſtatem deliguntur. In pace nullus* COMMVNIS *eſt* MAGISTRATVS; *ſed Principes regionum atque pagorum in ſuis jus dicunt.* Hinc igitur facili apparet opera, quem honorem in Batavis geſſerit Flavius Vithirmas; fuit nempe, ſi cum Æduis loqui placet, *Vergóbretus*; fuit, ſi Carthaginienſium dialectus placet, *Suffes*; fuit, ſi Campanos audimus, *Metixtuticus Batavorum*; imo ſi & Græcos advocare fas eſt, poſſis eum ὕπαρχον Bataviæ vocare; quomodo Thucyd. l. 8. Thamum quendam appellat ὕπαρχον τῆς Ἰωνίας. Sed examine indignum non eſt, num Vithirmas magiſtratum illum geſſerit belli, an vero pacis tempore. Germanos Batavorum vicinos non niſi bellis exortis *communem magiſtratum* habuiſſe Cæſar nos docet; & Æduos *ſummum* cumque annuum

nuum ſibi impoſuiſſe idem tradit. Caruovalda dux Batavorum memoratur Tac. 2. A. 11. eidemque alibi Julius Paullus & Claudius Civilis Batavi *regia ſtirpe* dicuntur oriundi. Quin & Straboni lib. 7. *Veromerum* βαττῶν vel *Batavorum Regem* memorari, arbitratur illuſtris Grotius, cum tamen ille eum ἡγεμόνα vel *ducem* appellet; & Iſaacus Voſſius, raræ vir eruditionis, in Melæ lib. 3, cap. 5. putat ſeſe repperiſſe *Regem Batorum*, id eſt, *Batavorum*, & quidem tempore Q. Metelli Celeris, qui Conſul fuit cum Afranio A.V.C. 693. ante quem ex prætura Galliam obtinuerat. *Reges* igitur, *Duces*, & *Summos Magiſtratus* Batavorum memorari vidimus; atque ut probatum eſt eruditis Reges ad inſtar Laconicorum Regum fuiſſe, nomine ſolo, revera optimatium tantum primos, ita dubium manet num illi perpetuam poteſtatem obtinuerint, numque etiam *Summus Magiſtratus* fuerit perpetuus; & num is belli tempore fuerit creatus tantum, ut *communis magiſtratus* apud Germanos. Ego ut facile ſuſpicor Romanos eos, qui forte perpetui erant Batavorum Magiſtratus, & propterea auctoritate valebant, appellaſſe nota ſibi voce *Reges*, licet regiæ poteſtatis tantum umbram haberent; ita etiam perſuaſus ſum, *Summum Magiſtratum* vel in annum, vel in certum tantum tempus, Rempubl. Batavorum adminiſtraſſe; nec eum creatum eſſe belli tempore, verum ſemper tam ſplendidam dignitatem geſſiſſe aliquem & forte, ut apud Æduos, per integrum annum; quocunque demum nomine, ſive *Gravii* forte vel *Grafionis*, quæ vox in legibus Salicis obvia *judicem* ſignificat, Batavi eum vocarint. Et ita multa communia habebit Batavorum *Magiſtratus ſummus*, cum *Poteſtate* Friſiorum, quem primo annuum, inde perpetuum fuiſſe eorum annales vel certe eruditi produnt. Quicquid ſit, illuſtre certe marmor noſtrum monumentum eſt; indeque docemur circa Poſthumi tempora, Batavos non regio imperio, non alienæ dominationi ſubditos fuiſſe; verum proprio paruiſſe Magiſtratui, ſive annuo, ut veriſimile eſt, ſive perpetuo.

234, 23. poſt, ARTIS, adde: quem & *regnare caminis* canit Prudentius 1. contra Symm. 307,

——— *Nec non regnare caminis*
Fertur; & Æoliæ ſummus faber eſſe, vel Ætnæ.

lin. 19. poſt, *agunt*, adde: Sic in appendice Martyrol. Adonis memo-

memoratur *primicerius ſcholæ candidatorum*; & Procop. lib. 3. Gothicorum ſcribit, *Asbadum fuiſſe Juſtiniani ſatellitem, mox adſcriptum iis militibus, qui candidati dicuntur, & denique turmarum præfectum* : illiſque addantur auctores Meurſio laudati in Gloſſario.

lin. 23. poſt, *occidit*, adde : *Aper* Tullenſis Epiſcopus memoratur Adoni pag. 157. Martyrol. & Porphyrius lib. 4. de Abſtin. ſcribit Latinos ſua dialecto nonnullos vocare Ἄπρους, καὶ σκώπρους, λασέρους τε καὶ μερούλους; qui locus quamvis obſcurus ſit, docet is tamen Romanorum aliquos cognominatos fuiſſe *Apros*, & *Merulas* : id quod etiam certiſſimum eſt.

lin. 33. poſt, *exaudire*, adde: Quin & alio ejusdem libri loco ſcribit, diis etiam nomina animalium indita, & Dianam dictam fuiſſe *lupam*, Solem *taurum*, *leonem*, *accipitrem*; Hecatem *equum*, *taurum*, *leænam*, *canem* : quibus adde ea, quæ ſequuntur.

240, 30. poſt, *virorum*, adde : Tibullus non aliter campos Elyſios deſcribit lib. 1. Eleg. 13.

Sed me, quod facilis tenero ſum ſemper amori,
Ipſa Venus campos ducet in Elyſios.
Hic choreæ cantuſque vigent, paſſimque vagantes
Dulce ſonant tenui gutture carmen aves.

Facit idem Virgilius lib. 6. Æn. v. 656:

Conſpicit ecce alios dextra lævaque per herbas
Veſcentes, lætumque choro pæana canentes
Inter odoratum lauri nemus ———

& paulo ante:

Largior hic campos æther, & lumine veſtit
Purpureo, Solemque ſuum, ſua ſidera norunt.
Pars in gramineis exercent membra palæſtris,
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena.
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.

Muſæus quoque & filius ejus apud Platonem lib. 2. de Republ. ſcribunt *juſtos apud inferos agere, &* συμπόσιον τῶν ὁσίων κατασκευάσαντας, *coronatos omne tempus traducere ebrios, exiſtimantes* κάλλιστον ἀρετῆς μισθὸν μέθην αἰώνιον.

241, 22, poſt, *Scholia*, adde : Et fuit etiam in Lybia Tritonis templum, jam Argonautarum tempore celebre, ſi fides habenda Herodoto

lib. 4. c. 179 : *Eique hæſitanti de egreſſu* (Latina tantum appono) *apparuiſſe Tritonem, ac juſſiſſe dari ſibi tripodem, quod diceret oſtenſurum ſe illis exitum, atque remiſſurum incolumes. Adſentiente Jaſone, ita demum Tritonem oſtendiſſe, qua ratione e brevibus enavigarent, & tripodem in ſuo templo poſuiſſe, in eoque tripode oraculum reddidiſſe, & iis qui cum Jaſone erant, omnem rationem indicaſſe.*

Obſervandum tandem, quemadmodum argumentum ex voce *Triumphator* peto, Inſcriptiones ultimas malæ notæ eſſe; ita & H. Dodwellum, virum doctiſſimum, ſuppoſititiam eſſe arbitrari Trajani epiſtolam, quia ipſe νικητὴς & τροπαιοῦχος (id eſt *victor* & *triumphator* pro forma Latinorum ſcriptorum) & θειότατος vocatur; & inde concludit omnia hæc recentiorem fictoris ætatem plane ſapere, & Conſtantinopolitanorum Impp. ſtylum. pag. 245. Diſſert. Cyprianicarum.

INDEX AUCTORUM

Qui illuſtrantur & emendantur.

A.

ACHilles Tatius, 30, 113.
Acta Apoſtolorum, 130.
Philippi Martyris, 227.
Ælianus, 5, 9, 20, 36, 54, 59, 64, 66, 70, 73, 121, 196, 213, 233, 236,
Æſchylus, 120.
Agathias, 201.
Albricus Philoſophus, 6, 14, 18, 77.
Ammianus Marcellinus, 11, 24, 44, 114, 116, 123, 132, 201, 222, 242.
Ammonius Ariſtotelis interpres, 17.
Anonymus Auctor Hiſtor. Norvagiæ, 223.
Anthologia, 156.
Apollonius Rhodius, 62, 233, 246.
Apoſtolius, 206.
Appianus, 177.
Apulejus, 45, 57, 75, 86, 88, 111, 120, 129, 141, 155. emendat. 197.
Ariſtides, 54, 57, 91, 93, 94, 97.
Arnobius, 10, 34, 60, 67, 75, 86, 89, 92, 93, 99, 105, 149, 213, 242.
Artemidorus, 9, 54, 62, 69, 103, 142, 151, 152, 158, 206.
Athenæus, 33, 60, 115, 128, 141.
Athenagoras de Vero Amore, 119.
Auctor fabularis vitæ Al. Magni, 214.
Auguſtinus, 15, 22, 27, 99, 112.
Auſonius, 11, 22, 94, 223.

B.

Beda, 140.

C.

CÆſar, 185.
Calendarium vetus, 90.
Callimachus, 215.
Caſſiodorus, 3.
Catalecta Pithæi 88, 124.
Catullus 29, 60, 65.
Chronicon Alexandrinum, 214.
Chryſoſtomus, 87.
Cicero, 146, 148, 202, 223.
Claudianus, 12, 186,
Clemens Alexandrinus 14, 83, 111, 113.
Cleomenes 17.

Codi-

Codinus, 8, 33, 208.
Conſtantinus Baſſus 41.
Conſtantinus Porphyrogeneta; 252.
Corn. Nepos, 128.
Cornutus vel Phurnutus, 101. emend. 195.

D.

DAmaſcius, 25.
Dio Chryſoſtomus 91.
Diogenes Laërtius, 15, 16, 148, 189.
Diogenianus, 209.
Diodorus Siculus, 6, 67, 78, 93, 130, 131, 146, 157.
Dion Caſſius, 98.
Dionyſ. Halycarn. 166.
Dionyſius Periegetes, 84.
Dioſcorides, 19, 22, 105.

E.

EPiphanius, 4, 14, 15, 27, 66, 84.
Ennodius, 49.
Eſdras, 133.
Euripides, 34.
Euſebius, 5, 14, 34, 35, 73, 87, 88, 89, 104, 108, 109, 114, 115, 116, 133, 148.
Euſtathius, 20, 33, 44, 63, 74, 88, 96, 106, 115, 141, 143, 148, 166, 176, 194, 206, 213, 233. emend. 431, 71.

F.

Feſtus 27, 57, 88.

G.

GEmmæ explicatæ, 5, 11, 12, 13, 15, 18, 33, 34, 35, 40, 41, 48, 71, 73; & alibi ſæpius.
Geſta Silvani apud Baluzium Corr. 140.
Gloſſæ, 27, 50, 125, 135.

H.

HArpocration, 206.
Heraclides, 233.
Herodotus, 5, 54, 59, 69, 71, 94, 113, 117, 131, 135.
Heſychius in Lexico 42, 110, 114, 128, 129, 130, 143, 144, 153, 197, 206, 209, 213, 232. correct. 137.
Heſychius Mileſius 15.
Hieronymus, 13, 19.
Homerus, 43, 114, 167, 233, 234.
Horapollo, 5, 12, 33, 35, 48, 59, 73, 132. emend. 196.
Horatius 45, 60, 184, 186, 233.
Hyginus, 3, 6, 199, 246, emend. 179.

I.

JAmblichus, 8, 16, 21, 23.
Inſcriptiones & marmora, 10, 47, 51,

47, 51, 56, 79, 80, 81, 84, 88, 97, 106, 109, 121, 122, & inde plurimæ uſque ad finem operis & Monum. Antiquorum.
Joh. Damaſcenus, 112.
Joſephus, 112, 132.
Iſidorus Hiſpalenſis 77, 140. correctus, 105.
Iſidorus apud Photium 104.
Julianus Imp. 5, 14, 114, emend. 90.
Julius Capitol. 11.
Julius Firmicus, 41, 111, 115, 132, 137, 138.
Juſtinus Martyr, 92, 111.
Juſtinus Hiſtor. 223.
Juvenalis, 66, 157, 196.

L.

LActantius, 52, 116, 134.
Lex 17. D. de Act. Empt. & Vend. 50.
Libanius, 209. emend. 199.
Livius, 208, 218, 230, Add.
Lucanus, 92, 233.
Lucianus, 77, 96, 110, 188.
Lucretius 146.
Lycophron 92, 142, 187, 233, 241,

M.

MAccabæorum libri, 132.
Macrobius, 5, 6, 10, 11, 14, 15, 18, 25, 32, 57, 64, 70, 75, 76, 84, 88, 89, 92, 94, 97, 100, 104, 107, 110, 114, 149, 166, 195, 208.
Magni Etymologici Auctor 10, 85, 92, 139, 178, 185, 206.
Manilius 31, 99, 113,
Martianus Capella, 6, 15, 22, 34, 44, 63, 93, 100, 101, 103, 107, 110, 243.
Maximus Tyrius, 33, 41.
Menander Rhetor 114.
Minutius Felix emend. 60.

N.

NIcander, 198.
Nicephorus, 27.
Nonnus, 6, 56, 95.
Notæ Tyronis & Senecæ, 3.
Numiſmata, 7, 8, 20, 34, 37, 42, 45, 51, 53, 64, 70, 85, 101, 115, 128, 137, 145, 242. & paſſim.

O.

ORigenes, 92, 111.
Orpheus, 34, 58, 75, 78, 88, 114.
Ovidius, 22, 40, 54, 55, 59, 67, 72, 81, 93, 99, 109, 167, 177, 179, 184, 206.

P.

PAuſanias, 77, 79, 81, 83, 85, 91, 122, 130, 142, 151, 162, 167, 184, 194, 196, 213, 232.
Paſſio Philippi Epiſcopi emend. 81.

Petronius, 233.
Phædrus, 50, 72.
Pherecydes, 43.
Philaſter Brixienſis, 11.
Philo Byblius, 114.
Philoſtratus, 66.
Pindarus, 233.
Plinius, 17, 20, 22, 24, 64, 99, 105, 128, 131, 135, 136, 179, 212, 230, 246, 250.
Plutarchus, 3, 4, 5, 6, 14, 15, 16, 20, 73, 75, 83, 84, 87, 88, 89, 92, 96, 102, 109, 116, 119, 189, 195, 198, 243. emend. 21, 48, 98.
Pollux, 143.
Polybius, 129, 178, 209, 212, 241.
Porphyrius, 5, 14, 15, 23, 52, 58, 75, 84, 116, 232.
Proclus 20, 28, 115.
Proſper, 11, 140, 223.
Prudentius, 8, 242.
Ptolomæus, 28, 90, 210.

S.

SAlvianus, 11.
Sariſberienſis not. 200.
Scholiaſtes Eurip. 120.
Scholiaſtes Germanici em. 139.
Heſiodi, 56, 103.
Homeri, 213.
Horatii, 85.
Nicandri, 129.
Statii, 64, 100.
Theocriti, 83.
Sedulius, 167.
Seneca, 120.
Servius, 44, 84, 91, 120, 129, 208. 213, 241, em. 100, 104.
Sextus Empiricus, 67, 116.
Sidonius Apollinaris, 49, 98.
Solinus, 250.
Sophocles, 62.
Spartianus, 151, 166, 251.
Statius, 10, 87, 101, 149, 167.
Stephanus, 83, 113, 213, 233. emend. 179.
Steſichorus, 148.
Strabo, 17, 166, 210, 213.
Suetonius, 85, 135.
Suidas, 16, 32, 67, 91, 114, 125, 194, 206.
Syneſius, 24. 40.

T.

TAcitus, 82, 83, 185, 220, 221.
Tatianus, 92.
Tertullianus, 11, 86, 90, 94, 97, 102, 109, 133, 149, 190.
Theocritus, 55.
Themiſtius, 113.
Theodoretus, 91, 112.
Theodulphus em. 72.
Theophraſtus, 19.
Tibullus, 94.
Trebellius Pollio, 11, 87, 225, 242.
Tzetzes ad Heſiodum, 15.

ad

ad Lycophr. 78, 96, 114, corr. 96.
Tzetzes Chil. 106, 198, 213.

V.

Valerius Flaccus, 43, 55, 59, 101, 185.
Val. Maximus, 134, 150.
Varro, 22, 23, 149.
Vellejus Paterculus 199, 220.
Victor, 146, 184. 308.
Virgilius, 8, 91, 111.
Vitruvius, 49, 146.

X.

Xenephon, 63.

Z.

Zenobius, 42, 63, 194, 209.

INDEX RERUM.

Abydus Mileſiorum Colonia, 215, *Dianam coluit*, *ibid. & pag.* 209.
Accipiter Soli dicatus 72. *ejuſque forma Sol pictus*
Acetrum vaſis genus, 140.
Adonis Sol, 106.
Ædilis ſummus Magiſtratus in nonnullis municipiis, 224.
Ægæ, *Alexandri urbs dicta ab Alex. Severo*, 214.
Ægida urbs: 246.
Æolium urbs vel locus Cherſoneſi Thraciæ, 179.
Æſculapius baculum, circa quem ſerpens volvitur, gerit, & σύργαςρ𝔊 *dictus eſt*, 57. *Idem cum Sole*, 58. *ut puer, & ſenex effictus* 78. *non cognominatus fuit Aſclepius; ſed Æſculapius & Aſclepius idem valet, alterumque Latinum, alterum Græcum eſt, ſed Latinis etiam uſitatum* 80. *Scolapius poſterioribus temporibus dictus* 81.
Ἄγαλμα *& ſtatuam & rem, qua quis delectatur, ſignificat*, 197.
Agamemnon conſecratus & cognom. fuit Jupiter, 187.
Alexandria Troadis a Troja diſtincta, 211. *Nomen non habet ab Alexandro Paride, ſed a Magno*, 211. *Alexandria* ἐν Αἰγαίοις, *quam & Scythiam dictam ſcribunt in nummis non occurrit*, 213. *Alexandria num fuerit in Italia dubitatur.*
Anactes qui dicti ſint 233.
Ἀναλλάγδλω *equis inſidere*, 201.
Angerona dea digitum ori habet admotum, 25.
Animalium nomina hominibus & diis data, 236.
Anſer *Soli*, *Junoni*, *Priapo*, *Iſidi ſacratur*
Antiochenſes in Ptolemaide, 128.
Anubis ſitulam gerit 53. *Ægyptiorum fuit Mercurius, idemque qui Sol*, 147.
Apollo *Sol*, *ſagittis armatus* 42. *peſtilentiam immittere & viros occidere putabatur*, 43. *fingebatur ut puer, ut juvenis, ut ſenex*, 76. *& ſeqq. fulmen tenet* 98, 102. Μάντις, *Vates & Augur appellatus* 94. *apud Lacedæmonios quatuor manus & quatuor aures habuit*, 209, *Smintheus*, 212, *murem pede premebat*, *ibid. Smynthius alibi quam in Troade cultus*, 213.
Aquila *Soli ſacra* 70.

Aqua

Aqua ex ſententia Ægyptiorum & variorum Philoſophorum rerum origo, 51.
Arcadia, pars Ægypti, unde nomen habeat, 176.
Ἀθανασίας φάρμακον.
Atnenagoras de vero amore, auctor, ut videtur, ſuppoſ. 119.
Ἄτρητοι *& Harpocratiani iidem Medicis veteribus, ſuntque tales, qui occluſa natura nati ſunt,* 29.
Attis idem qui Sol 89. *comas inauratas habuit ſtatua ejus,* 106.

B.

BAcchus ut puer, ut juvenis, ut ſenex effictus, 77. *Idem qui Sol,* 91. *Oſiris* 95. *Serapis ibid. Myobarbus* 78. *Delphis ſepultus & a Titanibus diſcerptus,* 92. *Hedera ipſi ſacra &* κισσοκόμης *dictus* 96. *Idem cum Hercule* 97. *fulmen tenuit,* 98. *Filius Iſidis.* 96.
Bacchantes ſeſe ſerpentibus cingebant, 60.
Baſilides Solem variis figuris coluit, cumque amuletis ſuis indidit; 8. *Silentium coluit:* 27.
Batavorum oppidum, 220. *Batavi ſuis legibus uſi,* 221. *& in Add.*
Bina deorum vel hominum capita, ad inſtar Jani bifrontis, juncta in variorum populorum nummis 204.
Bœotia urbs Cherſoneſi Thraciæ, 179.

C.

CAmineutæ Sacerdotis genus, 153.
Candidati milites, 236. *& in Add.*
Canis cultus ab Ægyptiis 66. *deorum regionis illius comes* 67. *Variis diis in ſacrificium oblatus, ut Marti, Hecatæ, Genitæ Manæ, Dianæ, &c.* 67, 68, 97. *Num diis ſuperis immolatus ſit vel Olympiis, diſquiritur ibid.*
Ceres eadem quæ Luna 108; μέλαινα *vel* nigra *dicta,* 261.
Cerva Solis & Lunæ ſymbolum 64.
Chemarin Sacerdotes 129, 266.
Codon pars ultima & inflexa tibiæ; 144. *Celtæ, Paphlagones eum rictuum vel roſtrorum ad inſtar formabant,* ibid.
Conſus filius Iſidis, 27.
Conſules num fuerint in Coloniis: 223.
Corvus Soli ſacer 70.
Cneph Ægyptiorum deus alas non habuit 35. *eo nomine ſerpens ipſis cultus* 59.
Cuniculus potuit Solis eſſe ſymbolum 65.
Cupido fulmen tenens in clypeo Alcibiadis, 100.
Cuſtodes, κυνές *& canes dicti,* 120.

D.

Diana ſagittifera, 42. *peſtilentiam immittere, ſed mulieres ſolas occidere credebatur* 43. *eadem quæ Luna, ibid. Triplex* τελπρόσωπ@, *&c.* 206. *non cernitur in pictura antiqua*, 207.

Diaria non fuit feſtum 138.

Dies Ægyptiacus 91. 263.

Digitum ori admotum habent varia Ægyptiorum numina, ut Harpocrates, Iſis. Oſiris, 25. *ita nati Orus & Sol*, *ibid.*

Dii Olympii vel dii duodecim num iidem qui Superi; alii apud Græcos, alii apud Ægyptios, 69. *Deorum imagines parvæ admodum cultæ* 85. *ſtatuæ, in ædiculis etiam poſitæ, ab hominibus vel jumentis geſtatæ vel tractæ* 131, 135, *eorum ſtatuis licet parvis pondus tributum*, 167. *Dii cognomina habuere a certis familiis vel hominibus, qui eos conſecrarunt*: 186. *eorum nomina vel ſolida vel derivata hominibus data ſunt*, 188. *Chriſtiani ea retinuerunt* 190. *Dii Domeſtici*, 236. Dioſcuri *non ſolum Caſtor & pollux, verum etiam alii dicti*, 147.

Domus Divina 235.

E.

Encauſtica, 136, 257.

Equus Soli ſacrificatus, 64.

F.

Fides Candida, 184.

Fulmen Soli, & aliis diis deabuſque, ut Saturno, Junoni, Minervæ, Vulcano, Baccho &c. tribuitur, 98. *& ſequentibus.*

G.

Gallus Soli & Lunæ ſacer, 16.

Genii dati hominibus, diis, omnibuſque rebus: 242.

H.

Harpocrates, ſcribitur etiam cum adſpiratione Harpochrates, 2, 137. *Harporas* 2. *Iſidis & Oſiridis filius* 3. *natus circa ſolſtitium hybernum ante menſes matri exactos* 3. *Idem cum Oro*, 4. *& dictus* Orus Apollo Harpocrates 156. *Sol*, 6. *loto inſidet & flagellum tenet*, 7, 9. *digito os premit, & Sigalion dictus* 22, 77. *Comes Ægyptiorum numinum* 22. *pedum*

dum debilitate laborat, 30. *alatus*, 7, 32, 35. *ſitulam gerit* 45, *anſerem* 54. *clava armatur* 55. *ſiniſtram corporis partem tectus* 75. *Laribus vel Diis Domeſticis annumeratus* 85, 117. *Amuleti loco ab hominibus geſtatus* 85, 165. *Pantheus*, 117; *canis illius comes*, 118 : *non tenet lucernam*, *ſed ſitulam*, 120, *Teſtudo ipſi additur*, 122. *Diis Inferis adſcriptus*, 124. *opitulatur iis qui in extremis periculis verſabantur* 158.

Harpocratem aliquem reddere, 29.

Harpocratiani qui Veteribus dicti ſint, *& variorum præſtantium Virorum de iis ſententiæ* 28, 29.

Hecate eadem quæ Diana, *& ad omnes Deas relata*, 197. *canibus delectata*, *& canino capite efficta*, 198. κυνόσφαγος *dicta*, 198.

Hedera Baccho ſacra.

Hercules idem cum Sole, *& ita labores ejus explicantur*, 55, 56. *Placifer*, 81. *poculo maria trajecit*, *amavitque magna pocula* 97. *idem cum Baccho*, *ibid.* & 98. *Macſuſanus*, 218. *Saxanus*, 228.

Hirundo ſacer θεοῖς μυχίοις, *vel* μοιχίοις, 121.

Hludonia vel Hludania dea, 226.

Homeri quidam verſus peſtilentiam ſedare putabatur 44.

Hydria in ſacris Oſiridis vel Sarapidis geſtata, 51.

I.

I*Anus idem qui Sol*, 105. *biceps*, 204: *illius effigie ſignati nummi*, *quando Imperatores conſulatum inibant*, 205 : *Quadrifrons*, 208.

Iſis rerum natura parens, *Fructifera & Myrionyma* 11. *alata* 36 : *os digito premit*, 25. *ſitulam vel cymbium gerit* 45. *radiis ornatur*: *cornua habuit*, 109, 110. *eadem quæ Proſerpina ibid.* & 125. *non cognominata fuit Moneta*, 145 : *per eam ſoli Græcorum Athenienſes jurabant*, 146. *variam cum Serapide fortunam Romæ experta*, 149 : *varia ibi templa habuit*, 151. *Pelagia dicta*, 151. *medicis diis annumerata*; *& ut cæcos reddere homines exiſtimabatur irata*, *ita iiſdem viſum reſtituebat*, 157.

Junonis lac immortalitatis cauſa, 6. *apud Argivos vite coronata* 97. *fulmine armatur*: 99.

Jupiter Aſſyriorum & Græcorum idem

idem cum Sole, 9, 88. *ut puer, ut juvenis, ut ſenex vel barbatus effictus* 84. *Anxur* 85. *fulmen non habuit juvenis, & rubra jaculatur* 99.

L.

Legio XXII. *primigenia Pia*: 227.
Leo Solis ſymbolum apud Romanos, Græcos, Ægyptios, & forte Tartaros 9. *variiſque locis. Frugifer* 10; *ſignum Leonis, domicilium Solis, ibid. ejus rictibus vel capite ſolebant tubos fontium, torcularium, & templorum exornare*, 48, 49. 50.
Lepus fœcundiſſimum animal, non male dicitur eſſe Solis ſymbolum 63. *Amoribus dicatur, ibid.*
Librarii legionum, 231.
Lotus Soli dicata 14, 19. *Ægyptiorum numinum capitibus impoſita* 20, *per eam Solem etiam deſignabant, ibid.*
Lucina ἐν γόνασιν cognominata, 31.
Luna bove fœmina gaudet, ejuſque currus ab iis trahitur, 12. *navigio ab Ægyptiis imponitur*, 14. *Gallus gallinaceus ipſi ſacer*, 16. Αρρηνόθηλυς, & Lunus *dictus*, 17. *Ad Lunam omnes deæ relatæ* 108. *Lunæ ſtatio* Dea *dicitur*, 113.

M.

Mars idem cum Sole 14. *an Olympiis diis adſcriptus* 68. *canis ei immolatus a Caribus, ibid. an idem qui Enyalius* 69.
Mater deum fulmine armatur 100.
Maximi cognomen variis Diis datum, 184.
Melanophori Sacerdotes, 128, & *ſeqq.* 256.
Membrum virile in pleriſque gentilium ſacris 89.
Mercurius Ægyptiorum quomodo effictus 53. *Idem qui ſol, ibid. ſenex* 81, 205. *pacifer ibid. erecta pudenda* 89. & *fulmen habuit* 99. *Meneſtrator, deorum cænaculum verrebat*, διάκονος, 128. *cultus a Gallis & Germanis*, 185. *mortuos deducebat, indeque* πομπεὺς & Ἐριχθόνιος *dictus, ibid. galeatus & ſenili vultu* 194: *Ibis illi ſacrata, & ſcarabæus*, Ἰβιόμορφος, 196. *Bifrons*, 205, τετρακέφαλος, 205. Mercor *dictus*, 227. *Cadmillus*, 267.
Minerva fulmine fuit armata 100. Σάλπιγξ *vel* Tibia *cognominata*, 142.
Miſſicius miles, 243.
Mucapor nomen proprium, 227.
Muliebriter equo inſidere, 201.

N. litte-

N.

N. *Littera omittitur in Inſcript.* 212.

Navibus Ægyptiorum dii vehebantur, ut Græcorum & Latinorum curribus 14.

Nemeſis Solis poteſtas; 107.

Nigris veſtibus induti, qui diis Inferis ſacra faciebant 129: *& epiſt. D. le Moyne.*

Nilus idem qui Sol. 20. *Melo dictus,* 261.

Nux pinea in ſacris Solis, Matris Deum, Bacchi, Iſidis; daturque Fraudi, Silvano, Faunis, Cereri, Pani, 40, 41.

O.

O*Dites, nomen proprium* 177.

Optimi Maximi cognomen aliis diis, quam Jovi tributum, 184.

Orus Oſiridis & Iſidis filius, idemque cum Harpocrate 4. *cum Sole,* 5.

Oſiris digito os premit, 25. *alatus* 39. *ſitulam gerit,* 46. *Idem cum Sole & Baccho,* 95. *Oſiris dictus Adonis, vel duplici nomine cultus,* 113. *tibiam obliquam invenit,* 141.

P.

P*An idem qui Sol* 86. *Lucidus,* 89. *lampadibus accenſis cultus* ibid.

Papaver ad Solem refertur, 155.

Παρώτιδες 148.

Paſtophori & Paſtophorium 129, *& ſeqq.* 258.

Pattalorinchytæ hæretici, ſilentium obſervabant: vox ea non ſatis percepta Auguſtino, 27.

Penates pellibus caninis amicti, 119.

Perſea arbor non Iſidi ſed Harpocrati dicata, 21.

Phoſphorus *Deus,* 125: *& Add.*

Pinus in ſacris variorum deorum 40, 41.

Pondus *diis, eorumque ſimulacris licet parvis tributum,* 166: *quique ea gerebant illud ſentiebant* 167.

Ponticus Maximus 245.

Priapus alas apud Ægyptios habuit, & Orus ipſis dictus 32. *idem cum Sole* 33, 89.

Πρόμοχθοι, 137.

Proſerpina *cornua habuit, & miram formam,* 110. *eadem quæ Luna,* ibid.

Pullarium *ſuum unaquæque legio habuit,* 200. *ex pullis gallinaceis, non autem columbis auſpicia capiebant,* ibid.

Q.

Q*Vinquennales num fuerint ſacerdotes dubitatum,* 103.

R.

R*Egis & Reginæ nomina data diis deabuſque* 232.

Rhodus *unde nomen ex ſententia Iſidori habeat,* 105.

S.

Sacerdotum tam virorum quam fœminarum nominibus tempora deſignabant 137.
Salibus præfectus miles; *& Salinatores*, 230.
Sarapis idem cum Sole, 57, 105, *alibi*: *cum Plutone*, 84, 105. *ut ſenex & juvenis effictus*, 82. *num Joſephus ſub ejus forma cultus ſit diſquiritur*; *nec obſtare illi opinioni eum ab uno Ptolomæorum ex Ponto accitum eſſe, ut nonnulli tradunt, probatur.* 83. *ejus in templo cupa & acetum vel acetrum potius*, 139: *quadriga ferrea e magnete ſuſpenſa*, 140: *in ſacris tibia obliqua, quam & inveniſſe dicitur*, 141.
Saturnus fulmine armatus fuit, 99. *Idem cum Sole* 102. *nigras ſemper genas habuit*, 103. *num ut juvenis depictus ſit*, *ibid.*
Scamander etiam Xanthus dictus; *illaque nomina unde habuerit*, 212.
Sedes Latinis non pro ſtatua, *ſed pro templo uſurpatur* 146.
Semper Auguſtus; *ſimileſque tituli*; 249.
Serpens in ſacris Ægyptiorum deorum 59. *ut & Jovis Sabaſii, Bacchi aliorumque numinum* 60. *Soli ſacer*, *ejuſque ſymbolum* 62. *Bacchus & Bacchantes ſerpentibus coronati*, 60.
Sigillaria & Sigilliola de ſtatuis etiam juſtæ magnitudinis, 86.
Silentium obſervabant Perſæ 24. *nonnulli hæretici*, 27.
Sol exhalationibus alitur 7. *infantis ſpecie cultus*, 8, *& alibi*: *radiis ornatus*, *flagellum tenet*, 8. *navi vehitur apud Ægyptios*, 14. *Perſeus dictus* 13. *alatus* 32, 34. *diſci forma cultus* 33. *clypeum tenet ibid. pharetra & ſagittis armatur* 41. *ad eum omnes dii relati* 87. *& ſequentibus*: *ut juvenis*, *ut puer*, *& ut ſenex effictus.*
Sol adoratus ab omnibus gentibus; 111; *ab Eſſenis ex nonnullorum ſententia*; *a Baſilidianis & Manichæis*, 112. θεὸς *per excellentiam dictus*, *& ſtatio ejus* Deus, 113. *Dominus*, *ibid.* πανόπτης, mens mundi *&c.* 114. *Vinum ipſi* non *offerebatur ab Athen.* 115. *convitiis eum inceſſebant Atlantes*, *hodieque id faciunt Hottentotti*, 117. *Phoſphorus*, 125.
Stephanophorus, 137.
Summanus vel Pluto fulmen habuit; 99.
Summus Magiſtratus 224, *ædilis*, *ibid. & omnino in Add.*
Σύνναοι *&* σύμβωμοι θεοί, 152.
Syria Dea *radiata*, 110.

T.

Τενέδιος πελεκύς, 203.
Teſtudinem Venus Cæleſtis & Cupido

Cupido quare premant, 124.
Thenſæ, 133.
Tibia obliqua 141; *differentia inter tibiam obliquam Lybicam & Phrygiam* 142: *varia tibiarum genera*, 143.
Timotheus Tacito laudatus qualis fuerit, 83.
Triton *a Carthaginienſibus, ut Deus, cultus*, 241. *templum habuit in Africa*: *Add.*
Triumphatoris titulus tarde datus Impp. 248.

V.

VEnus Cæleſtis & Cupido teſtudini inſiſtunt, 124, *Paſtophoros*, 132. *Pelagia*, & *ἀναδυομένη*, 151. *In Xantho ſeſe abluit, antequam judicium Paridis ſubiret* 212.
Viator nomen muneris, & proprium, 176.
Vitis Baccho ſacra, 96.
Upupa Soli dicata, 39.
Vulcanus fulmen tenuit, 100. *Sol*, 105; *ſimulacra ejus prope caminos collocata*, 106.

X.

X, *Pro K. in nummis & Inſcriptionibus*, 137.

Z.

Z*Agreus, Bacchus antiquior* 98. *fulmen tenuit* 116.

FINIS.

ERRATA.

IPſius editionis curam propter occupationes habere non potui: corrige igitur, B.L. & hos & alios, qui forte me fugerunt, errores.

Pag. 2. lin. 1. pro *jungit*, ſcribe *cingit*: lin. 22. HARPOCRATES. 11, 4. *initialis*, & lin. 21. *loquitur*. 15, 34. ſcribe: *ſuique ſimiles. Præſidebat*: 19, 22, poſt *Auguſtinus*, adde, *teſtantur*: 21, 31. *implere, in illud alii*; & lin. 31, *κυκλοτερῆ*. 25, 19. *Weſtrenii*: 27, 9, *habuerit*: 28, 9, poſt *Harpocratianos* adde, *memorari*: 31, 25, poſt *pepererit*, adde, *teſte Pauſania*: 35, 8, *compoſitum*: 37, 3, poſt *Apollinem* adde *in*: 40, 31, dele vocem *dicit* 42, 1, *artemque eum jaculandi*, & lin. 27. *Amalthæa*: 45, 24, *aliter*: pagina, 46. figura Iſidis ſequi debet hæc verba, *conſpiciendam præbeo*: 48, 13, *januæ videntur*; 49, 1. pro, *non abſque ſignificatione* ſcribe: *ſymbolice*. 8. diſtingue, *certiorem fecit, in ipſa Diſſertatione ita etiam legi*: 50, 5, *Ariel*: 52, 26: l. ἐν & Σαράπιδος: & lin. 32. pro *erectus* ſcribe, *ſtans*: 53, 18, *Poſthumi*: 56, 32, pro *idem, velim*: 66, 22, *Marci*. 11. *picta*: 70, 5. *Goltzium*: 72, 16, *Abraxeas*; 18, hæc verba *quanquam Antoninus liberalis cap.* XXVIII. *ἱέρακα memoret*, poni debent poſt Ovidii verſus paulo ante laudatos, & hic ſenſum turbant, deinde ſcribendum eſt *roſtro*: 73, 36, *communia*: 74, 11, *contracta*: 30, Veneri; λύκον Apollini; 76, 32, *Liberi Patris*, & ſæpius alibi in quadratis horum nominum litteris

ſitteris, nec non aliis peccatum eſt, quod ſemel monuiſſe ſufficiat: 84, 1, *conjecerunt*; 87, 18. *Marcianorum*; & lin. 24, *& ut probatum eſt imagunculam noſtram Solis ſymbolum eſſe, ita idem etiam de aliis docendum eſt numinibus. Nam ad Solem omnes ſuos deos & deas* &c. 93, 3, *Eumolpus*; 97, 7, dele, *atque ea ratione*, & lin. 13. lege, *multo*: l. 31, poſt *Triſtanum*, adde *nec non*; mox dele *cernitur*; & poſt ΑΠΟΛ. ſcribe *occurrit*. pag. 105. l. 36. *Præparat. Euang. cap.* 108, 22. *cap.* 11. *lib.* 1. *cap.* 10, *& paſſim*: 110, 18, *lactatam*; 112, 21, diſtingue; *indigni ſunt plane*, p. 113. l. *pen*: teſte Stephano: Αμαθ. 115, 3, *omnium rerum*, 4, *præparat*; *non certe*: 26: *genera. Phylarchus*; 34, *Suidam*; *eos*; 118, 13, *nummis Gentis Caſiæ*: *jacet*: 120, 15, poſt *fuiſſe*, adde, *teſte Diodoro*. 124 l. 27, poſt *adſcribitur*, adde, *reſpectu inferioris hemiſphærii*: 127. lin. 18, *Xanthiis*, l. 25, *Abelam*: 132, 22, dele diſtinct. & ſcribe, *ſacerdotes ſacroſanctos*: 135, 26, ſcribe, (*lege Titinnius*): 137, 32, *Decii*: 142, 29, *quod*: 145, 36, *exſtructo*: 146, 2, *veraque*: 148, 27. διοσκόρȣς: 152, 8, poſt *appellare* punctum, ut vocant, poni debet: lin. 9. poſt συμβωμοι, adde, *atque*: lin. 14. ἀγάλματα. p. 157. l. 25. *pharmaca*; 162, 4. *adularentur*: 19, *Tellurem*: 166, 13, *edit. Rom.* 171, 31, ΥΠΕΡΙΩΝ: 172, 19; *Lexico & Diction*: 176, 3, *periægeſin*: 175. 14. pro XI. ſcribe N. lin. pen. *favere*: 179, 21, Θεράκης; 17. *unquam*: 24, Χαλκιδέων. 183, 15, *palæſtram ſint*: 186, 14. ὁμως & κόρον, 32. *Et hanc in claſſem referendus eſt*: 187, 2. *indita*: 17. *Originibus*, & mox dele hæc verba; *Atque ita in Inſ. apud Gruterum* EX MONIT. *eſt monitu*: quia licet ultima littera longior reliquis ſit, tamen inde non ſequitur ea τὸ V. comprehendi: 188, 31, *cenſeantur*; 189, 16, *mares*: 197, 4. Ειλείθυια: 201, l. 31, lege: *Atque ita, ut ad propoſitum redeam, muliebriter inſidentem equo vel Venerem*. 203, 10, l. πελεκύς & paulo poſt πελεκύν: l. 20, *difficilis*: 204, lin. pen. *admittam*: p. 206. l. 10. *ſecus ac*. 208, 23, *inſeritur*: lin. antepen. poſt *modo* adde, *eidem*: 209. l. pen. *arcum*: 210, 2, ΜΑΝΔΡΟ: 211, 27. Χαμαιδάφνην: 213, 8. *ubi notandum præcipue Apollinis*: 214, 24: *ab Hadriano*; 35; *hos nummos illuſtravit*: p. 218. l. 15. obſervandum infra τὸ SACRV. ductam fuiſſe lineam transverſam, —. quæ ultimam litteram illius vocis vel, M. deſignabat: mox lege VITHIR. Nam T. & H ſunt junctæ ad hunc modum H. 220, 29, dele *cujus*: 221, 24, dele *vero*: 222, 11, poſt *præbent* adde, *documentum*: & lin. 22. poſt *irruptionem*, *eos*: 227, 5. *Pia, pollens*: 232, 25, *notatu*. 233, 15, *Maricæ*: 29, diſtingue, *colebatur*; *Hercules*: 234, 13. *Tanaquillus*: 237, 16: poſt *ſingulare*, adde, *contineat*, *communicare*: 27. *Romanum*. 243, 33, poſt *idque*, adde, *ex ipſius teſtamento*. *Cohortem*: 245, 5. *Vox*. 246, 21, & 23, *Abſyrtus*: 31, *deſumptum*: 249, 2, *ut* 250, 4. poſt, *refert*, adde: *vixque dubito, quin vir eruditus in nummum inciderit vetuſtate corruptum, & in quo Sempronii Triumviri*, ut in aliis multis Auguſteis, ſcriptum fuit: 251, 6: l. *id quod*. Monendus etiam es, lector; nonnunquam diſtinctiones non bene fuiſſe obſervatas; & peccatum eſſe in accentibus Græcis: tandemque *Herculem Saxanum* a viro erudito, cujus mihi nomen excidit, explicari Herculem Tiburtinum; quia Inſcriptio, in qua cognomen illud conſervatur etiam, Tibure fuit inventa: teſte Grutero.

SPECIAL 93-B
3664